FASCICULUS PRIMUS [- DECIMUS] OPUSCULORUM QUAE AD...

FASCICULUS SEPTIMUS OPUSCULORUM

Quæ ad

HISTORIAM AC PHILOLOGIAM SACRAM

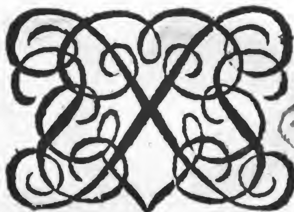
Spectant.

IN QUO CONTINENTUR

R. M. Mayemonidæ Syntagmata

XXX. *De sacris Temeratis.*
XXXI. *De ratione faciendi rem divinam die solenni expiationum.*
XXXII. *De sacrorum abusu.*
XXXIII. *De Jejunio.*
XXXIV. *De solennitate expiationum.*
XXXV. *De solennitate Paschatis.*

Omnia doctorum virorum judiciis recensita, & concinnis indicibus aucta.

ROTTERODAMI,
Apud PETRUM vander SLAART.
MDCXCVI.

XXX.

TRACTATUS VII.

DE SACRIS TEMERATIS.

CAPUT PRIMUM.

QUi non erant idonei ad operandum sacris, iisdem nihilominus licebat, ut de integro jugularent victimas etiam sanctiores: excipitur homo immundus, qui, si res erat in integro, non jugulabat ne tum quidem, cùm staret extra atrium, atque manus extendens victimam jugularet intra atrium, id adeo, ne fortè victimæ carnem attingeret. Art. I. Victimas à quo, & ubi jugulari liceret?

Qui si per nefas jugulâsset victimam, nihilominus idonea fuisset. Item de juvenco summi sacerdotis die solenni Expiationum offerendo, quanquam in Lege est, *Et immola-* II.

 bit

Lev. 16. 11. *bit* * *eum Aaron*, nihilominus tamen si jugulatus esset ab homine alieno, idoneus fuisset. Et vaccam rufam si jugulâsset homo alienus, eadem fuisset tamen idonea : nulla enim jugulatio temerabatur per hominem alienum.

III. Si quis victimas jugulâsset, nec in jugulationem animum intendisset nisi quatenus ad negotium se se occuparet, hæ sanè victimæ temeratæ fuissent: Etenim in jugulationem animum intenderet necesse erat.

IV. Non licebat uno & eodem tenore duas jugulare bestias altari sacras: quanquam si quis jugulâsset, idoneæ fuissent tamen.

V. Sed ut homines duo simul unam & eandem bestiam jugularent, seu illam altari sacram, seu profanam, utique licebat.

VI. Victimas non jugulabat parvulus, etiamsi natu major ad illum astabat: nam victimæ requirebant animi applicationem, quæ non cadit in parvulum. Immo si ejus animadversio cognosceretur è factis, ea acciperetur non in partem leviorem, sed in severiorem: ut si victimam holocausti stantem in parte australi parvulus traxisset ad partem aquilonarem, atque jugulâs-

II. EUm *Aaron*. Vox *Aaron* hoc versu non exprimitur in textu sacro; sed initio capitis : nec verò necesse fuit, cùm sermo institutus initio capitis porro continuetur.

lâsset: hîc cùm esset perspicuum animum ejus intendi in jugulationem victimæ, temerata fuisset tamen.

Victimæ sanctiores si fuerint jugulatæ ad austrum, si fuerit earum exceptus sanguis ad austrum, temeratæ fuissent. VII.

Si quis cùm esset ad austrum manum porrigeret ad aquilonem, & victimam jugulâsset, ista jugulatio idonea foret. VIII.

Si quis cùm staret ad austrum manum porrigeret, ac victimæ sanguinem exciperet in parte aquilonari, ista excipiendi ratio neutiquam idonea fuisset. IX.

Sin autem caput, & majorem corporis partem inflexisset ad aquilonem, perinde erat, ut si in parte staret aquilonari. X.

Quòd si victima jugulata ad aquilonem tremens abîsset ad austrum, immo etiamsi tum fuisset ad austrum abducta, tamen idonea fuisset. Eadem si tremens ad austrum abîsset, redîssetque ad aquilonem, ibique ejus esset exceptus sanguis, bene esset. Et si quis cùm staret extra atrium manum porrigeret intus, ac victimas minus sanctas, quæ forent intra atrium, jugulâsset, hæc utique jugulatio fuisset idonea. XI.

Si quis autem cùm staret extra atrium manum porrigeret intus, ac victimæ sanguinem exciperet, modus excipiendi non esset idoneus, non si ca- XII. Qui victimæ sanguinem

exciperet, in atrio esse oportuisse. Lev. 10. 9. caput etiam atque majorem corporis partem intromisisset. Quin etiam minister si esset intra atrium totus, & peniculamentum ejus esset extra, ministerum ejus temeraretur. Nam quod est in Lege, *Quando intratis in tabernaculum testimonii*, id hoc sibi vult homines penitus ingressos opus esse.

XIII. Si hostia tremens excessisset atrio postquàm ejus erat exceptus sanguis, idonea fuisset: immo etiam exta & caro victimarum minus sanctarum si efferrentur atrio ante sanguinis aspersionem, victimæ tamen erant idoneæ, ut inferiùs edisseretur.

XIV. Si bestia fuisset intra atrium tota præter pedem unum, atque jugularetur, victima sanè temerata fuisset: nam quod est in Lege, *Et afferent ea Domino*, id hoc significat oportere, ut victimæ totæ sint intus in atrio. Lev. 17. 5.

XV. Victima si jugularetur cùm esset tota intra atrium, tum ea pedem extra atrium protenderet, oportebat carnem ad os ipsum abscindere, & ejus deinde excipere sanguinem. Quòd si sanguis sit exceptus ante, quàm fuerit abscissa caro, temerata victima fuisset, propter pinguedinem carnis illius, quæ extra atrium fuerat. Quæ si victima esset minus sancta, nihil abscindi opus erat: pes retrahebatur intra atrium, atque excipiebatur sanguis; nam caro victimarum minus

san-

sanctarum cùm esset elata ex atrio ante sanguinis aspersionem, nihilominus idonea fuerat.

Si victima suspensa per atrii jugularetur inane, temerata fuisset. Nam quod est in Lege, *Ad latus altaris*, id hoc significat in terræ solo jugulandam esse victimam. XVI. *Ibid.* 1.11.

Quod si victimam in terra jacentem minister in aëre suspensus jugularet, victima si sanctior erat, temeraretur; sin minus sancta, idonea esset. XVII.

Si quis jugulans victimas, aut * signorum partem minorem resecâsset extra atrium, & reliquam partem intra atrium, aut eorum partem minorem resecâsset in parte australi, & reliquam partem in aquilonari parte, hæ sanè victimæ temeratæ fuissent. Habetur enim ratio jugulationis à principio usque ad finem. XVIII.

XIX. Quid in excipiendo sanguine victimam temeraret?

Minister suspensus si de collo victimæ in terra jacentis sanguinem exciperet, sanè temeratus esset sanguis; quia enim ista ratio non convenit * ministerio sacro.

Qui si minister in terra staret, atque è manu pateram ita suspenderet, ut exciperet sanguinem per inane: item XX.

XVIII. *Signorum partem.* Monui superiùs voce signorum סימנים uti Rabbinos ad significandum œsophagum & asperam arteriam.

XIX. *Ministerio sacro.* Namque sacris operantes recti starent in pedes oportebat.

BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
17 H
17

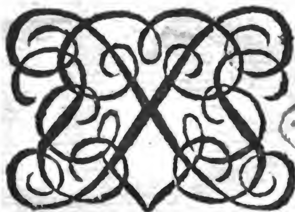
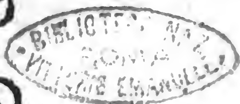
FASCICULUS SEPTIMUS
OPUSCULORUM
Quæ ad
HISTORIAM
AC
PHILOLOGIAM SACRAM
Spectant.

IN QUO CONTINENTUR

R. M. Mayemonidæ Syntagmata

XXX. *De ſacris Temeratis.*
XXXI. *De ratione faciendi rem divinam die ſolenni expiationum.*
XXXII. *De ſacrorum abuſu.*
XXXIII. *De Jejunio.*
XXXIV. *De ſolennitate expiationum.*
XXXV. *De ſolennitate Paſchatis.*

Omnia doctorum virorum judiciis recenſita, & concinnis indicibus aucta.

ROTTERODAMI,
Apud PETRUM vander SLAART.
MDCXCVI.

XXX.

TRACTATUS VII.

DE SACRIS TEMERATIS.

CAPUT PRIMUM.

Art. I. Victimas à quo, & ubi jugulari liceret?

QUi non erant idonei ad operandum sacris, iisdem nihilominus licebat, ut de integro jugularent victimas etiam sanctiores: excipitur homo immundus, qui, si res erat in integro, non jugulabat ne tum quidem, cùm staret extra atrium, atque manus extendens victimam jugularet intra atrium, id adeo, ne fortè victimæ carnem attingeret.

II. Qui si per nefas jugulâsset victimam, nihilominus idonea fuisset. Item de juvenco summi sacerdotis die solenni Expiationum offerendo, quanquam in Lege est, *Et immolabit*

Lev. 16. 11. bit * eum Aaron, nihilominus tamen si jugulatus esset ab homine alieno, idoneus fuisset. Et vaccam rufam si jugulâsset homo alienus, eadem fuisset tamen idonea: nulla enim jugulatio temerabatur per hominem alienum.

III. Si quis victimas jugulâsset, nec in jugulationem animum intendisset nisi quatenus ad negotium se se occuparet, hæ sanè victimæ temeratæ fuissent: Etenim in jugulationem animum intenderet necesse erat.

IV. Non licebat uno & eodem tenore duas jugulare bestias altari sacras: quanquam si quis jugulâsset, idoneæ fuissent tamen.

V. Sed ut homines duo simul unam & eandem bestiam jugularent, seu illam altari sacram, seu profanam, utique licebat.

VI. Victimas non jugulabat parvulus, etiamsi natu major ad illum astabat: nam victimæ requirebant animi applicationem, quæ non cadit in parvulum. Immo si ejus animadversio cognosceretur è factis, ea acciperetur non in partem leviorem, sed in severiorem: ut si victimam holocausti stantem in parte australi parvulus traxisset ad partem aquilonarem, atque jugulâs-

II. EUm Aaron. Vox Aaron hoc versu non exprimitur in textu sacro; sed initio capitis: nec verò necesse fuit, cùm sermo institutus initio capitis porro continuetur.

lâsset: hîc cùm esset perspicuum animum ejus intendi in jugulationem victimæ, temerata fuisset tamen.

Victimæ sanctiores si fuerint jugulatæ ad austrum, si fuerit earum exceptus sanguis ad austrum, temeratæ fuissent. VII.

Si quis cùm esset ad austrum manum porrigeret ad aquilonem, & victimam jugulâsset, ista jugulatio idonea foret. VIII.

Si quis cùm staret ad austrum manum porrigeret, ac victimæ sanguinem exciperet in parte aquilonari, ista excipiendi ratio neutiquam idonea fuisset. IX.

Sin autem caput, & majorem corporis partem inflexisset ad aquilonem, perinde erat, ut si in parte staret aquilonari. X.

Quòd si victima jugulata ad aquilonem tremens abîsset ad austrum, immo etiamsi tum fuisset ad austrum abducta, tamen idonea fuisset. Eadem si tremens ad austrum abîsset, redîssetque ad aquilonem, ibique ejus esset exceptus sanguis, bene esset. Et si quis cùm staret extra atrium manum porrigeret intus, ac victimas minus sanctas, quæ forent intra atrium, jugulâsset, hæc utique jugulatio fuisset idonea. XI.

Si quis autem cùm staret extra atrium manum porrigeret intus, ac victimæ sanguinem exciperet, modus excipiendi non esset idoneus, non si ca- XII. Qui victimæ sanguinem

exciperet, in atrio esse oportuisse. caput etiam atque majorem corporis partem intromisisset. Quin etiam minister si esset intra atrium totus, & peniculamentum ejus esset extra, ministerum ejus temeraretur. Nam quod est in Lege, *Quando intratis in tabernaculum testimonii*, id hoc sibi vult homines penitus ingressos opus esse.

Lev. 10. 9.

XIII. Si hostia tremens excessisset atrio postquàm ejus erat exceptus sanguis, idonea fuisset: immo etiam extra & caro victimarum minus sanctarum si efferrentur atrio ante sanguinis aspersionem, victimæ tamen erant idoneæ, ut inferiùs edisseretur.

XIV. Si bestia fuisset intra atrium tota præter pedem unum, atque jugularetur, victima sanè temerata fuisset: nam quod est in Lege, *Et afferent ea Domino*, id hoc significat oportere, ut victimæ totæ sint intus in atrio.

Lev. 17. 5.

XV. Victima si jugularetur cùm esset tota intra atrium, tum ea pedem extra atrium protenderet, oportebat carnem ad os ipsum abscindere, & ejus deinde excipere sanguinem. Quòd si sanguis sit exceptus ante, quàm fuerit abscissa caro, temerata victima fuisset, propter pinguedinem carnis illius, quæ extra atrium fuerat. Quæ si victima esset minus sancta, nihil abscindi opus erat: pes retrahebatur intra atrium, atque excipiebatur sanguis; nam caro victimarum minus

san-

ſanctarum cùm eſſet elata ex atrio ante ſanguinis aſperſionem, nihilominus idonea fuerat.

Si victima ſuſpenſa per atrii jugularetur inane, temerata fuiſſet. Nam quod eſt in Lege, *Ad latus altaris*, id hoc ſignificat in terræ ſolo jugulandam eſſe victimam. XVI. *Ibid.* I. II.

Quod ſi victimam in terra jacentem miniſter in aëre ſuſpenſus jugularet, victima ſi ſanctior erat, temeraretur; ſin minus ſancta, idonea eſſet. XVII.

Si quis jugulans victimas, aut * ſignorum partem minorem reſecâſſet extra atrium, & reliquam partem intra atrium, aut eorum partem minorem reſecâſſet in parte auſtrali, & reliquam partem in aquilonari parte, hæ ſanè victimæ temeratæ fuiſſent. Habetur enim ratio jugulationis à principio uſque ad finem. XVIII.

Miniſter ſuſpenſus ſi de collo victimæ in terra jacentis ſanguinem exciperet, ſanè temeratus eſſet ſanguis; quia enim iſta ratio non convenit * miniſterio ſacro. XIX. Quid in excipiendo ſanguine victimam temeraret?

Qui ſi miniſter in terra ſtaret, atque è manu pateram ita ſuſpenderet, ut exciperet ſanguinem per inane: i- XX.

XVIII. *Signorum partem.* Monui ſuperiùs voce ſignorum סימנים uti Rabbinos ad ſignificandum œſophagum & aſperam arteriam.

XIX. *Miniſterio ſacro.* Namque ſacris operantes recti ſtarent in pedes oportebat.

tem si victimam ita sustulisset, ut ejus sanguinem exciperet per inane, idoneus esset sanguis: etenim inane loci pro loco putatur ipso.

XXI. Si minister pateram unam in altera imposuisset, atque sanguinem excepisset, idoneus esset. Namque vas unum in altero ejusdem generis impositum nihil discriminabat. Si muscum dedisset in pateram, atque ita excepisset sanguinem, sanguis esset idoneus. Sanguis enim per muscum utpote pervium, nullo obstante discrimine in pateram defluxisset: non erat ita de pugillo è ferto eximendo; nam si minister eum de musco exemisset, temeratum fertum esset.

XXII. Jam unumquodque horum sanguinem excipere, portare ad altare, & eidem aspergere, tum etiam hostiæ membra portare ad collem, is demum sacerdos ritè faciebat, qui ad operandum sacris esset idoneus, quemadmodum in explicando pugillo ferti, & capite avis contorquendo posuimus.

XXIII. Et nisi pedibus iretur, non erat legitima portatio: itaque sacerdos magnus si sanguinem excepisset, atque loco manens suo altari aspersisset, hostia temerata fuisset.

XXIV. Si quis hostiæ sanguinem dextrâ exceptum deinde sinistræ tradidisset, eundem dexteræ redderet oportebat: si

ſi quis hoſtiæ ſanguinem excepiſſet vaſe profano; hoſtia temerata fuiſſet: ſi quis hoſtiæ ſanguinem vaſe ſacro exceptum in vas profanum infudiſſet, rurſus in vas ſacrum infunderet.

De vaſe ſanguis in pavimentum effuſus ſi colligeretur, idoneus erat: ſi de collo hoſtiæ in pavimentum funderetur, tum deinde collectus in vas ſacrum inderetur, temerata fuiſſet hoſtia. XXV.

Si de hoſtiæ collo pars ſanguinis funderetur in terram, eaque non colligeretur, pars in vas ſacrum reciperetur, rectum erat: modò tamen reciperetur ſanguis vitæ, non reciperetur autem neque ſanguis vi expreſſus, neque ſanguis corii. XXVI.

Si quis ad operandum ſacris haud idoneus cujuſvis hoſtiæ ſanguinem excepiſſet, vel ad altare portâſſet, vel altari de more aſperſiſſet, hoſtia temeraretur. Si ſacerdos idoneus hoſtiæ ſanguinem excepiſſet, atque tradidiſſet homini haud idoneo, ſiquidem iſte cum ſanguine illo non ambulâſſet, ſed ſuo ſtetiſſet loco, illum ſacerdoti redderet idoneo. Sin autem aliquis ad operandum ſacris haud idoneus hoſtiæ ſanguinem portâſſet aliquatenus, tum illum dediſſet idoneo, qui illum porro portaret: contràque ſanguinem hoſtiæ ſacerdos idoneus primò portâſſet aliquatenus, tum illum dediſſet homini haud idoneo, iſque ſanguinem porro portâſſet, quoniam XXVII.

sanguinem aut primò, aut postremò portaverat haud idoneus, hostia temeraretur, quippe quam rem corrigi esset nefas.

XXVIII. Si homo haud idoneus hostiæ sanguinem excepisset, modò superesset sanguis vitalis, eum de integro idoneus exciperet, deportaret, spargeret: neque enim eum, qui superesset, sanguinem, reliquias efficiebant homines ulli ad sacra administranda haud idonei, præter sacerdotem immundum: hic quoniam idoneus erat, qui sacrum administraret illud, quod etiam cum inquinamento fieri fas erat, ut alio loco disputavimus, verùm reliquias efficiebat ita, ut si sanguinem hostiæ sacerdos excepisset immundus, ut etiam secundum illum de integro idoneus sanguinem exciperet, ac spargeret, hostia temeraretur tamen. Nam quidquid postremò exciperet idoneus, reliquiæ fuissent, ac pro nihilo putarentur.

XXIX. Si de membris hostiæ jugulatæ ante receptum sanguinem quantulumcunque demeretur, hostia temeraretur: vel auris particula si fuerit abscissa priùs, quàm esset receptus sanguis, porro non reciperetur. Nam quod est in Lege, *Tollet quoque de sanguine vituli*, id hoc sibi vult opus esse, ut sit integer dum recipitur ejus sanguis. Quod si quis de hostia mutila recepisset sanguinem, atque altari aspersisset,

ſet, res tota temerata fuiſſet utique.

Si poſt ſanguinem receptum quidem, ſed necdum altari aſperſum mutilaretur hoſtia; immo ſi ante ſanguinis aſperſionem hoſtiæ caro omnis amitteretur, aut abſumeretur igni, modò ſupereſſet carnis, aut extorum ea magnitudo, quæ oleam æquaret, altari ſanguis aſpergeretur: non item ſi minus hoc ſupereſſet. Et quoniam holocauſtum igni abſumebatur totum, ſatis erat ſi ſupereſſet inde carnis id, quod oleæ dimidium adæquaret, & tantundem extorum. XXX.

Si quod remanſiſſet magnitudine oleæ concederet, ſanguis altari non fuiſſet aſpergendus: ſin aſperſus fuerit, gratus non eſſet. Quòd ſi ante ſanguinis aſperſionem hoſtiæ caro temeraretur, aut portaretur extra atrium, omnino ſanguis non erat altari aſpergendus: verùm ſi fuerit aſperſus, gratus & acceptus eſſet. XXXI.

Victimarum minus ſanctarum caro ſi portaretur extra atrium ante ſanguinis aſperſionem, tum altari ſanguis aſpergeretur interea dum caro foris erat, victima nihiloſecius legitima foret. Nam iſta quidem caro tandem aliquando ex atrio efferenda erat: ſed hæc aſperſio eò valebat, ut extra atrium portata caro cremaretur, non item ut comederetur. Et exta victimarum minus ſanctarum ſi fuerint extra atrium portata ante ſanguinis aſper- XXXIII.

ſperſionem, tùm fuerit aſperſus altari ſanguis interea dum erant extra foris, prorſus victima non temeraretur: immo ſi extra reportarentur intra atrium, adolerentur.

XXXIII. Quæ ſi extra non reportarentur intra atrium, tamen de iis pœna erat propter fœtorem, propter reliquias, & propter inquinamentum.

XXXIV. Atque omnium privatarum victimarum ſive caro fuerit inquinata & conſervata adeps, ſive contrà, ſanguis altari aſpergebatur: ſi utrumque fuerit inquinatum, altari quidem ſanguis aſpergendus non erat: verùm ſi fuerit aſperſus, gratus fuiſſet: nam inquinamentum expiabat aurea illa * lamina. Itaque & holocauſti extra membrave inquinata ſi quis adoleverit, & iſtud etiam expiabat lamina illa aurea, ut ante docuimus. Atque omnium hoſtiarum publicarum cùm fuerit inquinata caro ſimul & adeps tota, altari tamen aſpergeretur ſanguis.

XXXV. Cujuſcunque victimæ ſanguis efferretur atrio, victima temeraretur: qui ſi ſanguis reportaretur intra atrium, atque altari aſpergeretur, Deo gratus non eſſet.

XXXVI. Victimarum omnium ſanguis prorſum nullo pacto contaminabatur. Nam quòd de ſanguine ſcriptum videmus,
Deut. 12. v. 16. *Quem ſuper terram quaſi aquam effundes*

XXXIV. *Lamina.* Qua ſummi pontificis frons alligabatur.

des, hujus ea vis est, ut qui sanguis itidem, ut aqua funderetur, is perinde quasi aqua inquinamento foret obnoxius: victimarum autem sanguis, qui non item ut aqua fundebatur, inquinamentum omnino conciperet nullum.

Hostiæ sanguis si protinus altari non aspergeretur, sed reservaretur usque dum sol occubuisset, hostia temerata fuisset scilicet: tum si sanguis deinde aspergeretur altari, Deo acceptus non esset. XXXVII.

CAPUT SECUNDUM.

QUarumcunque victimarum sanguis altari exteriori aspergebatur, ad expiandum satis erat aspersionem fieri vel unicam: immo verò & in hostia pro peccato omnino una aspersio requirebatur necessariò: reliquas enim quatuor aspersiones fieri rectum ac laudabile erat: Est enim in Lege, *Sanguinem hostiarum fundes in altari*; nempe fusio sanguinis super altare ea præcipua fuit. ART. I. In altari exteriori non requiri numerum aspersionum integrum. *Deut.* 12. *v.* 17.

Et sanguis in altare spargendus si funderetur, tamen rectum erat, quia scriptum est, *Sanguinem hostiarum fundes*. II.

Quarum autem victimarum sanguis altari aspergebatur interiori si vel una omitteretur aspersio, expiatio nulla e- III. In interiori nume-

rat

rum re- quiri ple- num. rat: hîc enim erant aspersiones ad expiandum necessariæ omnes, quippe quarum numerus expressè in Lege scri-
Lev.8. 11. bitur, *Septem vicibus*.

IV. Si de sanguine hostiæ pro peccato facta fuisset aspersio una, atque moreretur is qui hostiam offerebat, porro post ejus mortem efficiebantur aspersiones quatuor.

V. Sin aspersionum una facta esset de die, tres aliæ nocte non fiebant.

VI. Si quis autem unâ aspersionum intus factâ reliquas foris perficeret, pœnam commeruisset, propterea quod sacrificâsset foris.

VII. Si spargentis manus præcideretur ante, quam sanguis venisset in altaris auram, pro nihilo putaretur aspersio.

VIII. Quid porro victimam in aspergendo sanguine temeraret? Si cornibus altaris aliis atque oportebat spargeretur sanguis hostiæ pro peccato, seu super interiori, seu super exteriori altari sacrificandæ, hæc videlicet hostia temerata esset: idem verò cùm in ceteris fieret hostiis, illæ fuissent idoneæ.

IX. Si quis partem altaris cornibus inferiorem respersisset, seu sanguine hostiæ pro peccato, seu cunctarum hostiarum, temerata res esset: neque hac re quidquam inter altare interius exteriusque differebat.

X. Si quo sanguine altare oportebat supra dimidiam sui partem aspergi, aspergeretur inferiùs; aut quo oportebat infra dimidiam partem aspergi, asperge-

geretur superiùs : si quo sanguine oportebat altare templi interius aspergi, aspergeretur altare exterius; aut quo oportebat altare exterius aspergi, aspergeretur altare templi interius : Et si sanguis, quem oportebat foris fundi, funderetur non in basim altaris, sed in ejus collem, victimæ fuisset temerata caro. Verùm enim offerentium delicta expiabantur ubi primùm victimarum sanguis altare tetigisset : Etenim hostiarum sanguis, quod ad expiationem attinebat, tametsi locum suum non obtinebat, perinde erat ut si obtineret. Nempe sic se res habebat : si qui sanguinem spargebat, is erat ad sacra administranda idoneus : sin hostiæ sanguinem excepisset idoneus, atque dedisset haud idoneo, isque aspersiones superiores fecisset inferiores, aut interiores fecisset exteriores; contráque exteriores fecisset interiores, aut sanguinem fudisset in collem, non in basim altaris, non esset hostiæ temerata caro, siquidem aliquid vitalis sanguinis in hostia superesset : nam idoneus ille rursum exciperet hoc reliquum sanguinis, eumque suo loco aspergeret.

XI. Quid fieret si sanguis unius cum alte-

De permistione sanguinis hostiarum, seu victimæ unius sanguis cum sanguine alterius victimæ commiscerentur, seu multæ & variæ pateræ inter se confunderentur; si modò è quolibet

co-

Quo de sanguine ita misto si quis nihil quæsisset, atque altari interiori simul & exteriori aspersisset, bene esset, seu aspersisset interiori priùs, quàm exteriori, seu contrà. Sic erat enim de quovis hostiarum sanguine, quem oportebat altari exteriori aspergi, præter sanguinem hostiæ pro peccato. Nam si quando sanguis hostiæ pro peccato altari exteriori aspergendus misceretur cum sanguine hostiæ pro peccato, quem interiori altari aspergi jus erat, atque sanguis ille mistus aspergeretur primùm altari exteriori, tum interiori, rectum esset: sin primùm interiori, tum deinde altari exteriori aspergeretur, pravum: sanguis enim hostiæ pro peccato simul ut in templum erat illatus, interdicebatur tota hostia, hostia etiam hominis privati, quæ alioquin comedenda fuerat, quia scriptum in Lege est, *Hostia enim quæ cæditur pro peccato, cujus sanguis infertur*, &c. Sic se res habebat siquidem sanguis per templi portam inferebatur: nam verbum illud Legis *infertur* significat viam illam, quâ quisque templum ingredi solebat. Itaque sanguis si per ostiolum, si per fenestram, si per tectum inferretur, neutiquam temeratus esset. Lev. 6. 30.

XIV. Temeraretur ne

Cùm in templum inferretur sanguis *juvenci ob ignoratiam*, aut *hirci idololatriæ*, temeraretur, si tamen infer-

victima, si sanguis ejus in interiorem templi partem, quàm par erat, inferretur?

ferretur in Sanctum Sanctorum, qui hujus sanguinis erat locus interior. Jam qui erat solemni Expiationum die immolandus juvencus & hircus, horum utique sanguis in Sanctum Sanctorum inferebatur: Ex hoc igitur sanguine in Sanctum Sanctorum illato si factæ fuissent aspersiones aliquæ, idemque inde in templi partem exteriorem efferretur, porro non esset idoneus, ex quo reliquæ aspersiones in Sancto Sanctorum fierent: ut extuleras, actum erat. Et si post factas in Sancto Sanctorum aspersiones omnes porro sanguis hic in exteriorem templi partem ferretur, ibique partim aspersionum fierent, atque sanguinis reliquum prorsus extra templum portaretur, continuóque referretur intra templum, reliquæ aspersiones in exteriore templi parte neutiquam efficiebantur: sanguis enim ut loco cesserat suo, temerabatur.

XV. Si sanguis hostiæ pro peccato pateris exciperetur duobus, atque earum altera portaretur foras, quæ remansisset intus, idonea erat ex qua fierent aspersiones: sin earum altera intra templum inferretur, atque ex eadem intra templum aspersiones fierent, & altera quoque patera exterior temeraretur, nam quod est in Lege, *Cujus sanguis infertur*, id significat vel parte sanguinis in Sanctum illata ad expian-

piandum, hoſtiam prorſus temerari.

Si quis in templum intuliſſet ſanguinem hoſtiæ pro peccato ad expiandum, nec expiationem patrâſſet, ſed idem nullâ factâ aſperſione ſanguinem è templo reportâſſet, ſanguis, quoniam in Sancto expiatio patrata non eſſet, idoneus erat, ex quo foris aſperſiones fierent, ſiquidem per imprudentiam erat in templum illatus: nam ſi contumaciter inferretur, temeraretur ſcilicet. XVI.

Hoſtia ipſa pro peccato ſi fuiſſet intra templum illata, nihilominus erat idonea: Scriptum eſt enim, *Cujus ſanguis infertur*, &c. XVII. *Lev. 6. 30.*

Avis ſi exſpirans ita ſe ſe agitâſſet, ut tandem in templum intrâſſet, idonea erat tamen. XVIII.

Jam ſi quis hoſtiæ pro peccato volucris ſanguinem collo ipſius contentum intra templum portâſſet, dubium erat, an collum avis pro vaſe putaretur, necne. XIX.

Si volucris hoſtiæ pro peccato ſanguis in pavimentum fuſus colligeretur, dubium erat, an vaſe temeraretur, necne: quare cremabatur itidem, ut omnis volucris hoſtia pro peccato, de qua dubium erat. XX.

Sanguis hoſtiæ pro peccato ſi receptus eſſet in pateras quatuor, atque ex unaquaque patera fieret una aſperſio, porro quidquid in unaquaque reliquum XXI.

fuisset funderetur ad altaris basim juxta Legis edictum, *Reliquum fundet ad basim ejus:* sin aspersiones quatuor de una & eadem patera, reliquiæ pateræ ejus funderentur ad basim altaris; pateræ autem reliquæ in fossam effunderentur.

XXII. Sanguis hostiarum si decidisset in aquam, aut in sanguinem communem, nihil inde altari aspergeretur: Et si quid aspersum esset, temeratum esset. Sin in sanguinem paterâ contentum aqua cecidisset, idoneus esset, siquidem colorem & speciem sanguinis non amiserit: sin in hostiarum sanguinem incidisset vinum, aut sanguis communis, id quod incidisset pro aqua putandum erat: quæ si aqua fuisset idonea ad diluendum sanguinem adeo, ut omnino sanguinis speciem amitteret, nihil inde fuisset altari aspergendum: sin autem aqua illa non esset ea, quæ colorem sanguinis deleret, id altari aspergi licebat.

XXIII. Sanguis hostiarum si commisceretur cum sanguine animantium, quæ ab altari Lege prohibentur, aut etiam cum sanguine victimarum, quæ per jugulationem temeratæ fuissent, mistum hoc totum in fossam infunderetur: immo verò si pateræ libatæ fuissent omnes extra unam, ea in fossam funderetur, atque victimæ illæ cunctæ fuissent temeratæ. Nam si miscere-

tur

tur cum sanguine vi expresso, omnino in fossam funderetur: verùm enim si quis nihil percunctatus sanguinem istum altari aspersisset, rectum esset.

Si quis exta, membraque holocaustorum, si pugillos fertorum, si thura, si ferta igni absumenda postea, quàm in vasis divinis consecrata fuerant, si quæcunque istorum projecisset in ignem, seu vase, seu manu, seu dextrâ, seu lævâ, recta fuissent tamen. XXIV.

Vinum & aquam si quis libâsset, vel scutellâ, vel hinne, vel quolibet alio è vasis sacris, idonea fuissent: Eadem si quis libâsset, aut vase profano, aut sua ipsius manu, temerata essent. XXV.

Si quis aut super dispositis in altari victimarum membris, aut super instructo in altari pugillo ferti etiam strueret ligna rogi; item si ea, quæ modò diximus, disposuisset ad lignorum latus, dubium erat, an hæc esset legitima adolendi ratio, necne. Itaque de integro faciendum non erat; sin factum fuerit, acceptum esset. XXVI.

CAPUT TERTIUM.

ART. I. Victimas sanctiores in summo altari jugulari licuisse. *Exod.* 20. 24.

VIctimæ sanctiores si jugularentur in summo altari, perinde erat quasi ad septentrionale latus jugulatæ fuissent: nam quod scriptum videmus, *Et offeretis super eo holocausta & pacifica vestra*, satis declarat totum altare fuisse idoneum, in quo jugularetur holocaustum, & victima pacifica.

II. Holocaustum si fuisset in summo altari jugulatum, aut si simul ac jugulatum inferiùs erat in summum altare tolleretur, eodem ipso loco oportebat corio exui, atque in artus dispertiri: inde demittebantur intestina, atque lavabantur inferiùs, rursusque in altare tollebantur: tum corium item demissum dabatur sacerdotibus.

III. Simul ut quid ad adolendum idoneum conscenderat altare, porro non descendisse.

Et reliquæ victimæ, si statim atque jugulatæ fuerant, in altare tollerentur, eodem ipso loco corio exui, atque in membra dispertiri necesse erat, tum intestina demitti & lavari deorsum, rursusque in altare sustolli: deinde corium earum & carnem pariter demitti, atque offerentibus tribui: tum reliquum adoleri. Quid igitur erat quòd victima non demitteretur tota simul, sed in altaris fastigio corio exueretur, atque dispertiretur? Nem-

Nempe quidquid idoneum erat quod adoleretur, id ſimul ut in altare ſublatum erat, porro non deſcendebat: eſt enim in Lege, *Omnis qui tetigerit illud ſanctificabitur.* Sed forſan & illud etiam, quod non erat idoneum ad adolendum? Non ita: ſcriptum eſt enim, *Holocauſtum cremabitur*, ex quo efficitur illud ſicut holocauſtum ad cremandum idoneum ſimul ac altare conſcenderat, item & quidquid erat ad cremationem idoneum, ut erat in altare ſublatum, porro non deſcendebat.

Holocauſtum adhuc vivum cùm in altaris faſtigium aſcendiſſet, id de- IV.
ſcenderet utique, quippe quod necdum ad cremandum erat idoneum.

Item & pugillus ferti necdum in va- V.
ſis divinis conſecratus, cunctaque ab altari Lege prohibita ſi conſcendiſſent altare, deſcenderent, quippe quæ de integro ad adolendum non erant idonea.

Et victimarum aliqua ſi jugulata no- VI.
ctu fuiſſet, ſi fuiſſet ejus ſanguis in pavimentum effuſus, ſi denique ex atrio exceſſiſſet, atque in altare tolleretur, itidem deſcenderet.

Si victimæ pernoctâſſent, & ſi per- VII.
noctâſſent ſanguis, caro, extaque: ſi victima atrio exceſſiſſet: ſi contaminata, aut temerata fuiſſet ratione temporis, loci, mutationiſque: ſi

sanguinem ejus excepissent, atque altari aspersissent sacerdotes immundi, qui quidem erant idonei ad administranda sacra illa, quæ cum inquinamento fieri licebat: item si sanguis ejus esset alio quàm oportebat loco sparsus: jam victimæ sanctiores si jugularentur ad meridiem, item si sanguis earum exciperetur ad meridiem, hæc omnia ut temerata fuissent, tamen cùm essent in altare sublata, porro non descenderent.

VIII. Quæcunque * temerabantur in Sancto, tamen à Sancto recipiebantur: verùm ut sublata illuc porro non descendebant, item si semel descendissent, non sustollebantur denuo, siquidem temerata erant.

IX. Quæ si ignis jam invasisset, tametsi descendissent, rursus in altare sustollebantur, atque prorsus adolebantur.

X. Pugillus ferti corruptus, cujus esset pars in terra, pars in altari jam inflammata, ille videlicet totus erat in altare sustollendus.

XI. Victimarum membra, & adipes, item & pugilli fertorum si pernoctârint in altaris fastigio, perinde erat, ut si

VIII, *Temerabantur in Sancto.* Hoc loco *in Sancto* pro *in altari* ponitur, id adeo, quòd altaris sanctimonia esset tanta, ut ejus tactu, ut ante dictum, cuncta sancta efficerentur.

I. *In*

ut si pernoctâssent in atrio: itaque si de altari descendissent, porro non sustollerentur: verùm enim si non descendissent, semper adolebantur.

XII. Jam aura altaris pro altari ipso habebatur: victimarum minus sanctarum exta si fuissent ante sanguinis aspersionem in altare sublata, non descendebant eò, quòd altaris pabula jam essent facta.

XII. Si quis hostias pro delicto separâsset duas, quarum altera alterius esset pignus, tum jugulâsset ambas, atque earum unius exta in altare sustulisset ante sanguinis aspersionem, hæc utique descenderent.

XIII. Victima & libamina temerata si fuissent in altare sublata, omnino victima non descenderet, quippe quæ erat idonea ad cremandum: libamina verò descendebant. Item & libamina seorsum per se ipsa fieri solita, si temerata in altare sustollerentur, descendebant.

XIV. Hostia volucris, cui homo alienus collum torserit, si fuisset in altare sublata non descendebat: Et pugillus è ferto per hominem alienum exemptus, si tolleretur in altare, descendebat: etenim horum utrumque temeratum fuerat; sed postremum hoc perinde habebatur, ac si omnino consecratum fuisset nunquam. Jam de homine alieno, & alia de causa teme-

ratis, idem est dicendum.

XVI. Hæc verò si fuissent in altare sublata, descenderent. Quæcunque non erant ad adolendum idonea, caro victimarum tum sanctiorum, tum minus sanctarum, reliquum manipuli agitationis, itemque reliquiæ fertorum, duorum panum, & panum propositionis, & suffimenti, & ab agnorum capite lana, & ab hircorum barba pilus, ossa, nervi, cornua, ungulæ dum erant ex animanti detracta, si tollerentur in altare, descenderent.

XVII. Si de pugillo ferti oleum exprimeretur in aliquod ex ossibus hostiæ, tum os illud ex altari descendisset, rursus in altare tolleretur: erat enim dubium, utrùm pro rebus in altare denuo tollendis haberentur ea, quæ ipsis conjungerentur.

XVIII. Cunctorum vasorum sacrorum tactu res convenientes sacrari.

Altare interius consecrabat res temeratas cùm ipsi idoneas, tum etiam haud idoneas: exterius autem altare eas demum consecrabat res temeratas, quæ ipsi fuerant idoneæ, sicut alio loco docuimus: ut si in exterius altare tollerentur victimæ temeratæ, non descenderent; in idem si tolleretur suffimentum alienum, hoc quidem certè descenderet, quia suffimentum altari exteriori non conveniebat: sin in altare interius tolleretur pugillus ferti seu idoneus, sed temeratus, non descen-

deſcendebat. Eadem eſt ratio ceterorum hujus ſimilium. Atque ut altare, ſic & collis, ac reliqua inſtrumenta ſacra res ſibi convenientes conſecrabant: namque de inſtrumentis ſacris ſcriptum videmus, *Qui tetigerit ea, ſanctificabitur.* Collem igitur ubi tetigerat res aliqua conveniens etiam temerata, non deſcendebat. Et vas ſacrum ſi quæ res conveniens etiam temerata tetigerat, conſecrabatur: nec verò redimebatur unquam, ut in Tractatu de Rebus Altari Interdictis expoſuimus.

Exod. 30. 29.

XIX. Vas liquidis rebus aptum non conſecrabat rem aridam, nec rebus aridis aptum vas conſecrabat rem liquidam: nempe ſic erat de templi menſuris liquidorum & aridorum: pateræ autem liquida pariter & arida conſecrabant, cunctaque vaſa divina conſecrabant ſanguinem, alioquin ad ſacrificandum haud idoneum.

XX. Omnino omnia vaſa divina niſi intra templum, & cùm ad hoc intenderetur animus ejus, qui indebat, nihil conſecrabant: porro illorum una pars interior ad conſecrandum tum demum valebat, cùm eſſent integra: Quæ ſi perforata fuiſſent, modò adhiberentur etiam iiſdem operibus efficiendis, quibus adhibebantur integra, conſecrabant: ſecus autem ſi non adhiberentur: jam ut ad conſecrandum valerent,

lerent, complerentur necesse erat. Mensuræ verò quamvis parum continerent, id videlicet consecrabant, modò homini, qui hoc indiderat, esset in animo eas deinceps explere: cujus si non esset ea mens, mensuræ parum illud satis consecrabant ad temerandum, non item ad sacrificandum.

XXI. Item vasa divina rem extra tempus satis consecrabant ad temerandum, non item ad sacrificandum: ut si quid imperatum in diem nocte consecraretur in vase divino, temeratum esset, adeoque cremandum fuisset, non sacrificandum: si quis igitur noctu pugilli plenitudinem è ferto exemptam in vas divinum indidisset, cremari illam oporteret.

XXII. Rupto altari jugulatas victimas temerari. Exod. 20. 24.

Si quid in altari rumperetur, cunctæ quidem, quæ erant in Sanctuario jugulatæ victimæ, quarum nondum esset aspersus altari sanguis, temerabantur; quippe cùm nullum esset altare cui sanguis aspergeretur; nam huic Legis dicto, *Et offeretis super eo holocausta, & pacifica vestra*, hæc est subjecta vis, ut tum demum victimas mactes, altare cùm est integrum, non item cùm est infractum.

XXIII. Sin autem victimæ vivæ essent in atrio, cùm in altari quid rumperetur, illæ verò non temerabantur: sed altare cùm reædificatum fuerit, il-

læ mactabantur. Etenim animantes vivi rejiciebantur nunquam.

Si quis beſtias ſacrâſſet ante, quàm altare fuiſſet ædificatum, hæ ſacrificarentur poſt ædificatum altare: nam quod erat à principio impedimentum, porro nihil erat. XXIV.

Quin etiam cùm erat infractum altare, victimæ non comedebantur: Eſt enim in Lege, *Et comedite illud abſque fermento juxta altare*: atqui eadem ratio erat & ſacrificiorum minus ſanctorum, quæ non comedebantur in urbe Hieroſolyma, cùm fuerat infractum altare, donec reædificaretur. XXV. *Lev.* 10. 12.

CAPUT QUARTUM.

ART. I. Quaſdam hoſtias non occiſas, ſed loco aliquo incluſas per ſe mori.

PArtus hoſtiæ pro peccato, & commutatio hoſtiæ pro peccato, & hoſtia pro peccato, cujus eſt jam mortuus dominus, & hoſtia pro peccato perdita ſi reperiretur poſt factam domini expiationem, iſtæ videlicet morerentur oportebat. Si poſtrema iſta reperiretur poſtea, quàm altera hoſtia ſeparata ac jugulata fuerit, ſed ante aſperſum altari ſanguinem, dubium erat utrùm mori illam, an paſci oportebat, donec aliquo vitio afficeretur; & hanc ipſam ob cauſam mori ſinebatur.

tur. Jam cùm dicitur mori illas jus esse, non sic accipiendum est quasi instrumento, manu occiderentur: sed introducebantur domum, quæ occludebatur interea dum illæ mortuæ fuerant. Atque hæc omnia usque à Moyse tradita sunt: verùm enim ad solam hominis privati hostiam pro peccato spectant. Etenim Ecclesiæ hostia pro peccato amissa si reperiretur post factam expiationem, seu illa fuerit ad sacrificandum idonea, seu non fuerit, pasceretur, donec aliquo vitio fuerit affecta: tum venderetur, ac pretium ejus in † holocaustum voluntarium impendebatur. Jam verò de Ecclesiæ hostia pro peccato nihil horum dici potest, *partus*, *commutatio*, *cujus est jam mortuus dominus*: cunctæ enim Ecclesiæ victimæ mares erant: neque Ecclesia victimæ mutationem faciebat, ut alio loco disputabitur:

I. *In holocaustum voluntarium impendebatur.* Textus habet ויפלו דמיה לנדבה, quæ verba cùm passim in Misna & Gemara usurpantur, tum verò Tract. התמורה occurrunt in Misna ad art. 3. cap. 3. Ibi Majemonides ea sic exponit: בכל מקום שהוא אומר יפלו דמיה לנדבה רוצה לומר שיקריבו באותן דמים עולת נדבה. Quod est: „ Ubicunque dicitur יפלו דמיה „ לנדבה, sententia ejus est, ut ea pecunia impen„ datur in *holocaustum voluntarium*. Fugit hæc interpretatio clariss. Buxtorfium, qui verbum hoc לנדבה vertit in *arcam eleëmosynariam*. Erravit.

bitur: neque porro Israëlitæ simul omnes moriebantur.

II. Juvencus & hircus diei Expiationum si amissi fuerint, & eorum loco alii substituerentur: item & hirci idololatriæ si amissi fuerint, & eorum loco substituerentur alii, pascerentur, donec fuerint affecti vitio: tum venderentur, atque redacta ex illis pecunia in holocaustum voluntarium impenderetur: namque Ecclesiæ hostia pro peccato nulla sinebatur mori: sed qua de causa non sacrificabantur ipsi pro holocausto voluntario, quandoquidem mares erant? Ne fortè id fieret & post expiationem, si quando fieret ante.

III. Si quis hostiam pro peccato suam segregatam amisisset, atque in ejus locum segregâsset aliam, tum repertâ primâ ex duabus astantibus alteram protinus in piaculum protraxisset, alteram mori jus erat: Eidem de electione deliberanti consulebant, ut in piaculum sumeret quam primam segregaverat: altera pascebatur, donec vitio afficeretur: tum redactâ ex illa pecuniâ emebatur holocaustum voluntarium: sin harum duarum hostiarum una fuisset integra, altera vitiata, sacrificaretur integra, vitiata redimeretur: sin vitiata jugularetur ante, quàm integræ sanguis esset altari aspersus, nullam prorsus ad rem illâ licebat uti: sin

sin affectæ vitio fuissent ambæ, ambæ venderentur, atque redactâ ex illis pecuniâ compararetur hostia pro peccato, & reliquum pecuniæ in holocaustum voluntarium impenderetur.

IV. Jam si quis hostiam pro peccato suam segregatam amisisset, idemque in ejus locum segregâsset aliam, atque etiam amisisset: rursusque segregâsset aliam, tum amissas illas reperiret, atque è ternis astantibus primam in piaculum sumeret, alteram mori jus erat, & pasci tertiam. Idem si de tertia piaculum fecisset, item alteram mori jus erat, & pasci primam. Sin autem de secunda piaculum fecisset, duas alias mori jus erat.

V. Si quis hostias pro peccato segregâsset duas eò, ut earum altera alterius damnum præstaret, omnino de illarum utrâvis piaculum fieri licebat: sed altera pasceretur oportebat, donec vitio afficeretur: tum argentum ex ea redactum in holocaustum voluntarium impendebatur.

VI. Si quis hostiam pro peccato gravidam segregâsset, eaque deinde peperisset, hæc cum partu suo duarum esset instar hostiarum pro peccato, quæ fuissent una segregatæ eo, ut altera alterius damnum præstaret.

VII. Si cujus hostia pro peccato segregata

gata poſthac annum exegiſſet totum, paſceretur oportebat; donec vitio afficeretur: tum venum iret, & ejus pretio emeretur alia hoſtia pro peccato. Item ſi ſegregata cujus hoſtia pro peccato vitio afficeretur, pretio ejus alia emeretur hoſtia pro peccato.

Quæcunque hoſtia pro peccato amiſſa reperiretur ante factum piaculum, quamvis vitiata, quamvis poſt annum vertentem reperiretur, tamen illam mori jus non erat, ſed paſci, donec vitio afficeretur, atque in pecuniam redigi, quâ pecuniâ compararetur holocauſtum voluntarium: ſin poſt factum piaculum demum reperiretur, quamvis reperiretur vitiata, aut poſt annum vertentem, quoniam amiſſa fuerat tum, cùm piaculum fieret, mori illam jus erat. VIII.

Eadem ſi dum piaculum fiebat ſurrepta, ereptave fuiſſet, & deinde reſtituta, non illam mori jus erat, ſed paſci: neque enim traditum eſt à Moyſe magiſtro noſtro niſi amiſſam. Jam ſi per noctem maximè fuiſſet amiſſa, tametſi & dum piaculum fiebat fuerat amiſſa, tamen eam mori jus non erat, ſed paſci. IX.

Quæ ſi fuiſſet amiſſa domino & non fuiſſet amiſſa paſtori, contráve paſtori fuiſſet amiſſa, non fuiſſet amiſſa domino, non illam mori jus erat, ſed paſci. X.

Jam quæcunque paſcebantur, pa- XI.

ſcebantur donec afficerentur vitio, tum pretium earum in holocauſtum voluntarium impendebatur.

XII. Quæ ſi hoſtia fuiſſet amiſſa domino juxta, atque paſtori, atque alius eam agnoſceret, vel in extremo terrarum orbe, dubia res erat: quocirca hoſtiam mori jus erat.

XIII. Si poſt januam, aut in graduum latebris deliteſceret, ſanè amiſſa fuiſſet: nemo enim homo illam tempore faciendi piaculi vidiſſet: ſin in agro, vel in junceto fuiſſet, de ejus amiſſione dubitaretur. Namque fortaſſis erat eo loco, qui illam tempore faciendi piaculi videret: quamobrem de dubio mori eam jus erat.

XIV. Si quis è provincia tranſmarina ſuam hoſtiam pro peccato miſiſſet, hæc immolaretur ex opinione homini, qui miſerit, vitam etiam ſuppetere: nempe ſic ſe habebat hoſtia pro peccato volucris, & mulieris etiam hoſtia pro peccato quadrupes: mulier enim non erat ea, quæ imponeret hoſtiæ manus ſic, ut ſupra docuimus. Nam hoſtiam pro delicto certo, cujus hoſtiæ dominus aut vitâ jam, aut expiatione functus eſt, eam jus erat paſci, donec vitio afficeretur: tum verò vendi, ut argento ex ea redacto holocauſtum voluntarium emeretur. Nam ubicunque hoſtiam pro peccato jus erat mori, ibi hoſtiam pro delicto jus erat

paſci,

paſci, donec vitio afficeretur, tum pretium ejus in holocauſtum voluntarium impendi.

Jam omnis hoſtia pro delicto * ex XV.
augurata, atque ad paſtum ablegata ſi mactaretur in holocauſtum, bene eſſet. Quid igitur erat, quod non de integro mactaretur in holocauſtum? Nempe ne idem fieret poſt expiationem, ſi quando fieret ante.

Si quis in hoſtiam ſuam pro delicto XVI.
ſegregâſſet beſtiam feminam, eam paſci jus erat, donec vitio afficeretur; tum verò vendi, atque ejus pretio coëmi aliam hoſtiam pro delicto. Qui ſi prius aliam hoſtiam pro delicto obtuliſſet, ſuperioris illius pretium impenderetur in holocauſtum voluntarium, itemque & pretium partûs ejus.

Si quis in holocauſtum ſuum ſegre- XVII.
gâſſet beſtiam feminam, eaque peperiſſet maſculum, hunc paſci jus erat, uſque dum vitio afficeretur, tum ejus pretio emi holocauſtum aliud.

At homo privatus ſi marem ſegregâſſet in hoſtiam pro peccato, & prin- XVIII.
ceps ſi in hoſtiam pro peccato ſegregâſſet capram, & ſacerdos unctus ſi in hoſtiam pro peccato vaccam ſegregâſſet,

XV. *Exaugurata, atque ad paſtum ablegata.* Sic verba iſta שנתק לריעיה interpretatur R. Salomo Jarchi, cujus expoſitio laudatur apud commentarium, cui nomen eſt, כסף משנה.

ſet, hæ neque ad corpus, neque ad pretium conſecratæ fuiſſent: itaque venderentur nec ullo affectæ vitio.

XIX. Si quis hoſtiam pro delicto dubio obtuliſſet, tum ſe non peccâſſe, aut peccâſſe pro certo comperiſſet, idque ante, quàm hoſtia jugulata fuiſſet, eam paſci jus erat, uſque dum vitio afficeretur, tum pretium ejus impendi in holocauſtum voluntarium: etenim de ſuis cuique peccatis dolet animus. Sic igitur habendum erat, hominem quoniam ob peccatum dubium hoſtiam ſegregaverat, eam conſecrare animo conſtituiſſe. Et ſi quis, ut hoſtiam pro peccato ſegregaret, adduceretur per quoſdam peccati teſtes, tum iſti falſitatis convincerentur, pretium hoſtiæ impenderetur in holocauſtum voluntarium. Quòd ſi poſt jugulatam hoſtiam demum rem pro certo comperiſſet, hoſtiæ ſanguis effunderetur, caro autem cremaretur ſic, ut reliqua ſacra temerata: ſin rem pro certo comperiſſet poſt aſperſum altari ſanguinem hoſtiæ, caro ſic, ut cunctarum hoſtiarum pro delicto, à ſacerdotibus comederetur.

XX. Non erat eadem ratio hoſtiæ pro delicto certo. Nam ſi ante jugulationem animantis homo comperiſſet nihil peccâſſe, animans item, ut cetera pecora profana ad gregem paſtum abiiſſet, nec in eo quidquam ſancti fuiſſet:

fuiſſet: idem ſi comperiſſet homo poſt jugulatum animantem, humari oportebat: ſin poſt aſperſum altari ſanguinem hoc idem homo comperiſſet, hoſtiæ caro itidem, ut reliqua ſacra temerata, igni concremaretur.

Si quis hoſtiam pro delicto dubio debens ſegregâſſet duas, quarum una alterius damnum præſtaret, oportebat ex earum una fieri piaculum, & alterum paſci, donec vitio afficeretur: tum pretium ejus in holocauſtum voluntarium impendi. Nam de hoſtia pro delicto certo ita faciendum ne dici quidem opus eſt. XXI.

Quæcunque Lege præſcribuntur hoſtiæ pro delicto, earum ſingulas oportebat eſſe bimas, & binis argenti ſiclis emptas. Excipe hoſtiam pro delicto hominis leproſi, atque hoſtiam pro delicto Nazaræi; iſtæ annuæ erant, nec erat earum pretium præfinitum. Verùm enim hoſtia pro delicto dubio offerebatur promiſcuè de majoribus & minoribus beſtiis: ſed eandem oportuiſſe emptam ſiclis argenti duobus quaſi per manus traditum eſt. XXII.

Quare ſi viles adeo fierent arietes, ut omnino nullus ſiclorum eſſet duorum, hoc unum inveniebatur remedium: exſpectabatur dum arietes fierent cariores, tum ſinguli binorum ſiclorum offerebantur, quando pre- XXIII.

tium eorum Lex tam accuratè præfinierat.

XXIV. Hostia pro delicto si cùm segregaretur, sicli esset unius, & eadem cùm esset faciendum piaculum siclorum esset duorum, idonea fuisset: nam quod erat à principio impedimentum, porro nihil erat: præterea autem hostia illa non apparuerat, donec siclorum esset duorum. Atenim aries per se ipse melior factus est: verum. Sed victimis illis, quæ post consecrationem meliores evaserunt, delicta hominis ritè procurantur. Hostia si siclorum fuisset duorum cùm primùm segregaretur, tum unius sicli cùm faciendum esset piaculum, temeraretur: sin aucto pretio rursus siclorum esset duorum, rursus idonea fieret: neque enim bestiæ vivæ rejiciebantur unquam, sicut supra posuimus. Nimirum hoc idem erat, ac si hostia vitio corriperetur aliquo; tum deinde liberararetur.

XXV. Secretis in hostiam pro delicto siclis duobus si coëmerentur arietes duo in hostias pro delicto, eorum alter siquidem siclorum esset duorum, in hostiam pro delicto sacrificaretur, alterum pasci oportuisset, donec vitio afficeretur, tum pretium ejus in holocaustum voluntarium impendi.

XXVI. Si quis hostiam pro delicto obtulisset bimam, cùm deberet annuam;

con-

contráve obtulisset annuam, cùm bimam deberet: Et si quis hostiam jugulâsset * tempore domini indigentem, hostia temerata fuisset, quæ adeo cùm primùm mutata figura ejus esset, igni concremaretur. Summa est, quacunque re hostia pro peccato temerabatur, temerabatur & hostia pro delicto. Excipe quòd hostia pro delicto, si jugulata fuisset alio nomine, nihilominus idonea fuisset, ut paulò inferiùs disputabitur.

XXVII. Nazaræi, puerperæ, atque hominis leprosi holocausta si jugularentur tum, cùm essent nata menses duodecim & diem unum, aut cùm indigerent tempore dominorum, idonea essent, atque etiam libamina requirerent. Summa est, quidquid holocaustum spontaneum non temerabat, nec temerabat holocaustum debitum, seu id profuisset, seu non profuisset dominis.

CA-

XXVI. *Tempore domini indigentem.* Id est, si necdum esset completus dierum numerus, qui homini obnoxio ad piaculum faciendum præfinitus erat.

CAPUT QUINTUM.

ART. I. Si destinatâ in hostiam coëmendam pecuniâ dominus emoriatur, quid faciendum?

SI quis secretâ in suam hostiam pro peccato pecuniâ mortem obîsset, in * mare Salinarum fuisset projicienda pecunia. Et si cujus pecunia in hostiam pro peccato secreta amitteretur, atque hostia pro peccato sacrificaretur pecuniâ empta aliâ, tum post factum piaculum reperiretur pecunia prior, in mare Salinarum projicienda foret.

II. Si pecunia in hostiam pro peccato secreta amitteretur, tum ejus loco secerneretur alia, necdum hac coëmpta fuisset hostia pro peccato, cùm reperiretur pecunia prior, de utraque sumeretur aliquid ad emendam hostiam pro peccato, reliquum in holocaustum voluntarium impenderetur.

Si secreta in hostiam pro peccato pecunia amitteretur, atque ejus loco ho-

ART. I. M*Are Salinarum.* De hoc ita D. Hieronymus lib. de Locis Hebraïcis. „ Mare Salinarum, quod vocatur Mortuum, sive „ Asphalti, id est, bituminis inter Hierico & Zoa- „ ram. Idem vocatur etiam Mare Orientale, Mare Solitudinis, Lacus Sodomenus. Vide Eucherium in libros Regum, & B. Hieronymum in Joëlem ad v. 20. cap. 2. Jam hæc, quæ passim usurpatur cùm in Talmude, tum in ceteris Rabbinorum scriptis, loquendi ratio, *aliquid in mare Salinarum projiciendum*, hoc sibi vult, eò prorsus nullam ad rem uti licere.

VIII.

hoſtia pro peccato ſegregaretur, & ſacrificio nondum facto tum pecunia reperiretur, tum vitio corriperetur hoſtia, hæc venderetur, ac de pecunia utraque impenderetur aliquid in hoſtiam pro peccato, reliquum in holocauſtum voluntarium impenderetur.

Si quis hoſtiam pro peccato ſuam jam ſegregatam amiſiſſet, atque ejus loco ſecreviſſet pecuniam, necdum eâ quidquam emiſſet, cùm illius hoſtia pro peccato reperiretur, ſed vitio affecta, venum iret, atque ex utraque pecunia aliquid in hoſtiam pro peccato impenderetur, reliquum impenderetur in holocauſtum voluntarium. IV.

Si quis in piaculum ſecreviſſet pecuniæ duos acervos, quorum alter alterius damnum præſtaret, piaculum de altero, alter in holocauſtum voluntarium impenderetur. V.

Si quis aut hoſtiam pro peccato ſegregâſſet, aut pecuniam ſecreviſſet in hoſtiam pro peccato, ratus ſe debuiſſe, & ſe nihil debuiſſe comperiſſet, communis fuerit, non ſacrata. Si quis autem aut hoſtias ſegregâſſet duas, aut pecuniam ſecreviſſet in hoſtias duas, ratus ſe debuiſſe duas, tum comperiſſet ſe hoſtiam pro peccato debuiſſe omnino unam, unam omnino mactaret hoſtiam pro peccato, reliquum impenderetur in holocauſtum voluntarium. VI.

VII. Reliquum pecuniæ in sacrificium destinatæ, quale esset?

Si quis multam pecuniam aut simul manu prehendisset, aut sensim collegisset, tum ita diceret: Hinc ego sumam ad emendam hostiam pro peccato meam, reliquum pecuniæ profanum esset. Ac meâ quidem sententiâ multò magis reliquum è ceteris sacrificiis profanum foret.

VIII. Si quis pecuniam secerneret in * fertum peccatoris, oblatoque inde ferto aliquid etiam residuum fuisset, itemque si fertum peccatoris ipsum destinâsset, atque ex eo superaret aliquid, porro id pro ferto spontaneo offerretur. Sed de decima summi sacerdotis in crustula impendendâ si quid relinqueretur, id putrescere oportebat. Et si quid relinqueretur de panibus iis, qui sacrificio Eucharistico adhibebantur; & si quid relinqueretur de pane illo, qui cum sacrificio jungebatur Nazaræi, item putrescere opus erat. Sed si de pecunia, quæ in hujus ipsius sacrificii libamina impendebatur, relinqueretur aliquid, id in holocaustum voluntarium impenderetur. De siclis autem si quid esset residuum, id profanum fuisse Tractatu de Siclis disputavimus.

Si

VIII. *Fertum peccatoris.* De quo explicatur Lev. 5. v. 11.

IX.

Si quid † superesset de nidis, quos offerebant viri, mulieresque seminis fluxionem patientes, itemque puerperæ: Et si quid de hostiis pro peccato atque delicto superesset, id in munera voluntaria impenderetur, tum holocausta inde fierent, ut alio loco posuimus. De holocausto si quid superesset impenderetur in holocaustum: si quid superesset de pacificis, impenderetur in pacifica: si quid superesset de ferto, impenderetur in fertum: si quid superesset de Agno Paschali, impenderetur in pacifica: si quid superesset de sacris multorum Nazaræorum, id Nazaræorum erat: si quid superesset de sacro unius Nazaræi, id ipsius erat Nazaræi. Sed quod modò diximus, impendendum fuisse in munera voluntaria quidquid superesset de hostia pro peccato, id accipiendum est de * stato pró peccato sacrificio: nam si quis IX.

IX. *Superesset de nidis.* Id est, si aliquanto minus pecuniæ in sacra istiusmodi impenderetur, quàm destinatum fuerat. Jam viri mulieresque seminis fluxionem passi, postquam sanati fuerant, par turturum, aut pullorum columbinorum Deo offerebant, ut videre licet Lev. 15. Par istud avium Rabbini purè nidum vocitant, & multa ejusmodi paria in multitudine nidos. Sed hoc satis accuratè notatum à Buxtorfio radice קן in Opere Triginta Annorum

Stato pro peccato, &c. Hoc illud est, de quo disseruimus Tract. 2. & 5.

Sa-

quis * sacrificium deberet gradatum, idemque secretâ in hostiam pro peccato quadrupedem pecuniâ derepente pauper evasisset, avem pro pecunia ista ferret, atque redemptâ per avem pecuniâ homini porro uti licebat. Item si quis pecuniâ in volucrem secretâ pauper evasisset, pro pecunia partem decimam Ephæ similaginis ferret, per quam similaginem redemptâ pecuniâ homini deinceps uti fas erat.

X. Si segregata ad sacrificium bestia vitio afficeretur, venum iret, atque ejus pretio coëmeretur avis: sed si segregata ad sacrificium avis temeraretur, ejus pretio nequaquam emeretur decima Ephæ similaginis: nullus enim est avis redimendæ locus sic, ut Tractatu de Rebus Altari Interdictis exposuimus.

XI. Quicunque nidos avium è Lege debentes pecuniam ad eos coëmendos destinâssent, porro etiam totam pecuniam si velint in solam hostiam pro peccato ex ave, & totam si malint, in holocaustum ex ave impenderent. Imo si quis ita diceret: Hanc ego pecuniam destino in hostiam pro peccato meam, & istam pecuniam secerno in holocaustum meum, nihilosecius ipsi in

* *Sacrificium deberet gradatum.* De hoc diligenter actum Trac. 3. ad ar. 12. c. 3.

XII.

in manu erat, ut pecuniis inter ſe confuſis hoſtiam pro peccato ſimul & holocauſtum ſuum coëmeret: vel etiam pecuniâ totâ ſolam hoſtiam pro peccato, aut holocauſtum ſolum emeret. Nempe nidi non deſignabantur niſi à dominis inter emendum, aut à ſacerdote inter ſacrificandum.

Quare ſi quis pecuniâ * in nidos purè dictos ſecretâ mortem obîiſſet, tota pecunia iſta nidorum purè dictorum in holocauſtum voluntarium impenderetur, quippe quæ idonea erat, qua holocauſtum emeretur. XII.

Si quis cùm deberet hoſtiam pro peccato, debitum in ſe recipiens holocauſtum nuncuparet, tum pecuniam ſecerneret; atque ita diceret: Hanc ego pecuniam in debitum meum deſtino, hoſtiam pro peccato è quadrupede ſi velit, & ſi malit holocauſtum è quadrupede ferret. Qui ſi mortuus pecuniam illam ipſam reliquiſſet, eam oportebat in mare Salinarum projici. XIII.

CA-

XII. *In nidos purè dictos.* Si videlicet non appellaretur nominatim quod & quale ſacrificium ex eis futurum eſſet.

ART.

CAPUT SEXTUM.

ART. I. Quid fieret de victimis, quæ confusionis haberent aliquid?

SI confunderetur cum victimis aliquot, aut una ex hostiis pro peccato iis, quas mori jus erat, aut bos lapide percutiendus, si confunderetur, inquam, vel unus cum decem victimarum millibus, cunctas illas mori jus erat. Major est enim † animantium præstantia, quàm ut si multis sui generis immiscerentur propter multitudinem aboleantur. Quanquam si quis post confusionem istam victimis ex illis sacrificâsset aliquam, grata fuisset.

II. Si commisceretur cum victimis una ex hostiis iis, quæ ab altari prohibentur, cunctas pasci jus erat, donec vitio afficerentur, tum venum dari, atque pretio optimæ illarum emi id genus hostiæ, quod victimis immistum fuerat.

III. Jam si victimæ confunderentur cum animantibus communibus integris, immistas animantes communes oportebat vendi in usum eundem, ut omnes sacrificarentur, ut si bestiæ quatuor in sacrificia pacifica destinatæ cum totidem bestiis communibus integris commisce-

ART. I. ANimantium præstantia. Nam rerum inanimarum erat alia ratio.

V.

miſcerentur, has quatuor communes oportebat vendi homini, cujus erat victimas immolare pacificas, ita; ut univerſæ beſtiæ iſtæ victimæ pacificæ mactarentur. Atque eadem ratio erat & holocauſtorum & hoſtiarum pro delicto. Jam redacta inde pecunia, utpote pretium rei communis, ad omnem uſum communis erat.

Si bos ſacer unus cum multis bobus communibus permiſceretur, omnium maximus ſacer eſſet, & reliqui venderentur in eundem uſum. IV.
Jam ſi commiſcerentur victimæ cum victimis, cum ſuo quodque genere genus, unaquæque victima nomine ejus à quo fuerat ſacrificabatur, quamvis offerentium nullus ſuam ab aliis victimam internoſceret. Ita ſe habebant confuſæ inter ſe victimæ mulierum, videlicet in quibus non erat manuum impoſitioni locus: verùm ſi virorum eſſent, quoniam ſuæ quiſque victimæ capiti manus imponeret neceſſe erat, aut ipſæmet victimæ poſtquam ſuam quiſque partem illarum invicem donaverant, denique ſacrificabantur, aut retinendæ erant victimæ, donec vitio corriperentur omnes, & deinde vendendæ, tum viri illi quiſque aliam ejuſdem generis victimam emebat, eamque pro pretio, quo victimarum inter ſe confuſarum optima vendita fuerat.

Si

V. Si victimarum genus aliud alio confunderetur, ut holocaustum pacificis, non sacrificabantur, ne * secundum rigidiorem quidem illarum ritum: neque enim fas erat adduci victimas in discrimen, ne temerarentur.

VI. Etenim istiusmodi sacra comedendi tempus * contrahendum non erat: nec efficiendum, ut aut à paucioribus hominibus, aut locis paucioribus comederentur: oportebat autem pascerentur interea dum vitio corripiebantur, tum eorum quodque separatim venderetur.

VII. Tum pretio eodem, quo horum sacrorum optimum venierat, emendum erat sacrum aliud in utrumque genus: & si quid etiam domi superfuerit, perdendum erat. Quin etiam cùm holocaustum, pacificave debita jam aliunde quis sacrificâsset, tamen de

V. *Secundum rigidiorem.* Erat enim victimarum variarum varii & multi ritus, alius alio rigidior. Atqui si secundum rigidiorem sacrificarentur ritum, propiùs erat, ut temerarentur.

VI. *Contrahendum non erat.* Nempe erat sacrorum multiplex & varia ratio: alia per unum & eundem diem absumi oportebat: alia licebat absumi per diem unum & aletrum: alia Deo adolebantur tota: alia partim Deo adolebantur, partim comedebantur. Jam alia comedebantur à solis sacerdotibus; alia etiam ab Israëlitis. Porro & alia comedebantur in atrio solo; alia in urbe Hierosolymitana tota; alia etiam per totam Israëliticam terram.

XII.

de confuſorum iſtorum pretio aliud holocauſtum, aliaque pacifica denuo ſacrificarentur oportebat.

Hoſtia pro peccato ſi confunderetur pacificis, omnes oportebat paſcerentur, dum vitio corripiebantur, deinde eodem pretio, quo earum optima venierat, oportebat emi hoſtias pacificas, eodemque pretio emi & hoſtiam pro peccato. Si quis autem occupâſſet ſacrificare hoſtiam pro peccato aliam ab illa deſtinata, atque pacificis confuſa, omnes mori jus erat. VIII.

Item pecunia deſtinata in hoſtiam pro peccato ſi commiſceretur cum pecunia in hoſtiam pro delicto deſtinata, beſtiæ ſumebantur duæ, quarum una in hoſtiam pro peccato deſtinata redimebatur pecuniâ hoſtiæ pro peccato ubi ubi fuerit, & altera deſtinata in hoſtiam pro delicto redimebatur pecuniâ hoſtiæ pro delicto. Verùm ſi jam fuiſſet alia immolata hoſtia pro peccato, pecunia tota projiceretur in mare Salinarum: Sin hoſtia pro delicto alia jam fuiſſet immolata, pecunia tota impenderetur in holocauſtum voluntarium. IX.

Hoſtia pro gratiarum actione ſi confunderetur cum animante illa quacum fuerat commutata, ambæ ſacrificabantur, atque cum eis ſimul unà panis agitabatur. Itemque ſi hoſtia pro X.

gratiarum actione confunderetur cum hostia quavis alia quantumvis aliunde fuerit jam immolata hostia pro gratiarum actione, tamen ambæ pascebantur, donec vitio corriperentur: tum quo pretio venierat duarum optima, eodem & alia hostia pro gratiarum actione, eodemque & illa altera hostia coëmeretur.

XI. Jam hostia pro gratiarum actione si confunderetur cum ariete Nazaræi, ambo sacrificabantur, & cum ipsis simul panis agitabatur.

XII. Primogenitus animans si confunderetur cum Agno Paschali, ambo pascerentur oportebat tamdiu dum vitio corriperentur, tum sic, ut solebant primogeniti animantes, comedebantur. Quòd autem non sacrificabantur, hæc causa erat, quia Paschalis Agnus comedebatur ab omni hominum genere ad mediam duntaxat noctem, cùm primogenitus animans per duos solidos dies comederetur, & à solis sacerdotibus: atqui nefas erat adduci victimas in discrimen * ne temerarentur; aut efficere, ut à paucioribus hominibus comederentur.

XIII. Et bestia decima si confunderetur cum Agno Paschali, cùm fuerint correpti vitio, comederentur, ut solebant

XII. *Ne temerarentur.* Temerarentur autem, si fuissent servata ultra præstitutum diem.

XVIII:

bant bestiæ decimæ. Si bestia primogenita & bestia decima confunderentur inter se, correptæ vitio comederentur.

Item aliæ victimæ si confunderentur cum bestia primogenita, aut cum bestia decima, pascerentur oportebat tamdiu, donec vitio corripiebantur, tum comedebantur aut de more bestiæ primogenitæ vitio affectæ, aut ritu bestiæ decimæ vitio correptæ. XIV.

Hostia pro delicto si confunderetur pacificis, quanquam alioquin ex utrisque nihil præter exta sacrificandum: caro autem comedenda fuerat; tamen eæ fuissent non sacrificandæ, sed pascendæ interea dum vitio corripiebantur: tum pretio optimæ earum emebatur alia hostia pro delicto, item & hostia pacifica, ac si quid etiam domi superesset, perdendum erat. Quod si præoccupâsset aliam sacrificare hostiam pro delicto, in holocaustum voluntarium impenderentur ambæ. XV.

Omnino fieri poterat, ut omnium hostiarum cum suo quodque genere genus confunderetur, præter hostiam pro peccato cum hostia pro delicto. Etenim hostia pro delicto non erat nisi ex agno masculo: atque hostia pro peccato si foret ex agnorum genere, femina esset oportebat. XVI.

Interim cunctis ex hostiis vivis inter XVII.

ter se confusis si quæ sacrificata fuisset, grata foret tamen, eam ob rem, quòd animantes vivæ neutiquam rejicerentur.

XVIII. Quid fieret bestiis, quæ fortuitò reperirentur circa Hierosolymas?

Si qua bestia reperiretur inter urbem Hierosolymam & * turrim gregis, aut ad quodcunque urbis latus intra spatium idem, ea siquidem femina fuerat anniculosa in fornicem quendam includebatur tamdiu, donec moreretur, si fortè esset hostia pro peccato: Quæ si bima foret, pro pacifica mactaretur, eidemque adhiberetur panis, si fortè hostia pro gratiarum actione fuisset: si reperiretur masculum animal, idque bimum, nihil ex eo fieri licebat, quippe fortè in hostiam pro delicto destinatum erat, nec dum delictum domini fuerat expiatum. Sin autem reperiretur masculum animal anniculosum, id servandum erat dum vitio corripiebatur: tum in ejus locum duabus substitutis bestiis hæ conditiones instituebantur. Si bestia reperta holocaustum fuerit, ista sit ejus loco holocaustum; sin fuerit hostia pacifica, ista in ejus locum hostia pacifica sit: post harum altera sacrificabatur in holocaustum, cujus libamina de publico sumebantur: altera sacrificabatur in ho-

XVIII. *Turrim gregis.* De turri gregis commemoratur Gen. 35. v. 21. & Michææ 4. v. 8.

hostiam pacificam, cui panis etiam adhibebatur, si fortè fuerit hostia pro gratiarum actione. Quid autem de bestia illa reperta fiebat? Nempe ut vitio correpta fuerat comedebatur: nam si fortè bestia primogenita, vel bestia decima fuisset, hæ quoque vitio correptæ comedebantur: sin esset Agnus Paschalis, qui fuerit ultra tempus reservatus, is quidem † pro hostia pacifica habebatur: nam tempore suo Agnum Paschalem suum quisque sanè quàm diligenter observabat. At dixerit aliquis: Fortè Nazaræi fuit hostia pro delicto, aut hostia pro delicto hominis leprosi: verùm istarum, quoniam minus frequentes erant, omnino nulla ratio habebatur.

Victimæ si, postquàm jugulatæ fuerant, essent inter se confusæ, in cunctis comedendis oportebat servaretur ritus ejus ex illis, qui foret maximè rigidus: sin cum victimis temeratis confunderentur, aut cum bestiis profanis in atrio jugulatis, omnes, cùm fuerat earum immutata figura, igni cremarentur. XIX.

Membra hostiæ pro peccato si confunderentur cum membris holocausti, cuncta relinquebantur, donec eorum fuerit immutata figura, tum igni crema- X

† *Pro hostia pacifica.* Quæ vitio correpta itidem comedebatur.

mabantur eo ipso loco, quo solebant temerata sacra cremari.

XXI. Si animantis vitio correptæ membrum aliquod cum victimarum membris confunderetur, vel unum ex istiusmodi bestia membrum si cum mille victimarum membris confunderetur, cuncta cremari oportebat. Immo si usu venisset, ut ista confusa inter se membra perperam sacrificata fuerint omnia præter unum; & unum illud etiam oportebat apud atrium, quo solebant loco sacra temerata cremari, cremaretur.

XXII. Si victimarum sanctiorum frustum aliquod confunderetur cum frustis victimarum minus sanctarum: Item si quæ comedebantur uno & eodem die confunderentur cum iis, quæ licebat comedi biduo, cuncta comederentur ex ritu eorum rigidiori.

XXIII. Hostiæ pro peccato immundæ frustum si confunderetur cum centum frustis hostiæ pro peccato mundæ: itemque frustum inquinati panis propositionis si confunderetur cum centum frustis puri panis propositionis, id verò sic, ut Tractatu de Oblationibus posuimus, * superabatur.

XXIV. Sin autem frustum hostiæ pro peccato

XXIII. *Superabatur.* Numero videlicet frustorum mundorum sic, ut acervi totius ratio foret eadem, ac si nihil immundi commistum fuisset.

Art.

cato commiſceretur cum centum fruſtis carnis profanæ : itemque fruſtum puri panis propoſitionis ſi commiſceretur cum centum fruſtis panis profani, hæc nequaquam ſuperabantur; ſed totum oportebat comederetur à ſacerdotibus, ſicut omnia profana, quibus erant immiſta ſacra.

CAPUT SEPTIMUM.

ART. I. Qualis eſſet ratio victimarum, quæ non eſſent ſecundum ritum immolatæ?

QUicunque non erant ad ſacra facienda idonei, hi ſi volucri * collum obtorſiſſent, colli contorſio iſta quidem illegitima foret. Cùm verò volucris iſta temeraretur, tamen non erat eadem atque * cadaver mundæ volucris, quod ad rationem immunditiæ attinebat. Et ſi quis volucri collum obtorſiſſet noctu, aut intra Sanctuarium jugulâſſet beſtias profanas, aut contrà extra Sanctuarium victimas, non eſſent cadaveris inſtar.

Si quis collum obtorſiſſet turturibus * an-

ART. I. *Collum obtorſiſſent.* Sic enim volucres ſacrificandæ necabantur.

Cadaver mundæ, &c. Id eſt, non inquinabat tactu item, ut cadaver avis morticinæ, quæ alioquin munda foret.

* ante tempus suum, aut columbæ pullis post tempus suum, aut volucri tabe confectæ, aut cui foret exclusus oculus, abscissusve pes, prorsus ad omnia pro cadavere habebatur. Summa est, quidquid intra Sanctuarium demum evadebat illegitimum, id illegitimum erat scilicet, at non erat cadaveris instar: sed quod non intra Sanctuarium demum evasisset illegitimum, id ad omnia instar cadaveris erat.

III. Si quis igitur collum obtorsisset volucri, quæ postea reperiretur fuisse lethaliter affecta: item si quis collum volucri obtortum † cultro resecuisset: & si quis volucribus profanis collum obtorsisset intra Sanctuarium, contráque extra Sanctuarium volucribus altari sacratis, hæ cadaveris erant instar ad omnia: neque enim colli contorsio licitum ac mundum efficiebat, nisi id quod altari esset idoneum.

IV. Nam volucri ab homine initæ, ad cultum idoli destinatæ, aut pro numine cultæ, atque etiam ei, quæ merces fuit prostibuli, aut pretium canis, item

II. *Ante tempus suum*, &c. De horum tempore legitimo actum est Tract. 4. ad art. 2. cap. 3.

III. *Cultro resecuisset.* Oportebat enim ungue resecari, ut ante dictum est.

IV. Ob-

item * obſtructæ, aut androgynæ ſi quis collum obtorſiſſet, ſanè cadaveris erant inſtar ad omnia. Etenim inquinabant veſtes hominis, qui tetigiſſet † œſophagum. In has enim volucres cùm non caderet conſecratio, ſanè non intra Sanctuarium demum illegitimæ fiebant. Jam id Tractatu de Ratione Sacrificiorum Faciendorum dictum eſt, hoſtiam pro peccato ex ave immolari in inferiori parte altaris, & holocauſtum ex ave in parte altaris ſuperiori.

Si quis igitur hoſtiam pro peccato ex ave immolâſſet ſupernè, illa videlicet temerata fuiſſet: nec quidquam referebat, utrùm ſanguis ejus eſſet altari aſperſus ex ritu hoſtiæ pro peccato, an ex ritu holocauſti: neque porro quidquam referebat, utrùm eſſet immolata nomine holocauſti, an nomine hoſtiæ pro peccato. V.

Item ſi quis avem in holocauſtum immolâſſet infernè, temerata fuiſſet utique: immo verò ſi collo obtorquen- VI.

IV. *Obſtructa.* Obſtructa dicitur, cui nec feminea, nec maſcula exiſtit natura.

† *Tetigiſſet œſophagum.* Namque obtorquendo collo oportuiſſe œſophagum ungue reſecari, ſuprà dictum eſt.

quendo signorum alterum in altaris inferiori parte ungue resectum esset, alterum in altaris superiori parte, nihilosecius hostia temerata fuisset: nec quidquam referebat, utrùm obtorquendo collo ritus holocausti, an ritus hostiæ pro peccato servaretur: neque porro utrùm nomine hostiæ pro peccato, an nomine holocausti immolaretur.

VII. Hostia pro peccato ex ave si ad partem altaris inferiorem immolaretur, nihil referebat, utrùm immolatio holocausti propria fieret nomine hostiæ pro peccato, an immolatio propria hostiæ pro peccato fieret nomine holocausti, aut immolatio propria holocausti fieret nomine holocausti, temerata fuisset hostia.

VIII. Item avis in holocaustum destinata si immolaretur in parte altaris superiori, seu ritu hostiæ pro peccato & nomine holocausti, seu ritu & nomine hostiæ pro peccato, temerata fuisset: verùm si immolaretur ritu holocausti, & nomine hostiæ pro peccato, idonea fuisset: at dominum quidem certè debito non liberâsset.

IX. At cunctæ aves istæ, quæ temerabantur ea re, quia loco, ritu, nomine alieno fuerint immolatæ, quod ad immunditiem attinebat, non erant instar cadaveris avis morticinæ. Item &

& hoſtia pro peccato ex ave, atque etiam holocauſtum ex ave, quæ fœtida, inquinata, reſiduaque evaſiſſent, non idcirco polluebant hominem, qui tetigiſſet œſophagum itidem, ut cadaver avis morticinæ: nimirum hæc univerſa in Sanctuario demum temerata fuiſſent.

X. Hoſtia pro peccato ex ave quandocunque offerebatur de dubio, ritè immolabatur quidem, nec comedebatur tamen, ſed cremabatur igni ſic, ut cuncta ſacra, quæ temerata fuerant: offerebatur autem de dubio, ſi verbi causâ mulier ambigeret, an fluxionem ſeminis eſſet paſſa, necne; aut ſi dubitaret, utrùm quid enixa fuiſſet, an non, atque horum ſimilia. Nunquam verò offerebatur de dubio hoſtia pro peccato quadrupes. Nam qui dubitabat an peccâſſet, necne, is dubiam offerret hoſtiam pro delicto oportebat, ita; ut Tractatu de Erratis diſputabitur.

XI. Si quis de dubio hoſtiam pro peccato ex ave obtuliſſet, tum pro certo reſciret ſe hoſtiam illam debere, ſiquidem hoſtia illa necdum fuerat immolata, immolaretur pro hoſtia certa, ac comederetur. Idem ſi poſt immolationem demum comperiſſet, porro pars ſanguinis altari aſpergeretur, pars ad altaris baſim effunderetur, atque hoſtia cremaretur, eam ob rem, ne forte

fortè dicerent homines comeſam eſſe hoſtiam pro peccato ex ave de dubio oblatam. Etenim primò quidem certè de dubio oblata fuerat.

XII. Sin poſt immolationem pro certo compertum eſſet hoſtiam non fuiſſe debitam, humari eam oportebat.

CAPUT OCTAVUM.

ART. I. Si volucris hoſtia pro peccato cum holocauſtis quoque volucribus confunderentur; contráque, quid facto opus eſſet?

SI hoſtia pro peccato ex ave commiſceretur cum holocauſtis ex ave, contraque holocauſtum ex ave ſi confunderetur cum hoſtiis pro peccato ex ave, vel unum ſi confunderetur cum millibus decem, omnes mori per ſe jus erat. Omnino ſic ſe res habebat, ſiquidem cùm emerentur dominis explicatè diſtribuebantur hæc in hoſtiam pro peccato, iſta in holocauſtum: verùm aves debitas partim in hoſtiam pro peccato, partim in holocauſtum ſi quis non nominatim diſtribuiſſet, ſed obtuliſſet promiſcuè, ac cum hoc debito promiſcuo confunderetur aut hoſtia pro peccato, aut holocauſtum, alia erat ratio.

II. Nempe ſi hoſtiæ pro peccato confunderentur cum debito illo promiſcuo, ex eo numerus hoſtiarum pro peccato erat ad ſacrificandum idoneus tantùm: non erant autem ad ſacrifican-

candum idonea, nec ejus debiti promiſcui holocauſta, nec quæ cum his erat immiſta hoſtia pro peccato, ut quæ hoſtia pro peccato cum holocauſtis immiſta fuerit.

Itaque ſi debitum illud hoſtias pro peccato contineret duas, dimidium ejus erat ad ſacrificandum idoneum, & dimidium ejus alterum haud idoneum: quanquam meâ quidem ſententiâ cunctas debiti victimas oportebat in altaris inferiori parte immolari ritu hoſtiæ pro peccato. III.

Similiter ſi cum debito illo promiſcuo commiſceretur holocauſtum, ex eo debito ſola holocauſta erant ad ſacrificandum idonea: ejusdem & hoſtiæ pro peccato, & quod cum his erat immiſtum holocauſtum, non erant ad ſacrificandum idonea: nam ecce erat holocauſtum immiſtum hoſtiis pro peccato. Nec quidquam intererat, utrùm debitum illud promiſcuum numero ſuperaret immiſta holocauſta, an contrà holocauſta numero ſuperarent debitum illud promiſcuum, aut par eſſet undique numerus, præter holocauſta debiti promiſcui, nihil erat ex eo ad ſacrificandum idoneum. Quare ſi debitum illud contineret holocauſta duo, dimidium ejus erat ad ſacrificandum idoneum, & dimidium ejus alterum haud idoneum. Sed meâ quidem ſententiâ cunctas debiti victimas IV.

mas oportebat in altaris superiori parte immolari ritu holocausti.

V. Si confunderentur inter se debita promiscua duo seu ambo unius & ejusdem nominis, ut si eorum, qui fluxionem seminis passi sint, hominum nidi confunderentur cum nidis aliorum hominum, qui itidem seminis fluxionem passi fuerint, seu duorum nominum, ut si nidi hominum, qui fluxionem seminis passi sint, commiscerentur nidis puerperarum, seu porro ambo ab homine uno, seu ab hominibus essent duobus, si nidorum utroque par hostiarum fuisset numerus, dimidium eorum erat ad sacrificandum idoneum, & dimidium eorum alterum haud idoneum. Sive igitur hostiæ omnes in superiori parte altaris essent immolatæ, sive omnes in inferiori parte, sive denique tantus earum numerus supernè, quantus infernè, semper dimidia pars earum legitima, & dimidia temerata fuerat. Nimirum totus hostiarum numerus æqualiter ex holocaustis atque hostiis pro peccato constabat: quare si immolarentur omnes supernè, dimidia pars earum erat legitima, ut quæ holocausta fuerant: & si immolarentur omnes infernè, item dimidia pars erat legitima, ut pote quæ fuerant hostiæ pro peccato. Jam si fuissent supernè atque infernè pariter immolatæ, dimidia pars propter confusio-

fusionem legitima foret, atque pro holocaustis haberetur, tum ex iis, quæ immolatæ fuerint infernè, æqua portio fuisset legitima, eæque haberentur hostiæ pro peccato.

VI. Si duo confunderentur inter se debita promiscua, quorum uno major quam altero inesset hostiarum numerus, ut si uno volucres continerentur quatuor, & sex altero, atque supernè omnes, aut omnes infernè fuerint immolatæ, dimidia pars legitima, & dimidia temerata foret ea de causa, quam diximus. Sin autem supernè atque infernè fuerint æqualiter immolatæ, videndum erat: si sacerdos deliberabundus post consultationem demum ita fecisset, debitum minus idoneum fuisset: sin suo ipsius nutu & arbitrio ita fecerit, debitum majus fuisset legitimum.

VII. Summa est, ubicunque sacerdos nutu suo confusorum ejusmodi debitorum hostias æqualiter supernè & infernè immolârit, nec fieri potuerit, quin ex debitorum uno pars supernè, pars infernè fuerit immolata, ibi debitum id, quod majorem continebat hostiarum numernm, idoneum erat. Etenim quia constabat partem ejus supernè, partem infernè fuisse immolatam, par erat omnino ejus hostias omnes esse idoneas.

VIII. Homines duo si nidos suos promiscuè

ſcuè coëmiſſent, vel ſuorum nidorum pecunias promiſcuè dediſſent ſacerdoti, porro ſacerdos quam voluerit volucrem, aut in hoſtiam pro peccato, aut in holocauſtum immolaret: neque enim nidorum volucres explicatè diſtribuebantur, niſi vel à dominis inter emendum, vel à ſacerdote inter immolandum, ut ſuprà poſuimus.

IX. Sacerdos ſi quando coram aderant multæ volucres in hoſtias pro peccato, atque in holocauſta, utraſque supernè, vel utraſque infernè immolâſſet, dimidia pars earum idonea, & dimidia pars temerata foret. Sin eas ex æquo supernè, atque infernè immolâſſet, nec ſatis ſciret hoſtiaſne pro peccato infernè immolâſſet, an holocauſta, cunctæ temeratæ fuiſſent; erat enim quod diceretur volucres in holocauſta deſtinatas infernè eſſe immolatas, & hoſtias pro peccato supernè.

X. Sin præſto adeſſent volucrum collectiones ternæ, quarum una contineret hoſtias pro peccato, altera holocauſta, tertia verò foret promiſcua, dimidia videlicet ex holocauſtis, & dimidia ex hoſtiis pro peccato, nec ſacerdos immolandis volucribus quidquam diſcriminis feciſſet, ſed vel immolâſſet omnes supernè, vel omnes infernè, dimidia pars earum idonea, & dimidia pars temerata foret.

Qui

Qui ſi ſacerdos dimidiam partem volucrum immolâſſet supernè, & dimidiam partem infernè; omnino tertia illa volucrum collectio promiſcua idonea erat; quippe quæ partim supernè, partim infernè immolanda fuerat: hæc igitur dividebatur æqualiter dominos inter utroſque, & utroſque expiabat, ac ſolutos relinquebat, quando ſacerdos ignorabat ad quem hoſtiæ deſignatæ, ad quem promiſcuæ pertinerent. Jam duæ aliæ collectiones hoſtiarum explicatè deſignatarum temeratæ erant eò, quòd non ſciret ſacerdos, quam hoſtiarum supernè, & quam immolâſſet infernè, ac fieri poſſet, ut holocauſtum infernè, & hoſtia pro peccato fuiſſet immolata supernè. XI.

CAPUT NONUM.

SI promiſcuo è nido pullus unus avolâſſet in auram, vel inter volucres ejuſmodi, quas omnes mori jus erat; item ſi pullus unus morte peremptus eſſet, alteri ſuperſtiti conſortem oportebat adjungi. ART. I. Exponuntur multæ quæſtiones de volucribus in ſacra deſtinatis, quæ fuerint inter

Sin avolâſſet inter hoſtias volucres, ipſe temeratus eſſet, & pullum alium pariter temerâſſet: nimirum ita res erat cùm pullus è nido promiſcuo inter ho-

se confusæ. hostias volucres avolâsset, & ipse temeratus erat, atque simul alium unum temerâsset: ut si pullus è nido promiscuo avolâsset inter decem volucres item promiscuas, tum ex his immolarentur quinque in parte altaris inferiori, atque in superiori sex, de sex istis supernè immolatis idonea erant holocausta quinque, & de quinque volucribus infernè immolatis omnino quatuor erant idoneæ hostiæ pro peccato: erat enim metuendum, ne pullus iste, qui advolarat, esset unus ex istis quinque volucribus, quæ in inferiori parte altaris fuerant immolatæ. Item si sex immolarentur infernè, supernè quinque, omnino hostiæ pro peccato quinque, & quatuor holocausta erant idonea, quia locus erat metuendi, ne qui pullus advolarat, versaretur inter immolatas supernè quinque volucres. Unde fit, ut ex decem illis volucribus omnino relinquerentur idoneæ novem, adeoque una ex illis temeraretur.

II.

III. Si fuissent aves promiscuæ quatuor ex una parte, & ex altera parte item quatuor aves promiscuæ, tum una ex illis advolâsset ad has, harum unam temerâsset. Sin post hanc confusionem etiam ex his una ad illas avolâsset, temerâsset item unam ex illis ita, ut omnino duæ ex illis idoneæ relinquerentur.

Quòd

Quòd ſi rurſus una ex illis ad has avolâſſet, & ſic deinceps tota die, nihilo magis perdidiſſet: nam ſi omnes ſimul inter ſe confunderentur, tamen dimidia pars earum idonea, & dimidia pars temerata fuiſſet, ut ſupra diximus. IV.

Cùm variæ præſentes adeſſent avium collectiones, quarum una duas contineret aves, altera quatuor, tertia ſex, octo quarta, quinta denas, duodenas ſexta, & ſeptima quatuordecim, tum ex omnium prima pullus avolâſſet ad collectionem ſecundam, & unus è ſecunda ad tertiam, & porro unus è tertia ad quartam, unus è quarta ad quintam, unus è quinta ad ſextam, unus è ſexta ad ſeptimam, & rurſum pullus alter revolâſſet ex alia collectione ad aliam adeo, donec ad primam, unde prior avolarat, redierit, abitione pariter & reditione pullus unus temeraretur in unaquaque collectione ſic, ut in prima & ſecunda collectione prorſus nulli ſupereſſent pulli ad ſacrificandum idonei, in tertia relinquerentur pulli duo, quatuor autem in collectione quarta, in quinta ſex, in ſexta octo, & in ſeptima duodecim. Quòd ſi denuo pullus unus ex collectione alia ad aliam avolâſſet; tum etiam ex collectione ultima pullus unus revolâſſet ad collectionem proximè ſuperiorem, & ſic dein- V.

ceps usque donec ad primam collectionem redierit, itidem pullus unus tam abitione, quàm reditione temeraretur in unaquaque collectione sic, ut in collectione tertia & quarta nulli relinquerentur ad sacrificandum idonei; in quinta verò collectione relinquerentur pulli ad sacrificandum idonei duo: in sexta quatuor: & in septima decem. Sin tertiò pullus unus ex collectione alia ad aliam avolâsset, revolâssetque, item abitu, redituque pullus unus temeraretur ita, ut in collectione quinta & sexta pulli temerarentur omnes, & in septima idonei ad sacrificandum relinquerentur octo. Ac si sacerdos ex quatuordecim pullis ultimæ collectionis septem immolâsset in parte altaris superiori, & in inferiori itidem septem, octo fuissent idonei, & sex temerati propter pullos illos, qui avolando revolandoque commisti ac confusi inter se fuissent.

VI. Si præsentes adessent nidus promiscuus & nidus explicatè designatus, atque ex nido promiscuo pullus unus avolâsset ad nidum explicatè designatum, unico illi pullo superstiti alter adjungeretur oportebat. Idem ille pullus, qui avolarat, si reverteretur, aut si à nido explicatè designato pullus unus ad nidum promiscuum devolâsset, nec exploratum esset, utrùm pullus iste, qui devolâsset, holocaustum esset, an

an hoſtia pro peccato, pullos omnes nidi promiſcui mori per ſe jus erat. Nam huic ſi commiſceretur holocauſtum, omnes ejus hoſtiæ pro peccato temerarentur: Rurſus ſi commiſceretur ei hoſtia pro peccato, holocauſta ejus omnia temerarentur. Quocirca omnes ejus pullos mori per ſe jus erat.

VII. Si fuiſſent hoſtiæ pro peccato ex una parte, & ex altera holocauſta, & nidus promiſcuus in medio, tum è medio pulli duo diverſas in partes iſtas devolâſſent, unus huc, & illuc alter, nihil perdidiſſent; ſed ita pronuntiabatur qui ad hoſtias pro peccato advolarat pullus, eum etiam eſſe hoſtiam pro peccato, & qui adierat holocauſta, holocauſtum eſſe & ipſum. Si poſt confuſionem iſtam rurſum pulli duo, hinc unus, & illinc unus devolâſſent in medium, duos iſtos intermedios mori per ſe jus erat, quippe cùm eſſent hoſtia pro peccato & holocauſtum confuſa inter ſe; ſed qui fuerant à lateribus, ſacrificarentur, hi in hoſtias pro peccato, iſti in holocauſta prout erant: ſin etiam pulli intermedii ad laterales devolâſſent, omnino omnes mori per ſe oportebat, quia metuebatur, ne cum hoſtiis pro peccato holocauſtum, & cum holocauſtis hoſtia pro peccato commiſta ac confuſa fuiſſet.

CAPUT DECIMUM.

Art. I. Voti & puerperii sacrificia si confunderentur, quid facto opus esset?

MUlier cùm ita diceret: En ego voveo nidum, si filium pariam; atque filium peperisset, quatuor ferret volucres, duas pro voto, quæ sacrificabantur in holocaustum, ut suprà diximus, & nomine puerperii duas, quarum una sacrificabatur in holocaustum, & altera in hostiam pro peccato: ex quo intelligitur oportuisse, ut ex istis pullos tres in superiori parte altaris, & in inferiori unum sacerdos immolaret. Qui si per errorem duos supernè, & infernè duos immolâsset, neque ullatenus ea de re consultâsset, alium etiam oportebat ferri pullum, qui supernè sacrificaretur. Quod quidem sic erat, si quatuor illi pulli ferrentur omnes ex uno & eodem genere, ut si essent omnes turtures, aut omnes pulli columbini: sin autem turtures duo forent, & duo pulli columbini, atque ex iis immolarentur supernè duo & duo infernè, præterea turturem unum, & pullum columbinum unum ferri etiam necesse erat, qui sacrificarentur ambo supernè, ut mulier debito liberaretur. Nam si fortè sacerdos principio immolâsset infernè turtures ambos, ad absolvendum mulieris debitum requirebatur

batur etiam turtur unus, qui supernè immolaretur: sin autem pullos columbinos ambos infernè immolâsset, præterea etiam pullum columbinum supernè immolari necesse erat, eò; ut mulieris debitum prorsus exsolveretur: neque enim licebat, ut quisquam solutionem debiti simul ex uno turture, & uno pullo columbino componeret, sed aut ex duobus turturibus, aut ex pullis columbinis duobus componi oportebat.

II. Mulier si voti planè designandi causâ sacerdoti ita diceret, Hos ego pullos in votum, & istos in debitum secerno, tum horum duos sacerdos supernè & duos immolâsset infernè, verùm nesciret utros supernè, utros infernè immolâsset, mulier oportebat etiam tres offerret pullos, duos in votum, & unum ad persolvendum debitum. Et immolabantur duo isti in altaris superiori parte, quia mulier à debito votum explicatè secreverat, & fortè pulli duo, qui fuerant in votum secreti, infernè fuerunt immolati, atque adeo temerati. Sic se res habebat cùm mulier pullos quatuor unius & ejusdem generis tulerat, atque eorum duos in votum explicatè secreverat: verùm si duo pullorum genera tulerit, pullos alios oportebat à muliere ferri quatuor, duos videlicet eodem è genere, quod in votum destinaverat, ex

voto immolandos; & duos alios, cujus maluerit generis, ex debito sacrificandos, unum supernè, & alterum infernè.

III. Si mulier nuncupando voto nominatim dixisset: En ego spondeo turtures duos, si filium pariam; atque peperisset, tulissetque pullos quatuor, è voto duos, & duos è debito, tum sacerdos immolâsset binos supernè, binos infernè; sed ignoraret utros immolâsset supernè, utros infernè, nec mulier ipsa recordaretur quod avium genus in votum destinâsset, turturesne, an pullos columbinos, necesse erat ab ea ferri etiam turtures duos, simul & duos pullos columbinos in votum, qui immolarentur omnes supernè; & præterea in complementum debiti pullum unum, qui pullus itidem immolaretur supernè: nam infernè duo fuerant jam immolati in hostias pro peccato. Quæ ratio tum demum valebat; cùm mulier quatuor generis ejusdem pullos primùm tulerit: sin autem primò lata fuerint genera duo, oportebat ut mulier denuo pullos sex offerret, par turturum item & par pullorum columbinorum in votum, & pro debito alterutrum horum, par turturum, aut par pullorum columbinorum, quorum unus immolaretur supernè, & alter infernè. Similiter mulier si sacerdoti pullos tribuerit, nec

nec recordaretur quales, & hos sacerdos immolârit, nec satis sciret ubi tandem, omnesne supernè, aut rursus omnes infernè, an dimidiam eorum partem supernè, & dimidiam infernè, hîc mulier itidem oportebat denuo offerret par turturum simul & par pullorum columbinorum in votum, & vel par turturum, vel par pullorum columbinorum in debitum.

IV. Jam si mulier in votum juxta atque debitum aliquid certi constituerit, tum rei constitutæ oblivisceretur, quoniam fieri poterat, ut pro puerperio deberet agnum in holocaustum, & in hostiam pro peccato volucrem unam, seu turturem, seu pullum columbinum, idcirco oportebat, ut offerret pullos sex, quatuor in votum, & in debitum duos, insuper ut offerret in hostiam pro peccato unum vel pullum columbinum, vel turturem simul cum agno, ita; ut volucres offerret septem.

V. Atque ejusmodi hostiæ pro peccato comedebantur nullæ, quippe quæ ambiguæ fuerant.

CAPUT UNDECIMUM.

ART. I. Qua ratione ferta temerarentur? QUisquis sacris administrandis non erat idoneus, is si de fertis plenum pugillum exemisset, ea temerâsset utique. Idem si thus de simila demeret, quanquam non sustulisset plenum pugillum de ferto, id temerâsset tamen.

II. Et sacerdos idoneus si de ferto plenum pugillum decerpsisset, tum haud idoneo præbuisset: item sacerdos idoneus si de ferto plenum pugillum decerpsisset manu dextrâ, deinde decerptum hoc in sinistram manum, tum in vas sacrum indidisset: itemque si id quod è vase sacro decerpsisset, indidisset in vas profanum, fertum utique temerâsset.

III. Si decerpendo ferti pleno pugillo prehenderetur aut lapillus, aut grumus salis, aut granum thuris, fertum temeraretur.

IV. Jam sacerdos si plenum è ferto pugillum decerpsisset tum, cùm staret extra atrium, atque introisset, rursus intus è ferto plenum pugillum decerperet oportebat, atque bene erat.

V. Si decerptus è ferto plenus ille pugillus per atrii pavimentum fuisset dispersus, rursus colligeretur.

VI. Si fertum reponeretur in vase non sacro

ſacro, ſi decerptus ex eo plenus ille pugillus reponeretur in vaſe non ſacro, ſi ferretur ad altare in vaſe non ſacro, ſi permiſceretur oleo extra atrium, temeraretur: etenim oleum immiſceretur intus oportebat.

VII. Qui ſacris adminiſtrandis haud idoneus erat, ut homo alienus, & hujus ſimiles, ſi fudiſſet oleum ſuper ferta, ſi cum oleo ferta confudiſſet, ſi ferta comminuiſſet, ſi ſale conſperſiſſet, ea nihilominus legitima fuerint. Idem ſi ferta altari admoviſſet, ſi de more agitâſſet, ea denuo ſacerdos admoveret, agitaret oportebat, quanquam legitima ferta fuiſſent, tametſi non à ſacerdote denuo altari admoverentur, aut agitarentur. Nam quod eſt in Lege, *Ac deferet ad filios Aaron ſacerdotes: quorum unus tollet pugillum plenum*, &c. ex eo ſatis intelligitur ad tollendum è ferto plenum pugillum demum, ac ceteras deinceps functiones opus eſſe ſacerdote; ex quo ſequitur ad oleum ſuper ferta fundendum, item ad miſcenda oleo ferta, hominem alienum ſatis idoneum eſſe. *Lev. 2. 2.*

VIII. Si vel ex oleo ferti alterius, vel ex oleo profano quamvis parum incidiſſet fertum in aliquod id temeraretur: ſi ferto defuerit aliquid ex oleo ſuo, item temeraretur: ſin eidem è thure ſuo defuerit aliquid, nihilominus legitimum foret, ſiquidem ei grana thu-

thuris adhiberentur duo : temeraretur autem si granum thuris unicum duntaxat adhiberetur, eò, quòd in Lege

Ibidem. est, *Ac totum thus.*

IX. Si fertum oleo thureque redundaret, modò cuique decimæ similaginis adhiberetur oleum * intra modum duorum sextariorum, & cuique ferto thus intra modum duorum pugillorum, fertum erat legitimum : sin adhiberentur plenè sextarii duo, plenéque pugilli duo, aut eo plus, fertum temeratum foret.

X. † Fertum peccatoris, cùm oleum fuisset inditum vel ipsi, vel decerpto pleno pugillo, temeratum foret. Quòd si thus ei fuisset impositum, id è ferto tolli oportebat. Quòd si thus egregiè contusum ac comminutum inditum ferto fuisset, quoniam fieri non poterat, ut tolleretur ex eo thus, fertum de dubio temeratum foret.

XI. Si sublato è ferto pleno pugillo postea denique in ejus reliquias oleum infunderet aliquis, nec is verberibus mul-

IX. *Intra modum duorum.* Monendus est hic Lector in editione Folii minoris anni 1574. mendosè legi apud textum, עד שני לוגין, pro על שני לוגין quod correctè legitur in editione Folii majoris anni 1524. Atqui hæc una parva vox על sententiam mutat totam; immo omnino sententiam relinquit nullam.

X. *Fertum peccatoris.* De hoc scriptum legitur Lev. 5. v. 11. *Non mittet in eam (oblationem) oleum, nec thuris aliquid imponet, quia pro peccato est.*

XVII.

multaretur, nec fertum temeràſſet, eam ob rem quia decerptus ex eo pugillus utique legitimus eſſet.

Si parum oleæ funderetur in portionem ferti eam, quæ magnitudine par eſſet olivæ, fertum de dubio temeratum foret: verùm ſi funderetur oleum ſuper ferti portionem olivæ magnitudine minorem, non fieret illegitimum fertum: Jam fertum non temeraret inditum thus, niſi inderetur thuris id, quod magnitudinem olivæ exæquaret. XII.

Thus ſi poneretur ſuper ferti particula quamvis parva, nihiloſecius fertum temeratum foret, donec ex eo tolleretur thus. XIII.

Si fertum aquâ ſparſum ſubegiſſet ſacerdos, tum inde plenum pugillum exemiſſet, idoneum fuiſſet: quòd autem fertum hoc *Aridum* dicitur, *Lev.* 7. 11 id de oleo duntaxat intelligitur. XIV.

Sacerdos ſi portionem ferti adolendam pugillo decerpſiſſet ſcilicet, ſed duabus vicibus, fertum tamen idoneum erat; immo etiam ſi pluribus, modò ſimul unà particulam ferti adoleret eam, quæ æquaret oleæ magnitudinem: nam minus hoc omnino adolendum non erat. XV.

Sacerdos ſi decerptum è ferto pugillum nullo adhibito ſale adoleret, fertum temeratum erat. Etenim fertum ſine ſale prorſus nullum eſſe ſuprà XVI.

dixi-

diximus. Jam si ferto aliquantum deesset ante, quàm pugillus ex eo fuerit decerptus, domo penu deportandum erat, quo expleretur. Fertum enim tum demum fixum ac statutum erat, cùm pugillus inde decerperetur, non continuò atque in vase sacro impositum fuerit.

XVII. Si pugillo thuris, quem sponte suâ quis separatim obtulerat, quamvis parum deesset, illegitimus foret: similiter quæ duæ thuris acerræ ad panem propositionis apponebantur, earum uni si tantulum deesset, illegitimæ fuerint: Etenim pugillos thuris duos continerent usque † à principio ad finem oportebat.

XVIII. Si fertum ad unum destinarentur pugilli thuris duo, & eorum alter amitteretur, siquidem id totum fieret priùs, quàm plenus pugillus fuerat decerptus è ferto, fertum necdum fixum & statutum habebatur: sin autem postea quàm plenus pugillus fuerat è ferto decerptus, totum hoc fieret, fertum sanè jam fixum, atque illegitimum erat, utpote quod thure redundaret. Similiter si duabus thuris acerris pani propositionis adhibendis destinarentur pugilli thuris quatuor, atque

XVII. *A principio.* Erant autem ad panem appositæ septem dies totos.

atque eorum duo amitterentur, ſiquidem totum hoc fieret ante, quàm acerræ veteres de menſa ſublatæ fuerant, nondum conſtituti habebantur, adeoque erant legitimi: ſin poſt, quàm acerræ veteres ſublatæ de menſa fuerant, ſanè jam conſtituti erant, adeoque illegitimi, quippe cùm redundarent.

Si pugillus thuris inquinatus adoleretur, id commiſſum expiabat aurea pontificis lamina, de qua ſcriptum legitur, *Portabitque Aaron iniquitates*, &c. Si pugillus thuris atrio elatus rurſus in atrium inferretur atque adoleretur, hoc commiſſum non expiabat aurea pontificis lamina: hæc enim de ſacris inquinatis, quæ adolerentur, Deum placatum efficiebat quidem, de ſacris atrio elatis non item. XIX. *Exod.* 28. 38.

Si poſt ſublatum è ferto plenum pugillum reliquum ferti pollueretur, cremaretur, extra atrium deportaretur, aut amitteretur, omnino plenus ille pugillus in altari non erat incendendus: verùm ſi fuerit incenſus, gratus & acceptus erat tamen. Jam ſi minuta reliqui particula remanſiſſet legitima, plenus ille pugillus de integro erat adolendus, & quæ legitima remanſerit minuta particula eſu nefas erat. XX.

Cùm illius, in quo reponeretur decima XXI.

cima ſimilaginis pro ferto ; vaſis ſacri pars inferior velut intergerino pariete divideretur, è ferto quamvis supernè ritè miſto plenus ille pugillus decerpendus non erat: qui ſi fuerit decerptus, fertum eſſet temeratum.

XXII. Rurſus vas ſacrum ſi velut intergerino pariete ſupernè divideretur, atque infernè fertum in eo contentum probè miſceretur, licebat è ferto plenum pugillum decerpi.

XXIII. Cùm in uno & eodem vaſe ſacro fertum ex decima ſimilaginis in partes quidem fuerit diviſum ita, ut earum aliam alia non attingeret, ſed inter eaſdem nihil interclusionis intereſſet, dubium erat, utrùm partes per vas ſatis eſſent conjunctæ ad decerpendum ex iis plenum pugillum, necne: quapropter pugillus ille decerpendus non erat: ſi jam fuerit decerptus, incendendus in altari non erat: quanquam ſi fuerit incenſus, gratus & acceptus foret: ſed quidquid poſt decerptum plenum illum pugillum fuerit reliquum, id neutiquam comedebatur.

XXIV. Si pugillus è ferto decerptus reponeretur ſuper templi menſa contra celſam panum propoſitionis ordinationem, eum menſa conſecrâſſet quidem ad temerandum, ad ſacrificandum non item: nec verò ſacrificabatur unquam, niſi priùs conſecratus fuerit in ejuſmodi vaſe ſacro, quod

pugillo

pugillo decerpto aptum ac conveniens erat.

Sacerdos si decerpendo pugillum ad vasis sacri latus admovisset: si vas ipsum super manum suam sic invertisset, ut os ejus esset infernè, tum ex eo pugillum decerperet, pugillus hic incendendus in altari non erat; si fuerit incensus, gratus & acceptus foret. XXV.

Cùm è decima bipertitò divisâ partium altera amitteretur, continuóque substitueretur in ejus locum alia, tum pars amissa reperiretur, atque partes illæ tres simul in uno vase reponerentur ita, ut se inter se non contingeret, ac pollueretur pars ea, quæ amissa fuerat, ea quidem cum priori parte conjuncta censeretur, atque adeo ambæ temeratæ forent: & quæ pars substituta fuerit, ea non putaretur esse duabus aliis juncta: huic igitur adderetur id, quod fertum expleret. Sin pars substituta pollueretur, ea similiter cum priori parte conjuncta duceretur, & ambæ temeratæ forent, & pars ista reperta non haberetur pro juncta cum duabus aliis. Sin pats prima pollueretur, pars altera, quæ fuerat amissa, & tertia, quæ in ejus locum substituta fuerat, conjunctæ simul putarentur. XXVI.

Eadem ratio tenenda fuit in decerpendo pugillo: si fuerit ex parte reperta decerptus pugillus, reliquum XXVII.

partis ejus, & prima pars tota comedebantur, & quæ pars fuerit in locum alterius substituta, ea non comedebatur: sin pugillus ille decerptus sit ex substituta parte, reliquum ejus cum prima parte tota comedebatur, non comedebatur reperta pars. Sin è parte prima pugillus ille decerptus fuerit, reliquæ partes ambæ non comedebantur, quoniam ambæ simul reliquiæ fuerant nimiæ, ut quæ decimam conficiebant integram, atque fertum, unde non esset exemptus plenus pugillus, cujusmodi fertum utique interdictum erat, esse videbatur. Atenim qui fieri poterat, ut sacrificaretur plenus ille pugillus, quandoquidem sesquidecima similaginis pro uno & eodem ferto apposita fuerat? Nimirum exemptio pugilli fuit in sacerdotis sita nutu: is igitur cùm pugillum hunc eximeret, totum animum ad decimam duntaxat intendebat, quandoquidem partes inter se non contingebant.

XXIX. Pugillus ex uno ferto decerptus si commisceretur cum pugillo ferti alterius, ambos simul adoleri rectum erat. Item cùm exemptus è ferto pugillus confunderetur cum ferto sacerdotum, aut cum ferto libaminum, aut cum crustulis summi sacerdotis, hæc item simul adoleri rectum erat, quippe quæ tota igni altaris absumebantur.

XXX. Duo ferta, de quibus necdum fuerat

rat exemptus pugillus, si confunderentur inter se, siquidem ex utroque poterat etiam seorsum eximi pugillus, legitima: sin minus, temerata fuerant.

Exemptus è ferto pugillus si cum ferto commisceretur eo, unde pugillus necdum fuerit exemptus, nihil inde adolendum fuit. Quòd si totum adoleverit sacerdos, illud, ex quo pugillus erat decerptus, fertum suo profuit domino: hoc verò, unde pugillus non erat exemptus, neutiquam profuit domino. XXX.

Pugillus è ferto exemptus si rursus confunderetur cum reliquiis suis, vel si reliquiæ ferti unius cum alterius ferti reliquiis confunderentur, omnino nihil inde fuit adolendum: verùm si quid inde sacerdos adoleverit, id dominis utique profuerit. XXXI.

CAPUT DUODECIMUM.

ART. I. Sacrum templi panificium, libaminaque, quibus rebus temerarentur?

SI præfinita * duobus panibus, & panibus propositionis, & manipulo agitationis mensura quantulumcunque augeretur, minueretur ve, temerati forent.

De placentis sacrificii pro gratiarum actione, & de Nazaræi laganis si quid diminueretur priùs, quàm hostiæ sanguis altari fuerit aspersus, temerata fuerant: sin postea quàm aspersus altari fuit hostiæ sanguis, aliquid de illis detraheretur, nihilominus legitima forent.

II. Eadem erat duorum panum ratio: de his si quid diminueretur ante, quàm altari sanguis agnorum fuerat aspersus, temerati: sin post sanguinis aspersionem, legitimi fuerint.

III. Item & duabus panum propositionis ordinationibus si quid detraheretur ante acerras duas thuris in altari incensas, temeratæ; post incensas acerras, legitimæ fuerint.

IV. Libaminibus autem si quid detraheretur seu post, seu priùs quàm sacrificaretur hostia, nihilosecius illa legitima remanserint ita, ut aliunde feren-

ART. I. DUobus panibus. Pentecoste in frugum primitias Deo offerendis.

ferendum esset, quo rursus explerentur.

Si post quàm fuerant in vase sacro sacrata libamina, hostia temeraretur, atque temeraretur in jugulatione ipsa, non erant consecrata satis ad sacrificandum libamina: sin postquam fuerat exceptus hostiæ sanguis, satis erant sacrata libamina ad sacrificandum: namque libamina ad sacrificandum non consecrabantur nisi per hostiæ jugulationem. Quid igitur de illis faceret sacerdos? Nempe si tunc ipsum alia immolata victima præsens afforet, cum hac simul ista sacrificarentur libamina: sin nulla alia victima immolata præsens adesset, perinde erat, ut si libamina pernoctando temerata fuerint, quæ propterea concremarentur oportebat. Hæc adeo de sacrificio sunt accipienda publico, de quo Senatus apud animum suum legem istam constituisse credebatnr: sin autem sacrificium hominis privati fuerit, ejus libamina non sacrificarentur cum alia victima, tamen etsi tunc ipsum immolata præsens afforet, sed relinquerentur usque dum pernoctando temerarentur, tum deinde comburerentur. VI.

Jam quæcunque victimæ non jugularentur suo nomine, nihilominus tamen earum sacrificarentur libamina. VII.

Partus hostiæ pro gratiarum actio-

Quibus hostiis esset adhibendum panificium?

ne, & quæ bestia cum hostia pro gratiarum actione * fuit commutata, item si propter amissionem hostiæ pro gratiarum actione alia fuerit in ejus locum substituta, hæ tres si ferrentur postea, quàm priori hostia pro gratiarum actione facta jam fuit expiatio, non postulabant panem sibi adjungi. Sin necdum facto piaculo prior hostia, & quæ fuerat in ejus locum substituta præsentes aderant, aut prior hostia, & partus ejus, aut prior hostia, & quæ cum ipsa commutata fuerat, utraque panem requirebat. Ita res erat si quis hostiam pro gratiarum actione vovisset: si quis autem voluntariè præberet hostiam pro gratiarum actione, substituta in ejus locum, item & quæ commutata cum ipsa fuerat panem requirebant, non requirebat autem partus ejus seu ante, seu post factum piaculum.

IX. Cùm destinata in gratiarum actionem hostia amitteretur, atque substitueretur in ejus locum alia, cujus etiam amissæ in locum tertia substitueretur, tum reperirentur duæ priores, atque adeo tres unà præsentes adessent, res sic erat, si ex hostia prima piaculum fieret, altera hostia panem non requirebat, requirebat tertia: si pia-

VIII. *Fuit commutata.* Vide nostram hac de re notam, quam apposuimus ad art. 8. cap. 1. Tract. 4.

XIV.

piaculum fieret ex hostia tertia, item altera panem non requirebat, requirebat autem hostia prima: sin ex hostiarum altera piaculum fieret, reliquæ ambæ panem non requirebant.

Si quis argentum in suam hostiam pro gratiarum actione destinâsset, tum argentum hoc amisisset, atque in ejus locum substituisset argentum aliud, quo necdum fuerit empta alia hostia pro gratiarum actione, cùm argentum prius reperiretur, is utroque argento oportebat hostiam pro gratiarum actione coëmeret, quibus etiam hostiis suus erat panis adhibendus: & si quid argenti præterea superesset, & eo quoque coëmeretur hostia pro gratiarum actione, quæ quidem hostia panem non requirebat, requirebat autem libamina. Item si quis suam hostiam pro gratiarum actione segregâsset, tum amisisset, atque in ejus locum argentum seposuisset, & deinde reperiretur hostia, argento illo coëmeretur hostia, cui panis adhibendus non erat. Item si quis argentum in suam hostiam pro gratiarum actione seposuisset, deinde amisisset, & substituisset in ejus locum hostiam, tum argentum illud reperiretur, argento coëmeretur hostia, cui panis suus erat adhibendus: posterior autem hostia sine pane sacrificaretur. X.

Si quis dixisset: Sit ista hostia pro XI.

gratiarum actione, & hic panis ejus, tum amisisset panem, ferret alium panem oportebat: sin amisisset hostiam, nihil erat, quod aliam ferret hostiam: cujus rei ista ratio erat, quia panis ferebatur propter hostiam, hostia non ferebatur propter panem.

XII. Si quis seposuisset argentum in hostiam pro gratiarum actione, & aliquid inde superesset, reliquo isto emeretur panis hostiæ adhibendus: si quis autem argentum seposuisset in panem, qui hostiæ pro gratiarum actione erat adhibendus, & aliquid inde restaret, reliquo illo hostia coëmenda non erat.

XIII. Si quis dixisset: Sit ista hostia pro gratiarum actione, tum ipsa, & quæ cum ea commutata fuisset, confunderentur inter se, atque earum altera mortem obîsset; sed quænam, incertum esset, sanè altera superstes ad immolandum aptari nullo pacto poterat. Quid enim? Adhiberesne ei panem? At fortassis erat illa, quæ cum hostia Eucharistica commutata fuerat. An eam sine pane sacrificares? At fortè erat ipsa hostia Eucharistica. Quare ista sacrificabatur nunquam, sed pascebatur interea dum vitio afficiebatur.

XIV. Si quæ cum hostia Eucharistica jungebantur * placentæ, earum aliqua fran-

XIV. *Placenta*. De pane cùm azymo, tum fermentato,

frangeretur, omnino temerabantur omnes. Si ferretur extra atrium placentarum aliqua, reliquæ placentæ fuerant etiam idoneæ. Si priùs quàm jugularetur hoſtia Euchariſtica, panis ei adhibitus vel frangeretur, vel contaminaretur, vel extra atrium portaretur, alius adhibebatur panis, atque hoſtia jugulabatur. Sin poſt jugulationem hoſtiæ frangeretur panis, pollueretur, efferretur, hoſtiæ videlicet ſanguis altari aſpergebatur, & comedebatur caro: panis autem totus erat temeratus, eamque ob rem voti ſolutio nulla erat. Si poſtquàm altari fuerat aſperſus hoſtiæ ſanguis panum aliqui aut frangerentur, aut pollluerentur, aut extra atrium ferrentur, de panibus integris pro fractis quoque facienda erat oblatio, & de puris pro panibus inquinatis, & de panibus intus relictis pro panibus elatis.

XV. Si jugularetur hoſtia Euchariſtica adhibitis * octoginta placentis, ne quadraginta quidem ex eis conſecraren-

tato, qui adhibebatur ſacrificio Euchariſtico, & de diviſione ejus panificii in placentas quadragenas genere diverſas accuratè explicatum eſt Trac. 5. cap. 9. art. 17. 18. 19. 20. & 21.

XV. *Octoginta placentis.* Erant autem omnino adhibendæ quadraginta, ut loco paulò ante laudato pluribus agitur.

rentur. Si nomination diceretur: Sint ex eis sacratæ quadraginta, totidem ex octoginta illis demebantur, atque * ex unoquoque sacrificio erat Deo offerenda una placenta: & alteræ placentæ quadraginta, facta illarum redemptione, in usum communem cedebant.

XVI. Si jugularetur hostia Eucharistica tum, cùm panis ejus esset etiam extra murum * Bethphage, nequaquam con-

Ex unoquoque sacrificio. E quadraginta placentis, quæ hostiæ Eucharisticæ adhibebantur, singulæ decem genere differebant à reliquis, propterea que pro sacrificio diverso putabantur, ita, ut ex unoquoque genere Deo offerretur una placenta, reliquæ verò placentæ comederentur ab eo, cujus erat sacrificium. Vide & loco mox laudato.

XVI. *Bethphage* De hoc loco passim in Talmude commemoratur: in Talmudis commentariis explicatur de ejus situ; sed de eo non convenit. Noster enim Scriptor Tract. מנחות cap התודה, quod in Gemara numeratur octavum, & septimum in textu Misnico editionis Venetæ in Folio anni 1606. ad art. 3. ita scripsit. „ Bethphage locus est extra montem ædis. Ibidem. Bartenora ita disserit. „ Magistri nostri Bethphage extra mœnia Hierosolymæ fuisse dixerunt. At „ Rabbi Moyses Majemonis filius legit בירן בני *Bethbage*, quem locum vult esse situm proximè ad montem ædis extra eum murum, qui monti ædis erat „ circundatus: ibi ferta cocta fuisse, indeque nomen „ ei fuisse inditum *Bethbage*, deductum ab illa ratione „ loquendi בפתבג המלך, quæ frequenter usurpatur „ à Daniele Jam Rabbi Salomon Jarchi commentariis suis in Gemaram ejusdem Tractatus fol. 78. pag. b. idem

consecrâsset panem: eundem tunc extra atrium duntaxat positum utique consecrâsset; nec quidquam referebat quòd panis intra atrium tunc non fuerit.

Si jugularetur hostia priùs, quàm in clibano panis ejus fuerat crustatus; immo si placenta vel una de cunctis necdum fuerat crustata, panis sacratus non erat. XVII.

Si temeraretur hostia Eucharistica tunc ipsum cùm jugularetur eò, quòd minister de tempore locove jugulationis pravè cogitâsset, nihilosecius panis ejus ritè consecratus fuerit: si reperiretur hostia vitio correpta, aut letaliter affecta fuisse: item si non jugularetur suo nomine, panis ejus non fuerit consecratus. Eadem ratio tenenda fuit in pane, qui cum ariete Nazaræi jungebatur. XVIII.

CA-

idem afferit. „ Bethphage situm fuisse extra murum „ montis ædis. Eodem fere modo loquitur hic idem Tract. סנהדרין fol 14. pag. b. „ Bethphage, inquit, „ locus est intra mœnia urbis situs, & instar Hierosoly- „ mæ ducebatur ad omnia. Sed idem hic non constat sibi; namque Trac. בבא מציעא, fol. 90. pag a. ita scribit. „ Bethphage est ambitus exterior Hieroso- „ lymæ, incrementum videlicet illud, quo urbs au- „ cta fuit. Itaque mihi videtur fuisse quasi cinctus ur- „ bis, בלען barbarè *cingula* dicitur. Porro idem Tract. פסחים fol 63. pag. b. „ Bethphage, inquit, „ locus est extra Hierosolymam, & pergit quidem ibi- „ dem: nam Bethphage est extra Hierosolymam, nec „ est

CAPUT DECIMUM-TERTIUM.

Art. I. Triplici cogitatione victimas temerari.

TRia cogitationum erant genera, quibus temerabantur victimæ: hæc erant: si cogitando mutaretur nomen: si cogitando mutaretur locus: si cogitando mutaretur tempus. Jam cogitando mutabatur nomen si victima non immolaretur suo nomine: ut si quis immolando holocausto cogitaret immolare victimam pacificam, si primo aditu victimam immolaret nomine holocausti, & nomine hostiæ pacificæ, contráve: si victimam non immolaret nomine offerentis. Sic cogitando mutabatur nomen. Jam mutabatur cogitando locus, si quis victimam immolaret suo nomine scilicet, at ea mente, ut extra atrium vel sanguinem ejus spargeret, vel aliquam partem ejus ad adolendum idoneam adoleret: vel ut quid è victima ad comedendum aptum comederet extra locum eum, quo comedi jus erat: hoc modo

„ est locus idoneus, in quo liceat comedi sacrificia. In eandem sententiam loquitur etiam Tract. מנחות, fol. 45. pag a. Jam in nominis enodatione mirificè discrepant inter se scriptores cùm Hebræi, tum alii, quorum opiniones hic subjicere nimis longum foret. Vide Buxtorfium, qui in Lexico Talmudico themate נגב plerasque omnes recensuit.

Art.

modo mutabatur cogitando locus. Etenim quibus de victimis horum aliquid cogitabatur, eæ dicebantur victimæ extra locum ſuum immolatæ. Tertium erat, ſi cogitando mutaretur tempus: ut ſi mactaretur hoſtia nomine quidem ſuo, ſed ea mente, ut vel ejus ſanguis ſpargeretur poſt ſolis obitum, quod tempus ad ſanguinis aſperſionem neutiquam erat idoneum; vel ut ex ea quid aptum ad adolendum, adoleretur poſtera die poſt exortam auroram, quo quidem tempore id adolendum non erat; vel ut ex ea quid aptum ad comedendum, comederetur poſt tempus id, quo comedi conveniebat: nempe hoc pacto mutabatur cogitando tempus. Quibus igitur de victimis cogitabatur iſtorum aliquid, eæ dicebantur victimæ extra tempus ſuum immolatæ. Atque hoc illud eſt, quod paſſim * dicitur abominatio, de qua etiam Lege commemoratur.

Eſt verò nobis quaſi per manus traditum Legis illud, *Et ſi quis de carnibus victimæ pacificorum die tertio comede-* II. Lev. 7. 18

Art. I. D*Icitur abominatio.* Hebraïcè פגול, quæ vox uſurpatur ad ſignificandam *abominationem*, contaminationem, fœtorem hoſtiarum, quæ poſt immolationem ultra præfinitum tempus reſervarentur: hac de re commemoratur Lev. 7. v. 18.

X. Et

mederit, ad eum pertinere, qui in immolanda victima cogitet se die perendino quid ex ea comesurum; eandemque rationem esse cujusvis hostiæ, si quis inter immolationem ipsam cogitaret se quid ex hostia comesurum post tempus, quo comedi conveniebat eam hostiam: itemque si cogitet ex ea quid ad adolendum aptum post tempus in altari adolere: nam id quoque quasi per manus nobis traditum est, unum & idem esse per hominem, ac per altare consumi victimam: si cogitaretur id faciendum fore post tempus, victima videlicet erat abominanda.

III. Nam si de victima nihil pravum cogitaretur, atque sanguis ejus altari ritè aspergeretur, tum postea usu veniret, ut elapso tempore comedendæ victimæ aliquid ex ea reliquum fieret, reliquum id *Residuum* dicebatur, quod quidem interdictum erat, ne porro comederetur: verùm enim victima grata & accepta jam fuerit, & commissum prorsus expiaverit. Videmus enim de sanguine scriptum, *Ego dedi illum vobis, ut super altare in eo expietis*, cui verbo hæc est subjecta vis, ubi primùm ritè tetigerit altare sanguis, illico offerentis expiatum iri commissa, & victimam acceptam fore. Qua de causa nulla res nisi ex qua residuum seu ab homine, seu ab altari fieri poterat, abominationi erat obnoxia:

noxia ; ſed hac de re alio loco agetur. Atque ex his tribus cogitationum generibus unumquodque victimam afficiebat æquè inter ipſam jugulationem, ac inter excipiendum ejus ſanguinem, aut inter ſanguinem ejus ad altare transferendum, aut denique inter ſanguinem ipſius altari aſpergendum.

Ex quo intelligitur potuiſſe cogitando temerari victimam inter has quatuor operationes, inter jugulationem, inter excipiendum ſanguinem, inter ſanguinis tranſlationem, & inter ſanguinem altari aſpergendum. IV.

Volucris autem hoſtia temerabatur omnino inter operationes duas, inter reſecandum ungue collum, & inter exprimendum ejus ſanguinem. V.

Ferta verò, de quibus demebatur plenus pugillus, ea temerabantur inter operationes quatuor, inter demendum pugillum, inter pugillum in vaſe ſacro reponendum, inter transferendum pugillum ad altare, & inter pugillum in ignem projiciendum. VI.

Sin extra has operationes de victima cogitaretur aliquid, vel detrahendo corio, vel in diſſecandis artubus, vel in extis ad altare transferendis, aut in miſcendo ferto, aut in ferto ad altare transferendo, atque in horum ſimilibus, nullam ad rem valeret cogitatio, ſeu illa mutaretur nomen, ſeu locus, ſeu tempus. VII.

Item

VIII. Item si quis aut inter horum quatuor operationum singulas, aut inter universas, aliud quiddam à superiori triplici cogitationum genere de victima cogitaret, nihil ea cogitatio temeraret. Ut si quis in hostia jugulanda, in excipiendo, transferendo, & aspergendo sanguine cogitaret se hostiæ seu sanguinem, seu exta relicturum in diem crastinum, aut elaturum extra atrium: vel si cogitaret se sanguinem hostiæ de colle non apersurum esse altari contra basim, vel si cogitaret se facturum aut aspersiones superiores infernè, aut inferiores supernè: si cogitaret se altari exteriori aspersurum sanguinem interiori altari aspergendum, contráve: si cogitaret in templi adytum inferre sanguinem hostiæ pro peccato: si cogitaret fore ut victimam comedant inquinati, aut alii quidam victimis edendis haud idonei: si cogitaret fore ut victimam sacrificent inquinati, aut alia de causa ad sacrificandum minus idonei: si se misturum sanguinem hostiæ idoneæ cum sanguine hostiarum minus idonearum: si cogitaret se Paschalis Agni fracturum ossa, aut se comesurum Paschalem Agnum crudum: si hostiam pro peccato cremandam, seu extra tempus, seu extra locum præfinitum cremare cogitaret, his cunctis susceptis cogitationibus, atque istarum simili-

milibus nihiloſecius victima erat legitima. Similiter ſi quis inter demendum è ferto plenum pugillum, aut inter eundem in vaſe ſacro reponendum, aut inter eundem transferendum, aut inter eundem in ignem projiciendum cogitaret, ſeu plenum illum pugillum, ſeu thus ejus relinquere in diem poſterum, vel extra atrium efferre, nihiloſecius fertum illud legitimum fuiſſet. Jam ſi ſacra ſacerdos tranſmoveret, nec iret pedibus, illam motionem nullam eſſe ſuprà docuimus. Quare ſi ſacerdos in ejuſmodi motione pravè cogitaret, omnino temerâſſet nihil.

IX. Sin autem tranſmovens ſacra ſacerdos iret aliò, quàm oportebat, erat illa motio quidem, perquam cogitando ſacra temerari poterat: exemplum rei apponatur. Si ſacerdos ſanguinem exceptum altari aſperſurus loco hærens ſuo manum porrigeret, atque manu porrigenda pravè cogitaret, nihil illa cogitatio temerâſſet. Sin autem ſanguinem intra atrium exceptum tranſmoveret ſacerdos pergendo non ad altare verſus, ſed foras, idemque ferendo ſanguine foras, aut de mutatione temporis, aut de mutatione alicujus rei ſimilis cogitaret, ſanè victimam temerâſſet.

CAPUT DECIMUM-QUARTUM.

ART. I. Quis esset is, qui sacrificia posset cogitatione polluere, sacerdosne sacrificans, an qui sacrificia offerebat?

Atqui harum cogitationum vis erat à sacerdote sacris operante, non item abs homine, qui sacra offerret. Enimverò si offerentem audiremus, cùm de sacris suis abominanda diceret, modò sacerdotis operantis esset recta cogitatio, idonea sacra fuerint.

II.

Nec verò vim habebat nisi cogitatio ejus, qui erat ad operandum habilis, nec hæc ipsa quidem, nisi de re alioquin ad sacrificandum apta susciperetur in loco item ad sacra facienda idoneo. Primum igitur erat, ut cogitatio esset hominis ad operandum habilis: nam si quis ex iis, qui sacris faciendis erant inhabiles, hostiæ sanguinem vel exciperet, vel transferret, vel altari aspergeret, atque operando de alieno seu loco, seu tempore sacrificandi cogitaret, nihilomagis sacrum temeraret, eò, quòd ipse ad operandum inhabilis esset, & qui fuerat exceptus ab ejusmodi homine sanguis, quique ex parte erat altari aspersus, eum oportebat sanguinem in subjectam altari fossam effundi. Ac si quid sanguinis vitalis superesset in hostia, id etiam rectè cogitando excipiebat sacerdos ad operandum habilis: verumtamen inhabilis

bilis ad operandum ſi jugulandâ victimâ pravè cogitaret, victimam temerâſſet ideo, quia jugulationem, ut ante dictum eſt, etiam per inhabiles ad operandum fieri licebat. Etenim erant ſacra, quæ ſi non fierent ſuo nomine, tamen erant legitima ſic, ut deinceps explicabitur. Si quis igitur ad operandum inhabilis eo pacto hujuſmodi ſacrificii ſanguinem exciperet, transferret, altari aſpergeret, id temerâſſet perinde, ut ſi idem hoc feciſſet ſuo nomine, quod haud dubiè temeratum fuiſſet. Cùm igitur in ejuſmodi hoſtia ſanguis vitalis ſupereſſet, eumque protinus ſacerdos ad operandum habilis exciperet, atque altari aſpergeret, nihilominus hoſtia jam temerata fuerit, non quòd mutatum erat victimæ nomen, ſed quòd prior ille non erat ad operandum habilis, ut paulo ſuprà diſſeruimus.

Alterum erat, ut cogitatio de re alioquin ad ſacrificandum idoneâ ſuſciperetur. Cùm igitur è ferto manipuli plenus pugillus non demeretur ſuo nomine, tamen perinde erat, ut ſi ſuo nomine demptus ſit, & reliquum ejus comederetur: Etenim fertum iſtud hordeaceum erat, atqui hordeum non erat alioquin ad ſacrificandum idoneum. Item ſi de zelotypiæ ferto eoque thure inſtructo pravè cogitaretur priùs, quàm ex eo thus ſublatum fue- III.

 rit,

rit, nihil efficeret ista cogitatio, quippe quæ spectabat rem ad sacrificandum haud idoneam. Eadem erat ratio rerum aliarum hujus similium.

IV. Tertium fuit, ut cogitatio susciperetur in loco ad sacra facienda idoneo: si quis igitur altari fracto de sacrificandi tempore locove mutando cogitaret, hostiam istâ cogitatione neutiquam temerâsset, quia tunc ipsum locus ad sacrificandum non erat idoneus: Item si quis extra atrium demeret de ferto plenum pugillum, idemque demendo pugillo cogitaret de mutando sacrificandi seu tempore, seu loco, ista quidem cogitatio nullam vim habebat.

V. Quædam è sacris non erant apta homini ad vescendum, & eadem erant ad adolendum idonea, sanguis, exta, & holocausti caro omnis: porro plenus pugillus, atque thus è fertis illis, quibus eximi plenum pugillum oportebat.

VI. Quædam è contrario erant apta homini ad vescendum, non erant apta ad adolendum, cunctarum videlicet hostiarum caro, quæ comedebatur vel à sacerdotibus, vel à quovis hominum genere, fertorum reliquiæ, duo illi panes, atque panis propositionis.

VII. Porro quædam erant nec ad vescendum, nec ad adolendum idonea, ut ho-

hoſtiæ pro peccato cremandæ caro tota, ut totum beſtiæ corium præter id, quo cauda tegitur, quod utique comedebatur: nam membrana, hoc eſt, tenuis illa pellicula, quæ corio ſic adhæret, ut ipſum à carne diſtinguat, illa quoque non erat ad veſcendum idonea: ut oſſa, nervi, cornua, ungulæ, ut avium plumæ, ungues, roſtra, extremum alarum, item & caudæ. Etenim horum quamvis multa ſic carne inhæreant, ut ſi abſcindantur ab animante vivo protinus ſanguis effluat, tamen quoniam viliora ſunt, in ſacris non putabantur pro rebus ad veſcendum idoneis, ut carnis jura, condimentaque, ut animantium embryones & ſecundæ, ut avium ova, ut ea caro, quæ detrahendo corio beſtiarum cultro decerpta, in corio relinquitur (vulgò אלל *Alal* dicitur.) Hæc univerſa non ducebantur eorum numero, quæ cogitationes illæ ſacra temerantes ſpectarent, ſed pro rebus ad veſcendum haud idoneis habebantur.

VIII. Sed enim cogitationes alioqui ſacra temerantes ſuſcipere de rebus ad perdendum, aut ad urendum deſtinatis licebat. Si quis igitur per aliquam ex quatuor illis operationibus, aut etiam ſimul per quatuor operationes cogitaret ſe comeſurum id, quod comedi

victima temerata quidem, non item abominanda.

Sedenim è ſacris infra magnitudinem olivæ comedere, vel adolere nihil erat: quocirca ſi quis in animum induxiſſet infra magnitudinem olivæ ſacrum quiddam, aut aptum ad comedendum comedere, aut aptum ad adolendum adolere extra tempus, vel extra locum, victima nihilominus legitima fuerit. † Et ſi quis animo cogitâſſet particulum è ſacris dimidiæ olivæ æqualem comedere extra atrium, & tantumdem inſuper extra atrium * adolere; vel æqualem dimidiæ olivæ particulam comedere poſt tempus comedendi, inſuper & particulam dimidiæ olivæ æqualem adolere poſt tempus adolendi, victima tamen erat idonea: nimirum hæc duo comedere & adolere non conjungebantur inter ſe. Si quis autem hoc utrumque uno & eodem verbo conſumendi apertè proferret, nempe ſi quis ita dixerit & à ſe X.

X. *Et ſi quis animo cogitaret*, &c. Hæc ſanè quàm obſcura Scriptoris noſtri verba חשב לאכל כזית ביותן מכדי אכילת פרס itidem leguntur Tract. Talmudico, qui זבחים inſcribitur ſub finem cap. 2 fol. 31, pag. b. ubi à R. Salomone Jarchi dilucidè explicantur. „ Comedere unam & alteram particulam dimidiæ olivæ „ æqualem, atque inter utramque intermittere paulò „ plus temporis, quàm quod ſufficit ad comedendum „ ovum unum & alterius dimidium.

Adolere. Alieno videlicet tempore, vel loco.

à se particulam dimidiæ olivæ æqualem consumptum iri, & ab igni itidem particulam dimidiæ olivæ æqualem consumptum iri, sanè conjungebantur inter se ea re, quia uno verbo effata fuerant. Et si quis animo cogitâsset comedere vel adolere sacrorum particulam dimidiæ olivæ æqualem; atque eodem tenore cogitâsset, & particulam alteram dimidiæ olivæ æqualem comedere, hæ quoque inter se conjungerentur. Si quis animo cogitâsset & à se sacrorum particulam dimidiæ olivæ æqualem, seu extra locum, seu extra tempus comesum iri, & iri comesum itidem alteram particulam dimidiæ olivæ æqualem à bestia cicuri, ferave, hîc quoque, quoniam unum & idem usurparetur verbum comedendi, particulæ conjungerentur. Si quis animo cogitaret sacrorum particulam olivæ æqualem iri comesum binis ab hominibus, isti consociabantur: Et si quis cogitaret se comesurum particulam dimidiæ olivæ æqualem, tum intermissurum aliquanto plus temporis, quàm quod sufficiat ad unum ovum, & alterius dimidium edendum, rursusque alteram particulam dimidiæ olivæ æqualem se comesurum, istæ quoque consociarentur. Si quis inter immolandam victimam cogitaret se ex ea comesurum particulam dimidiæ olivæ æqualem, idemque

que rurſus inter ſpargendum victimæ ſanguinem cogitaret ſe particulam è victima dimidiæ olivæ æqualem comeſurum ſeu extra locum, ſeu extra tempus, ſanè jungebantur inter ſe. Item ſi vel excipiendo victimæ ſanguine, vel eodem transferendo cogitaret ſe victimæ particulam olivæ æqualem comeſurum: nimirum quatuor iſtæ operationes ſic erant inter ſe copulatæ, ut pro una & eadem operatione haberentur. Si quis cogitaret dempti pugilli particulam dimidiæ olivæ æqualem adolere, & æqualem dimidiæ olivæ particulam thuris, hæ ſimul jungebantur: etenim thus & demptus ille pugillus erant in ferto idem, quod extra in victima. Quare ſi quis cogitaret thuris particulam olivæ æqualem adolere extra tempus, fertum utique abominandum foret. Sed hac de re inferiùs diſputabitur. Nec verò quidquam intererat utrùm ſanguinem victimæ totum, an partem ejus extra atrium, vel die poſtero ſpargendam cogitares, modò cogitatione complecterere ſatis ſanguinis ad ſpargendum, victima temerabatur.

CAPUT DECIMUM-QUINTUM.

ART. I. Victimarum alieno nomine immolatarum quænam legitimæ, quænam essent temeratæ?

QUæcunque alieno nomine fuerunt immolatæ victimæ sive privatæ sive publicæ, illæ omnino erant legitimæ omnes: verùm enim dominos non expediebant debito. Jam verò cunctis è victimis Agnus Paschalis, & hostia pro peccato excipiuntur: quæ si victimæ alieno nomine immolarentur, temerarentur utique. Nec quidquam intererat utrùm immolandâ victimâ mutaretur ejus nomen, an sanguine excipiendo, transferendo, spargendo sic, ut ante posuimus. Quid autem sibi vult dominos non expediebant debito? Nempe holocaustum si mactaretur nomine victimæ pacificæ, nihil offerenti proderat neque in holocaustum si quod deberet, neque porro in hostiam pacificam; sed necesse erat, ut victimam suppeditaret aliam. Item si Rubenis holocaustum immolaretur nomine Simeonis, neutri proderat. Omnino sic se res habebat: si quis victimæ nomen prudens sciens mutaret: si quis autem imprudens putaret holocaustum aliquod esse pacificam hostiam, ac cunctas operationes hostiæ pacificæ nomine ritè perpetrâsset, ista quidem hostia dominum planè debito liberâsset. Quin etiam ho-

hoſtia pro peccato, & Agnus Paſchalis ſi per imprudentiam immolarentur alieno nomine, nihilominus rectum & legitimum erat: nimirum mutâſſe nomen imprudenter pro nihilo ducebatur. Eadem erat ratio holocauſti ex ave, ſi cùm ſecabatur ungue caput intortum, ſi cùm exprimebatur ſanguis, cogitando mutaretur nomen, holocauſtum legitimum erat ſcilicet, at offerenti nihil proderat: ſin eſſet hoſtia pro peccato volucris, illegitima foret.

Ferta quoque ſi ſacrificarentur alieno nomine, omnino dominis nihil profuiſſent, ſed legitima fuerint omnia, præter fertum peccatoris, & fertum zelotypiæ, quæ, ſi per aliquam è quatuor operationibus illorum nomen cogitando mutaretur, ambo fuerint temerata. Mutabatur autem ferti nomen, ſi quis inter demendum è ferto plenum pugillum nomen ferti ſpontanei cogitando mutaret cum nomine ferti peccatoris, aut nomen ferti craticulâ coquendi cum nomine ferti coquendi ſartagine, & cetera horum ſimilia. II.

Jam interdictum fuiſſe ne de ſacris ſuſciperetur aliena cogitatio, paulò poſt explicabitur. Quare ſi quam victimam mactaveris alieno nomine, ſi de ferto plenum pugillum prudens imprudens alieno nomine dempſeris, III.

ris, reliquas etiam operationes suo nomine perpetrari oportebat. Immo etiam si inter immolandam hostiam, & excipiendum, ac transferendum sanguinem animum ad nomen alienum applicaris, porro per aspersionem sanguinis animum institueres ad rectè cogitandum opus erat. Quòd autem hostia pro peccato, & Agnus Paschalis à ceteris hostiis, & peccatoris ac zelotypiæ ferta ceteris à fertis differrent, hæc causa fuit, quòd in his explicandis accuratissima sit sanctæ Legis diligentia. Nam de hostia pro

Lev. 4. 33 peccato scriptum videmus, *Et immolabit eam in hostiam pro peccato*, cujus loci ea vis est, ut immolatio juxta atque reliquæ ejus operationes nomine hostiæ pro peccato perpetrentur:

Ibid. v. 35 Subjicitur autem, *Pro peccato suo*, cujus ista sententia est, ut hujus illius peccati nomine mactetur hostia pro

Ibidem. peccato. Additur, *Et expiabit eum*, cui verbo hæc est subjecta vis piaculum istud offerentium nomine fieri oportere. Jam de Agno Paschali in Lege

Deut. 16. 1 est, *Facias Phase Domino Deo tuo*, quod quidem hoc sibi vult, omnem ejus operationem nomine Phase esse oportere: Quod autem de eodem scri-

Exod. 12. 27. ptum videmus, *Dicetis: Victima Phase est*, item hoc significat, nomine Phase mactari oportuisse. At si vel ipsius, vel offerentium mutaretur nomen,

men, temeratum fuiſſe. De ferto autem peccatoris ſcriptum legitur, * *Quia oblatio pro peccato eſt*, & de ferto mulieris in ſuſpicionem adulterii vocatæ ſcriptum in Lege habemus, *Quia ſacrificium zelotypiæ eſt*, quod utrumque eò ſpectat operationes illorum nomine faciendas eſſe omnes.

Lev. 5. 11

Num. 5. 15.

IV. Hoſtia pro peccato ſi mactaretur nomine cujuſvis alius hoſtiæ, nomine holocauſti, nomine hoſtiæ pro delicto, nomine hoſtiæ pacificæ, temerata fuerit, ut ante diſſeruimus: ſin immolaretur nomine profanæ beſtiæ, erat illa quidem legitima, at offerenti nihil proderat.

V. Nam hæc quaſi per manus tradita fuit doctrina commutata ſacris ſacra temerari quidem, non item commutata ſacra profanis.

VI. Sin immolaretur nomine peccati alterius, ut ſi victima de comeſo adipe oblata mactaretur de comeſo ſanguine, temerata fuerit.

VII. Sin mactaretur nomine hominis alterius, qui deberet item pro peccato hoſtiam, vel hoſtiam illam pro peccato haud ſtatam, nihiloſecius temeraretur.

Sin

III. *Quia oblatio*, &c. Textus hic mendosè laudatur in editione Folii parvi anni 1574. idem laudatur emendatè in editione folii magni.

XVI.

VIII. Sin autem immolaretur nomine hominis alterius, qui deberet holocaustum, hæc si domino nihil prodesset, at certè legitima foret: Est enim in
Lev. 4. 35 Lege, *Et expiabit eum*, non item proximum ejus, qui æquè ac ipse hostiam pro peccato debeat.

IX. Si mactaretur nomine hominis emortui, legitima foret illa quidem, sed nihil profuerit: etenim mortuorum expiatio nulla est. Si mactaretur nomine hominis ejus, qui omnino victimam deberet nullam, neque hostiam pro peccato, neque holocaustum, nec quidquam aliud, illegitima foret ideo, quòd ille fortassis homo victimam debeat aliquam, sed ignorat.

X. Jam si quis victimam immolaret nomine proprio, idemque inter immolationem animo cogitaret se sanguinem ejus sparsurum nomine alieno, sanè victima temerata fuerit: fas erat enim per unam operationem cogitare de operatione altera. Id igitur cogitâsse inter immolationem perinde erat, ut si idem hoc cogitâsses inter sanguinis aspersionem, adeoque victima temerata foret.

XI. Agnus Paschalis, si per immolationem ejus nomen aliud cogitaretur, seu nomen alterius victimæ, seu nomen bestiæ profanæ, utique temeraretur. Est enim in Lege, *Et dicetis: Victi-*

Victima Phase est Domino, ita res erat *Exod.* 12.
fiquidem immolabatur fuo tempore, 27.
hoc eft, decima quarta die Nifan. Etenim illa die fi mactaretur quamvis manè, atque mactando nomen aliud cogitaretur, haud dubiè Pafchalis Agnus temeratus fuerit: fin extra tempus immolaretur Agnus Pafchalis non nomine fuo, tamen erat legitimus: rurfum fi non mactaretur nomine domini fui, perinde erat, ut fi fuo tempore careret domino, adeoque temeratus foret.

Agnus Pafchalis fi mactaretur no- XII.
mine fuo ad decimam & quartam diem Nifan ante meridiem, temeraretur; quippe quod tempus non ejus erat proprium: fin agnus anniculo major nomine Pafchalis Agni mactaretur fuo tempore: item & aliæ victimæ fi Pafchalis Agni nomine mactarentur etiam poft meridiem, tamen erant legitimæ: verùm enim ad folvendam dominorum obligationem nihil conducebant.

Si quando nomine hoftiæ pacificæ XIII.
mactaretur hoftia Euchariftica, domino proderat: contrà, fi nomine hoftiæ Euchariftic æ mactaretur hoftia pacifica, nihil proderat domino: caufa eft quòd hoftia Euchariftica eadem & pacifica vocetur: pacifica autem hoftia non vocetur item & hoftia Euchariftica.

Ho-

XIV. Holocaustum si mactaretur nomine hominis ejus, qui sacrificium deberet nullum, nihil domino profuerit, ut quod non erat mactatum domini sui nomine. Nam si hic, cujus nomine holocaustum fuerat immolatum, nihil ejusmodi debebat: at certè fieri non poterat, quin piaculum Deo deberet aliquod: nemo enim Israëlitarum est, qui non aliquando contra aliquod præceptum jubens fecerit.

XV. Si mortui hominis holocaustum immolaretur nomine hominis alterius, ad solvendam obligationem hujus alterius domini valeret, quippe quia superior ille desierat post mortem esse victimæ dominus.

XVI. * Agni illi duo Pentecoste sacrificandi si mactarentur nomine arietum, ad solvendam Ecclesiæ obligationem neutiquam valebant. Quòd si quis revera putaret eos esse arietes, atque nomine arietum mactaret, ad obligationem Ecclesiæ solvendam valerent eò, quòd per errorem facta mutatio fuisset.

XVII. Hominis leprosi hostia pro delicto si non esset immolata suo nomine, si non inspersi fuerint ejus sanguine * pol-

XVI. *Agni illi duo*, &c. De agnis & arietibus Pentecoste nomine totius Ecclesiæ sacrificandis. Vide Lev. 23. v. 18. & 19.

XVII.

* pollices, oportebat adhiberi libamina: nisi enim libamina adhiberentur, hæc hostia sacrificaretur instar hostiæ spontaneæ, atqui hostiam pro delicto sacrificari ritu hostiæ spontaneæ non licet.

Agnus ille cum manipulo spicarum sacrificandus si non mactaretur suo nomine, erat ejus fertum libaminum non duæ similaginis decimæ, sed veluti cunctarum hostiarum spontanearum una decima: id adeo quòd hic debitum non exsolvebat. Et sacrificii jugis agnus si non mactaretur suo nomine, cum eo non item, ut cum reliquis sacrificiis jugibus duo ligni segmenta ferebantur in altare, eò, quòd hic itidem debitum sacrificium juge non exsolvebat, sed cunctarum hostiarum spontanearum erat instar. XVIII.

Agni illi duo Pentecoste sacrificandi si non mactarentur suo nomine, si mactarentur aut ante tempus, aut post tempus, & sanguis eorum spargeretur, & comederetur caro, tametsi non valerent ad obligationem Ecclesiæ solvendam. Quòd si sabbatum haberetur, non spargeretur eorum sanguis: quanquam si insparsus esset, gratus fuerit eatenus, ut vesperi etiam extra adolere liceret. XIX.

Simi-

XVII. *Pollices.* Hominis videlicet leprosi, qua de re Lev. 14. v. 14.

XX. Similiter Nazaræi * hostia pacifica si non mactaretur suo nomine, licet domino nihil profuerit, nihilosecius comederetur per diem ipsum & insequentem noctem. Atenim panis ei adhibebatur nullus. Similiter Nazaræi & hominis leprosi hostiæ pro delicto, quæ non fuerint immolatæ suo nomine, tametsi nihil profuerint dominis, nihilominus comedebantur.

CAPUT DECIMUM-SEXTUM.

ART. I. Quænam esset ratio sacrorum, de quibus simul unà multæ & variæ cogitationes pravæ susciperentur?

DIctum est ante sacrificium, quod per aliquam è quatuor operationibus cogitares facturum alieno loco, temeratum esse scilicet, at non esse abominandum: quod autem cogitares facturum alieno tempore, id verò abominandum esse. Etenim ita res erat, si cum illa cogitatione de tempore alieno susceptâ nulla conjungeretur alia cogitatio: sin autem in hostia pro peccato, vel in Agno Paschali mactando susciperetur de tempore alieno cogitatio, ac cum ista confunderetur & cogitatio vel alieni loci, vel alieni nominis, victima temerata foret quidem, non item abominanda. Exempli

XX. *Hostia pacifica.* Hac de re Num. 6. à versu 14. ad versum 18.

pli causâ, ſi quis victimam immolaret, ejusdem ſanguinem exciperet, transferret, & altari inſpergeret, idemque aut per has quatuor deinceps operationes perperam de tempore cogitâſſet, aut per unam duntaxat ex his operationibus: porro autem per reliquas operationes, vel rectam ac legitimam, vel omnino nullam cogitationem ſuſcepiſſet, iſta quidem abominatio fuerit: ſi quis autem inter immolandam victimam de alieno tempore cogitâſſet, idemque inter ſanguinem aut excipiendum, aut transferendum, aut ſpargendum cogitâſſet de loco alieno: itemque ſi immolandâ victimâ cogitaret de alieno loco, & vel excipiendo, vel transferendo, vel aſpergendo ſanguine cogitaret de alieno tempore, non erat victima abominanda, ſed temerata. Similiter Agnus Paſchalis, & hoſtia pro peccato ſi mactarentur alieno nomine, atque inter excipiendum, vel transferendum eorum ſanguinem cogitatio de alieno tempore ſuſciperetur, contrá-ve mactandis ipſis cogitaretur de alieno tempore, & eorum excipiendo ſanguine, transferendo, aſpergendo cogitaretur de nomine alieno non ea abominanda, ſed temerata forent. Nec verò diſſimilis erat avium & fertorum ratio. Etenim nulla prorſus erat abominatio niſi ſacrorum illorum,

quæ redderentur illegitima per cogitationem de tempore alieno susceptam, cum qua à principio ad exitum non esset confusa cogitatio de alieno loco; neque porro confusa fuisset cogitatio de alieno nomine, si tamen sacra essent ejusmodi, quæ per cogitationem alieni nominis etiam illegitima fierent.

11. Si quis aut per aliquam è quatuor operationibus, aut per omnes deinceps cogitaret primùm se ex sacro ad comedendum apto particulam magnitudine æqualem oleæ comesurum extra atrium, & deinde statueret apud animum se tantundem comesurum die postero, contráve primùm cogitaret se istiusmodi particulam comesurum die postero, tum animo constitueret se tantundem comesurum extra atrium: item si principiò cogitaret se particulam parem magnitudine dimidiæ oleæ comesurum extra atrium, deinde cogitaret etiam se tantundem die postero comesurum, contráve primùm cogitaret se particulam magnitudine dimidiæ oleæ parem die postero, postea animo proponeret se tantundem comesurum extra atrium, sacrum hoc esset non abominandum, sed temeratum. Similiter si sacro adolendo cogitationes ejusmodi confunderentur inter se, sacrum erat quidem temeratum, non item abominandum.

Si

Si quis particulam magnitudine dimidiæ oleæ parem comedere alieno loco, vel adolere cogitaret, idemque parem oleæ integræ magnitudine particulam seu comedere alieno tempore, seu adolere cogitaret, hæc quidem abominatio erat. Nec verò quidquam referebat utrùm de particula magnitudinem oleæ integræ exæquanti priùs, an posteriùs cogitârit: nimirum ubi fuerit particula, quæ magnitudine totam exæquaret oleam, non habebatur ratio particulæ magnitudine dimidiam oleam adæquantis.

III. Si quis primùm de una particula magnitudinem dimidiæ oleæ adæquante susciperet cogitationem alieni temporis, & deinde de altera particula item magnitudinem dimidiæ oleæ adæquante susciperet cogitationem alieni loci, tum etiam de particula tertia itidem magnitudinem dimidiæ olivæ adæquante rursus cogitationem alieni temporis susciperet, ista quidem erat abominatio. Item si primò de una particula magnitudinem dimidiæ oleæ adæquante cogitationem alieni temporis susciperet, tum ad alteram, quæ magnitudinem oleæ integræ adæquaret particulam, applicaret animum ita, ut de dimidio ejus cogitationem alieni temporis & de dimidio cogitationem alieni loci susci-

peret, iſta verò abominatio fuerit.

IV. Si quis ſanguinem inferiori altaris parti inſpergendum cogitaret inſpergere parti altaris ſuperiori, contráve ſuperiori altaris parti aſpergendum cogitaret aſpergere parti altaris inferiori, aut ſuſcepiſſet cogitationes harum ſimiles, quæ, ut ſuperiùs diſſerui, ſacra non temerabant, ac cum hiſce cogitationibus cogitationem alieni temporis conjunxiſſet, hæc quidem abominatio erat: ſin autem cum ſuperioribus illis cogitationibus cogitationem alieni loci tantùm conjunxiſſet, ſacrum erat temeratum quidem, non item abominandum.

V. Si quis ſanguinem ſuperiori altaris parti aſpergendum cogitaret aſpergere die poſtero parti altaris inferiori, contráque ſanguinem ſpargendum infernè cogitaret ſpargere ſupernè die poſtero: ſi ſanguinem intra templum ſpargendum cogitaret aſpergere altari exteriori die poſtero, contráve ſanguinem exteriori aſpergendum altari cogitaret ſpargere intra templum die craſtino, ſacrum id, de quo cogitatio temporis alieni ſuſcepta fuerat, non abominandum foret tamen; ſedenim porpter ſpargendi ſanguinis locum cogitatione mutatum, ſacrum erat temeratnm, abominandum non erat. Hîc nobis, quoniam in his diſputationibus poſuimus, ſi ſanguis alieno loco aſper-

aſperſus fuerit, perinde fuiſſe, ut ſi loco eſſet aſperſus ſuo, fortaſſe ſic occurretur. Quid igitur cauſæ erat, quòd cùm cogitaret aliquis ſanguinem alieno loco aſpergere die craſtino, ſacrum tamen non abominandum foret? Nempe quia ſanguis alieno loco aſperſus ſi victimam reddebat legitimam, attamen non reddebat eſum carnis ejus licitum. Sed ſi quæcunque ſanguinis aſperſio eſum carnis non reddebat licitum, ea ſi quando illam extrà tempus facere cogitares, ſacrum non efficiebat abominandum. Quapropter hæc altera cogitatio temporis alieni * victimam iſtam non efficiebat abominandam.

VI. Si quis cùm demeret è ferto plenum pugillum, cogitaret de tempore alieno, non item cùm thus ex eodem tolleret: contrave de tempore alieno cogitaret cùm tolleret è ferto thus, non item cùm ex eodem plenum pugillum demeret, omnino fertum erat temeratum: ſedenim abominandum non erat donec ea cogitatio duraret per rem omnem, quæ fertum efficiebat licitum: ea res erat plenus ille pugillus ſimul cum thure: oportebat igitur ut du-

VI. *Victimam iſtam.* Hoc loco mendosè legitur apud editionem in Folio parvo המזבח וזה: emendatè legitur apud editionem in Folio magno בזבח וזה.

duraret ea cogitatio, vel interea dum è ferto demebatur plenus ille pugillus tollebaturque thus, aut dum utrumque vel in vase sacro imponebatur, vel transferebatur, vel spargebatur.

VII. Si quis inter adolendum plenum illum pugillum è ferto demptum cogitaret ejusdem ferti thus adolere die crastino, hæc quidem abominatio non erat: neque enim inter adolendam sacri partem unam altera pars ejusdem sacri item adolenda reddebatur abominanda. Et si quis ferti pleno pugillo seorsum adolendo, vel adolendo seorsum ferti thure cogitaret se postero die comesurum esse ferti reliquias, sanè fertum erat temeratum, abominandum non erat, eam ob rem quia non reddebatur abominandum fertum per dimidium ejus rei, qua fiebat licitum. Si quis autem inter plenum pugillum ferti seorsum adolendum cogitâsset thus ejusdem ferti seorsum adolere die postero, idemque & adolendo thure rursus cogitaret reliquias ferti die postero comedere, hoc utique fertum abominandum foret, quippe cùm hîc ferti sacrificandi tempus cogitatione protenderetur.

VIII. Si quis de pugillo è ferto dempto simul & de thure adoleret tantum, quanta est sesama, idemque tunc ipsum cogitaret se postero die de ferti reli-

reliquiis item comesurum esse portionem magnitudine æqualem sesamæ, ac sic deinceps plenum ferti pugillum simul & thus consumeret cogitando usque de alieno tempore, fertum omnino temeratum erat, sed non erat abominandum. Nam si per consuetudinem licebat portionem ferti comedendam comedere particulatim, at certè portionem ferti adolendam adolere particulatim consuetudo non permittebat. Fertum igitur ejusmodi habebatur itidem, ut si demptus ex eo plenus pugillus omnino non adoleretur.

Si quis seu de ferto peccatoris, seu de ferto zelotypiæ, super quo fuerit positum thus, susciperet cogitationem alieni temporis priùs, quàm sustulisset è ferto thus, fertum hoc temeratum quidem, non item abominandum foret: sin autem post sublatum thus cogitationem alieni temporis de ferto suscepisset, fertum abominandum esset utique. X.

Si ferti reliquiæ minuerentur tum, cùm demptum ex eo plenum pugillum necdum adoleveris, indeque pleno illo pugillo adolendo cogitationem alieni temporis suscepisses, dubium erat, utrùm ad rationem abominationis satis essent constitutæ ferti reliquiæ, atque adeo abominandæ forent, an non fuerint satis constitutæ XI.

reliquiæ, proptereaque nec essent abominandæ.

CAPUT DECIMUM-SEPTIMUM.

Art. I. In sanguine, qui esset exteriori altari aspergendus, cogitationibus pravis minus fuisse loci, quàm in sanguine, qui fuerit altari inspergendus interiori.

EX quocunque sanguine, qui quidem fuerat altari exteriori aspergendus, si modò prima fieret aspersio cum recta cogitatione; tametsi secunda & porro reliquæ aspersiones continuarentur cum suscepta cogitatione aut alieni nominis, aut alieni loci, aut alieni temporis, nihilominus expiatio legitima fuerit, grataque victima. Quòd si cum alieni temporis cogitatione fieret aspersio prima, & aspersiones reliquæ porro perficerentur cum cogitatione alieni loci, ista quidem erat abominatio. Fuit enim prima aspersionum præcipua. At verò ex omni sanguine, qui fuit altari interiori aspergendus, quoniam sanguinis ejus, ut ante posuimus, aspersiones singulæ singulas invicem requirebant, si aspersio vel una minus rectè fieret cum cogitatione videlicet depravata, quamvis ritè fierent aspersiones reliquæ, victima tamen esset temerata.

Si quis primâ sanguinis hujus posterioris aspersione faciendâ de tempore alieno cogitaret, & ab hac cogitatione cessaret reliquis faciendis aspersionibus:

bus: Et ſi quis aſperſiones ritè feciſſet cunctas præter extremam; nempe ſi per extremam demum aſperſionem de alieno tempore cogitaret, ſacrum omnino erat temeratum: non erat autem abominandum, niſi de tempore alieno cogitaret * per aſperſiones omnes, quia enim omnes pro una & eadem aſperſione ducebantur.

Et digito intingendo in ſanguinem III.
hoſtiarum pro peccato earum, quarum ſanguis in Sanctum infertur, item hoſtiæ fieri poterant abominandæ: nempe cùm ſacerdos intingendo digito in ſanguinem de alieno tempore cogitaret, perinde fuerat, ut ſi ſanguine ſpargendo cogitâſſet idem.

Si ſacerdos in atrio conſiſtens de ho- IV.
ſtiis pro peccato in Sanctum inferendis cogitationem alieni temporis ſuſciperet, modò cogitatio ſpectaret eam hujuſmodi hoſtiarum rem, quam opus erat intra templum fieri, ſacrum non erat abominandum.

Sin autem cogitatio ſpectaret tale V.
quid ex hujuſmodi hoſtiis, quod extra Sanctum ritè fieret, ſacrum abominandum utique foret. Ut ſi conſiſtens in atrio ita diceret: En ego macto

II. *Per aſperſiones omnes.* Hæc ultima vox *omnes* כולן deſideratur apud editionem in Folio parvo: exſtat apud editionem in Folio magno.

cto hostiam ea mente, ut sanguinem ejus spargam die crastino, quoniam aspersio sanguinis intra Sanctum fiebat, sacrum non erat abominandum: sin consistens in templo diceret: En ego spargo sanguinem ea mente, ut reliquum ejus crastino demum die effundam, nihilo magis sacrum erat abominandum, eò, quòd intra Sanctum cogitationem alieni temporis susceperit de ejusmodi re, quæ fieret extra: sin autem consistens in atrio mactaret hostiam, idemque id temporis cogitaret se crastino demum die reliquum sanguinis effundere, aut adolere exta, sacrum abominandum foret scilicet: quia enim extra Sanctum cogitationem alieni temporis suscepisset de ejusmodi re, quæ extra Sanctum fiebat.

VI. Omnino hostia Eucharistica reddebat abominandum & panem, qui ei adhibebatur: verùm enim panis ille hostiam Eucharisticam non efficiebat abominandam vicissim: ut si mactans hostiam Eucharisticam cogitaret se crastino demum die vesci ejus carne, sanguinem spargere, exta adolere, victima simul & panis abominanda erant: sin autem cogitaret se crastino demum die comesurum esse panem ejus, panis erat abominandus scilicet, at certè non erat abominanda hostia Eucharistica.

Et

Et duorum illorum, qui ad Pente- VII.
coſten immolabantur, agnorum erat idem jus in panes duos ſimul unà cum ipſis offerendos: ſi cogitatio temporis alieni ſuſciperetur de agnis, & panes quoque erant abominandi: at ſi ſacerdos cogitâſſet ſe craſtino demum die comeſurum eſſe panes, panes quidem abominaudi forent, non item agni. Et ſacerdos ſi inter unam è quatuor operationibus cogitâſſet ſe ex hoſtiæ carne particulam olivæ magnitudine parem craſtino die comeſurum unà cum pane, omnino panis erat abominandus; verùm hoſtia Euchariſtica, aut agni illi duo non abominandi erant.

Si inter adolendas illas, quæ ad pa- VIII.
nes propoſitionis erant appoſitæ, acerras thuris duas ſacerdos cogitaret ſe poſtero die comeſurum eſſe panes propoſitionis, panes erant abominandi.

Si mactans duos illos ad Penteco- IX.
ſten agnos cogitaret ſe poſtridie unam è duabus placentis comeſurum, ambæ erant abominandæ.

Et ſacerdos ſi thuris acerris duabus X.
adolendis cogitaret ſe craſtino demum die comeſurum alterum ex duobus panum propoſitionis ordinibus, ordines rant abominandi ambo.

Similiter ſi cogitationem alieni XI.
temporis ſuſcepiſſet de aliqua placen-

tarum

tarum ad hoſtiam Euchariſticam, vel ad fertum in clibano coctum pertinentium, cunctæ placentæ erant abominandæ.

XII. Sin vel ex duabus illis placentis altera, vel ex duobus illis placentarum ordinibus alter, vel ex placentis ad hoſtiam Euchariſticam pertinentibus una ſeu ante, ſeu poſt ſanguinis aſperſionem contaminata fuerit, illa placenta ſola, vel ille placentarum ordo ſolus erat interdictus, & quod remanſerat purum, purè comedebatur.

XIII. Si ſacerdos uno ex duobus agnis ſacrificando cogitaret ſe de binis illis, qui adhibebantur, panibus craſtino die comeſurum eſſe tantum, quantum olivæ magnitudinem æquaret: item ſi unâ ex duabus acerris adolendâ cogitaret ſe craſtino die de panibus propoſitionis comeſurum ad magnitudinem olivæ, omnino panis omnis erat temeratus: verùm abominandus non erat, niſi ea cogitatio ſubiret animum tamdiu dum fiebat tota res, quæ adhibiti panis uſum reddebat licitum, hoc eſt, dum ambo ſacrificabantur agni, aut acerræ adolebantur ambæ.

XIV. Si ſacerdos inter immolandum unum ex duobus agnis cogitaret ſe poſtero die de placentarum altera comeſurum eſſe tantum, quanta eſt dimidiæ olivæ magnitudo, tum inter immolan-

landum agnum alterum cogitaret ſe & de placentarum altera quoque comeſurum eſſe id quod magnitudine adæquaret dimidiam olivam, hæ duæ particulæ conjungerentur inter ſe ad efficiendum ſacrum abominandum. Eadem erat ratio & duarum acerrarum ad duos panum propoſitionis ordines.

Si ſacerdos mactando uno ex duobus agnis ſuſciperet cogitationem alieni temporis, & mactando altero ritè cogitaret, agnorum primus abominandus eſſet, & alter idoneus. XV.

Si mactando uno ex duobus agnis cogitaret ſe de alterius agni carne ad diem poſterum comeſurum eſſe, agni erant idonei ambo: nimirum in uno agno immolando de altero agno ſuſcepta cogitatio nulla erat. XVI.

Jam hi duo agni ad Pentecoſten ſacrificandi panem ipſis adhibitum non niſi per immolationem conſecrabant: ut ſi ſacerdos & immolandis ipſis & ipſorum ſpargendo ſanguine cogitaret de alieno nomine, panis ipſis adhibitus omnino ſacratus non eſſet. Si mactâſſet eos ſuo nomine, idemque ſanguinem eorum ſparſiſſet nomine alieno, panis ipſis adhibitus ſacratus aliquatenus foret: ſin eos mactâſſet nomine alieno, tametſi ſanguinem eorum ſuo nomine ſparſiſſet, panis ipſis adhibitus nullatenus ſacratus fuerit. XVII.

Si

XVIII. Si panes illi duo fuerint extra Sanctuarium elati per intervallum immolationis atque aspersionis, tum aspergendo sanguine duorum agnorum sacerdos de tempore alieno cogitaret, sanè duo panes abominandi fuerint, ut etiam essent extra Sanctuarium: nam sanguinis aspersio sacro foras elato proderat, & proderat etiam tunc ipsum cùm foris esset.

XIX. Cùm usu veniret, ut postea quàm agni illi duo Pentecoste sacrificandi fuerant suo nomine immolati, amitteretur panis ipsis adhibitus, tum si sacerdos sanguinem eorum nomine spargeret, agni videlicet erant temerati: sin autem post amissum panem porro sacerdos agnorum sanguine spargendo cogitaret de alieno tempore, dubium erat liceret agnis vesci, necne.

CAPUT DUODEVIGESIMUM.

Art. I. Quid admitteret in se pravè de sacris cogitans? QUisquis de sacris cogitationem minus rectam suscipiebat, is contra vetitum faciebat: est enim in Lege, *Non imputabitur*.

Lev. 7. 18 Nam id quidem quasi per manus traditum est, hac sanctione caveri etiam, ne cogitando corrumpat sacra minister: Etenim id si committebat idem

II. facie-

faciebat, ac ſi ſacra vitiis afficeret: non verberaretur tamen, quia cogitatione nihil effectum dabat.

Quodcunque ſacrum dicitur temeratum fuiſſe, ſeu id cogitatione, ſeu facto, ſeu quocunque interveniente vitio redderetur temeratum, ſi quis ex eo tantum, quanta ſit olivæ magnitudo comederet ſciens, verberibus multaretur: eſt enim in Lege, *Ne comedas ullam abominationem.* III. *Deut.* 14. 3.

Etenim auditione accepimus hanc ſcripturæ admonitionem ad temerata ſacra ſola pertinere. IV.

Et ſi qui de ſacris vitio affectis comederet ad magnitudinem olivæ, ille quoque verberibus multaretur: nam & ipſa comprehenduntur his verbis, *Ullam abominationem.* Manendum igitur erat donec in ipſis exoriretur vitium aliud, & poſtea denique vitioſa comedebantur ſic, ut ſuprà diſputavimus. Sedenim quæcunque erant ex dubio temerata, de his verberabatur nemo. V. *Ibidem.*

Quodcunque ſacrum cogitatione temporis alieni ſic, ut ante diximus, abominandum fuerat redditum, ex eo ſi quis ad olivæ magnitudinem comederet ſciens, pœna erat כרת *Keret*: nam id ſignificatur hoc Legis dicto, *Et anima comedens ex eo iniquitatem ſuam portabit.* Si quis autem tantundem ex eo comederit imprudens, VI. *Lev.* 7.18.

ſtatam hoſtiam pro peccato ferebat.

Nec verò merebatur quiſquam pœ-
VII. nam כרת *Keret*, niſi comediſſet ejuſmodi quid, quod vel homini, vel altari redderetur licitum: ſi quis autem comediſſet de ſacrorum eo ipſo, quod reliquum reddebat licitum, omnino ille non merebatur pœnam כרת *Keret*, ſed verberabatur, ut qui comediſſet ſacra temerata, quæ eadem non eſſent abominanda. Exempli gratiâ, ſi quis de ferti abominandi reliquiis ad magnitudinem olivæ comediſſet ſciens, merebatur pœnam כרת *Keret*. Idem ſi tantundem comediſſet aut de pugillo è ferto exempto, aut de ferti thure, non erat obnoxius pœnæ כרת *Keret*, quia enim hæc ipſa erant, quæ ferti reliquias reddebant homini licitas. Et ſi quis de victimæ abominandæ carne vel extis comediſſet ad magnitudinem olivæ: item ſi tantundem de carne holocauſti pœna erat כרת *Keret*. Si de ſanguine comediſſet ad magnitudinem olivæ, de eo nullam abominationis ergo pœnam meruiſſet: nam ſanguine fiebat, ut liceret extra ſacrificare in altari: extis fiebat, ut homini liceret carne veſci: item ſanguis holocauſti reddebat carnem ipſius licitam altari: ſanguis hoſtiæ pro peccato ex ave reddebat carnem ipſius licitam ſacerdotibus: ſanguis holo-

holocausti ex ave reddebat carnem ipsius licitam altari : sanguis hostiæ pro peccato ex ave reddebat carnem ipsius licitam sacerdotibus : sanguis holocausti ex ave reddebat carnem ipsius licitam altari : sanguis hostiarum pro peccato comburendarum reddebat ipsorum exta licita altari ; quamobrem in horum extis erat abominationis pœnæ locus. Jam plenus pugillus & thus reddebant ferti reliquias sacerdotibus licitas : duo agni Pentecoste sacrificandi duos panes adhibitos reddebant sacerdotibus licitos, & acerræ thuris duæ reddebant panes propositionis licitos sacerdotibus. Quæ verò sacra nullâ re fiebant licita, velut hostiarum pro peccato comburendarum caro, veluti ferta comburenda, VIII.
ea nec abominanda fiebant unquam.

Hæc autem erant, in quibus nunquam abominationis pœnæ dabatur locus : exemptus è ferto pugillus, & thus, & suffimentum, & sanguis, & vinum sive illud quod conjungebatur libaminibus, sive hoc quod separatim offerebatur, cunctaque ferta comburenda, quippe quibus non eximebatur pugillus, quo redderentur licita. Etenim hujusmodi erant fertum sacerdotum, & fertum libaminum, & caro hostiarum pro peccato cremandarum, & logus olei ab homine leproso. At dixerit aliquis hunc quidem olei

logum licitum reddebat ſanguis hoſtiæ
pro delicto? Immo nequaquam ex eo
dependebat ſiquidem erat homini per-
miſſum, ut hoſtiam pro delicto offer-
ret certo die, & multis poſt diebus
IX. offerret logum olei ſic, ut alio loco
diſputabitur.

Interdictum erat ne de ſacrorum
carne relinqueretur aliquid poſt tem-
Lev. 22. pus id, quo comedi jus erat: nam
30. quod ſcriptum videmus de ſacrificio
Euchariſtico, *Non remanebit quid-
quam in mane alterius diei*, id & de
cunctis ſacris intelligendum: verùm
enim ſi quis ex illis reliquum fecerit
aliquid, non verberibus multaretur
Exod. 12. tamen, quia vetitum illud ſcriptura
10. convertit in juſſum: videmus enim
X. in Lege ſcriptum, *Si quid relictum
fuerit uſque mane, igni comburetis.*

Si quis de reſidua ſacrorum carne
ad magnitudinem olivæ comediſſet
ſciens, pœna erat כרת *Keret*: ſin co-
Lev. 19.8. mediſſet tantundem imprudens, ſta-
tam offerebat hoſtiam pro peccato.
Eſt enim in Lege, *Et qui comederit il-
lud, iniquitatem ſuam portabit, quia
ſanctum Domini polluit, & peribit.* Sed
qui ſacrorum reſiduum comediſſet ex
quo tandem tempore merebatur pœ-
nam כרת *Keret*? Nempe ſi comede-
rit reſiduum ſacrorum ſanctiorum ab
orta aurora diei conſequentis immola-
tionem victimæ: ſin ſacrorum minus
ſan-

sanctorum, post quàm occubuerit sol die post immolationem victimæ altero, seu ineunte nocte, quæ erat ad tertium post immolationem victimæ diem. Jam de residuo sacrorum & abominatione scriptura nos admonet *Exod. 29. 34.* de scribendis sacerdotum initiamentis, ubi dicitur, *Non comedentur quia sanctificata sunt*, quo quidem monitu significatur quidquid sacri temeratum fuerit, id ne comedatur verando interdictum esse. XI.

At qui abominandum quid & residuum conjungebantur inter se ad componendam portionem, quæ adæquaret olivæ magnitudinem: porro cuncta abominanda residuaque conjungebantur inter se. XII.

Interdictum erat, ne quisquam sacra vel ipse contaminaret, vel efficeret ut aliunde contaminarentur, quippe quæ eo pacto redderentur temerata. Quòd si quis sacra contaminâsset, non verberabatur tamen: verùm enim homo purus si de sacris inquinatis comedisset ad magnitudinem olivæ, utique verberaretur: nam quod de *Lev. 7. 19.* pacificis scriptum videmus, *Caro quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur*, id de quovis sacro intelligendum est. Itaque si quis ad magnitudinem olivæ comederit de thure ferti ejus, quod in vase sacro ritè consecratum deinde contaminatum esset,

sanè verberaretur. Nec quidquam referebat utrùm ante, an post factam expiationem sacra contaminarentur: neque porro utrùm inquinamentum esset primarium, an ex alio ortum, si modò fuisset inquinamentum ex Lege: Nam si quis comedisset sacrum inquinatum quidem, sed inquinamento sapientum auctoritate instituto, omnino de sacri esu non verberaretur: verberaretur autem de rebellione. Porro non verberaretur nisi qui sacrum ejusmodi comedisset post sanguinis aspersionem. Idem hoc si quis ante sanguinis aspersionem comedisset, ille de sacri contaminati esu
XIII. non verberaretur scilicet, attamen verberaretur de rebellione.

Qui fuerit ejusmodi contaminatus inquinamento, ut si templum intrâsset poena ejus foret כרת *Keret*, is si prudens sciens ad olivæ magnitudinem comedisset de quocunque sacro seu
Lev. 7.20. puro, seu contaminato item merebatur poenam כרת *Keret.* Est enim in Lege, *Anima quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est Domino, & immunditia ejus sit super ipsum, peribit.* Sin comederit imprudens, offerebat sacrificium grada-
Ibid. v.21. tum. Quòd autem hoc Legis dictum ad immunditiem corporis spectat, ex isto versu cognosci licet, *Et quæ anima tetigerit immunditiam hominis, vel ju-*

jumenti, vel cujuſcunque rei pollutæ, & comederit de carnibus hoſtiæ pacificorum, quæ oblata eſt Domino, interibit. Atqui rerum aliarum altari ſacratarum erat eadem ratio. Etenim peccatum id ne committerent homines Lex monuit eo loco, quo agitur de puerpera, de qua ſcriptum legimus, *Omne ſanctum non tanget.* *Ibid.* 12. 4. XIV.

Atqui hoc auditione accepimus hoc loco quemvis hominem immundum moneri, ne veſcatur ſacro priùs quàm laverit: Et ſi quis ſtatim à lavatione ſacro veſceretur ante, quàm ſol occubuerat, aut piaculum fecerat, is verberibus multabatur quidem, verùm non merebatur pœnam כרת *Keret.* Nihil enim aliud ſibi vult verbum iſtud, *Et immunditia ejus ſit ſuper ipſum*, niſi poſtremam hanc pœnam homini tum demum ſuſtinendam eſſe, cùm tota etiam in eo fuerit immundities. *Ibid.* 7. 20. XV.

Sed inquinamento ſapientum auctoritate conſtituto contaminatus verberibus non multabatur. Etenim ſic contaminatum non meruiſſe pœnam כרת *Keret*, nec dici quidem neceſſe eſt: verumtamen idem hic de rebellione verberaretur. XVI.

Jam quodcunque ſacrum erat ejuſmodi, ut aliqua pars ejus reliquum efficeret licitum, ex eo ſi quis immundus ediſſet aliquid, niſi comediſſet

post sacrificatam partem illam, quæ reliquum efficiebat licitum, non sufferebat pœnam כרת *Keret*. Etenim si quis inquinatus vesceretur alicujus victimæ carne ante sanguinis aspersionem, nec verberibus quidem multaretur, eò, quòd immundus sacrum comedisset. Summa est, cujuscunque sacri pars aliqua reliquum reddebat licitum, de eo nec propter abominationem, neque propter residuum, neque propter immunditiam pœna ferebatur, nisi postquàm pars illa, quæ reliquum reddebat licitum, sacrificata ritè fuerat: Et quodcunque sacrum non habebat ejusmodi partem, quæ reliquum licitum redderet, de eo pœna ferebatur, ubi primùm id fuerat in sancto vase consecratum. Immo verò si cujus victimæ caro contaminata fuerit priùs, quàm fuerit contaminatus is, qui eam immundus comederit, siquidem pars ea, quæ reliquum victimæ efficiebat licitum, sacrificata fuit ante, quàm immundus hic victimæ carnem comedit, merebatur pœnam כרת *Keret*. Et si quis inquinatus vesceretur carne hostiarum pro peccato cremandarum,
XVII. postquam earum sanguis fuerat ritè sparsus, hic quoque merebatur pœnam כרת *Keret*.

Dictum est ante fuisse quasdam res sacras, de quibus si propter abominatio-

tionem nulla ferebatur pœna, at ferebatur propter residuum & immunditiam: ut quibuscunque rebus sacris non inerat pars ejusmodi, quæ reliquum redderet licitum, de his propter abominationem omnino pœna ferebatur nulla, sed his iisdem de rebus, & propter residuum, & propter immunditiam pœna ferebatur: Et de ea ipsa parte sacri, quæ reliquum reddebat licitum, quanquam propter abominationem nulla, sicut alio loco disputavimus, pœna ferebatur propter residuum, itemque propter immunditiam pœna sustinenda fuit utique: excipitur sanguis de quo nunquam nisi unam ob rem pœna sufferebatur. XVIII.

Si quis immundus victimarum exta comederet, merebatur pœnam XIX.
כרת *Keret.*

Et si quis immundus comederit aut Agnum Paschalem non assum, aut panes sacrificii Eucharistici, de quibus nulla fuerit Deo oblata placenta, hic propter corporis immunditiam merebatnr pœnam כרת *Keret*: nec quidquam obstabat, quòd sacra ista non essent ad usum destinatum idonea. Fieri non poterat, ut quisquam uno & eodem esu sacri pœnam mereretur & propter abominationem, & propter residuum: nam abominatio erat sacrificium cogitatione temporis alieni temeratum, quod nec sacrificii

debitum solvebat, nec verò gratum erat: residuum autem erat id, quod ex sacrificato relinquebatur post tem-
XX. pus id, quo comedi sacrificium jus erat.

Si quis abominandum, residuum, & immundum confunderet inter se, atque comederet, pœnâ tenebatur: nec verò si plus esset ex uno genere, quàm ex altero, idcirco modicum hoc pro nihilo ducebatur, non est enim, ut res interdictæ se inter se deleant.

XXI. Si usu veniret, ut de sacris aliquid abominandum, aut residuum, aut immundum in summum altare tolleretur, sic erat; ubi primùm ignis invaserat majorem partem ejus interdictio cessabat. Atque in holocausto juxta ac reliquis sacris extra caroque conjungebantur inter se ad componendam portionem olivæ magnitudine parem, de qua pœna sufferretur propter abominationem, residuum, & abominandum.

XXII. Si quis de victimæ seu abominandæ, seu post tempus præstitutum relictæ corio comedisset aliquid: si comedisset aliquid de jure, de condimentis, de * *Alal*, de membrana, de nervis, de cornibus, de ungulis, de avium unguibus, rostris, plumis, ovis nequaquam merebatur pœnam כרת

XXII. *De Alal.* Vide quæ de his sunt dicta in art. 7. cap. 14. hujus Tractatûs.

X.

כרת *Keret.* Et si quis, cùm esset immundus ipse, vesceretur istis hostiæ puræ partibus, non merebatur quidem pœnam כרת *Keret*, sed de rebellione verberabatur.

Si quis autem comedisset aliquid de embryone, deque secundis tam propter abominationem, residuum, & immunditiam pœnâ tenebatur, quàm si quid è reliqua carne victimæ comederet. XXIII.

De sacris ethnicorum nulla ferebatur pœna propter abominationem, residuum, & immunditiam: neque porro de cunctarum victimarum sanguine, sicut ante posuimus. Similiter nemo de thure, suffimento, lignisque merebatur pœnam כרת *Keret*, nec propter abominationem, & residuum, nec propter immunditiam ipsiusmet corporis. XXIV.

CAPUT UNDEVIGESIMUM.

JUbendo sancitum est, ut sacra contaminata cuncta comburantur: Est enim in Lege, *Caro quæ aliquid tetigerit immundum, non comedetur; sed comburetur igni*: item jubendo sancitum est, ut comburatur quidquid è sacro residuum fuerit: scriptum est enim, *Quidquid autem su-*

ART. I. Sacra contaminata temerataque cremari. *Lev.* 7 19. *Ibid. v.* 17.

superfuerit de carne victimæ, igni comburetur. Atqui residuo includitur & abominatio: nimirum illegitima sacra cuncta comburebantur.

II. Cùm igitur sacrum aliquod aut abominandum, aut temeratum efficeretur, id in Sanctuario continuò cremabatur: Et quod sacrum ex dubio foret illegitimum, id reservabatur donec ipsius mutaretur forma; tum postea denique cremabatur in Sanctuario.

III. Juvenci & hirci comburendi cùm aut noctem totam traduxerint, aut extra Sanctuarium ante tempus excesserint, dubium erat an sic, tanquam extra, illorum caro quoque temeraretur, necne: quapropter illi pro rigore temerati ducebantur; atque in ipso cremabantur atrio. Item cùm dimidium eorum extra Sanctuarium situm esset, idque partem majorem alicujus membri contineret, dubium erat utrùm propter majorem illius membri partem pro egressis haberentur, an, quia non erat ipsorum pars major extra Sanctuarium locata, nondum etiam pro egressis habendi fuerint: quare de dubio ducebantur temerati, atque adeo in atrio ipso cremabantur: eadem ratio tenebatur cùm hos eosdem Sanctuario exportaturi ferrent homines quinque, atque eorum tres exissent foras, duo re-

reſtitiſſent intus : nempe ſi tres illi dimidiam partem harum beſtiarum extuliſſent , illegitimæ de dubio ducebantur , & comburebantur in atrio. Ac meâ quidem ſententiâ nihil erat, quòd iſti ſervarentur donec illorum forma mutaretur , ea re; quia comburendi ſemper erant, ut etiam non redderentur temerati.

Si quando intra atrium reperiebatur caro , ſeu membra holocauſto- IV.
rum , ſeu partes hoſtiarum pro peccato ; & ſi quid pacificis è victimis reperiebatur intra totam urbem Hieroſolymam , cuncta reſervabantur donec eorum forma mutaretur , tum poſtea conſumebantur igni, eam ob rem ; quia forte reſiduum quid erat. Quid igitur , inquies , proderat compertum habere carnem eſſe holocauſti , vel hoſtiæ pro peccato, vel victimæ pacificæ ? Proderat ei videlicet , qui carnem ejuſmodi contra jus faſque comediſſet. Jam reſiduum è victimis non abſumebatur igni niſi interdiu : eſt enim in Lege , *Quidquid autem invenerit tertius dies , ignis abſumet*. Lev. 7. 17.

Victimæ pacificæ quamvis eſſent V.
interdictæ ab ineunte nocte tertia poſt immolationem , non cremabantur tamen niſi interdiu ſuo , vel alieno tempore : Et quidquid abominandum erat, item non cremabatur niſi interdiu.

diu.

diu. Atqui ad immundum & residuum quid cremandum nihil quidquam contra legem de solenni die latam faciendum erat: nihil enim fuisse committendum contra legem de sabbato ne dici quidem necesse est. Permissum erat autem, ut cùm adesset aliquid immundum, aliquid residuum, aliquid abominandum, simul unà cremarentur.

VI. Caro victimarum sanctiorum cùm inquinaretur intra Sanctuarium, cremabatur intus: Et cùm inquinaretur extra Sanctuarium, cremabatur foris: nec quidquam intererat utrùm inquinamento contaminaretur principali, an orto ex alio. Nunquam sacerdotes prohibebantur carnem inquinamento principali contaminatam, adeoque primum immunditiæ gradum tenentem concremare cum carne inquinamento ex alio orto polluta, quæ tertium immunditiæ locum obtinebat: nec quidquam referebat quòd adderent immunditiam immunditiæ: nam quidquid tertium immunditiæ locum obtinebat, cùm attingeret id quod tenebat primum immunditiæ gradum, ad secundum immunditiæ gradum ascendebat, ut alio loco disputabitur. Immo verò inquinatum tactu hominis de die lavandi, qui tertium immunditiæ locum obtinebat, oleum licebat accendere etiam in

in lucerna fuſili, quam contigiſſet aliquid immundum ab homine mortuo: atqui lucerna iſta fuiſſet inquinamentum principale, adeoque contactu ſuo oleum illud promoviſſet in primum immunditiæ locum. Nimirum ubi foret inquinamentum aliquod non laborabatur de ipſius acceſſione: hæc una cautio erat, ne res munda temeraretur.

Reſiduum victimarum minus ſanctarum domi ſuæ cremabant domini. VII.

Cùm aliquis urbe Hieroſolymâ egreſſus meminerit ſe carnem ſacram ferre, ſi jam præteriſſet Sophim, carnem hanc eodem ipſo loco cremabat: ſin hunc terminum nondum præteriſſet, atque haberet ejuſmodi carnis tantum, quanta eſt oliva, aut eo plus, revertebatur Hieroſolymam, ut carnem iſtam in urbe cremaret. Qui ſi hoſpes eſſet, & nullam adeo domum in urbe haberet, carnis id cremabat ante templum, adhibebatque ligna in altaris uſum deſtinata. VIII.

Quæcunque victimarum oſſa medullæ nihil hahebant, ea cremari neceſſe non erat: excipe tamen oſſa Agni Paſchalis. Dictum eſt ante victimarum poſt detractionem corii demum temeratarum corium ad ſacerdotes pertinere, vel ad dominos ſiquidem victimæ minus ſanctæ forent: ſin ante corii detractionem temeraretur IX.

tur hostia, corium erat carnis instar, omniaque cremabantur. Et si qua victima post detractionem corii vel reperiretur fuisse lethaliter affecta, vel temeraretur cogitatione temporis locive alieni, quoniam victima non erat grata & accepta, corium ejus quoque crematum oportebat: nec quidquam inter victimas sanctiores, & minus sanctas differebat: nam quæ victima sacrificata fuisset alieno nomine, tametsi nihil proderat dominis, at quoniam eadem grata & accepta erat, ejus corium pertinebat vel ad sacerdotes, vel ad dominos sic, ut ante disseruimus. Sin ante sanguinis aspersionem victimæ detraheretur pellis, ea porro non temeraretur.

X. Hæc igitur erant comburenda: caro sacrorum contaminata, residua, temerata: item fertum sacrum si contaminatum fuerit, si temeratum, si residuum: & hostia pro delicto si quis eam animi dubius obtulit, tum ante sanguinis aspersionem pro certo comperit se nihil deliquisse, & volucris hostia pro peccato dubio, & * cæsareis Nazaræi puri: & * arborum præputia,

X. *Cæsaries Nazaræi.* De hac Num. 6. v. 18. ita præceptum est. *Tunc radetur Nazaræus ante ostium tabernaculi fœderis cæsarie consecrationis suæ: tolletque capillos ejus, & ponet super ignem, qui est suppositus sacrificio pacificorum.*

Arborum præputia. Hac de re explicatum est Tract. 4. ad art. 9. cap. 5.

Ad-

putia ; & * admista vineæ semina. Et si quid erat ejusmodi ; quod comburi non soleret ; uti liquores vel ex arborum præputiis ; vel ex admistis vineæ seminibus expressi ; id humandum erat.

Illa verò sepelienda : quæcunque victimæ seu altari ; seu reficiendis templi ruinis sacratæ per se ipsæ mortuæ fuissent : & quæ abortum fecerint ; nam si sint enixæ secundas ; solæ secundæ sepeliebantur : & bos lapide percutiendus ; & * vitula percussa : & ungues hominis leprosi : & cæsaries Nazaræi polluti : & * primogenitus asini : & caro lacte condita : & bestiæ profanæ in atrio mactatæ. XI.

Si quis Nazaræi pilum vel crinem asini primogeniti intexuisset sacco transversum digitum , saccum oportebat igni consumi. XII.

Quæcunque sacra humabantur , eorum erat interdictus cinis : rursus erat licitus cinis eorum , quæ cremabantur : excipe cinerem altaris tam exterioris , quàm interioris , itemque cinerem candelabri. XIII.

Nunquam ea , quæ cremanda fuerunt , sepeliebantur ; nec quæ sepelien- XIV.

Admista vineæ semina. Hac de re diligenter explicatum est ibidem.

XI. *Vitula percussa.* De qua agitur Deut. 21.

Primogenitus asini. De quo Exod. 13. 13.

liendã cremabantur. Atenim hæc cremare gravius esset: verùm ipsorum cinis fieret levior; nam sepulcrorum cinis interdictus erat.

XV. Sacerdoti tunc ipsum cùm alicujus victimas sacrificaret dicenti eas evasisse abominandas: item eo tempore ipso cùm alicujus rebus puris operam daret dicenti eas esse contaminatas, fides erat habenda: neque enim est suspicio Israëlitam hominem falsò ista asserere. Quòd si multum post tempus sacerdos homini diceret, quas ego pro te hoc illo die sacrificavi victimas, eæ abominandæ evaserant: pura illa tua contaminata fuerant, sic erat agendum: si sacerdotem homo veracem duceret, verbis ejus erat habenda fides: sin minus, omnino æqui boni ratio postularet, ut sacerdoti non crederetur: verùm si quis severè secum agi mallet, laude dignus erat.

XXX.

XXX.

TRACTATUS VIII.

DE

RATIONE

Faciendi rem divinam die ſolenni expiationum.

CAPUT PRIMUM.

Pontificem ante ſoleunitatem Expiationum à domo ſua ſecluſum teneri dies ſeptem, quibus cinere vaccæ rufæ bis mundaretur, & exerceretur in ſolennitatem, quâ ſolus ſacris operabatur. Eidem cooptari alterum Pontificem ſi fortè temeraretur. Stante templo ſecundo Pontificem vigiliâ ſolennitatis jurejurando adactum ſe ab hæreſi eſſe alienum: eundem noćte, quæ eſſet ad diem Expiationum à ſomno ſemper avocatum.

ART. I. Quot & — AD * diem jejunii quondam manè quidem & veſperi ſic, ut cunćtis

ART. I. DIem jejunii. Hoc feſtum triplici fere nomine appellatur, *Dies Expiationum.*

Qualia fierent die solenni Expiationum sacrificia?

ctis diebus sacrificium juge fiebat: praeterea autem Diei solennis causâ sacrificabantur juvencus & aries, atque agni septem, omnes in holocausta: immolabatur etiam foris in hostiam pro peccato & hircus, qui idem vesperi comedebatur. Porro autem sacrificabatur in hostiam pro peccato juvencus qui cremabatur, & aries in holocaustum, quos ambos praebebat de suo summus sacerdos. Porro etiam aries sacrificabatur de publico: atque hic est aries ille, de quo commemoratur eâ Legis sectione, quae POST MORTEM inscribitur. Idem hic aries inter alia sacra extraordinaria commemoratur etiam Pentateuchi parte illâ, quae est de numero Israëlitarum recensendo: atque hic est ille, qui dicitur *Aries populi*. Praeterea autem de publico offerebantur hirci duo, quorum alter immolatus in hostiam pro peccato cremabatur, alter vivus emittebatur in solitudinem. Itaque ad Diem illum omnino bestiae sacrificabantur quindecim: jugia sacrificia duo, juvencus, duo arietes, agni septem, & hi omnes in holocausta: praeterea hirci duo in hostiam pro peccato: horum alterius sanguis in-

Lev. 16. 3.

Dies jejunii, & antonomasticè *Dies*. Immo verò & Talmudicus ille Tractatus, in quo de hac Solennitate disputatur יומא Joma inscribitur, hoc est DIES.

inspergebatur altari exteriori, & hic comedebatur vesperi: alterius autem sanguis respergebatur intus in Sancto, atque idem cremabatur: porro summi sacerdotis juvencus in hostiam pro peccato, qui itidem cremabatur.

Atque harum quindecim hostiarum eo die mactandarum operationem omnem unus efficiebat summus sacerdos: nec quidquam differebat inter sacerdotem unctione olei, & sacerdotem vestium multiplicatione inauguratum. Qui si Dies incideret in sabbatum, & sabbati sacra extraordinaria nisi summus sacerdos faciebat nemo. Et hujus Diei cunctas operationes, ut suffimenti per totum Diem incensionem, lucernarum accensionem, cunctas efficiebat summus sacerdos omnium sacerdotum princeps, de quo scriptum legitur, *Ut roget pro se & pro domo sua*, quo loco *pro domo sua*, pro uxore sua est.

II. Solennitate Expiationum operari sacris Pontificem solum.

Lev. 16. v. 17.

Ante Diem Expiationum summus sacerdos dies septem à domo sua seclusus tenebatur intra conclave illud, quod in templo ipsi paratum erat: id verò nobis usque à magistro nostro Moyse traditum est. Porro per universos hos dies septem segregabatur ab uxore sua, ne fortè usu veniret, ut illa menstrualis reperiretur hoc temporis spatio, atque summus sacerdos inquinaretur in dies septem, adeo-

III. Aliquanto ante solennitatem secludi Pontificem, & eidem cooptari vicarium.

 que

que Die Expiationum sacris operari nequiret. Eidem cooptabatur & alter summus sacerdos, qui, si temeraretur ille, munus ejus iniret. Cùmque temerabatur ille seu ante sacrificium juge matutinum, seu postea, quàm fecerat sacrificiorum aliqua, vicarius ejus non erat initiandus, sed operatione ipsa initiabatur. Et ubi superior finem, initium operandi faciebat alter. Exacto Die Expiationum prior ad suum munus redibat, alter iste sacrificabat ille quidem, cunctisque tenebatur summi sacerdotii præceptis: verùm enim non sacrificabat sic tanquam summus sacerdos: quanquam si contra fas, ita sacrificâsset, sacrificium ejus legitimum fuisset: & cùm prior iste mortem obîsset, hic alter in ejus locum substitueretur.

IV. Pontificem vaccæ rufæ cinere bis per secessum mundari.

Intra septem hos dies summus sacerdos aspergebatur vaccæ rufæ cinere; tertio videlicet secessûs die & septimo, qui idem erat vigilia Solennitatis Expiationum: id adeo, si fortè funestus evasisset ignorans. Quod si sabbatum incideret aut in tertium, aut in septimum diem, ejus aspersio proferebatur.

V. Ut pontifex per secessum e-

His septem diebus totis exercebatur in rebus divinis, in aspergendo sanguine, suffimento incendendo, accendendis lucernis, & jugis sacrificii

cii membris super altare adolendis, quò foret exercitatior in sacris faciendis ad Diem Expiationum. Ac dabantur illi quidam è Senatu majores natu, qui prælegerent, & traderent ei rationem sacrificandi ad Diem Expiationum, & ordinem. Iidem ita dicebant ei: Domine Pontifex lege tumetipse ore tuo, si fortè fueris oblitus; si fortè non didiceris rem istam. Vigiliâ Solennitatis Expiationum manè constituebatur ad portam orientis: hîc ante conspectum ejus agebantur juvenci, arietes, & agni, ut eos internosceret, atque adeo expeditior ad rem divinam & promptior esset.

xercere-tur in Diem Expiationum?

VI. Ad vigiliam solennitatis vesperi parum cibi datum Pontifici.

Omnino per hos septem dies cibum & potionem ei non deducebant: verùm enim vigiliâ Solennitatis Expiationum vesperi non sinebant eum capere cibi multum: multus enim cibus somnum affert: arcebatur autem somno, ne secundum quietem pateretur fluxionem seminis: neque porro illi cibaria dabantur ea, quibus usus homo fere semen emittit: talia sunt ova, & lac calidum, atque horum similia.

VII. Jurejurando adigi Ponti-

Stante templo secundo nata est hæresis apud Israëlitas. * Saducæi (cirò pereant) extitere, qui Legi sine scri-

VII. *Saducæi.* Vide quam hac de re notam apposuimus ad art. 3. cap. 1. Tract. 3.

ficem se- ab hæresi esse alie- num.

scripto traditæ fidem derogârunt: hi contendebant suffimentum Diei Expiationum super igni ponendum intra templi spatium illud, quod erat ante velum, idemque cùm fumum exhalaret introferendum esse intra Sanctum Sanctorum: Et rationem subjiciebant, quòd in Lege sit, *Quia in nube* (Lev. 16. 2.) *apparebo super oraculum*: nempe volebant istam esse suffimenti nubem: at sapientibus quasi per manus traditum est igni non superponi suffimentum nisi intra Sanctum Sanctorum ante fœderis arcam. Huc enim spectat Legis illud, *Ponetque incensum super ignem coram Domino.* (Ibid. v. 13.) Quoniam igitur in templo secundo metuendum erat, ne ad hæresim inclinaret Pontifex, vigiliâ Solemnitatis Expiationum jurejurando adigebatur, atque ei supradicti senes ita dicebant: Domine Pontifex nos sumus legati Senatûs, tu verò legatus nostri simul & Senatûs: nos te jubemus jurare per eum, cujus nomine inscribitur hæc augusta Domus, te nihil quidquam eorum, quæ tibi tradidimus, immutaturum. Protinus & ipse fletum aliquò recedebat, quod in suspicionem venisset hæreseos, pariter & senes illi fletum abibant aliquò, quòd in suspicionem vocâssent hominem, cujus erat occulta voluntas, quæ fortassis nihil vitii conceperat.

Tota nocte illa, quam consequebatur Dies Expiationum, Pontifex, si quidem homo doctus erat, sedens de Lege divinâ disputabat: qui si fuerit tantùm auditor doctorum hominum, hi coram illo de Lege disserebant. Idem si solitus erat legere, legebat: sin minùs, alii coram ipso legebant eo, ut à somno deterreretur. Sed quo de genere coram illo legebatur? Nempe de voluminibus sacris. Et coram illo dormituro Levitæ ætate florentes concrepabant * digito medio, & eorum unus illi dicebat: Domine Pontifex surge, ac * refrigera te paululum in pavimento, ne fortè dormias. Atque exercebatur interea dum immolandi tempus appetebat: neque enim ulla fiebat immolatio, donec certò cognoscebatur auroram esse jam exortam, ne fortè usu veniret, ut noctu victima immolaretur aliqua.

VIII. Nocte, qua esset ad Diem Expiationis Pontificem à somno avocari.

CA-

VIII. *Digito medio.* Hebr. צרות באצבע, quem quidam volunt esse digitum indicem.

Refrigera, &c. Sacerdotes enim oportebat nudis pedibus insisterent in templi pavimento, cujus frigus facilè impediebat insistentes, quominus dormirent. Jam hanc locis sanctis habendam esse reverentiam Deus ipse docuit Moysem: hic enim cùm properaret ad rubum illum, quem mirabatur inflammatum non consumi, his cum verbis, quæ narrantur Exod. 3. v. 5. retardavit Dominus ac retinuit. *Ne appropères, inquit, huc: solve calceamentum pedibus tuis: locus enim in quo stas terra sancta est.*

CAPUT SECUNDUM.

Pontificem ad varia solennitatis sacra mutâsse vestes, corpus lustrâsse, manus & pedes lavâsse in Sanctuario. Subjicitur formula, qua Pontifex ter in eo die uteretur cùm ad confitenda sua, sacerdotum, & populi peccata, tum ad placandum Deum: ab eodem decies pronuntiarum Dei nomen τετραγράμματον, *ad cujus prolationem populum foris procidisse in faciem, & certo carmine Deum magnificasse.*

Art. I. Ad varia Diei sacra variis Pontificem vestibus vestitum esse.

Cuncta igitur sacrificia quotidiana & extraordinaria Die illo faciebat summus sacerdos vestitus vestibus aureis. Et sacra hujus Diei propria faciebat vestitus * vestibus albis: erat autem ejus Diei propria operatio juvenci à Pontifice, & operatio duorum hircorum, quorum unus erat hircus emissarius, & suffimenti intra Sanctum Sanctorum incensio: hæc igitur sacra cum vestibus albis fiebant.

II. Ad singulas vestium mutationes cùm videlicet vestes unas exuebat, & induebat alteras Pontifex, corpus totum ablueret oportebat: namque scriptum

Art. I. Vestibus albis. E lino videlicet byssino.

II.

ptum legitur, *Et depositis vestibus lineis . . . . . Lavabit carnem suam in loco sancto, indueturque vestibus suis.* Is igitur hoc Die corpus totum abluebat quinquies, & decies * manus & pedes lavabat. Exuebat primùm eas, quibus erat indutus, vestes communes, atque corpus abluebat: ascendebat è lavacro, & se se abstergebat: induebatque vestes aureas, atque manus & pedes lavabat: inde victimam sacrificii jugis immolabat, incendebat quotidianum suffimentum matutinum, accendebat lucernas, adolebat membra jugis holocausti, & cum his simul crustula, libaminaque: item sacrificabat juvencum & agnos septem, qui Diei solemnis causâ quotidianis sacris addebantur; quo facto manus & pedes lavabat: tum exuebat vestes aureas, abluebat corpus, ascendebat è lavacro, & se se abstergebat; induebat vestes albas, & lavabat manus & pedes, & Diei sacra peragebat: ac confessiones omnes, sortitiones, & sanguinis aspersiones fiebant intra Sanctum: Suffimenti autem incensio fiebat intra Sanctum San-

Lev. 16. 23. & 24.

Quoties eo Die Pontifex vestes mutaret, corpus ablueret, manus & pedes lavaret?

II. *Manus & pedes lavabat.* Erat autem peculiaris quædam ratio lavandi manus & pedes, de quo Tract. 3 disputatum est art. 16. cap. 5. Eo verò modo manus & pedes lavare Hebræis consecrare est, quod à nobis jam inde à Tract. 1. observatum est ad art 6. cap. 1.

Azu-

Sanctorum: tradebat hircum emissarium homini, qui illum abduceret ad * Azazel: eximebat exta juvenci & hirci cremandi, quorum reliqua alicui cremanda dabat, atque lavabat manus & pedes: deinde vestes albas exuebat, abluebat corpus, ascendebat è lavacro, & se se abstergebat, induebat vestes aureas, atque lavabat manus & pedes: sacrificabat hircum in hostiam pro peccato illam, quæ Diei solemnis causâ quotidianis sacris addebatur, item & arietem suum, & arietem populi, & hos in holocausta; & adolebat exta juvenci & hirci cremandi; faciebat sacrificium juge vespertinum, atque lavabat manus & pedes: post exuebat vestes aureas, corpus abluebat, ascendebat è lavacro, & se se abstergebat, induebat vestes albas & manus ac pedes lavabat: introibat in Sanctum Sanctorum, ex quo acerram & thuribulum efferebat, atque lavabat manus & pedes: post exuebat vestes albas, corpus abluebat, ascendebat è lavacro, & se se abstergebat, induebat vestes aureas, atque manus & pedes lavabat: adolebat vespertinum suffimentum quotidianum, idemque lucernas accendebat ad vesperas, manus & pedes lavabat, exuebat vestes aureas, vestes communes

Azazel. De hoc explicabitur capite proximo.

IV.

nes resumebat, exibat.

III. Atqui has omnes purificationes & lavationes intra Sanctuarium fieri oportebat: namque scriptum videmus, *Lavabit carnem suam in loco sancto*: excipienda tamen prima purificatio, quam fieri loco profano licebat. Nam ea quidem eò tantùm spectabat, Pontifex ut se se studiosiùs attenderet, ac si fortè meminerit inquinamentum vetus in se residere, id hac ipsa purificatione ejus nomine factâ tolleret. Et cùm sacerdos inter vestium mutationes corpus non abluisset, aut manus & pedes non lavisset, neque inter singulas operationes; tamen ejus operatio legitima foret.

Lev. 16. 24.

Baptismata & lavationes Pontificis esse faciendas in Sanctuario.

IV. Pontifex si ætate affectâ, si valetudine esset ægrâ, de vigilia Solemnitatis apparabantur laminæ ferreæ candentes, quæ postero mane * projiciebantur in aquam lavacri, ut ejus frigus remitteretur: etenim his, quæ ex Rabbinorum institutis sabbato sunt observanda, his in templo quidem locus non erat: vel etiam tantum aquæ calidæ infundebatur in aquam lavacri, uti tandem frigus hujus remitteretur.

Duas ob causas Pontifici modico calore temperatam esse lavacri aquam.

V. Singulis diebus è labro manus & pedes lavabat Pontifex sic, tanquam reliqui

Multa in

IV. *Projiciebantur.* Quod ne fieret neu sabbato, neu ullo Die solemni Rabbinorum institutis sancitum erat.

§ Quod

sacris hoc Die fuisse mutata, vel propter honorem Pontifici habendum, vel ad celebrandum Diem festum.

liqui sacerdotes, at hoc Die solemni honoris causâ lavabat ex aureo scypho: singulis diebus sacerdotes ascendebant in collem, quà respiciebat orientem, descendebantque de colle, quà vergebat ad occidentem; hoc autem Die solemni sacerdotes ascendentes descendentesque per medium collem incedebant ante Pontificem pompâ decorandum: singulis diebus is, cui obvenerat sorte thuribulum, thuribulo argenteo de altari capiebat ignem, quem deinde in aliud ex auro thuribulum effundebat; hoc autem Die Pontifex primo aditu capiebat ignem thuribulo aureo, quod ipsum in templum introferebat, ne nimiâ operatione defatigaretur: item thuribulum quotidianum capiebat cabos quatuor; at hujus Diei cabos tres: erat quotidianum grave; at hujus Diei leve thuribulum: porro autem quotidiano breve; at hujus Diei thuribulo manubrium bene longum erat præfixum, quod laborem Pontifici levans minus loci lassitudini relinqueret: singulis diebus in altari tres extructi rogi flagrabant; at hoc Die quatuor, quo foret altare magis ornatum, ac veluti coronâ redimitum.

VI. *Lev.* 16. 17. A Pontifice confess-

Est in Lege, *Ut roget pro se, & pro domo sua, & pro universo cœtu Israël*, quibus verbis hanc subjectam esse vim, ut Pontifex vocis confessione

ne

ne ſe ſuoſque nocentes declaret traditum eſt noſtris: ex quo intelligitur à Pontifice tres eo Die factas eſſe confeſſiones: unam pro ſeipſo, alteram pro ſe ſimul & pro reliquis ſacerdotibus; atque ad hanc duplicem confeſſionem manus ſuperponebat uno & eodem illo juvenco, quem de ſuo Pontifex immolabat in hoſtiam pro peccato: tertia confeſſio fiebat pro univerſo populo Iſraëlitico, ad quam confeſſionem manus ſuper emiſſario ponebat hirco. In unaquaque confeſſione glorioſum Dei nomen ter pronuntiabat, atque ita dicebat: Obſecro, Domine, Ego miſer in conſpectu tuo admiſi delicta, contraxi ſcelera, feci flagitia: O Domine, condona, obſecro, delicta, ſcelera, flagitia, quæ miſer ego in conſpectu tuo admiſi, contraxi, feci! [§ Id quod ore tuo venerando prolatum in ſervi tui Moyſis Lege ſcriptum videmus] *In hac die expiatio erit veſtri atque mundatio: ab omnibus peccatis veſtris coram Domino mundabimini.* Hîc videlicet ter pronuntiatum ab eo fuit

ſionem triplicem hoc Die eſſe factam, ac Dei nomen decies prolatum.

§ Quod [ ] uncis duobus comprehenſum eſt, id in textu noſtri Scriptoris ſupprimitur, atque ejus loco adſcribitur *&c.* Nos autem illud è libro precum eo, qui מחזור Cyclus inſcribitur, huc adduximus, ut hîc lectori formulam illam confeſſionis integram ſubjiceremus.

VII.

fuit Dei nomen; itemque fiebat in reliquis confessionibus. Et cùm ducebat sortem de hirco in hostiam pro peccato immolando, idem dicebat, *Domino hostia pro peccato*: ita fiebat, ut eo Die decies pronuntiaret Dei nomen. Jam quoties pronuntiandum erat, toties sic, ut scribitur, hoc est nomen Τετραγράμματον pronuntiabatur. Et ab initio quidem elata voce proferebatur: ut verò multiplicati sunt homines protervi, porro Pontifex nomen hoc demissa voce proferebat, ac jucundo quodam modo operiebat sic, ut ne sacerdotes quidem ejus sodales quidquam perciperent.

VII. Cùm proferretur intus à Pontifice Dei nomen, foris populum procidisse in faciem, ac certo carmine magnificâsse. Deut. 32. 3.

Atque sacerdotes & populus in atrio consistentes cùm exaudierant nomen Τετραγράμματον Pontificis ore sanctè purèque prolatum flexis genibus incurvato corpore procidebant in faciem, atque dicebant: *Benedictus Deus cujus regnum gloriosum in seculum seculi*: atque hoc illud est, quod scriptum legimus, * *Quando nomen Domini invocabo: date magnificentiam Deo nostro*. Jam Pontifex per tres istas confessiones sub finem pronuntiationis hujus nominis conversus erat ad coelum

VII. *Quando*. Verbum hoc כי hic non sonare *quia*, sicut transtulit Vulgatus Interpres; sed *quando*, seu *quum*, volunt Hebræi: id diligenter exponitur in commentariis R. Salomonis Jarchi ad hunc locum.

tum hominum Deo benedicentium, quibus Pontifex *Mundabimini* dicebat. Ad confessionem Solennitatis Expiationum totus erat dies idoneus: similiter & ad confessionem juvencorum cremandorum.

CAPUT TERTIUM.

De ratione ducendi sortes duas duobus super hircis illis, quorum unus immolabatur Domino, alter emittebatur. De coccino ad ambos hircos alligando. Hircus emissarius quomodo abduceretur in solitudinem? Quid illo tandem fieret? A Pontifice hac die aliquid de Lege prælectum populo, & posthac eximias quasdam fusas esse Deo preces.

ERant sortes duæ, quarum in una * scriptum erat *Domino*: in altera * *Azazeli*: has ex quacunque ma- ART. I. Duas eo Die sortes ex una &

ART. I. SCriptum erat Domino. Omnino hircorum uterque consecrabatur Domino, & Domino sisti jubetur uterque Lev. 16. v. 7. rursusque emissarius hircus ibid. v. 10. jubetur Domino sisti vivus ante, quàm in solitudinem emittatur: verùm enim is præcipuè videbatur Domino obtingere, qui mactabatur, quia victimæ Deo immolatæ ad Hebræorum consuetudinem vocantur *Panes Dei*, ut Lev. 21. v. 6. & passim in scriptura sacra videre licet.

Azazeli. Clarissimus Bochartus Hierozoïci parte

eadem materia, unoque è vase esse ductas.

materia fieri licebat, è ligno, lapide, metallo: non erat una longa, brevis altera: neque una ex argento, & ex auro altera; sed ambæ pares erant inter se, ambæ è ligno constabant: fiebant autem ex auro in templo secundo: hæ duæ sortes conjiciebantur in unum & idem vasculum, quod capiebat manus duas eò, ut Pontifex * velut aliud agens manus insereret: vasculum illud profanum erat,

prima, lib. 2. cap. 54. multorum multas ac varias hujus nominis explicationes enodationesque refellit argumentis quàm firmissimis: tum verò suam ipse conjecturam subjicit valdè veri similem; Azazel nomen esse Arabicum, quo significetur *secessus*, *locus solitarius*, in quem abducebatur hircus ille, quo de agitur. Conjecturam exemplis illustrat innumeris, quæ ex Arabum monumentis in medium profert. Sed gravissimum omnium, ac multò certissimum argumentum ex ipsa ducitur scriptura sacra. Etenim Lev. 16. v. 10 de hirco emissario scriptum legimus, לשלח אותו לעזאזל המדברה, quod ad verbum est, *Ad emittendum illum ad Azazel in desertum*: atqui eodem cap. v. 22. hircus emissarius dicitur portare iniquitates Israëlitarum לארץ גזרה quod Recentiores, *In terram inhabitabilem*, Vulgatus Interpres eleganter reddidit, *In terram solitariam*. Ex quo patet quòd primùm Azazel dicitur, paulò post *secessum*, seu *locum solitarium* appellari.

Velut aliud agens. Ut sortes utraque manu indiscriminatim tolleret, neque alteram alteri præferret; sed omnia sortis permitteret arbitrio, vel potiùs Dei, qui sortes dirigit secundùm illud Prov. 16. 33. *Sortes mittuntur in sinum, sed à Domino temperantur.*

IV.

erat, è ligno constabat, Κάλπις dicebatur.

Hic igitur erat sortiendi modus: in atrio quà vergebat ad orientem Κάλπις ponebatur ad partem altaris aquilonarem: hîc constituebantur hirci duo, quorum facies ad occidentem, & ad orientem posteriora convertebantur: adveniebat eò Pontifex, cujus à dextra vicarius incedebat, & Antistes familiæ ministrantis à sinistra: ante Pontificem erant hirci duo, unus ad dextram, & alter ad sinistram. II. Qualis esset sortiendi ratio & cerimonia?

Quatiebat arculam, & duorum hircorum sortes duas duabus manibus ducebat, aperiebatque manus: si esset, ut sortem eam, quæ inscriberetur *Domino* dextrâ teneret, vicarius ei dicebat, Domine Pontifex tolle manum tuam dextram: sin eam haberet in manu sinistra, Antistes familiæ ministrantis ei dicebat, Domine Pontifex tolle manum tuam sinistram: tum hircis illis duobus has duas sortes imponebat, dextram dextro, lævo lævam: quanquam si non imposuisset, nihil obstaret: verùm enim rem præceptam omisisset: atque sortium impositio omnino res est præscripta, quæ nihil obstabat: verùm ductio sortium si non erat divina res, nihilominus necessariò requirebatur: ex quo fiebat, ut hominem alienum III.

hircis imponere sortes liceret, non liceret autem hominem alienum ex urna sortes ducere.

IV. Duos hircos esse coccino præligatos.

Porro Pontifex * coccinum, quod duorum cyclorum pondus exæquaret, & haberet linguæ formam, ad hirci emissarii caput alligabat: tum hircum istum constituebat ad locum illum, ex quo emittebatur: * Et alliga-

IV. *Coccinum quod*, &c. Coccinum illud in linguæ figuram textum traditur in Talmude Tract. ראש השנה fol. 31. pag b & יומא cap. 6 fol. 67 pag a. subitò colorem amisisse, & candidum evasisse per miraculum propemodum anniversarium, ex quo significatio fiebat Deum benignè populo peccata condonâsse: huc enim spectare, hoc sibi velle Esaïæ vatis illud, quod cap. 1. v. 18. scriptum videmus, *Si fuerint peccata vestra ut coccinum, quasi nix dealbabuntur: & si fuerint rubra, quasi vermiculus, velut lana alba erunt.* Porro Tract. יומא cap. 4. fol. 39 pag b traditur 40. annos ante disturbationem templi secundi miraculum id fieri desitum.

Et alligabat etiam, &c. In textu est ולשחט כנגד בית שחיטתו quod quidem non est referendum ad incisum proximum ומעמידו; sed ad membrum antecedens וקושר לשון, quemadmodum disertè traditur in Talmude, atque ibidem explicatur etiam à Rabbi Salomone Jarchi; tum etiam in commentariis, qui כסף משנה inscribuntur, hoc ipso loco explanatur. Jam textum hunc per se sic satis obscurum, si ad verbum interpreteris, est *Et mactando ad locum mactationis suæ*, quod præcisè dictum hanc habet sententiam hircum mactandum quoque fuisse coccino præligatum: sed in hirco emissario coccinum fuisse ad caput alligatum, & in hirco mactando ad jugulum. Quod autem jugulum

ligabat etiam ejusmodi coccinum ad jugulum hirci mactandi, atque immolabat juvencum suum in hostiam pro peccato, item & hircum illum, cui obvenerat sors inscripta *Domino*.

Idem horum sanguinem * in templum inferebat: nam ex amborum sanguine per Diem illum aspersiones fiebant tres & quadraginta: ac primùm quidem ex sanguine juvenci aspersiones octo fiebant in Sancto Sanctorum intra binos vectes arcæ foederis ad unum circiter palmum ab propitiatorio sic, uti scriptum videmus, *Et asperget digito septies contra propitiatorium*: hîc una fiebat aspersio sursum versus, & deorsum versus fiebant aspersiones septem: nam quod scriptum legitur, *Et asperget* . . . . . *septies*,

V. Quot & quales eo Die fierent ab Pontifice aspersiones? *Lev.* 16. 14. *Ibidem.*

gulum passim à Talmudistis, & ceteris Scriptoribus vocetur בית שחיטה *locus mactationis*, ea causa est & ratio, quòd Judæi mactandis animantibus non sic, ut reliquæ fere gentes capita ictibus elidunt, sed cultro quàm acutissimo & eodem oblongo jugulum transversum præcidunt; id adeo, quia passim jubentur animantium sanguinem fundere velut aquam: putant autem si caput animantis ictibus elidas, sanguinem ejus sic concrescere, uti porro fundi nequeat.

V. *In templum*, &c. Hoc videlicet illud est, quod ait Apostolus Epist. ad Hebræos cap. 9 v. 25. *Pontifex intrat in sancta per singulos annos in sanguine alieno.* Nam, ut ibid. paucis ante versibus commodè dicit idem Apostolus, *Omnia pæne in sanguine secundum Legem mundantur.*

septies, id traditio docuit intelligendum esse præter aspersionem primam. Pontifex igitur aspersiones ita numerabat, una, una & una, una & duæ, una & tres, una & quatuor, una & quinque, una & sex, una & septem. Quòd autem ita numerabat hæc causa erat, quia alioquin fieri potuisset, ut per oblivionem numero septem aspersionum aspersionem primam comprehenderet: tum deinde de sanguine hirci item inter vectes arcæ fœderis aspersiones fiebant octo, una videlicet sursum, & deorsum septem, quæ aspersiones eodem modo numerabantur, quo superiores ex sanguine juvenci. * Post in templo contra velum iterum ex sanguine juvenci fiebant aspersiones octo, una sursum, & deorsum septem: namque de sanguine juvenci scriptum legitur, *Contra propitiatorium & coram propitiatorio*, ac numerandi ratio tenebatur eadem, quæ in Sancto Sanctorum: tum etiam de hirci sanguine fiebant item contra propitiatorium aspersiones octo, una sursum, deorsum septem. Nam de hirci sanguine scriptum fuit, *Facietque de sanguine ejus quemadmodum fecit*

Ibidem.

Lev. 16. 15.

Post in templo. Ut hîc, sic passim hoc Tractatu toto *templum* opponitur *Sancto Sanctorum*, ac sumitur pro ea duntaxat parte, quæ fere *Sanctum* nuncupatur. Vide notam à nobis appositam ad art. 5 cap. 1. Tract. 1.

Imi-

fecit de sanguine juvenci. Et hoc loco eadem atque intus numerandi ratio tenenda fuit: & cuncti sistis aspersionibus faciendis Pontifex ut spargendo summam infimamque loci partem attingeret neutiquam contendebat: sed * imitabatur lictorem, qui damnatos verberum ictibus undequadraginta multabat: postea juvenci sanguis cum hirci sanguine confundebatur, atque de confuso amborum sanguine fiebant aspersiones quatuor ad quatuor cornua altaris aurei in templo siti; item & aspersiones septem ad ejusdem altaris medium.

VI. Ad singulas istarum quadraginta trium aspersionum Pontifex digitum in sanguinem intingebat: nec verò licebat, ut per tincturam unam & eandem aspersiones fierent duæ; porro reliquum sanguinis effundebatur ad altaris exterioris fundamentum, quà spectabat occidentem.

VII. Exinde vivum hircum Pontifex emit-

* *Imitabatur lictorem*, &c. Damnatus verberibus, ut in Talmude narratur, ad columnam alligatus denudabatur, atque à lictore cædebatur loro sic, ut prima plaga scapulis, & reliquæ deinceps alia subter aliam infligerentur, donec gradatim ad lumbos perventum esset. Similiter summus sacerdos dabat operam non ut aspergendo summam & infimam templi partem attingeret, sed ut alicunde orsus singulas deinceps aspersiones disponeret, atque aliam ab alia velut ordinaret.

Hircus emissarius quo modo abduceretur in solitudinem? Quid de illo tandem fieret?

mittebat per hominem eum, qui ad hircum istum in solitudinem abducendum delectus erat. Atqui ad abducendum illum omnes erant idonei scilicet; sed Pontifices certum quendam hominem ad hanc rem deligebant, & iidem non sinebant ut eum abduceret * Israëlita. Jam ab urbe Hierosolyma ad solitudinis initium per viam erant constituta tuguria, quorum in unoquoque quietè sedebat unus aliquis, aut plures: hi eum, qui hircum abducebat in solitudinem, hominem comitabantur à tuguriorum uno * ad alterum. Apud unumquodque

VII. *Israëlita.* Aliquando tamen usu venisse, ut hircus iste averruncus in solitudinem abduceretur per quendam Israëlitam Tsippporiensem nomine Arsalam traditur in Talmude cap. 6. Tract. יומא.

Ad alterum. Solitudo illa, in quam abducebatur hircus averruncus, distabat ab urbe Hierosolyma, uti scriptum legitur cap. 6. Tract. יומא, stadia 90 quorum septem cum semisse milliare unum, & totum adeo hoc spatium milliaria conficiebat 12. Erat igitur metuendi locus, ne per iter sat longum, & sanè quàm solitarium humani quid accideret ei, qui rem universi populi tantam ac tam gravem peragebat. Itaque adjungi comitem itineris illi necesse erat: sed nullum unum ire viæ comitem perpetuum licebat. Namque lex est Judæis, ut eorum nemo quisquam, præter illos, qui itidem ut hirci ductor nominatim excipiuntur, nec sabbato, nec ullo die festo extra locum, ubi degat, plus quàm 2 milliaria itineris faciat, quod spatium Actuum Apostolorum cap. 1. v. 12. vo-

que tugurium monebant hominem adesse cibum, adesse potionem: qui, si vires eum deficere cœpissent, atque ad illas reficiendas opus esset cibo, omnino * cibum caperet; sed nunquam usu venit, ut eo indigeret.

Po-

vocatur *iter sabbati*. Inde factum illud quod eodem cap. 6. Tract. יומא litteris proditum est. Constituta sunt per viam, qua hircus abduceretur, tuguria 10 quorum aliud ab alio milliaris intervallo disjunctum esset, & tantundem esset ab urbe dissitum tuguriorum primum, & postremum ab initio solitudinis Principes civitatis ductorem hirci comitabantur ad primum usque tugurium, atque redibant: sic eundo redeundoque bina conficiebant milliaria, quod iter die solenni fieri licebat: Porro erant singuli vel etiam plures, qui singula tuguria saltem per solennitatem inhabitarent: hi ductorem hirci deinceps excipiebant ac deducebant à suo quisque tugurio ad tugurium sibi proximè vicinum, atque revertebantur; ita fiebat, ut hirci ductor sine comite foret nusquam, nec comitum quisquam *iter sabbati* præfinitum excederet.

Cibum caperet. Quod quidem, præter hirci ductorem nemini concessum erat. Namque hoc Legis edictum, quod extat Lev. 16. v. 29. *Mense septimo decima die mensis affligetis animas vestras*, Judæi sic interpretantur, ut velint hac solennitate jejunium publicum esse celebrandum, quorum interpretationem confirmat B. Theodoretus Quæst in Lev. Jejunium istud hodie servari quàm religiosissimè palàm faciunt quotquot ubique gentium degunt Judæi: & olim servatum esse testatur Josephus Historicus, qui lib. 3. Antiquitatum cap. 10. hoc scriptum reliquit. „ Decima deinde lunà ejusdem (septimi) mensis je- „ junant usque ad vesperam.

Postremi tugurii habitatores ad extremum *iter sabbati* consistebant, atque procul observabant hominem quid rerum ageret. Quid ille verò? Nempe coccinum illud, quod linguæ reddens speciem erat hirci cornubus illigatum, dividuum faciebat: dimidium ejus ad saxum deligabat, & dimidium inter hirci cornua: retrudebat hircum ita, ut deorsum volveretur. Et vixdum hircus ad medium montem revolutus erat cùm membra ejus dissipata cernerentur: inde reversus homo sub postremo illo tugurio * manebat ad vesperam: ac paratæ erant speculæ ex quibus sublata sudaria significarent hircum attigisse solitudinem. Et Pontifex postquam hircum emissarium delecto homini abducendum tradiderat, redibat ad juvencum & hircum, quorum sanguine Sanctum Sanctorum respersum fuerat: his discissis eximebat exta, quæ primùm vase reponebat, tum adolebat in altari: idem & carnem eorum reliquam in majora secabat frusta, quæ eadam quadem velut implicatione inter se colligata relinquebat, non dissolvebat: tum eadem aliis tradebat deportanda ad eum locum, quo cre-

* *Manebat ad vesperam.* Nihil enim causæ erat, cur porro per reliquum diei solemnis spatium contra Legem iter faciendum susciperet.

Art.

cremabantur : hîc ea ſimul cum pelle ſua perſcindebantur , ſicut alio loco diſſeuimus.

VIII. A Pontifice aliquid de Lege prælectum eſſe populo.

Ut primùm hircus emiſſarius pervenerat ad ſolitudinem , Pontifex in atrium mulierum exibat : hîc aſtantibus de Lege prælegebat aliquid : atque interea dum id ipſe legebat , juvencus & hircus cremabantur ab aliis ad receptaculum cineris. Ergo fieri non poterat , ut qui lectioni Pontificis , idem ſimul & juvenci hircique cremationi aſſiſteret. Jam horum cremationem per hominem alienum fieri licuiſſe ſuprà dictum eſt.

IX.

Lectio verò non erat ipſa divina res : quare vel ſuis , ſi lubuerat , indutus veſtibus albis communibus legebat , vel , ſi malebat , indutus ſacris veſtibus albis : namque ſacerdotibus eſſe conceſſum , ut veſtibus uterentur ſacerdotalibus etiam extra rem divinam alio loco expoſuimus.

X. Quinam eſſet prælegendi modus?

Erat iſte legendi modus : Sedebat in atrio mulierum Pontifex , cujus in conſpectu populus omnis ſtabat in pedes. Ædituus volumen Legis depromebat , & idem hoc tradebat princip Synagogæ : Synagogæ princeps idem illud tradebat vicario , & vicarius demum Pontifici : Pontifex accipiendo volumini aſſurgebat , idemque ſtans legebat ex eo totam illam ſectionem , cujus principium eſt , Post Mortem. *Lev. 16. 1.*

Et

Et è sectione illa, quæ est de diebus
Ibid 23. 27. solemnibus legebat à versu *Decimo die* ad finem ejus rei: tum volumen convolvebat, & in sinu suo repositum tenebat, atque ita dicebat, plus quàm ego prælegi vobis hîc scriptum est, atque ex ea parte Pentateuchi, quæ est de recensendo Israëlitarum numero,
Num. 29. v. 7. memoriter recitabat, *Decima quoque*, &c. ad finem hujus rei. Id verò recitabat memoriter, quia liber ille Legis inspectante tota Ecclesia non ita evolvitur: nec verò legebat id de alio libro, quia non est permissum, ut unus & idem homo de libris duobus quidquam populo prælegat, ne librorum prior veniat in suspicionem vitii.

XI. Post lectionem à Pontifice preces quasdam eximias esse Deo jussas.

Ante & post lectionem istam fundebat preces eas, quæ solent in Synagogis: sed enim preci posteriori sex alias addebat, *Placeat tibi Domine Deus noster*, &c. *Nos tibi confitemur*, &c. *Ignosce nobis, Pater noster, quia peccavimus*, &c. atque isti precationi hanc clausulam addebat, *Laus tibi Domine, qui misericors populo suo Israël peccata condonas*: Hoc ordine videlicet primæ tres preces fundebantur: tum seorsum pro templo Deum precabatur: atque hujus precis erat ista sententia, ut stabile permaneret templum, & reluceret in eo divina Majestas: clausula erat, *Laus tibi* Do-

Domine, qui Sion incolis. Porro pro populo Iſraëlitico ſeorſum Deum orabat in hanc ſententiam, ut populum Iſraëliticum ſalvum & incolumem præſtaret, neque Regem ex eo ſublatum eſſe vellet: clauſula erat, *Gratia tibi Domine, qui delegiſti Iſraëlem.* Denique ſeorſum pro ſacerdotibus Deum orabat in eam ſententiam, ut cordi eſſet Deo eorum cùm tota agendi ratio, tum præcipuè rei divinæ adminiſtratio, ac ſuam in eos benignitatem conferret: clauſula erat, *Gratia tibi Domine, qui ſacráſti ſacerdotes:* addebat inde preces, obſecrationes, hymnos, & rogationes more & modo ſuo: clauſula erat, *Opitulare Domine populo tuo Iſraël, quia enim populus tuus opis eſt indigens: gratia tibi Domine, qui precem exaudias.*

CAPUT QUARTUM.

Quo ordine ea die fierent cuncta ſacrorum operationes?

Art. I. Quo tandem ordine fierent eo Die cunctæ ſacro-

AD hunc igitur Diem hic erat omnium operationum ordo: mediâ noctè ſors auferendi cineris ducebatur: focus extruebatur lignis & altare itidem, ut ſingulis diebus ordine ſuprà dicto purgabatur cinere uſ-

que

rum operationes? que dum appeteret tempus immolandæ victimæ jugis sacrificii, quod tempus cùm appetierat è bysso sindon extendebatur inter Pontificem & populum. Erat autem è bysso sindon ideo, ut significaret Pontifici propria ejus Diei sacra facienda esse cum vestibus byssinis: tum Pontifex exuebat vestes communes, corpus abluebat, induebatque vestes aureas, idemque lavabat manus & pedes, atque jugulabat victimam jugis sacrificii sic, ut duorum illorum * signorum partem majorem abscinderet, & reliquam jugulationem alteri perficiendam traderet: ipse confestim ejus victimæ sanguinem excipiebat, quo respergebat altare ex præscripto: tum in templum introibat, incendebat suffimentum matutinum, accendebat lucernas, adolebat membra jugis sacrificii crustula, libaminaque ad illam prorsus rationem sacrificii jugis quotidiani, quam nos alió loco exposuimus. Post sacrificium juge sacrificabat juvencum, & agnos septem, qui quotidianis sacris addebantur hac Solennitate: tum lavabat manus & pedes atque vestes aureas exuebat: exinde corpus abluebat, induebat vestes albas, lavabat manus & pedes, ac pergebat

Art. I. *Signorum.* Vide notam à nobis appositam ad art. 8. cap. 4. Tract. 5.

Lapi-

gebat ad juvencum ſuum: is ſtabat inter veſtibulum & altare: caput ejus ad meridiem, aſpectus ad occidentem converſus erat: ſtabat autem ſacerdos ad orientem, & convertebat aſpectum ad occidentem verſùs. Hic impoſitis juvenci capiti manibus duabus peccata confitebatur, ita dicens, Obſecro Domine, ego miſer in conſpectu tuo admiſi delicta, contraxi ſcelera, feci flagitia, ego miſer, & domus mea: O Domine, condona, obſecro, delicta, ſcelera, flagitia, quæ admiſi, contraxi, feci in conſpectu tuo miſer ego & domus mea, id quod in Lege Moyſis ſervi tui ſcriptum videmus, *In hac die expiatio erit veſtri atque mundatio: ab omnibus peccatis veſtris coram Domino mundabimini:* ducebat inde ſortes duorum hircorum, & coccinum illud, quod habebat linguæ ſpeciem, deligabat ad caput hirci emiſſarii, quem porro conſtituebat contra locum illum, ex quo emittebatur: itemque deligabat ejuſmodi coccinum ad jugulum hirci mactandi: rurſus ad juvencum ſuum adibat, atque ejus capiti manus ſuas imponebat, ac denuo peccata confitebatur, ita dicens, Obſecro Domine, ego miſer in conſpectu tuo admiſi delicta, contraxi ſcelera, feci flagitia, ego miſer, & domus mea, & poſteritas Aaronis, populus tuus ſan-

Lev. 16. *v.* 30.

ſanctus: O Domine, condona, obſecro, delicta, ſcelera, flagitia, quæ in conſpectu tuo admiſi, contraxi, feci, ego miſer, & domus mea, & poſteritas Aaronis, populus tuus ſanctus, id quod in Lege Moyſis ſervi

Ibidem. tui ſcriptum videmus, *In hac die*, &c. tum juvencum mactabat, excipiebat ejus ſanguinem, quem ſanguinem alicui dabat commovendum; ne foris in quarta templi areola concreſceret: apprehendebat inde thuribulum, quo proximè ad partem occidentis capiebat ignem ex altari, prout

Ibid. v. 12. ſcriptum legitur, *De altari à conſpectu Domini:* altari degreſſus ignem in atrii tabulato reponebat: hîc ei promebatur acerra, & vas plenum ſuffimenti bene fracti, ex quo ſuum implebat pugillum ita, ut nec menſuras abraſas, nec rurſus accumulatas, ſed planè expletas imitaretur: porro eum ex ſua quiſque magnitudine vel parvitate metiebatur, & quidquid ex ſuffimento demptum erat dabatur in acerram. Dictum eſt ante cum uſu veniſſet, ut ſiniſtrâ manu transferretur aut victimarum ſanguis, aut aliud quidpiam rei divinæ, id temeratum fuiſſe: quamobrem æqui boni ratio poſtulabat quidem ut Pontifex manu ſiniſtrâ thuribulum, & acerram ſuffimenti ferret dextrâ: ſedenim thuribulum quoniam erat grave ac calidum

dum ad usque fœderis arcam manu sinistrâ gestare non poterat: itaque dextrâ thuribulum, & acerram suffimenti sinistrâ prehendebat, ingrediebaturque per templum ad Sanctum Sanctorum, ubi velum in se replicabatur: Introibatque in Sanctum Sanctorum usque ad arcam fœderis, quò cùm venerat deponebat thuribulum inter duos arcæ vectes: at in secundo templo, quoniam arca nulla erat, Pontifex thuribulum in * lapide fundationis deponebat: tum oram acerræ vel extremis digitis, vel etiam dentibus apprehendebat, atque pollice suffimentum ex acerra deducebat in pugnum usque dum rursus expleretur itidem, ut erat ab initio: hæc verò omnium, quæ erant in templo operationum difficillima fuit: inde suffimentum supra prunas coacervans inserebat manum in thuribulum adeo, ut suffimentum propius ab arca,

atque

Lapide fundationis. Exponitur à Scriptore nostro in commentariis suis Misnicis ad art. 2. cap. 5. Tract. Jomæ sic esse vocatum lapidem, quòd inesset eo loco, ubi fierent Deo sacra, quæ sint fundamentum, quo mundus totus nitatur. In eandem sententiam exponitur idem hoc ab altero Interprete Misnico Bartenora, à quo additur & illud Noæ sacrificio adductum esse Deum, ut jure jurando se se obstringeret se non esse commissurum ut deinceps terram diluvio misceret. Ita fieri, ut sacrificiis faciendis mundus veluti fundamento constituatur ac confirmetur.

atque abesset longiùs ab ore suo ne combureretur, & ibidem expectabat tamdiu, donec ædes tota fumo compleretur: tum exibat, ac pedetentim ingrediebatur retrò sic, ut os ejus ad Sanctum Sanctorum, & tergum esset conversum ad templum usque dum extra velum excessisset: huc cùm evaserat certam quandam in templo precem Deo fundebat, eamque perbrevem, ne populus metu perturbatus Pontificem in templo mortuum esse crederet: talis igitur erat illa precatio: Sit tua voluntas Domine Deus noster, ut, si debuisset annus hic æstuosus esse, fiat pluviosus, ut sceptrum ex domo Judæ nunquam excedat, nec domus Israël populi tui gravi conflictetur annonâ, nec viatorum preces ab aspectu tuo oblitescant.

11. Interea dum suffimentum in Sancto Sanctorum incendebatur, omnino populus omnis recedebat à templo, non recedebat autem de spatio inter vestibulum & altare intermedio: neque enim quotidie loco inter vestibulum & altare intermedio cedendum erat, nisi interea temporis quo aut intra templum suffimentum incendebatur, aut inspergeretur templo sanguis sic, ut Tract. de Sacrificiis Jugibus explicavimus. Posthæc Pontifex juvenci sanguinem recipiebat ab eo, qui

qui perpetuò illum agitabat ne concresceret, atque in Sanctum Sanctorum inferebat, ibique inter arcæ vectes ex eo sanguine aspersiones octo dabat, reliquum efferebat in templum, ubi quædam erat ex auro stylobata, in ea hoc reponebat: tum templo excedebat, jugulabat hircum, & ejus sanguinem excipiebat, inferebat in Sanctum Sanctorum, ibique inter vectes arcæ dabat aspersiones octo, reliquum efferebat in templum, atque in altera templi stylobata aurea ponebat: exinde recipiebat de superiore stylobata juvenci sanguinem, ex quo contra velum è regione arcæ dabat aspersiones octo, & quod reliquum erat deponebat: sumebatque hirci sanguinem, ex quo itidem contra velum è regione arcæ dabat aspersiones octo: postea reliquum è sanguine juvenci in id, quod ex hirci sanguine relictum fuerat, infundebat, rursusque totum simul effundebat in pateram, quâ primùm continebatur juvenci sanguis, quò magis inter se confunderentur: Et cùm paulò præter aureum altare staret medius inter altare & candelabrum, sanguine isto sic confuso respergere altaris aurei cornua incipiebat: circumibat igitur altaris cornua satis longè remotus, ac ducebat initium ab intermedio inter orientem & septentrionem

cornu: hinc procedebat ad cornu septentrioni & occidenti intermedium: inde ad cornu occidenti & meridiei intermedium: inde ad intermedium meridiei & orienti cornu. Jam aspersiones istas ab altaris inferiori parte ad superiorem dirigebat omnes præter extremam, quam quòd propiùs à se daret, dirigebat ab parte altaris superiori ad inferiorem, ne fortè vestes ejus sanguine commacularentur: exinde carbones & cineres altaris aurei movebat huc & illuc adeo, ut aurum aperiret, atque puram illam altaris partem sanguine confuso respergebat septies ad meridiem, ubi loci cornuum ejus aspersiones absolverat: egrediebatur inde, & reliquum sanguinis effundebat in basim altaris exterioris, quà spectabat ad occidentem. Hinc accedebat ad hircum emissarium, cui manus * duas imponebat, atque peccata confite-

II. *Duas imponebat*, &c. Quisquis sacrum piaculare facturus victimæ suæ capiti manus imponebat duas, peccata confitebatur, & impendentia sibi mala in hostiæ caput detestabatur. Quod idem Pontifex, qui personam totius Ecclesiæ sustinebat, Solennitate Expiationum facere nomine universi populi jubetur Lev. 16.21. *Et posita utraque manu super caput ejus confiteatur omnes iniquitates filiorum Israël, & universa delicta atque peccata eorum: quæ imprecans capiti ejus.* Eundem fere ritum execrandi ac detestandi capita victimarum ab Ægyptiis servatum in faciendis

fitebatur, ita dicens, Obſecro Domine, admiſerunt delicta, contraxerunt ſcelera, fecerunt flagitia in conſpectu tuo populus tuus, domus Iſraël: O Domine, condona, obſecro, delicta, ſcelera, flagitia, quæ admiſerunt, contraxerunt, fecerunt in conſpectu tuo populus tuus, domus Iſraël, id, quod in Lege Moyſis ſervi tui ſcriptum eſt, *In hac die expiatio erit veſtri*, &c. tum hircum iſtum in ſolitudinem emittebat, atque è juvenco & hirco, quorum ſanguinem in Sanctum Sanctorum intulerat, exempta exta in vaſe reponebat, reliqua eorum cremanda mittebat ad cineris receptaculum: hinc exibat in atrium mulierum, ubi de Lege populo quædam prælegebat poſtquam hircus emiſſarius ſolitudinem attigerat: lavabat inde manus & pedes, atque veſtes albas exuebat: tum corpus abluebat, induebat veſtes aureas, manus & pedes lavabat, atque hircum illum, qui foris erat ſacrificandus, ſacrificabat, & hircus iſte ex ſacris ejus Diei extraordinariis unum erat: tum arietem ſuum ſimul & arietem populi ſacrificabat, quia ſcriptum legimus, *Egreſſus obtulerit holocau-*

Lev. 16. v. 30.

Ibid. v. 24.

dis piaculis legimus apud Herodotum lib. 2 cap. 39. indeque factum, ut Ægyptii nullo prorſus animantis capite veſcerentur.

caustum suum , ac plebis : tum extra juvenci & hirci cremandorum adolebat, faciebat sacrificium juge vespertinum, atque manus & pedes lavabat, vestes aureas exuebat : exinde corpus abluebat, induebat vestes albas, atque manus & pedes lavabat, introibat in Sanctum Sanctorum, ex quo thuribulum & acerram efferebat, atque lavabat manus & pedes, & vestes albas exuebat : deinde corpus abluebat, induebat vestes aureas, atque manus & pedes lavabat, incendebat suffimentum vespertinum, accendebat lucernas vespertinas sic, ut singulis diebus fieri solebat : tum lavabat manus & pedes, vestes aureas exuebat, induebat vestes suas, ac domum suam abibat. Jam domum suam eum deducebat populus omnis, & ipse, quòd salvus & incolumis è Sancto Sanctorum exîsset, diem festum celebrabat.

C A-

CAPUT QUINTUM.

Duos illos hircos specie, staturâ pretio pares inter se fuisse.

OMnia illa sacra, quæ Pontifex vestitus vestibus albis intus in templo faciebat, erant ordine prædicto facienda: si res rei præponeretur, nihil actum erat. ART. I. Sacra, si præpostere fierent intus, nulla fuisse.

Si priùs quàm jugularetur juvencus, de suffimento plenus pugillus eximeretur, nihil actum erat. Nam si plenus ille pugillus eximebatur in atrio, at certè intus in templum introferretur, intus sacrificaretur, oportebat. Et hircus si jugularetur ante, quàm juvenci sanguis conspergeretur, nihil actum erat: is enim in atrio jugulabatur; at sanguis ejus ferebatur intus. II.

Aries & hircus illi, qui sacris quotidianis addebantur, si sacrificarentur ante sacra quotidiana, nihil actum erat. III.

Jam si Pontifex in Sancto Sanctorum hirci sanguinem sanguini juvenci prætulerit, oportebat ut ante absolutam operationem illam aspersiones de sanguine juvenci fierent ex præscripto, deinceps alius offerretur hircus, jugularetur, atque ejus san- IV.

rum operationes? que dum appeteret tempus immolandæ victimæ jugis sacrificii, quod tempus cùm appetierat è bysso sindon extendebatur inter Pontificem & populum. Erat autem è bysso sindon ideo, ut significaret Pontifici propria ejus Diei sacra facienda esse cum vestibus byssinis: tum Pontifex exuebat vestes communes, corpus abluebat, induebatque vestes aureas, idemque lavabat manus & pedes, atque jugulabat victimam jugis sacrificii sic, ut duorum illorum * signorum partem majorem abscinderet, & reliquam jugulationem alteri perficiendam traderet: ipse confestim ejus victimæ sanguinem excipiebat, quo respergebat altare ex præscripto: tum in templum introibat, incendebat suffimentum matutinum, accendebat lucernas, adolebat membra jugis sacrificii crustula, libaminaque ad illam prorsus rationem sacrificii jugis quotidiani, quam nos alió loco exposuimus. Post sacrificium juge sacrificabat juvencum, & agnos septem, qui quotidianis sacris addebantur hac Solennitate: tum lavabat manus & pedes atque vestes aureas exuebat: exinde corpus abluebat, induebat vestes albas, lavabat manus & pedes, ac pergebat

Art. I. *Signorum.* Vide notam à nobis appositam ad art. 8. cap. 4. Tract. 5.

Lapi-

gebat ad juvencum ſuum : is ſtabat inter veſtibulum & altare : caput ejus ad meridiem, aſpectus ad occidentem converſus erat : ſtabat autem ſacerdos ad orientem, & convertebat aſpectum ad occidentem verſùs. Hic impoſitis juvenci capiti manibus duabus peccata confitebatur, ita dicens, Obſecro Domine, ego miſer in conſpectu tuo admiſi delicta, contraxi ſcelera, feci flagitia, ego miſer, & domus mea : O Domine, condona, obſecro, delicta, ſcelera, flagitia, quæ admiſi, contraxi, feci in conſpectu tuo miſer ego & domus mea, id quod in Lege Moyſis ſervi tui ſcriptum videmus, *In hac die expiatio* *Lev.* 16. *erit veſtri atque mundatio : ab omni-* *v.* 30. *bus peccatis veſtris coram Domino mundabimini :* ducebat inde ſortes duorum hircorum, & coccinum illud, quod habebat linguæ ſpeciem, deligabat ad caput hirci emiſſarii, quem porro conſtituebat contra locum illum, ex quo emittebatur : itemque deligabat ejuſmodi coccinum ad jugulum hirci mactandi : rurſus ad juvencum ſuum adibat, atque ejus capiti manus ſuas imponebat, ac denuo peccata confitebatur, ita dicens, Obſecro Domine, ego miſer in conſpectu tuo admiſi delicta, contraxi ſcelera, feci flagitia, ego miſer, & domus mea, & poſteritas Aaronis, populus tuus ſan-

sanctus: O Domine, condona, obsecro, delicta, scelera, flagitia, quæ in conspectu tuo admisi, contraxi, feci, ego miser, & domus mea, & posteritas Aaronis, populus tuus sanctus, id quod in Lege Moysis servi
Ibidem. tui scriptum videmus, *In hac die*, &c. tum juvencum mactabat, excipiebat ejus sanguinem, quem sanguinem alicui dabat commovendum; ne foris in quarta templi areola concresceret: apprehendebat inde thuribulum, quo proximè ad partem occidentis capiebat ignem ex altari, prout
Ibid. v. 12. scriptum legitur, *De altari à conspectu Domini*: altari degressus ignem in atrii tabulato reponebat: hîc ei promebatur acerra, & vas plenum suffimenti bene fracti, ex quo suum implebat pugillum ita, ut nec mensuras abrasas, nec rursus accumulatas, sed planè expletas imitaretur: porro eum ex sua quisque magnitudine vel parvitate metiebatur, & quidquid ex suffimento demptum erat dabatur in acerram. Dictum est ante cum usu venisset, ut sinistrâ manu transferretur aut victimarum sanguis, aut aliud quidpiam rei divinæ, id temeratum fuisse: quamobrem æqui boni ratio postulabat quidem ut Pontifex manu sinistrâ thuribulum, & acerram suffimenti ferret dextrâ: sed enim thuribulum quoniam erat grave ac calidum

dum ad usque fœderis arcam manu sinistrâ gestare non poterat: itaque dextrâ thuribulum, & acerram suffimenti sinistrâ prehendebat, ingrediebaturque per templum ad Sanctum Sanctorum, ubi velum in se replicabatur: Introibatque in Sanctum Sanctorum usque ad arcam fœderis, quò cùm venerat deponebat thuribulum inter duos arcæ vectes: at in secundo templo, quoniam arca nulla erat, Pontifex thuribulum in * lapide fundationis deponebat: tum oram acerræ vel extremis digitis, vel etiam dentibus apprehendebat, atque pollice suffimentum ex acerra deducebat in pugnum usque dum rursus expleretur itidem, ut erat ab initio: hæc verò omnium, quæ erant in templo operationum difficillima fuit: inde suffimentum supra prunas coacervans inserebat manum in thuribulum adeo, ut suffimentum propius ab arca, atque

Lapide fundationis. Exponitur à Scriptore nostro in commentariis suis Misnicis ad art. 2. cap. 5. Tract. Jomæ sic esse vocatum lapidem, quòd inesset eo loco, ubi fierent Deo sacra, quæ sint fundamentum, quo mundus totus nitatur. In eandem sententiam exponitur idem hoc ab altero Interprete Misnico Bartenora, à quo additur & illud Noæ sacrificio adductum esse Deum, ut jure jurando se se obstringeret se non esse commissurum ut deinceps terram diluvio misceret. Ita fieri, ut sacrificiis faciendis mundus veluti fundamento constituatur ac confirmetur.

atque abesset longiùs ab ore suo ne combureretur, & ibidem expectabat tamdiu, donec ædes tota fumo compleretur: tum exibat, ac pedetentim ingrediebatur retrò sic, ut os ejus ad Sanctum Sanctorum, & tergum esset conversum ad templum usque dum extra velum excessisset: huc cùm evaserat certam quandam in templo precem Deo fundebat, eamque perbrevem, ne populus metu perturbatus Pontificem in templo mortuum esse crederet: talis igitur erat illa precatio: Sit tua voluntas Domine Deus noster, ut, si debuisset annus hic æstuosus esse, fiat pluviosus, ut sceptrum ex domo Judæ nunquam excedat, nec domus Israël populi tui gravi conflictetur annonâ, nec viatorum preces ab aspectu tuo oblitescant.

11. Interea dum suffimentum in Sancto Sanctorum incendebatur, omnino populus omnis recedebat à templo, non recedebat autem de spatio inter vestibulum & altare intermedio: neque enim quotidie loco inter vestibulum & altare intermedio cedendum erat, nisi interea temporis quo aut intra templum suffimentum incendebatur, aut inspergeretur templo sanguis sic, ut Tract. de Sacrificiis Jugibus explicavimus. Posthæc Pontifex juvenci sanguinem recipiebat ab eo, qui

qui perpetuò illum agitabat ne concresceret, atque in Sanctum Sanctorum inferebat, ibique inter arcæ vectes ex eo sanguine aspersiones octo dabat, reliquum efferebat in templum, ubi quædam erat ex auro stylobata, in ea hoc reponebat: tum templo excedebat, jugulabat hircum, & ejus sanguinem excipiebat, inferebat in Sanctum Sanctorum, ibique inter vectes arcæ dabat aspersiones octo, reliquum efferebat in templum, atque in altera templi stylobata aurea ponebat: exinde recipiebat de superiore stylobata juvenci sanguinem, ex quo contra velum è regione arcæ dabat aspersiones octo, & quod reliquum erat deponebat: sumebatque hirci sanguinem, ex quo itidem contra velum è regione arcæ dabat aspersiones octo: postea reliquum è sanguine juvenci in id, quod ex hirci sanguine relictum fuerat, infundebat, rursusque totum simul effundebat in pateram, quâ primùm continebatur juvenci sanguis, quò magis inter se confunderentur: Et cùm paulò præter aureum altare staret medius inter altare & candelabrum, sanguine isto sic confuso respergere altaris aurei cornua incipiebat: circumibat igitur altaris cornua satis longè remotus, ac ducebat initium ab intermedio inter orientem & septentrionem

cornu: hinc procedebat ad cornu septentrioni & occidenti intermedium: inde ad cornu occidenti & meridiei intermedium: inde ad intermedium meridiei & orienti cornu. Jam aspersiones istas ab altaris inferiori parte ad superiorem dirigebat omnes præter extremam, quam quòd propiùs à se daret, dirigebat ab parte altaris superiori ad inferiorem, ne fortè vestes ejus sanguine commacularentur: exinde carbones & cineres altaris aurei movebat huc & illuc adeo, ut aurum aperiret, atque puram illam altaris partem sanguine confuso respergebat septies ad meridiem, ubi loci cornuum ejus aspersiones absolverat: egrediebatur inde, & reliquum sanguinis effundebat in basim altaris exterioris, quà spectabat ad occidentem. Hinc accedebat ad hircum emissarium, cui manus * duas imponebat, atque peccata confite-

II. *Duas imponebat*, &c. Quisquis sacrum piaculare facturus victimæ suæ capiti manus imponebat duas, peccata confitebatur, & impendentia sibi mala in hostiæ caput detestabatur. Quòd idem Pontifex, qui personam totius Ecclesiæ sustinebat, Solennitate Expiationum facere nomine universi populi jubetur Lev 16. 21. *Et posita utraque manu super caput ejus confiteatur omnes iniquitates filiorum Israël, & universa delicta atque peccata eorum: quæ imprecans capiti ejus.* Eundem ferè ritum execrandi ac detestandi capita victimarum ab Ægyptiis servatum in faciendis

fitebatur, ita dicens, Obſecro Domine, admiſerunt delicta, contraxerunt ſcelera, fecerunt flagitia in conſpectu tuo populus tuus, domus Iſraël: O Domine, condona, obſecro, delicta, ſcelera, flagitia, quæ admiſerunt, contraxerunt, fecerunt in conſpectu tuo populus tuus, domus Iſraël, id, quod in Lege Moyſis ſervi tui ſcriptum eſt, *In hac die expiatio erit veſtri*, &c. tum hircum iſtum in ſolitudinem emittebat, atque è juvenco & hirco, quorum ſanguinem in Sanctum Sanctorum intulerat, exempta exta in vaſe reponebat, reliqua eorum cremanda mittebat ad cineris receptaculum: hinc exibat in atrium mulierum, ubi de Lege populo quædam prælegebat poſtquam hircus emiſſarius ſolitudinem attigerat: lavabat inde manus & pedes, atque veſtes albas exuebat: tum corpus abluebat, induebat veſtes aureas, manus & pedes lavabat, atque hircum illum, qui foris erat ſacrificandus, ſacrificabat, & hircus iſte ex ſacris ejus Diei extraordinariis unum erat: tum arietem ſuum ſimul & arietem populi ſacrificabat, quia ſcriptum legimus, *Egreſſus obtulerit holocau-*

Lev. 16. v. 30.

Ibid. v. 24.

dis piaculis legimus apud Herodotum lib. 2 cap. 39. indeque factum, ut Ægyptii nullo prorſus animantis capite veſcerentur.

CAPUT QUINTUM.

Duos illos hircos specie, staturâ pretio pares inter se fuisse.

OMnia illa sacra, quæ Pontifex vestitus vestibus albis intus in templo faciebat, erant ordine prædicto facienda: si res rei præponeretur, nihil actum erat.

ART. I. Sacra, si præpostere fierent intus, nulla fuisse.

II. Si priùs quàm jugularetur juvencus, de suffimento plenus pugillus eximeretur, nihil actum erat. Nam si plenus ille pugillus eximebatur in atrio, at certè intus in templum introferretur, intus sacrificaretur, oportebat. Et hircus si jugularetur ante, quàm juvenci sanguis conspergeretur, nihil actum erat: is enim in atrio jugulabatur; at sanguis ejus ferebatur intus.

III. Aries & hircus illi, qui sacris quotidianis addebantur, si sacrificarentur ante sacra quotidiana, nihil actum erat.

IV. Jam si Pontifex in Sancto Sanctorum hirci sanguinem sanguini juvenci prætulerit, oportebat ut ante absolutam operationem illam aspersiones de sanguine juvenci fierent ex præscripto, deinceps alius offerretur hircus, jugularetur, atque ejus san-

guine Sanctum Sanctorum ex præscripto respergeretur, & prior hircus temeraretur. Sin Pontifex in illis, quæ fiebant in templo contra velum, aspersionibus, hirci sanguinem sanguini juvenci prætulerit, oportebat, ut post insperſum juvenci sanguinem, sanguinem hirci denuo consperderet.

V. Si sanguis in Sancto Sanctorum funderetur ante perfectas aspersiones, alius afferretur sanguis oportebat, quo Sanctum Sanctorum de integro respergeretur.

VI. Si perfectis in Sancto Sanctorum, inchoatis in templo aspersionibus effunderetur sanguis, sanguinem oportebat afferri alium, atque aspersiones templi redintegrari.

VII. Si post absolutas templi respersiones, & inchoatas altaris aurei, funderetur sanguis, alium oportebat afferri sanguinem, quo de integro respergeretur altare: namque omnes illæ respersiones separata quædam per se piacula erant.

VIII. Si perfectis altaris aspersionibus denique funderetur reliquus sanguis, ninihil erat, quòd sanguis afferretur alius: nam effusio reliqui sanguinis super exterius altare nihil quidquam impediebat. Quod si juvenci sanguis effunderetur ante perfectas omnes aspersiones alius offerendus erat juvencus, tum denuo de suffimento plenus

nus pugillus erat eximendus, priùs, quàm jugularetur alter iste juvencus: id suffimenti incendebatur, inferebatur juvenci sanguis, & fiebant ex eo respersiones.

Atque postremus iste juvencus demum vestes contaminabat, & cremabatur ad cineris receptaculum; quippe quo juvenco demum piaculum peragebatur. IX.

Quod si juvenci sanguis sanguine commisceretur hirci ante peractas aspersiones, aspersio una sursum versùs, & septem aspersiones deorsum nomine juvenci, rursumque aspersio una sursum, & deorsum aspersiones septem fuerant hirci nomine faciendæ. Sin ad ultimam demum aspersionem sanguine sanguis confunderetur, nomine juvenci deorsum una fiebat aspersio, tum etiam una aspersio suprà, & infrà septem aspersiones hirci nomine fiebant. X.

Ipsæ si pateræ confunderentur inter se, ut ignoraretur utra illarum sanguinem juvenci, utra sanguinem hirci contineret, ex earum unâ aspersio una suprà, infra fiebant aspersiones septem; & ex alterâ item una aspersio suprà, infrà aspersiones septem, iterumque ex paterâ primâ una aspersio suprà, infrà septem aspersiones fiebant: hoc enim pacto necessariò primùm ex sanguine juvenci, & deinde XI.

ex hirci sanguine fiebant aspersiones.

XII. Si juvenci sanguis, & sanguis hirci binis singuli pateris exciperentur, tum pateræ ex dimidia parte inter se confunderentur sic, ut ex duabus istis inter se confusis, quæ contineret sanguinem juvenci, non secerneretur ab ea, quæ contineret sanguinem hirci, de reliquis illis, quæ non erant inter se confusæ, pateris aspersiones fiebant ex præscripto, ac si porro sanguinis aliquid in ipsis relictum fuerit, id in basim ex præscripto fundebatur: pateræ verò istæ, quæ fuerint inter se confusæ, in fossam effundebantur.

XIII. Omnino juvencum Solennitate Expiationum sacrificandum Pontifici ære suo emptum oportebat, quia scriptum legitur, *Juvencum sacrificii pro peccato suum:* verùm enim hac in hostia Deus pecuniæ pontificiæ socios participesque fecit cunctos sacerdotes, qui nisi consortes ejus victimæ fuissent, eâ neutiquam expiarentur. Iraque si mortem obîsset Pontifex priùs, quàm mactâsset juvencum, non erat opus, ut juvencum alium offerret is, qui succedebat in Pontificis locum sacerdos, sed prioris juvencum immolabat: neque enim hæc erat hostia pro peccato, cujus dominus vitâ functus sit, quam per seipsam mori jus erat, quia non erat jus per seipsam

Lev. 16.6.

Juvencum Pontificis hoc Die sacrificandum omnium sacerdotum fuisse communem.

pſam mori hoſtiam pro peccato eam, quæ pertineret ad multos. Quòd ſi juvencum illum jugulâſſet Pontifex, tum deinde mortem oppetiiſſet ipſe priùs, quàm juvenci ſanguinem in expiationem adhibuiſſet, qui ſuccedebat ei ſacerdos ejuſdem juvenci ſanguinem in templum inferebat, atque in expiationem impendebat.

XIV. Duos hircos Solennitatis ſpecie, ſtatura, pretio pares inter ſe fuiſſe.

Qui Solennitate Expiationum offerebantur hirci duo, hos ſpecie, ſtaturâ, pretio pares inter ſe & ſimiles eſſe opus erat: porro eos ſimul unà coëmptos oportebat. Quanquam ſi non eſſent ſimiles inter ſe, ſi alter uno die, & poſtero die coëmptus eſſet alter, nihilominus legitimi fuiſſent.

XV.

Cùm uſu veniſſet, ut hircorum alter morte occumberet ante, quàm fuiſſet eorum facta ſortitio, coëmendus erat alius, qui hirco ſuperſtiti conjungeretur: ſin autem poſt ductas ſortes hircorum alter moreretur, adducebantur alii duo, quorum primùm fiebat ſortitio, tum videndum erat uter ſuperiorum hircorum occubuerit: ſi qui erat Domini, Pontifex ita dicebat, in illius locum ſuccedat is, qui jam nunc ſorte Domino obtigit: ſin mortuus eſſet is, qui ad Azazelem erat emittendus, Pontifex dicebat, In illius locum ſuccedat is, qui Azazeli nunc ſortitò obtigit: alter autem

ex illis duobus, quorum fuerit extrema facta sortitio, oportebat ut pasceretur interea dum vitio afficiebatur, tum verò venderetur, atque pretium ejus impendebatur in holocaustum voluntarium: neque enim jus erat per seipsam mori hostiam pro peccato publicam.

XVI. Si perditis Solennitatis Expiationum juvenco & hirco in eorum locum substituerentur alii, atque his sacrificatis priores reperirentur, pascerentur donec vitio afficiebantur, tum verò venderentur, atque pretium eorum impenderetur in holocausta voluntaria. Et si priores reperirentur ante, quàm essent isti posteriores immolati, priores utique sacrificarentur, & isti posteriores pascerentur interea dum afficiebantur vitio: tum deinde venderentur, atque pretium eorum in holocausta voluntaria impenderetur: neque enim jus erat publicam hostiam pro peccato per seipsam mori.

XVII. Hircum emissarium temerabat vitium etiam temporaneum: idem temeraretur si veniret usu, ut temporis esset indigens veluti * si mater ejus Solennitate Expiationum jugularetur in

XVII. *Si mater ejus.* Nam Judæi ne bestiam matrem & ejus fœtum uno atque eodem die jugulent, Lege interdictum est.

IV.

in usum hominis ægroti: nam hircum istum ex Azazale præcipitem agi, hæc erat ejus jugulatio.

Idem si letaliter afficeretur, item temeratus esset, quia scriptum legitur, *Statuet eum vivum.* XVIII. Lev. 16. v. 10.

Jam si morbo corriperetur hircus adeo, ut incedere non posset, ductor eum deportabat humeris, & ipso quidem sabbato. XIX.

Si ductor in morbum incidisset, hircus emittebatur per hominem alium. XX.

Si ductor inquinaretur, nihilominus Sanctuarinm intrabat, hircum appehendebat, excedebat: nam quod est in Lege; *Emittet illum per hominem paratum in desertum*, id significat hircum illum emittendum fuisse per hominem paratum, ut etiam homo ille contaminatus esset. XXI. Ibid. v. 21

Si depulsum hircum ac detrusum nondum etiam mortuum cerneret ductor, confestim & ipse descendebat, ac quacunque re poterat interficiebat: jam ut hujus ex hirci membris commodum caperent homines, permissum erat. XXII.

Templum si vel unius trabis imminutio fuerit in'eo facta, non respergeretur victimarum sanguine, quia scriptum legitur, *In tabernaculo testimonii.* XXIII. Ibid. 4. 7.

Altare si nondum suffimento fuerit de- XXIV.

dedicatum, non respergebatur victimarum sanguine, quia scriptum legitur, *Altaris thymiamatis gratissimi.*
Ibidem. XXV. Pontifex si suffimentum incenderet, quod ex aromatibus suis uno careret, vel careret herbâ illâ fumum exhalante, mortem mereretur: scriptum est enim, *Ut non moriatur, quia in nube apparebo super oraculum.* Similiter Pontifex mortem mereretur, si Sanctum Sanctorum intrâsset citra præceptum: quare si Sanctum Sanctorum intrâsset imprudens, idemque prudens in suffimento flagitium commisisset: si suffimentum omnibus suis partibus expletum in templum inferret, simul & suffimentum, quod suarum partium aliquâ careret, mortem mereretur.

Ibid. 16. 2.

XXVI. Et si Pontifex de suffimento in Sancto Sanctorum incendendo particulam magnitudine olivæ parem incendisset in templo, mortem mereretur.

XXVII. De suffimento plenum pugillum eximere divina res erat, quam prava cogitatio temerabat: item ad incendendum suffimentum exemptos ab altari carbones prava cogitatio temerabat, quia ita res est, præparationes ad sacra sacrorum sunt instar.

XXVIII. Si Pontifex de suffimento plenum pugillum eximeret digitis extremis, si digitis transvesis, si partem manûs inferiorem primùm, tum deinde supe-

periorem adhiberet, ſi adhiberet utramque manum conjungens unam alteri, ſi ſuffimentum elapſum manu ac terrâ ſparſum colligeret, ſi de ſuffimento ſacerdos alius plenum pugillum exemiſſet, tum in pugillum Pontificis dediſſet, ſi Pontifex ipſe de ſuffimento plenum pugillum exemiſſet, atque mortem obîſſet, tum ſuffectus ei ſacerdos ſuperioris pugillum in templum inferret, in his omnibus erat dubitandi locus: quare ſuffimentum de integro non incenderetur: ſin incenſum eſſet, gratum foret.

XXXI.

XXXI.

TRACTATUS IX.

DE

SACRORUM

ABUSU.

CAPUT PRIMUM.

Art. I. Prævaricatione teneram qui fructum ceperit è rebus Deo sacris.

INterdictum erat ne privatus homo fructum ullum perciperet ex rebus Deo sacris: nec verò quidquam differebat inter res altari sacras, & eas, quæ templo reconcinnando dicatæ fuerant. Si quis igitur ex rebus Deo sacris utilitatem pro obolo ceperit, prævaricatione se obstrinxerit.

II. Qubus sacris homines vesci licebat, ea non dedisse prævaricationi locum?

Quæcunque sacrorum comedi fas erat, ut carnem hostiæ pro peccato, & hostiæ pro delicto post inspersum earum sanguinem, & duos illos ad Pentecostem oblatos panes post conspersum sanguinem duorum agnorum panibus adhibendorum, in his non erat prævaricationi locus, non si ea aut

aut eorum similia comedisset homo alienus. Nimirum quia concessum erat, ut rebus illis fruerentur hominum aliqui, nemo prorsus ob captum harum rerum fructum, de prævaricatione damnabatur. Quæ si temerarentur, propterea que porro comedi non liceret, tamen quoniam eadem aliquando comedi fas erat, nemo prorsus ob perceptam ex iis utilitatem, de prævaricatione damnaretur.

III. Quam pœnam daret qui ejusmodi prævaricatione se obstrinxisset? Deut. 12. 17.

Quisquis prudens sciens se prævaricatione obstrinxisset, verberibus multaretur, insuper & summam ipsam factæ in sacro decessionis exolveret. Jam homines à prævaricatione deterrentur isto Legis edicto, *Non poteris comedere in oppidis tuis decimam frumenti tui*, &c..... *& omnia quæ voveris.* Namque nobis ita traditum est hoc loco interdictum esse ne quisquam vescatur carne holocausti, quod totum est Domini: eadem erat ratio & reliquorum sacrorum, quæ itidem tota Domini solius erant. Nec quidquam intererat, utrùm res altari, an templo reconcinnando sacræ fuissent, si quis ex illis fructum caperet pro obolo, verberibus multaretur. Si quis autem imprudens se prævaricatione obstrinxisset, & fructum ex sacris perceptum exolveret, & insuper adderet quintam ejus partem: porro autem præberet arietem duobus siclis

emptum, qui sacrificaretur in hostiam pro delicto prævaricationis, qua de re scriptum legimus, *Si ..... per errorem in his, quæ Domino sunt sanctificata, peccaverit, offeret pro delicto suo, &c..... Ipsumque quod intulit damni restituet, & quintam partem ponet suprà,* &c. Jam ut exolveretur sors additâ quintâ parte, & insuper hostia immolaretur jubendo sancitum erat.

Lev. 5. 15.
Ibid. v. 16.

IV. Sortis solutio, atque immolatio hostiæ pro delicto obstabat quominus delictum expiaretur, accessio quintæ partis non obstabat: nam quod à Lege dicitur, *In ariete hostiâ pro delicto*, ex eo efficitur illud arietem illum in hostiam pro delicto mactandum expiationi obstitisse scilicet, at non obstitisse quintæ partis accessionem.

Ibidem.

V. Si quis id, quod prævaricatus ex sacris in rem suam converterat, dissolvisset priùs, quàm obtulisset hostiam pro delicto, neutiquam satisfecisset. Si quis ambigeret utrùm prævaricatus esset sacris, necne, à solutione sortis esset immunis, & à sacrificio. Jam accessio quintæ partis erat instar primi sacri, ac si perciperes ex ea fructûs aliquid, porro etiam isti quintæ parti quintam partem adderes. Jam id sæpe dictum est quintam partem istam esse sortis quadrantem sic, ut ex sorte & quinta ejus parte omnino fiant partes æquales quinque.

Erant

V. Erant quædam res sacræ, in quibus è Lege quidem non erat prævaricationi locus: verùm enim institutis sapientum sancitum erat, ne commodum ullum ex illis caperetur: Ex his si quis fructum aliquem cepisset, omnino sortem solveret, sed nec adderet quintam partem, nec hostiam pro delicto offerret.

VII. Quæcunque fuerant altari consecratæ bestiæ, has seu sanctiores, seu minus sanctas nefas erat tondere, aut ad laborem adhibere. Est enim in Lege, *Non operaberis in primogenito bovis, & non tondebis primogenita ovium:* atqui reliquarum victimarum erat eadem ratio. Immo etiam si quis totondisset bovem, aut ovem ad operam applicâsset, ex Lege verberibus multaretur. Sedenim lanam ex ove convellentis jus non erat idem atque tondentis. Ac mihi quidem ita videtur, omnino hominem verberibus multandum non fuisse, nisi tantum lanæ totondisset, quantum satis erat ad explendam latitudinem spithamæ duplicatæ: neque enim in hac re severiùs, quàm in re sabbati ageretur.

Deut. 15. 19.

Bestias altari sacras nec tondendas, nec ad laborem adhibendas.

VIII. Quæ verò bestiæ erant de dubio sacræ, ut si ambigeretur bestia esset primogenita, necne, & si quid aliud ejus generis, illæ ne tonderentur, neu labori applicarentur interdictum erat quidem: verùm si quis eas to-

tondisset, aut applicâsset operæ & labori, is neutiquam verberaretur.

IX. Bestiam sacram vitio correptam redimi oportebat, sicut alio loco posuimus, & eam ipsam tonderi, operæve applicari non licebat; sed prorsus erat interdicta donec jugularetur. Nam si post redemptionem jugularetur, vescerentur eâ homines licebat. Quod quidem sic accipiendum est si consecratio bestiæ vitium antecesserat, contráve vitium temporaneum bestiæ antecesserat consecrationem: nam si quis affectam vitio perpetuo bestiam sacrâsset, eam tondere, operæve applicare solis sapientum institutis vetitum erat. Et cùm redempta fuerit ad omnia bestiarum communium erat instar, atque etiam ad tonsuram ac laborem in bestiarum communium locum & numerum veniebat. Excipe bestiam primogenitam, & bestiam decimam, quarum in proprio corpore consecratio insita inest, tametsi ab initio sunt affectæ vitio perpetuo. Hæ igitur quod ad tonsuram & operam attinebat in locum bestiarum communium redibant nunquam. Ac tam primogenitam, quàm aliam quamlibet sacram bestiam vitiatam ad concubitum admittere nefas erat.

X. Licebat de integro bestiis sacris vellere pilos eò, ut earum vitia probè in-

inspiceret homo in ea re exercitatus: & qui ejusmodi bestiæ, itemque bestiæ primogenitæ, decimæque vel exciderent, vel evellerentur pili, ex iis nullum omnino fructum capere fas erat ne tum quidem, cùm propter vitium bestiæ illæ sacræ jugulatæ jam fuerant. Namque metuendum erat ne istiusmodi bestiæ sacræ, quoniam piaculo faciendo non inserviebant, diutiùs vivæ retinerentur. Nam si quid lanæ aut ex hostia pro peccato, aut ex hostia pro delicto excidisset, postquam hostiæ propter aliquod vitium jugulatæ fuerant, utilitatem earum è lana capere sanè licebat: has enim hostias, utpote quæ piaculares erant, vivas diu tenebat nemo. Sed de lana holocausto vulsa dubium est. Et quidquid per se vulsum erat è vellere cujusvis bestiæ sacræ, postea quàm ea fuerat vitio affecta, ex eo utique fructum capere fas erat, modò non fuerit ad hoc evellendum hominis adhibita manus. Excipitur bestia primogenita, & decima, quarum velleri si quid sponte vulsum est post quàm ipsæ vitio fuerant affectæ, nihilo magis ex eo fructum capere licebat.

XI. Quisquis bestiam primogenitam jugulabat, aut quamlibet aliam bestiam sacram, omnino huic erat in manu, ut è collo animantis hinc inde pi-

 lum

lum evelleret ad præbendum * cultro locum: at idem ut pilum illum loco suo positum relinqueret oportebat.

XII. Et bestiæ, quæ reconcinnando templo consecratæ fuerant, illæ quoque ne tonderentur, neu operæ applicarentur interdictum erat instituto videlicet sapientum, at non erat interdictum Lege. Si quis igitur ejusmodi bestias totondisset, aut applicuisset operæ, eam ob rem verberibus multandus non erat, at propter rebellionem verberaretur tamen.

XIII. Si quis fœtum adhuc utero contentum altari consecrâsset, sapientum edicto sancitum erat ne mater labore fatigaretur: quod fieri vetârunt ideo, quia matris labor fœtum etiam macerat. Mater autem ut tonderetur licebat, quia detrimentum ex ea re fœtus accipiebat nullum. Si quis autem unum aliquod bestiæ membrum seu reconcinnando templo, seu altari sacrâsset, dubium erat, utrùm bestiam totam tondere & labore fatigare nefas esset, necne: nemo igitur hac de re verberibus coërceretur.

CA-

XI. *Cultro locum.* De hoc cultro vide quæ diximus Tract. proximè superiori in ea nota quam apposuimus ad art. 4. cap. 3.

CAPUT SECUNDUM.

IN victimis minus sanctis non nisi post sanguinis aspersionem erat prævaricationi locus: post aspersionem sanguinis in extis earum erat prævaricationi locus interea dum efferebantur ad receptaculum cineris: namque erant illæ totæ igni consumendæ, in sacris enim comedendis non esse locum prævaricationi ante dictum est. Jam istarum exta si in altare efferrentur ante sanguinis aspersionem, nihilo magis dabatur in eis prævaricationi locus usque dum fuerit inspersus sanguis. Item harum exta si portarentur extra templum ante sanguinis aspersionem, non dabatur in eis prævaricationi locus usque dum fuerit inspersus altari sanguis. Post sanguinis aspersionem si forent adhuc foris exta, si needum fuerint in templum relata, tamen erat in eis prævaricationi locus: Etenim sanguinis aspersio sacris extra templum elatis conducebat in severi tatem juxta atque in facilitatem.

ART. I. Sacra minus sancta prævaricationi locum dare cepisse tardiùs.

In cunctis victimis sanctioribus erat prævaricationi locus à consecratione ad sanguinis aspersionem: post aspersionem sanguinis in iis, quæ comburebantur totæ, relinquebatur

II. Sacra sanctiora citiùs dare locum

prævaricationi cepisse etiam prævaricationi locus usque dum erant igni consumptæ, atque in receptaculum cineris asportatæ: in iis autem quæ comedebantur, nullus, ut ante dictum est, relinquebatur prævaricationi locus.

III. Igitur in holocausto seu illud esset ex ave, seu ex quadrupede, item in pugillo ferti, in thure, in ferto sacerdotum, in crustulis, in ferto libaminum erat prævaricationi locus à consecratione usque dum in altari cremata ferrentur in receptaculum cineris.

IV. Item & in juvencis hircisque cremandis erat prævaricationi locus, ex quo consecrati fuerant usque dum cremarentur: immo verò usque dum prorsus exusti fuerint in receptaculo cineris; atque in carbones sit conversa caro; nam priùs etiam apud receptaculum cineris relinquebatur prævaricationi locus.

V. Et in vacca rufa erat prævaricationi locus à consecratione usque dum esset in cinerem redacta. Et cùm illa compararetur ad res eas, quæ reficiendo templo consecratæ fuissent, id nihil obstabat, quia enim de ista scriptum videmus, *Pro peccato. . . . est.* Jam à Senatu cautum erat, ne quisquam abutens vaccæ rufæ cinere se prævaricatione obstringeret.

Num. 19. 9.

VI. In quadrupede hostia pro peccato, &

& in hostia pro delicto, & in victimis pacificis Ecclesiæ universæ locus erat prævaricationi, ex quo fuerant consecratæ ad aspersionem sanguinis usque: post sanguinis aspersionem in extis earum relinquebatur prævaricationi locus, donec victimæ deportarentur ad receptaculum cineris; in earum carne non relinquebatur prævaricationi locus. Item & in volucri hostia pro peccato erat prævaricationi locus, ex quo fuerat consecrata ad sanguinis aspersionem: post aspersionem sanguinis porro in ipsa non relinquebatur prævaricationi locus. Omnino ne quis utilitatem caperet ex ejus ingluvie plumâque interdictum erat: verùm enim si quid fructûs ex his perceptum fuerit post sanguinis aspersionem, hæc prævaricatio non erat.

Ferta verò tametsi necdum in vasis sanctis sancta evaserant, nihilo secius ex quo fuerant Deo consecrata, donec incenderetur pugillus ipsis exemptus, dabant prævaricationi locum. Nam post incensum hunc pugillum cujusvis ferti reliquias comedi licebat. Sin autem istæ reliquiæ temerarentur, aut imminuerentur prius, quàm exemptus de ferto pugillus incenderetur, quoniam hæc incensio quidem non dabat licentiam comedendi reliquias, sanè dubitandum VII.

erat utrùm prævaricationi relinqueretur in iis locus, necne.

VIII. Panis propositionis etsi nondum coctus tamen prævaricationi locum dabat, ex quo consecratus erat, donec appositæ illi thuris acerræ duæ incenderentur: incensis acerris erat licentia comedendi panis. Et duo illi panes, qui Pentecoste sacrificabantur itidem priùs, quàm cocti fuerant prævaricationi locum dabant, ex quo consecrati erant, donec fuerit aspersus sanguis agnorum, qui simul unà sacrificabantur: post hujus sanguinis aspersionem erat licentia comedendi panes.

IX. Et libamina dabant prævaricationi locum ex quo tempore consecrata fuerant: & cùm in subjectam altari fossam defluxerant, porro non erat in ipsis prævaricationi locus. Ex aqua ad festum Scenopegiæ libanda quoad aureo continebatur cado, omnino ex illa aqua utilitatem capere fas non erat: verùm si quis utilitatem ex ea cepisset, iste quidem prævaricatione non tenebatur. Cùm verò in phialam erat infusa, semper dabat prævaricationi locum, quia enim erat ex libaminum generibus unum.

X. Olei logus ab homine leproso libandus dabat prævaricationi locum, ex quo erat in vase sacro consecratus usque ad aspersionem sanguinis hostiæ

pro

pro delicto: post aspersionem sanguinis hostiæ pro delicto porro olei fruendi licentia non erat, nec erat in eo locus prævaricationi, donec ejusdem aspersiones fuissent ritè peractæ.

Factis aspersionibus ejus reliquias sic tanquam carnem hostiæ pro peccato, & hostiæ pro delicto comedi licebat. Immolatarum victimarum sanguis non dabat prævaricationi locum nec ante, nec post factam expiationem, usque dum effluxerat in Torrentem Cedron. Huc cùm effluxisset dabat prævaricationi locum: veniebat enim in usum hortorum, & sacrum erat ejus pretium. Si quis autem victimis incidendâ venâ sanguinem elicuisset, ejus sanguinis fruendi licentia non erat, & erat in eo prævaricationi locus: neque enim vivere potis erat victima sine sanguine, qui propterea pro corpore ipsius habebatur. XI.

Ossa, nervi, cornua, ungulæ à victimis sanctioribus separatæ ante sanguinis aspersionem dabant prævaricationi locum: eadem ab hujusmodi victimis separata post sanguinis aspersionem nullum prævaricationi locum dabant. In ossibus ab holocausto ante sanguinis aspersionem separatis non relinquebatur prævaricationi locus post sanguinis aspersionem; XII.

quia

quia licita reddiderat illa sanguinis aspersio: eadem ossa post sanguinis aspersionem demum ab holocausto separata locum prævaricationi dabant vel in perpetuum. Quæcunque holocausti ossa ex altari eruperant, ea ante mediam noctem dabant prævaricationi locum, post mediam noctem non dabant, ne si erupissent quidem ante mediam noctem: ut enim venerat media nox, omnia holocausti membra pro absumptis atque in cinerem redactis habebantur.

Si ex altari seu ante, seu post mediam noctem erupisset carbo, sicut
XIII. ejus fruendi licentia non erat, item non erat in eo locus prævaricationi. Rursus si carbo fuisset è rebus reconcinnando templo sacratis dabat prævaricationi locum. Jam ad hujus flammam quod attinet, uti non erat ejus fruendæ licentia, sic prævaricationi non erat in ea locus.

Exterioris altaris cinis seu ante,
XIV. seu post quàm ex altari sublatus erat, locum prævaricationi dabat.

Altaris interioris, candelabrique
XV. cinere frui jus non erat, nec erat in eo locus prævaricationi.

Victimæ sanctiores si fuissent ante
XVI. vel post consecrationem affectæ vitio perpetuo, immo si temporis essent indigentes, nihilominus dabant prævaricationi locum, ex quo tempore con-

consecratæ fuerant, usque dum essent pretio redemptæ. Sedenim cùm forent altari sacri seu turtures, qui nondum satis temporis, seu pulli columbini, qui nimium temporis egerant, omnino nullam oportebat ex iis utilitatem capere: si quis autem cepisset, neutiquam prævaricatione erat obstrictus. Nimirum redemptio horum non erat: erat igitur eorum ratio eadem atque hostiarum pro peccato earum, quas per seipsas mori jus fuit: ita nullus in ipsis relinquebatur prævaricationi locus.

CAPUT TERTIUM.

ALtari sacratæ bestiæ si fuerint per se ipsæ mortuæ ex Lege quidem non dabant prævaricationi locum; dabant autem ex auctoritate sapientum. Item si temeratæ fuerint illarum, quibus ante posuimus temerari victimas, rerum aliquâ, ex auctoritate sapientum dabant prævaricationi locum: ita res erat si nec unquam permissum fuerit, ut illis vescerentur sacerdotes; nam victimæ sanctiores, illæ videlicet, quas oportebat comedi, si quando fuerint permissæ, tum verò temeratæ interdicerentur, nequaquam da-

ART. I. Victimæ per se mortuæ, vel temeratæ darentne prævaricationi locum?

dabant prævaricationi locum: Nimirum erat aliquando concessum, ut comederentur istæ: atqui id, quod aliquando ad vescendum aptum fuit, omnino nullum relinquere prævaricationi locum suprà dictum est. Ponamus igitur exempli causâ victimas sanctiores esse temeratas ante, quàm altare ritè fuerit earum sanguine consperssum, seu quòd illæ fuissent jugulatæ ad meridiem; neque enim porro quidquam proderat earundem sanguinem excipere ad septentrionem, seu quòd illarum ad septentrionem jugulatarum sanguis exciperetur ad meridiem, seu quòd esset interdiu facta jugulatio, & sanguinis aspersio noctu; contráve, seu quòd immolando fuerit suscepta prava cogitatio temporis, locive, seu sanguinem earum exceperint haud idonei, licet deinde idonei insperserint; contráque haud idonei insperserint, licet exceperint idonei, seu caro, vel sanguis earum omnis ante aspersionem è templo portaretur, seu denique sanguis earum pernoctâsset, in his omnibus erat semper prævaricationi locus, quia enim nullo temporis puncto istarum victimarum comedendarum licentia fuerat. Sin autem sanguine fuerit ritè conspersum altare, tum deinde victimæ seu caro, seu extra pernoctâssent, vel contaminarentur, vel etiam portarentur extra tem-

templum : Item si pars carnis extra templum portaretur ante, quàm sanguis inspergeretur altari, quidquid accidisset istorum, istisque similium in reliqua victimæ carne non relinquebatur prævaricationi locus, quoniam, ut ante diximus, hujus carnis comedendæ aliquando licentia fuerat.

II. Si victimarum sanguinem excepissent homines haud idonei, iidemque inspersissent altari, tum etiam de integro homines ad rem divinam faciendam idonei reliquum sanguinem vitalem excepissent, atque altari aspersissent, omnino nullus in victimarum carne relinquebatur prævaricationi locus, quia enim homines ad sacra facienda haud idonei non erant ii, qui sanguinem vitalem à se relictum efficerent reliquias : unus excipiatur sacerdos immundus, qui, quoniam idoneus erat ad faciendum sacrum publicum, relictum à se sanguinem reliquias efficiebat utique.

III. Sacerdos igitur immundus si victimarum sanguinem excepisset, atque altari aspersisset, licet deinde sacerdos idoneus reliquum sanguinem vitalem excepisset, altarique inspersisset, istæ videlicet victimæ nullo temporis puncto permissæ fuissent, adeoque omnes darent prævaricationi locum : nam quem sanguinem reliquerat sacerdos immundus, is verò reliquiæ erant, atqui

atqui reliquiarum aſperſio porro nihil proderat. Dictum eſt ante in victimis minus ſanctis omnino nullum eſſe prævaricationi locum: verùm eſſe prævaricationi locum in earum extis poſt ſanguinis aſperſionem, ſiquidem aſperſio fuerat congruens: ſin autem minus ſanctæ victimæ abominandæ evaſiſſent, quanquam ſanguis earum fuerat ritè reſperſus, non relinquebatur tamen in earum extis prævaricationi locus. Item ſi ſanguis earum eſſet extra templum elatus, licet deinde relatus in templum, & ritè reſperſus fuerit, tamen nullus in earum extis prævaricationi locus relinquebatur.

IV. Omnino ex omnibus hoſtiis pro peccato iis, quas per ſeipſas mori jus erat, uti partum hoſtiæ pro peccato, uti * beſtiam commutatam cum hoſtia pro peccato, & harum ſimiles, ex his utilitatem capere vetitum erat: verùm ſi quis cepiſſet, prævaricatio non erat.

V. Et quamcunque hoſtiam pro peccato oportebat paſci, donec afficeretur vitio, ea dabat prævaricationi locum, uſque dum pretio redempta fuerit.

Si

IV. *Beſtiam commutatam.* Apud editionem in parvo Folio anni 1574. mendoſè ותרוכתה׃ rectè legitur ותמורתה׃ apud edition. in Folio magno anni 1524.

V.

Si quis segregatam hostiam pro peccato suam amisisset, tum aliam in superioris locum segregâsset, atque priorem reperisset, post ambæ astantes simul jugularentur, altarique sanguis alterius ex eis aspergeretur, non erat prævaricationi locus nec in ejus carne, cujus fuerat inspersus altari sanguis, neque porro in carne alterius. Nam si hæc ad vescendum apta non erat, at certè erat optio spargendi sanguinem hujus aut illius. Quòd si jugularetur una post alteram, sanè sanguis unius nihil faciebat ad carnem alterius, ne post aspersionem quidem, quippe cùm alterius caro nullo temporis momento licita fieri poterat. VI.

Omnis ex ave hostia pro peccato, item ex ave holocaustum si temeraretur vel quia sacrificandi ratio, vel quia sacrificandi locus esset immutatus dabant prævaricationi locum. Excipe tamen holocaustum ex ave, si sic tanquam hostia pro peccato ad partem altaris inferiorem cervice ungue resecta necaretur nomine videlicet hostiæ pro peccato: id quamquam hominem offerentem debito non expedierat, attamen non dabat prævaricationi locum, propterea quòd nomen ejus esset mutatum, & mutatus sacrificandi locus, insuper & sacrificandi quoque ratio mutata nomine vi- VII.

videlicet ejus rei, quæ nullum prævaricationi locum dabat.

VIII. Si fertum evasisset abominandum, si sacrificatum foret cum prava cogitatione loci: itemque si panes illi duo, qui sacrificabantur Pentecoste, si panes propositionis vel evasissent abominandi, vel essent temerati prava cogitatione loci dabant prævaricationi locum, quippe quæ nunquam licita fuerant.

IX. Et exemptus è ferto pugillus si vel è templo fuisset elatus, vel pernoctâsset, tum deinde adoleretur, in reliquiis erat utique prævaricationi locus, quippe quæ prorsus nunquam licitæ fuerant. Sin autem exemptus è ferto pugillus inquinatus esset, tum adoleretur, non relinquebatur prævaricationi locus in reliquiis. Nam quam gestabat summus sacerdos laminam auream, ea quidem expiabat sacrum inquinatum; verùm sacrum per noctem totam servatum, vel elatum è templo non expiabat: sin reliquiæ vel extra templum portarentur, vel contaminarentur, tum exemptus è ferto pugillus adoleretur, illæ ne comederentur interdictum erat scilicet, at nullum prævaricationi locum dabant, quia enim exemtus è ferto pugillus rite libatus erat.

X. Si quis è victima sanctiore integra

utili-

utilitatem caperet aliquam ante sanguinis aspersionem: Et si quis post sanguinis aspersionem utilitatem aliquam caperet ex minus sanctæ victimæ extis aut ex holocausto integro: Item si quis utilitatem aliquam caperet è pugillo de ferto exempto, è thure, è ferto sacerdotum, è crustulis, pretium utilitatis impenderet in holocaustum voluntarium: Et si quis publicis sacris abusus, prævaricatione se obstrinxisset, oportebat, ut pretium percepti fructûs in conclave afferret.

Si quis ante sanguinis aspersionem aliquid utilitatis cepisset aut ex victimarum sanctiorum carne contaminata, aut ex victimarum minus sanctarum extis, etiam si jam fuerant in summum altare sublata, impunè fuerit. XI.

Omnino interdictum erat, ne quisquam ex animantium altari sacrarum lacte & ovis utilitatem caperet: verùm si quis cepisset, prævaricatione non teneretur. Itaque victimæ partus, & partus bestiæ decimæ sugebant non matris, sed alterius cujusdam bestiæ communis ubera: At hoc cuique in manu erat, ut certæ cujusdam bestiæ communis lac benignè ac liberaliter consecraret victimarum fœtibus nutriendis, ne videlicet illi morte occumberent. XII.

Si cujus bestiæ vel avis pretium altari sacrâsset aliquis, ut si ita dixisset, Hujus bestiæ pretium sit in libamina: sit hujus pulli columbini pretium in victimam pacificam, rerum reconcinnando templo sacrarum instar erant: erat igitur in earum lacte & ovîs prævaricationi locus, sicut alio loco disputabitur.

CAPUT QUARTUM.

ART. I. Pecunia in victimas seposita daretne prævaricationi locum? PEcunia seposita in hostiam pro peccato, in holocaustum in hostiam pro delicto, item & in turtures, atque pullos columbinos videlicet sacrificandos, prævaricationi locum dabat ab eo usque temporis puncto quo seposita fuit. Rursus pecunia seposita in hostiam pacificam non dabat prævaricationi locum.

II. Si quis unius è bestia membri pretium altari consecrâsset, dubium erat, utrùm consecratio bestiam pervasisset totam, necne. Ergo bestia immolanda erat, non pretio redimenda. Quæ si foret pretio redempta, nullus in redemptionis pretio locus prævaricationi relinquebatur.

III. Si quis in Nazaræatum suum pecuniam seposuisset, ex ea videlicet utili-

tilitatem capere veritum erat : verùm si quis cepisset ; nequaquam prævaricatione teneretur : etenim pecuniam istam licebat totam in hostias pacificas expendi : atqui non erat in hostiis pacificis prævaricationi locus, sed erat tantùm in earum ex tis post sanguinis aspersionem. Si quis igitur mortem obiisset post quam in Nazaræatum suum seposuerat pecuniam, ea pecunia in holocausta voluntaria impenderetur. Si quis autem mortem obiisset post quàm in hostiam pro peccato seposuerat pecuniam, ea pecunia projiciebatur in mare Salinarum : ejus pecuniæ fruendæ licentia non erat, nec erat in ea prævaricationi locus. At in holocaustum seposita pecunia impendebatur in holocaustum, & dabat locum prævaricationi. Si quis seponendâ pecuniâ ita dixisset, Sit tantum pecuniæ in hostiam pro peccato meam, & reliquum pecuniæ in Nazaræatum meum, tum reliquum illud totum in suam utilitatem impendisset, prævaricatione teneretur. Sin partem ejus duntaxat in commodum suum impendisset, non esset prævaricatione obstrictus. Et si quis seponendâ pecuniâ dixisset, Sit tantum pecuniæ in holocaustum meum, & reliquum pecuniæ in Nazaræatum meum, tum pecuniam omnem in suam ipsius utilita-

quia licita reddiderat illa sanguinis aspersio: eadem ossa post sanguinis aspersionem demum ab holocausto separata locum prævaricationi dabant vel in perpetuum. Quæcunque holocausti ossa ex altari eruperant, ea ante mediam noctem dabant prævaricationi locum, post mediam noctem non dabant, ne si erupissent quidem ante mediam noctem: ut enim venerat media nox, omnia holocausti membra pro absumptis atque in cinerem redactis habebantur.

XIII. Si ex altari seu ante, seu post mediam noctem erupisset carbo, sicut ejus fruendi licentia non erat, item non erat in eo locus prævaricationi. Rursus si carbo fuisset è rebus reconcinnando templo sacratis dabat prævaricationi locum. Jam ad hujus flammam quod attinet, uti non erat ejus fruendæ licentia, sic prævaricationi non erat in ea locus.

XIV. Exterioris altaris cinis seu ante, seu post quàm ex altari sublatus erat, locum prævaricationi dabat.

XV. Altaris interioris, candelabrique cinere frui jus non erat, nec erat in eo locus prævaricationi.

XVI. Victimæ sanctiores si fuissent ante vel post consecrationem affectæ vitio perpetuo, immo si temporis essent indigentes, nihilominus dabant prævaricationi locum, ex quo tempore con-

consecratæ fuerant, usque dum essent pretio redemptæ. Sedenim cùm forent altari sacri seu turtures, qui nondum satis temporis, seu pulli columbini, qui nimium temporis egerant, omnino nullam oportebat ex iis utilitatem capere: si quis autem cepisset, neutiquam prævaricatione erat obstrictus. Nimirum redemptio horum non erat: erat igitur eorum ratio eadem atque hostiarum pro peccato earum, quas per seipsas mori jus fuit: ita nullus in ipsis relinquebatur prævaricationi locus.

CAPUT TERTIUM.

ART I. Victimæ per se mortuæ, vel temeratæ darentne prævaricationi locum?

ALtari sacratæ bestiæ si fuerint per se ipsæ mortuæ ex Lege quidem non dabant prævaricationi locum; dabant autem ex auctoritate sapientum. Item si temeratæ fuerint illarum, quibus ante posuimus temerari victimas, rerum aliquâ, ex auctoritate sapientum dabant prævaricationi locum: ita res erat si nec unquam permissum fuerit, ut illis vescerentur sacerdotes; nam victimæ sanctiores, illæ videlicet, quas oportebat comedi, si quando fuerint permissæ, tum verò temeratæ interdicerentur, nequaquam da-

dabant prævaricationi locum: Nimirum erat aliquando concessum, ut comederentur istæ: atqui id, quod aliquando ad vescendum aptum fuit, omnino nullum relinquere prævaricationi locum suprà dictum est. Ponamus igitur exempli causâ victimas sanctiores esse temeratas ante, quàm altare ritè fuerit earum sanguine consperssum, seu quòd illæ fuissent jugulatæ ad meridiem; neque enim porro quidquam proderat earundem sanguinem excipere ad septentrionem, seu quòd illarum ad septentrionem jugulatarum sanguis exciperetur ad meridiem, seu quòd esset interdiu facta jugulatio, & sanguinis aspersio noctu; contráve, seu quòd immolando fuerit suscepta prava cogitatio temporis, locive, seu sanguinem earum exceperint haud idonei, licet deinde idonei insperserint; contráque haud idonei insperserint, licet exceperint idonei, seu caro, vel sanguis earum omnis ante aspersionem è templo portaretur, seu denique sanguis earum pernoctâsset, in his omnibus erat semper prævaricationi locus, quia enim nullo temporis puncto istarum victimarum comedendarum licentia fuerat. Sin autem sanguine fuerit ritè consperssum altare, tum deinde victimæ seu caro, seu extra pernoctâssent, vel contaminarentur, vel etiam portarentur extra tem-

templum : Item si pars carnis extra templum portaretur ante, quàm sanguis inspergeretur altari, quidquid accidisset istorum, istisque similium in reliqua victimæ carne non relinquebatur prævaricationi locus, quoniam, ut ante diximus, hujus carnis comedendæ aliquando licentia fuerat.

Si victimarum sanguinem excepissent homines haud idonei, iidemque inspersissent altari, tum etiam de integro homines ad rem divinam faciendam idonei reliquum sanguinem vitalem excepissent, atque altari aspersissent, omnino nullus in victimarum carne relinquebatur prævaricationi locus, quia enim homines ad sacra facienda haud idonei non erant ii, qui sanguinem vitalem à se relictum efficerent reliquias : unus excipiatur sacerdos immundus, qui, quoniam idoneus erat ad faciendum sacrum publicum, relictum à se sanguinem reliquias efficiebat utique. II.

Sacerdos igitur immundus si victimarum sanguinem excepisset, atque altari aspersisset, licet deinde sacerdos idoneus reliquum sanguinem vitalem excepisset, altarique inspersisset, istæ videlicet victimæ nullo temporis puncto permissæ fuissent, adeoque omnes darent prævaricationi locum : nam quem sanguinem reliquerat sacerdos immundus, is verò reliquiæ erant, III.

atqui

atqui reliquiarum aſperſio porro nihil proderat. Dictum eſt ante in victimis minus ſanctis omnino nullum eſſe prævaricationi locum: verùm eſſe prævaricationi locum in earum extis poſt ſanguinis aſperſionem, ſiquidem aſperſio fuerat congruens: ſin autem minus ſanctæ victimæ abominandæ evaſiſſent, quanquam ſanguis earum fuerat ritè reſperſus, non relinquebatur tamen in earum extis prævaricationi locus. Item ſi ſanguis earum eſſet extra templum elatus, licet deinde relatus in templum, & ritè reſperſus fuerit, tamen nullus in earum extis prævaricationi locus relinquebatur.

IV. Omnino ex omnibus hoſtiis pro peccato iis, quas per ſeipſas mori jus erat, uti partum hoſtiæ pro peccato, uti * beſtiam commutatam cum hoſtia pro peccato, & harum ſimiles, ex his utilitatem capere vetitum erat: verùm ſi quis cepiſſet, prævaricatio non erat.

V. Et quamcunque hoſtiam pro peccato oportebat paſci, donec afficeretur vitio, ea dabat prævaricationi locum, uſque dum pretio redempta fuerit.

Si

IV. *Beſtiam commutatam.* Apud editionem in parvo Folio anni 1574. mendoſè ותרוכתה recte legitur ותמורתה apud edition. in Folio magno anni 1524.

V.

Si quis segregatam hostiam pro peccato suam amisisset, tum aliam in superioris locum segregâsset, atque priorem reperisset, post ambæ astantes simul jugularentur, altarique sanguis alterius ex eis aspergeretur, non erat prævaricationi locus nec in ejus carne, cujus fuerat inspersus altari sanguis, neque porro in carne alterius. Nam si hæc ad vescendum apta non erat, at certè erat optio spargendi sanguinem hujus aut illius. Quòd si jugularetur una post alteram, sanè sanguis unius nihil faciebat ad carnem alterius, ne post aspersionem quidem, quippe cùm alterius caro nullo temporis momento licita fieri poterat. VI.

Omnis ex ave hostia pro peccato, item ex ave holocaustum si temeraretur vel quia sacrificandi ratio, vel quia sacrificandi locus esset immutatus dabant prævaricationi locum. Excipe tamen holocaustum ex ave, si sic tanquam hostia pro peccato ad partem altaris inferiorem cervice ungue resecta necaretur nomine videlicet hostiæ pro peccato: id quamquam hominem offerentem debito non expedierat, attamen non dabat prævaricationi locum, propterea quòd nomen ejus esset mutatum, & mutatus sacrificandi locus, insuper & sacrificandi quoque ratio mutata nomine VII.

videlicet ejus rei, quæ nullum prævaricationi locum dabat.

VIII. Si fertum evasisset abominandum, si sacrificatum foret cum prava cogitatione loci: itemque si panes illi duo, qui sacrificabantur Pentecoste, si panes propositionis vel evasissent abominandi, vel essent temerati prava cogitatione loci dabant prævaricationi locum, quippe quæ nunquam licita fuerant.

IX. Et exemptus è ferto pugillus si vel è templo fuisset elatus, vel pernoctâsset, tum deinde adoleretur, in reliquiis erat utique prævaricationi locus, quippe quæ prorsus nunquam licitæ fuerant. Sin autem exemptus è ferto pugillus inquinatus esset, tum adoleretur, non relinquebatur prævaricationi locus in reliquiis. Nam quam gestabat summus sacerdos laminam auream, ea quidem expiabat sacrum inquinatum; verùm sacrum per noctem totam servatum, vel elatum è templo non expiabat: sin reliquiæ vel extra templum portarentur, vel contaminarentur, tum exemptus è ferto pugillus adoleretur, illæ ne comederentur interdictum erat scilicet, at nullum prævaricationi locum dabant, quia enim exemtus è ferto pugillus rite libatus erat.

X. Si quis è victima sanctiore integra utili-

utilitatem caperet aliquam ante sanguinis aspersionem: Et si quis post sanguinis aspersionem utilitatem aliquam caperet ex minus sanctæ victimæ extis aut ex holocausto integro: Item si quis utilitatem aliquam caperet è pugillo de ferto exempto, è thure, è ferto sacerdotum, è crustulis, pretium utilitatis impenderet in holocaustum voluntarium: Et si quis publicis sacris abusus, prævaricatione se obstrinxisset, oportebat, ut pretium percepti fructûs in conclave afferret.

Si quis ante sanguinis aspersionem aliquid utilitatis cepisset aut ex victimarum sanctiorum carne contaminata, aut ex victimarum minus sanctarum extis, etiam si jam fuerant in summum altare sublata, impunè fuerit. XI.

Omnino interdictum erat, ne quisquam ex animantium altari sacrarum lacte & ovis utilitatem caperet: verùm si quis cepisset, prævaricatione non teneretur. Itaque victimæ partus, & partus bestiæ decimæ sugebant non matris, sed alterius cujusdam bestiæ communis ubera: At hoc cuique in manu erat, ut certæ cujusdam bestiæ communis lac benignè ac liberaliter consecraret victimarum fœtibus nutriendis, ne videlicet illi morte occumberent. XII.

tilitatem capere vetitum erat: verùm si quis cepisset, nequaquam prævaricatione teneretur: etenim pecuniam istam licebat totam in hostias pacificas expendi: atqui non erat in hostiis pacificis prævaricationi locus, sed erat tantùm in earum extis post sanguinis aspersionem. Si quis igitur mortem obîsset post quam in Nazaræatum suum seposuerat pecuniam, ea pecunia in holocausta voluntaria impenderetur. Si quis autem mortem obîsset post quàm in hostiam pro peccato seposuerat pecuniam, ea pecunia projiciebatur in mare Salinarum: ejus pecuniæ fruendæ licentia non erat, nec erat in ea prævaricationi locus. At in holocaustum seposita pecunia impendebatur in holocaustum, & dabat locum prævaricationi. Si quis seponendâ pecuniâ ita dixisset, Sit tantum pecuniæ in hostiam pro peccato meam, & reliquum pecuniæ in Nazaræatum meum, tum reliquum illud totum in suam utilitatem impendisset, prævaricatione teneretur. Sin partem ejus duntaxat in commodum suum impendisset, non esset prævaricatione obstrictus. Et si quis seponendâ pecuniâ dixisset, Sit tantum pecuniæ in holocaustum meum, & reliquum pecuniæ in Nazaræatum meum, tum pecuniam omnem in suam ipsius utilita-

tem impendisset, prævaricatione obstringeretur: sin ejus partem duntaxat impendisset in usum suum, non obstringeretur prævaricatione: neque enim in pacificorum pecunia prævaricationi locus erat. Si quis seponendâ pecuniâ dixisset, Sit tantum pecuniæ in holocaustum meum, & tantum in hostiam pro peccato meam, & tantum in pacifica, atque varia illa pecuniæ genera confunderentur inter se, cùm in universa ista pecunia, tùm in aliqua parte ejus erat prævaricationi locus. Quid igitur de confusis istis pecuniæ generibus faceret? Nempe bestias emeret tres: per earum unam hostiam pro peccato constitutam reddebat communem hostiæ pro peccato pecuniam, ubi ubi foret: per alteram holocausto destinatam reddebat commune pretium holocausti: & per tertiam hostiam pacificam constitutam reddebat communem hostiæ pacificæ pecuniam.

IV. Si quis ex iis, qui nidos avium debebant, pecuniam seposuisset, atque ita dixisset, Sit ea pecunia in debitum meum, erat prævaricationi locus tum in universa illa pecunia, tum etiam in ejus aliqua parte. Et si debitores ejusmodi mortem obiissent postea, quàm in sacra seposuerant pecuniam, impenderetur omnis in holo-

locausta voluntaria, atque locum prævaricationi dabat.

Si quis bestiam segregatam in hostiam pro peccato comesi adipis deinde mactâsset in hostiam pro peccato comesi sanguinis, is hac hostiâ non expiaretur, & nullus adeo hîc esset prævaricationi locus. Si quis sepositâ in hostiam pro peccato comesi adipis pecuniâ coëmisset hostiam pro peccato comesi sanguinis, ita res erat: si coëmisset imprudens, hac verò hostiâ expiaretur, & propterea prævaricationi locum daret: sin autem emisset prudens, hostiâ illâ non expiaretur, & eam ob rem nullum ea daret prævaricationi locum. V.

Si quis siclis duobus in unam & eandem hostiam pro delicto destinatis emisset arietes duos, eosque in usum profanum, prævaricatione obstringeretur, quoniam res profanæ fuerant emptæ pecuniâ hostiæ pro delicto. Is igitur oportebat denarios exolveret denos, qui erant sicli duo, insuper & quinta pars: & hac ille summâ coëmebat hostiam pro delicto: præterea autem oportebat & aliam offerret hostiam pro delicto prævaricationis suæ: Itaque si duobus ex arietibus coëmptis unus esset siclorum duorum, & alter denariorum decem, oportebat hunc, qui denariorum erat decem, arietem offerret in ho- VI.

ſtiam pro delicto ; ſic enim rem ſacram prævaricando interverſam in locum reſtituebat, additâ etiam quintâ parte, & illum, qui ſiclorum erat duorum, arietem offerret in hoſtiam pro delicto prævaricationis ſuæ. Nam ſi coëmerit unum arietem in hoſtiam pro delicto, & alterum in profanum uſum, coëmptum in hoſtiam pro delicto, ſiquidem ſiclorum erat duorum, offerret nomine prioris hoſtiæ pro delicto: & coëmptum in uſum profanum, ſi ſiclorum itidem fuerit duorum, offerret in hoſtiam pro delicto prævaricationis ſuæ: etenim uno quidem certè ſiclo pecuniæ in hoſtiam pro delicto deſtinatæ abuſus, prævaricatione ſe obſtrinxerat: tum etiam denarios exolvebat quinque, qui voluntarium in holocauſtum impendebantur.

VII. Si quis reſiduum aliquid pecuniæ in hoſtiam pro peccato deſtinatæ impendiſſet ſuum in uſum priùs, quàm ſua hoſtia pro peccato fuerit ſacrificata, oportebat quintam partem adderet ad id, quod in uſum ſuum converterat, inde ſummâ illâ coëmeret hoſtiam pro peccato, atque inſuper offerret hoſtiam pro delicto ſuæ prævaricationis. Item ſi quis ante ſacrificatam hoſtiam pro delicto reſiduum aliquid pecuniæ in hoſtiam pro delicto deſtinatæ ſuum in uſum expendiſſet,

reſi-

residuo illi, quod in commodum suum converterat, adderet quintam partem, atque totâ illâ pecuniâ coëmeret hostiam pro delicto: tum etiam aliam offerret hostiam pro delicto prævaricationis suæ: nam ita res erat, quidquid ex prævaricatione rerum altari sacrarum dissolvebatur, in altaris sacra cedebat: quidquid ex prævaricatione rerum templo reficiendo sacrarum pendebatur, in templi refectionem cedebat. Quòd si se prævaricatione obstrictum rescisset ante sacrificatam suam pro peccato hostiam, tum eam sacrificâsset, nec dum quidquam in prævaricationem suam destinâsset, aut certè id quod destinâsset non adjunxisset ad pretium suæ hostiæ pro peccato, oportebat, ut sortem pro prævaricatione appensam, & additam ei quintam partem in mare Salinarum dejiceret. Qui si post hostiam pro peccato suam sacrificatam demum rescisset se prævaricatione obstrictum esse, & prævaricationis sors, & quæ addebatur ei quinta pars, ea pecunia universa in holocaustum voluntarium expendebatur: nihil enim deintegrò destinabatur in interitum. Atqui idem hic seu isto, seu superiori modo se res haberet, hostiam pro delicto prævaricationis suæ offerret oportebat. Nam si quis abusus esset eâ pecuniâ, quæ

ad hostiam pro delicto pertineret, ille seu ante, seu post sacrificatam hostiam pro delicto rescisset se prævaricatione obstrictum esse, oportebat, ut quæ rependebatur prævaricationis sors, & quæ addebatur ei quinta pars in holocaustum voluntarium expenderetur: namque totum illud pro residuo hostiæ pro delicto putabatur: porro autem oportebat, ut hostiam pro delicto prævaricationis suæ sacrificaret.

VIII. Si quis aut holocaustum suum, aut victimam suam pacificam vendidisset, nihil actum erat. Atque ex Lege quidem pecunia inde redacta ad suum, quo erat antea, statum communem revolveretur; sed hominis istius multandi causâ sapientes decreverunt, ut pecunia ista in holocaustum voluntarium expenderetur. Etenim si bestia siclorum quatuor vendita fuisset siclis quinque, omnes in holocaustum voluntarium impenderentur. Verùm tamen nullus hîc erat prævaricationi locus nec ex Lege, nec ex institutis sapientum.

IX. In rebus voto in- Erat in votis prævaricationi locus: ut si voto nuncupando quis ita dixisset, Sit mihi * *Corban* ista massa panis, Sit mihi

IX *Corban.* Hoc est, id mihi sit tam interdictum, quàm quod est Deo oblatum, quàm quod est Deo consecratum.

V.

mihi sacra res, atque idem exinde massam istam panis comedisset, hic sanè prævaricatione obstringeretur, quamvis eadem massa panis reliquis hominum licita fuisset. Et quoniam huic uni homini massa hæc erat interdicta, neutiquam redimebatur. Quòd si voto concipiendo ita dixisset, Sit ista massa panis sacra, vel, Sit ista massa panis *Corban*, tum eandem ipse comedisset, aut quivis alius, prævaricatione teneretur: quare & eam redimi licebat. Et si quis cùm advertisset quandam panis massam publicam, dixisset, Sit ista massa panis sacra, tum idem hic illam cepisset ea mente, ut illâ vesceretur ipse, sanè massâ totâ tenus prævaricatione teneretur: sin eam cepisset eo consilio, ut illam traderet alteri possidendam, quantum ex illa commodi caperet, tantundem prævaricationis in se admitteret. (terdictis essetne prævaricationi locus?)

X. Et homo homini si dixisset, Ista massa panis mea sit tibi sacra res, atque hanc eidem ille dono dedisset, donatus ubi primum donum abstulisset, prævaricatione teneretur: neque enim ei, qui donum dabat, fuerat illa res interdicta. Idem judicandum de cunctis votorum formulis hujus similibus: cui res erant interdictæ, locum prævaricandi dabant. Ac si multæ & variæ res ejusmodi voto interdicerentur

tur alicui hominum, hæ conjungebantur inter se, ut si quis simul è multis cepisset utilitatem pro obolo, prævaricatione teneretur.

XI. Si quis ita dixisset, Sint istæ plantæ *Corban*, si modò non excindantur hodie, Sit pallium istud *Corban*, si tamen hodie non cremetur, atque die præterito nec excinderentur plantæ, neque pallium cremaretur, sanè sacra fuissent, ac sic tanquam reliqua sacra redimerentur priùs, quàm ex illis utilitatem capere liceret, oportebat. Si quis autem ita dixisset, Sint istæ plantæ *Corban*, interea dum cæduntur, redimi non poterant ideo, quia utcunque redemptæ fuissent, rursus sacræ fierent donec cæderentur, & cùm cæsæ fuissent sine redemptione confestim ex illis utilitatem capere liceret. Quod quidem sic accipi debet si redimeret illas idem, qui consecraverat: nam eas si redemisset alius, communes fiebant etiam ante, quàm cæderentur, & ei quoque, qui consecrârat eas, reddebantur licitæ.

CA-

CAPUT QUINTUM.

Nihil intererat utrùm reficiendo templo sacrâsses rem per se aptam refectioni, ceu lapidem & trabem, an templo reficiendo consecrâsses rem altari convenientem, ceu agnos & turtures, an altari consecrâsses rem templo reconcinnando convenientem, uti lapidem, & trabem, an denique horum utrique sacrâsses res ejusmodi, quæ neutri congruerent, uti gallinas, acetum, muriam, agrum: immo si quis sacrâsset sterquilinium plenum fimi, pulveris, cineris, omnia prævaricationi locum dabant ex quo fuerant sacrata donec redimerentur, si modò essent ejusmodi res, in quas redemptio caderet. ART. I. Prævaricatione teneri, qui vel è rebus altari dicatis, vel ceteris è sacris, vel ex utrisque simul ceperit utilitatem unius oboli.

II. Omnino omnia reconcinnando templo sacra cum sacris altari rebus ejusmodi, in quibus erat prævaricandi locus, conjungebantur in prævaricationem: itaque si quis ex his simul utilitatem pro obolo cepisset, prævaricatione teneretur.

III. Si quis & aliquid è sacris ipse comedisset, & insuper aliquid ex eisdem sodali suo comedendum dedisset: item si quis tum in utilitatem suam, tum etiam in utilitatem sodalis aliquid è sacris impendisset, quod ab ipso come-

mestum esset conjungeretur cum eo, quod esset impensum in sodalis usum, itemque quod esset à sodali comestum jungeretur cum eo, quod in utilitatem suam impendisset, omnia inter se conjungerentur in prævaricationem sic, ut si conjunctim perceptum esset commodum pro obolo, prævaricatione teneretur.

IV. Jam prævaricatio coagmentabatur etiam multum post tempus, ut si quis certo quodam die sacris usus esset, idemque multis post annis uteretur etiam eodem sacrorum genere, duplex usus copularetur ad conficiendum obolum, & hominem prævaricatione obstringendum.

V. Non erat prævaricationi locus nisi è rebus è terra jam evulsis: nam si quis uteretur aut ipso terræ solo, aut aliqua re terræ solo adhuc inhærente, is prævaricatione non obstringeretur, non si his detraheret aliquid. Si quis igitur agrum sacrum araret, sereret, impunè foret: sin aliquantum pulveris ejus cepisset, idem in usum suum adhibuisset, atque imminuisset, prævaricatione teneretur. Si quis in agro sacro tereret fruges, prævaricatione obstringeretur: nimirum agri pulvis frugibus * tritis prode-

V. *Tritis proderat.* Consulendus hic commentarius, cui nomen כסף משנה alioqui textus minus perspicuus fit, nec interpretatio cum eo consonare videatur.

derat: itaque utilitatem è pulvere cepiſſet, agrum imminuiſſet. Et ſi quis agrum ſacrum arâſſet ideo, ut excitatum ejus pulverem oleribus à ſe inſitis admoveret, atque olera inde ſibi evelleret, prævaricatione obſtringeretur. Si quis ſub ſpecu ſacro, vel ſacræ ſub arboris umbra, vel ſub columbario ſacro conſediſſet, is etſi commodum cepiſſet, prævaricatione non teneretur. Et ſi quis domum ædificatam conſecrâſſet, tum in ea quis habitâſſet, is prævaricatione non obſtringeretur. Si quis autem è lignis & lapidibus à ſe conſecratis domum ædificâſſet, tum in ea quis inhabitaret, is prævaricatione teneretur: ſed hac de re alio loco diſputabitur.

Quidquid ſacra ex ſe tuliſſent, prævaricationi locum dabat: ut ſi conſecratus ager herbas, arbor conſecrata fructus funderet, in his erat prævaricationi locus. Nam ſi quis puteum conſecrâſſet vacuum, qui deinde fuiſſet aquâ completus: ſi ſacrâſſet ſterquilinium, quod poſtea demum repleretur ſtercore: ſi columbarium, quod item poſtea denique columbis impleretur, hæc, quoniam non erant ex ipſis edita ſacris, non dabant locum prævaricationi. Et areæ ſacræ ſtercore fimoque nec uti licebat, nec erat in eis prævaricationi locus. Quid igitur illis fiebat? Nempe venibant, VI.

at-

atque redacta inde pecunia in conclave destinatum referebatur. Si medio ex agro sacro prorumperet fons, ejus aquâ intra agrum fluente uti nefas erat, quanquam eâ si quis esset usus, prævaricatione non obstringeretur: eâdem aquâ jam extra agrum fluente etiam deintegrò uti licebat. Salice in fundo sacro exorta nec uti licebat, nec erat in ea prævaricationi locus. Cùm esset privati hominis arbor sata prope fundum sacrum ita, ut radices suas in fundum illum mitteret, si foret inter arborem & fundum sacrum intervallum sexdecim cubitos patens, radicibus illis in fundum sacrum missis nec uti fas erat, nec erat in ipsis prævaricationi locus. Sin longiùs à fundo sacro distaret arbor, quisquis ejus radicibus in fundum sacrum missis usus esset, prævaricatione obstringeretur. Rursus cùm arbor sacra prope fundum hominis privati foret sata sic, ut radices in fundum istum mitteret, si arbor esset intra proximos sexdecim cubitos, sanè radices istæ darent prævaricationi locum. Sin autem arbor magis quàm sexdecim cubitos à fundo remota fuisset, radicum in fundum hominis privati missarum utendarum licentia non erat, nec erat in ipsis prævaricationi locus.

VII. In cacumine arboris sacræ si foret ni-

nidus, quem fere volucres è lignis, herbis, atque horum similibus construunt, omnino ex illo nido toto utilitatem capere non licebat, neque ex iis, quæ inerant, ovis; neque porro pullis matris adhuc indigentibus: verùm enim si quis utilitatis aliquid ex his cepisset, prævaricatione neutiquam obstringeretur.

Si quis silvam consecrâsset, erat prævaricationi locus in omnibus ejus arboribus, item & in cunctis nidis, seu illi forent in arborum cacuminibus, seu essent medias inter arbores. VII.

Quæstores ærarii sacri si ligna consecrata polirent, cæderent, in minutis illis lignorum particulis, quæ inter cædendum resectæ fuissent, erat prævaricationi locus: non erat autem prævaricationi locus neque in ramentis, neque in scobe, neque porro in truncorum * suffragine: suffraginem dico corpus illud durum & rotundum, quod è medio fere stipte extuberat, verrucam imitatur, neque est utile ad opus illum. VIII.

Non erat prævaricationi locus in servo consecrato, nec in ipso, nec in ejus capillo in ipso adhuc hærente, licet aliquando tondendo, propterea quòd IX.

IX. *Suffragine.* Gallicè. *Un chicot qui vient dans l'arbre.*

quòd capillus dum in homine inhæreat quotidie magis ac magis augescit, adeoque melior efficitur.

X. Si quis fruges sacras sereret serendo redimeret illas oportebat: quanquam si non redemisset illas, tamen id quod ex illis oriretur commune fuisset. Idem non dabat prævaricationi locum, ac si quis id in usum suum impendisset, nihil erat, quòd solveret ejus sortem additâ quintâ parte: idemque erat obnoxium placentæ è farina in massam subacta libandæ.

XI. Fæcibus vini sacri superfusâ aquâ primâ, secundâ, tertiâ non uti licebat, si quis usus esset, nulla prævaricatione teneretur: quartâ verò aquâ superfusâ etiam deintegrò licebat uti. Quod sic accipiendum est, si vinum illud templo reconcinnando sacrum fuisset; nam si sacrum esset altari, quarta quoque aqua, & consequentes deinceps ad infinitum interdictæ forent.

XII. Gallinam si quis altari sacrâsset, erat prævaricandi locus tam in ipsa, quàm in ejus ovis. Et si quis altari sacrâsset asinam, & in ipsa, & in ejus lacte prævaricandi locus erat. Et si quis reconcinnando templo consecrâsset turtures, prævaricationi locus erat in ipsis, & in eorum ovis, sicut ante dictum est.

* Tu-

* Tunicæ sacerdotales tritæ prævaricationi locum dabant itidem, ut reliqua sacra: novæ verò, quoniam in usum paratæ fuerant, nullum prævaricaricationi locum relinquebant.

Quæcunque reconcinnando templo fuerant ab ethnicis sacrata, ea dabant prævaricationi locum: rursus quæ erant ab iisdem altari sacra, non dabant locum prævaricationi ex Lege, in qua, ubi de sacrificiis agitur, scriptum videmus, *Loquere filiis Israël:* verùm enim sapientum edicto sancitum erat, ne quidquam utilitatis & ex istis caperetur. XIII. Lev. 1. 2.

Sacrorum è sono, aspectu, odore que utilitatem capere non licebat, nec erat in iis prævaricationi locus. Quod sic intelligendum si quis suffimentum odoratus sit posteaquam illam fumi columnam exhalâsset: nam si quis tunc ipsum suffimentum olfaceret, cùm illam fumi columnam exhalaret, prævaricatione obstringeretur utique. XIV.

CA-

XIV. *Tunica.* Mendosè legitur apud editionem in parvo Folio anni 1574. מתנות correctè legitur apud editionem in Folio magno anni 1524. כתנות: quanquam auctor commentariorum illorum, qui כסף משנה inscribuntur, legit בגדי *vestimenta.*

 V.

CAPUT SEXTUM.

Art. I. Ad rationem prævaricationis fuisse discriminis aliquid inter ejusmodi sacra, quæ terebantur usu, & illa, quæ nihil utendo deterebantur.

Sunt quædam rerum genera, quæ utendo nihil deteruntur, veluti, vasa auri admodum puri: sunt alia quæ usu teruntur, veluti vestimenta, vasa argenti, æris, ferri, atque horum similia. Si quis ex ejusmodi re sacra, quæ terrâ non inhæreret, cepisset utilitatem pro obolo, siquidem ea res usu non terebatur, ut si quis uteretur sacris vasis ex auro puro, is prævaricatione teneretur. Sin tantundem utilitatis cepisset ex ea re sacra, quæ scilicet usu terebatur, ut si quis vestes sacras induisset; si securi sacrâ ligna finderet, tum demum prævaricatione obstringeretur, si rem sacram reddidisset uno obolo viliorem: eam videlicet ipsam, ex qua commodum cepisset, ac capere studuisset: porro oportebat, ut quantum ipse commodi cepisset, tantundem rei sacræ detrimenti attulisset. Si quis igitur circiter oboli dimidii commodum è re sacra cepisset, & huic eidem rei fere dimidii oboli detrimentum intulisset: & si quis ex aliqua re sacra commodum unius oboli cepisset; atque alii rei sacræ detrimentum unius oboli attulisset, ita, ut nihil commodi cepisset ex ea re sacra, quam detrivisset,

ſet, nec detriviſſet eam; ex qua cepiſſet commodum, is prævaricatione neutiquam obſtringeretur: nempe oportebat ut commodum unius oboli caperet è re ſacra, atque hoc commodo capiendo eandem rem ſacram pro obolo toto detereret: res exemplo illuſtretur. Si quis de veſte ſacra pannum diſſuiſſet & aſſuiſſet veſti ſuæ, hanc induiſſet, è panno illo utilitatem unius oboli cepiſſet, detrimentum unius oboli veſti attuliſſet illi, unde pannum diſſuiſſet, pannum autem ipſum nihil detriviſſet, is prævaricatione non obſtringeretur: nimirum hic commodum cepiſſet ex una re, & alii rei detrimentum intuliſſet. Id verò ante dictum eſt, ſi quid utilitatis cepiſſes ex aliqua re ſara, atque ex eadem utilitatis aliquid ſocdali tuo impertiſſes, hæc duo inter ſe conjungi etiam in tempus longinquum.

II. Victimis ſanctioribus, & his integris ſi quis evelliſſet lanæ aliquid, ex eaque cepiſſet unius oboli commodum, prævaricatione obſtringeretur, ut etiam victimis detrimenti nihil attuliſſet. Nimirum erant iſtæ victimæ inſtar poculi aurei, quod nihil detrimenti caperet: neque enim evulſio lanæ victimas iſtas minus idoneas ad ſacrificium reddebat. Eædem ſi vitio correptæ forent, quoniam vendendæ fuerant, & pretium earum per

tonſuram vilius evadebat, niſi quis ex illis unius oboli commodum cepiſſet, idemque eis tantundem attuliſſet detrimenti, prævaricatione non obſtringeretur. Si quis autem his victimis jam mortuis lanæ quid evelliſſet, prævaricatione teneretur ubi primùm commodum cepiſſet; nam mortua quidem victima nihil detrimenti capiebat: ſed iſta prævaricatio, ut ſuprà dictum eſt, auctoritate ſapientum conſtituta fuit.

III. Si quis rebus templo reconcinnando ſacris abuſus, ſe ſe prævaricatione obſtrinxiſſet, ſi prævaricatione ſe obſtrinxiſſet imprudens, res ſacræ communes evaſiſſent, ut ſi quis deinceps aliquid utilitatis in iis caperet, impunè foret. Sin prævaricatione ſe obſtrinxiſſet ſciens, quoniam nullum de prævaricatione ſacrificium faciendum erat, res ſacræ non evaſiſſent communes, ſed ſuum uſque ſtatum tenebant: quare ſi quis imprudens deinde cepiſſet ex iis utilitatis aliquid, prævaricatione obſtringeretur. Quod ſic accipiendum, ſi quis cùm ſe ſe alligaret prævaricatone ſacri, id in communem ſtatum reſtitutum ſodali tribuiſſet: nam ſi quid utilitatis ex eo cepiſſet ipſe, atque eidem detrimenti quid attuliſſet, id verò homini alii non dediſſet, poſt unum & alteri relinquebatur prævaricandi locus in eadem illa re ſacra. Nec

Nec verò in sacris relinquebatur alii post alium prævaricandi locus, nisi in solis jumentis, atque utensilibus. Exempli causâ si quis ad findendum aliquid usus esset securi sacrâ, ex eaque oboli unius emolumentum cepisset, & tantundem ei detrimenti intulisset, tum & alter eadem ad findendum aliquid usus sit securi sacrâ, ex ea tantundem emolumenti ceperit, ei detrimenti tantundem intulerit, prævaricatione uterque obstringeretur. Sin unus aliquis sacram hanc securim abstulerit, eamque dono dederit alteri, ille prævaricatione obstringeretur, hic non obstringeretur. Item si quis ad bibendum usus sit sacro auri poculo, ex eoque emolumentum oboli ceperit, tum & alter eodem illo poculo ad bibendum usus tandundem ex eo ceperit emolumenti: post & tertius ad potandum eo poculo usus idipsum emolumenti ex eo ceperit, prævaricatione pariter obstringerentur omnes. At si quis poculum sacrum abstulerit, alterique donârit, aut venum dederit, prior ille prævaricatione teneretur scilicet, at non teneretur alter. Et si quis in asino sacro equitârit, emolumentum oboli ex eo ceperit, eidemque detrimenti tantundem intulerit, tum & alter in eodem asino equitârit, tantundem ex eo ceperit emo- IV.

lumenti, tantundem ei attulerit detrimenti, post & tertius itidem in eo asino equitârit, idem ex eo emolumentum ceperit, idem ei detrimentum attulerit, prævaricatione æquè obstringerentur omnes. Si quis autem sacrum illum asinum vel dono dederit alteri, vel vendiderit, vel mercede locârit, ille prævaricatione teneretur quidem, non item alter. Et si quis securim sacram alteri dederit utendam, ille propter voluptatem ex mutuo dato perceptam, prævaricatione teneretur: alter autem ut securi de integro ad findendum aliquid uteretur, licebat. Eadem est ratio & jumenti sacri.

V. Non erat eadem ratio bestiæ altari sacræ; nam in ea post alium alii relinquebatur locus prævaricandi * iterum & sæpius. Exempli gratiâ si quis hostiæ pro peccato lanæ quid evellisset, tum eidem hostiæ lanæ quid evellisset, & alter, deinde lanæ quid evellisset eidem hostiæ tertius, prævaricatione tenerentur omnes. Item & istam hostiam si quis dono dedisset alteri, & rursus alter eam dono dedisset tertio, prævaricatione pariter obstringerentur omnes. Ac mihi qui-

V. *Iterum & sæpius.* Hic apud editionem in parvo Folio anni 1574. correctè legitur עד כמה פעמים, mendosè est in Folio magno 1534. על כל פגים

XIII.

quidem ita videtur, ferrorum, avium, libaminum, & vasorum ministerii sacri fuisse rationem eandem atque victimæ; nimirum erat istorum sita sanctitas omnis in ipso corpore.

Victima sanctior vitio correpta, quoniam redimebatur, erat instar rerum templo reconcinnando sacrarum: earum pretium tantùm sacrum erat. Ita si quis ejusmodi victimam dono dedisset alteri, porro & alter tertio, omnino omnium primus prævaricatione obstringeretur. VI.

Dictum est à sapientibus si quis lapidem, aut trabem sacram abstulerit, alterique dono dederit, prævaricatione obstringi ambos: sin eam alicui dono dedisset quæstor is, apud quem erat deposita, obstringi prævaricatione non quæstorem, sed illum alterum: sed hoc meâ quidem sententiâ ad eum demum pertinebat hominem, qui istiusmodi re sacra abusus, sciens se prævaricatione alligásset, quippe qui sacrum istud non reducebat ad statum communem. Si quis obolum sacrum abstulerit suum esse cogitans, prævaricatione non obstringeretur ante, quàm eum expenderit in usus suos, vel alicui dono dederit: quem si dono dederit alteri, prævaricatione obstringeretur ipse quidem, non item alter; propterea quòd in ejusmodi rebus sacris, si- VII.

cut ante dictum est, non relinquebatur locus prævaricandi alii post alium. Similis erat ratio isti similium.

VIII. Si quis seu lapidem, seu trabem sacram abstulerit, prævaricatione non obstringeretur, ut pote qui nullam adhuc ex ea utilitatem ceperit: eandem si in ædificium suæ domûs adhibuerit, prævaricatione teneretur. Qui si super fenestram alicujus conclavis eam posuerit, non adjunxerit, non obstringeretur prævaricatione donec subter eam manserit id temporis spatium, quod oboli mercede conduceretur: quippe qui alioquin nullam haberet ex ea utilitatem, quæ quidem appareret. Si quis obolum sacrum abstulisset, ac balneatori dedisset, is tametsi non lavisset, prævaricatione obstringeretur tamen. Etenim hoc ex eo commodum cepisset, ut lavaret quocunque tempore libitum fuisset. Similiter si artificum alicui dedisset obolum, prævaricatione obstringeretur, tametsi opus suum nondum fecisset artifex.

IX. Eodem si vasculum mercatus sit, sed à mercatore non abstulerit, prævaricatione teneretur siquidem ab ethnico mercatus erat; sin ab Israëlita, prævaricatione nnn obstringeretur.

X. Si quis argentum sacrum cogitans esse commune expenderit in necessaria sua, quamvis ea non essent profana,

præ-

prævaricatione teneretur tamen: ut ſi quis ſuam hoſtiam pro peccato, ſuam hoſtiam pro delicto, ſuum Agnum Paſchalem emerit argento ſacro: item ſi quis indigens piaculi piaculare ſacrum ſuum emerit argento ſacro, prævaricatione obſtringeretur. Sed in his omnibus nemo prævaricatione obſtringebatur ante, quàm victimarum ſanguis aſperſus altari fuerat. Quare ſi quis ferta, libamina, panem Euchariſtici ſacrificii mercatus eſſet pecuniâ ſacrâ, peccâſſet ille quidem, ſed prævaricatione non eſſet obſtrictus: in his enim non erat ſanguinis aſperſio, quâ piaretur homo.

Si quis ſiclum ſuum pependiſſet de pecuniis ſacris, is cùm primùm ſeparatâ ſiclorum parte coëmpta fuiſſet vel una beſtia, cujus eſſet aſperſus altari ſanguis, prævaricatione obſtringeretur: nimirum hic partem ſuam haberet in ea beſtia, cujus ſanguis aſperſus altari fuiſſet. XXII.

Si quis ſiclum ſuum ſepoſitum in alia quædam neceſſaria ſua expendiſſet ipſe vel alius, prævaricatione teneretur. Et ſi quis ſiclum ab aliquo ſibi datum eò, ut illius nomine penderetur, pependiſſet nomine ſuo, ſi ſiclorum fuerit jam facta ſeparatio, prævaricatione teneretur: quia enim ſiclorum illa ſeparatio fiebat habita ratione & eorum, qui fuerant etiam col- XIII.

colligendi ita, ut Tractatu de Siclis exposuimus: itaque perinde erat, ut si siclus ille jam in conclave venisset, ac propterea qui siclum illum pependerat, prævaricatione obstrictus erat: idem non obstringeretur prævaricatione, si necdum siclorum esset facta separatio. Jam in * conclavis reliquiis omnino prævaricandi locus erat nullus.

CAPUT SEPTIMUM.

ART. I. Si quis insciens sacrum quid expendisset non per se, sed per procuratorem, procuratorne, an qui man-

SI quis per imprudentiam aut rem sacram abstulerit, aut pecuniam sacram, & hic idem alicui mandaverit, ut eam ratione profanæ rei expenderet, ita res erat: si qui mandatum acceperat ei satisfecisset prævaricatione teneretur is, qui mandatum dederat. Sin qui mandatum acceperat, id sua ipsius voluntate persecutus sit, ipsemet prævaricatione obstringeretur. Exemplum rei positum sit hu-

XIII. *Conclavis reliquiis.* Ut hoc intelligatur sciendum id quod à Scriptore nostro exponitur Tract. de Siclis ad art. 4. cap. 2. siclos illos in singula capita imperatos quotannis in aliquod templi conclave fuisse deportatos, ibi tres arcas fuisse completas siclorum illorum parte, quæ pars תרומת הלשכה *separatio conclavis* nominaretur: reliquum eorum in pavimento conclavis esse relictum: id esse vocatum שירי הלשכה *reliquias conclavis.*

hujusmodi, si pater familias suorum alicui mandâsset, ut de certo quodam carnis sacræ genere daret hospitibus, isque dedisset illis pastillum panis, contráve pater-familias mandâsset, ut daret illis pastillum panis, isque dedisset eis carnem: item si mandâsset pater-familias, ut sibi ferret aliquid de fenestra, isque detulisset aliquid ex armario; contráque, ut sibi quid ex armario ferret, tulissetque de fenestra, qui mandatum acceperat prævaricatione obstringeretur. Eademque erat ratio cunctorum istis similium. Atenim si qui mandatum acceperat, abisset, atque de fenestra, sicuti jussus erat, aliquid ad patrem familias detulisset, & postea pater-familias ita diceret, at hoc in animo erat dicere, ut mihi ferretur aliquid ex armario, nihilosecius prævaricatione pater-familias obstringeretur; mandatum enim ex ejus edicto factum esset, & quod in animo dictum, indictum est. Quin etiam si qui mandatum acceperat fuisset surdus, amens, natu minor; qui non sunt idonei, quibus quidquam mandari queat; modò jussa peregisset, prævaricatione pater-familias obstringeretur: quæ si jussa patrata non essent, pater-familias impunè foret. Et si quis alicui mandâsset ut carnis frusta daret hospitibus singulis singula, isque edixisset hospitibus, ut accipe-

datum dederit prævaricatione obstringeretur?

rent

rent singuli bina, obstringeretur prævaricatione pater familias, cujus mandatum confectum esset, & qui mandatum acceperat impunè fuisset eò, quòd nihil ipsè contra mandatum fecisset, sed aliquid ad ipsum addidisset: sin autem hospitibus dixisset is, qui mandatum accepisset, Ego vobis mea propria voluntate concedo, ut frusta carnis accipiatis singuli bina, prævaricatione obstringerentur ambo. Quòd si cepissent hospites frusta singuli terna, & ipsi prævaricatione tenerentur: nam horum aliùs ab alio mandatum esset confectum, insuper & voluntariè amplificatum: itaque & ille, à quo mandatum habebatur, pœnâ teneretur, quia mandatum ejus patratum, nihil contra factum erat, & qui mandatum acceperat, pœnâ teneretur quoque, propterea quòd ad mandatum voluntate & ipse addidisset aliquid.

11. Sic se res habebat siquidem frusta carnis illa fuerant ex iis bestiis, quæ templo reconcinnando sacræ forent; nam si fuisset ex holocausto caro, prævaricatione non esset obstrictus, nisi solus ille, qui vesceretur eâ; is enim præter prævaricationem commisisset & aliud nefas: nec verò à Lege datur usquam homini potestas, ut procurationem rei nefariæ committat nisi prævaricationis solius, quacum non

non eſt commiſtum nefas aliud.

Si quis obolum argenti ſacri ſuo procuratori dediſſet, ſimul & eidem mandâſſet ut ſibi lucernas illius oboli dimidio, & dimidio coëmeret ellychnia, procurator abiſſet, emiſſet aut lucernas obolo toto, aut toto obolo ellychnia: contràque procuratori mandâſſet, ut ſibi coëmeret lucernas toto obolo, aut toto obolo ellychnia, & procurator abiſſet, coëmiſſet lucernas oboli dimidio, & dimidio oboli ellychnia, impunè forent ambo: nam pater-familias quidem prævaricatione non obſtringeretur, quòd ejus de obolo mandata confecta non eſſent, & procurator item prævaricatione non obſtringeretur, quippe qui mandatum de obolo non prorſus irritum feciſſet. Qui ſi procurator à patre-familias mandatum haberet, ut certo quodam è loco ei lucernas oboli dimidio, & dimidio oboli ex certo quodam loco coëmeret ellychnia, idem abiſſet, coëmiſſet lucernas ellychniorum è loco, & è loco lucernarum ellychnia, prævaricatione procurator obſtringeretur. III.

Si quis ex argento ſacro procuratori ſuo dediſſet obolos duos, & eidem mandâſſet, ut ſibi citreum malum coëmeret, procurator abiſſet, emiſſet citreum malum obolorum uno, & altero malum granatum, prævaricatione IV.

tione procurator obstringeretur, pater-familias impunè foret; is enim mandaverat, ut sibi malum citreum duorum obolorum emeretur. Quare si malum illud citreum uno emptum obolo obolorum esset duorum, pater-familias & procurator ambo prævaricatione obstringerentur.

V. Si pater-familias obolum argenti sacri procuratori suo dedisset, quo sibi certum quid rei coëmeret, atque prius, quàm in mercatoris venerit manus argentum sacrum esse recordatus sit pater-familias, prævaricatione procurator obstringeretur: error enim solius esset procuratoris, siquidem pater-familias jam recordatus fuerat argentum esse sacrum: atqui nemo, sicut ante dictum est, sacris sciens abusus, prævaricationis sacrificium offerebat: si procurator etiam prius, quàm in mercatoris manus venerit argentum sacrum esse rescivérit, hi quidem immunes à sacrificio prævaricationis essent ambo: mercator autem sacrificium illud deberet cùm primùm obolum istum argento suo commistum expendisset, quippe qui per imprudentiam egisset.

VI. Qui si mercatori renuntiassent obolum illi datum à se sacrum esse, tres simul à sacrificio fuissent immunes, & empta res ad ærarium sacrum pertineret.

Ac

Ac mercator ne quid sceleris admitteret, idemque argento omni suo licitè uteretur, ita faciebat: obolum prehendens communem, aut quodcunque commune vas dicebat, obolus ille argenti sacri, ubi ubi sit, per hoc restituatur in statum communem, atque substitutus obolus, seu substitutum vas fiebat sacrum, & erat mercatori licentia utendi omni argento suo. Et si fortè sacer obolus in loculum integrum incidisset, vel si quis dixisset, Unus sit obolus in isto loculo sacer, eum obolum itidem restitueret in statum communem prius, quàm loculo uteretur: qui si loculum expenderet non restituto in communem statum obolo sacrato, prævaricatione non obstringeretur ante, quàm totum expendisset loculum. VI.

Si quis ita dixisset, Sit una crumena crumenis è meis sacra, sit una bos è bobus meis sacra, erat prævaricandi locus tum in omnibus, tum in earum parte aliqua. Quid igitur faceret? Nempe demeret ex eis omnium maximam, atque ita diceret: Si hæc ipsa sacrata fuit, sacra maneat: sin minus, consecrata illa in communem statum reducatur per istam, tum deinde singulis istâ minoribus uteretur. VII.

Si quis prævaricationem admisit in pecunia sacra minori, quàm obolo, seu prudens, seu imprudens, sortem VIII.

ejus pecuniæ rependebat, non addebat autem quintam partem, nec offerebat sacrificium, ac meâ quidem sententiâ qui prudens abusus fuerit pecuniâ sacrâ minori, quàm obolo, non verberaretur.

IX. Si quis pecuniam sacram deposuerit apud patrem familias, hic eam in usus suos expenderit, prævaricatione pater-familias obstringeretur: neque enim ipsi fuerat utendi licentia, nec data fuit à depositi domino.

X. Si quis pecuniam sacram deposuerit aut apud mensarium, aut apud mercatorem, eamque nec obsignatam, neque alio atque vulgari ligamento obligatam, hi quoniam jure suo quodammodo pecuniâ uterentur, cùm eam expendissent, impunè foret & depositi dominus, quippe qui non dixerit nominatim ut depositâ pecuniâ uteretur mercator, & mercator impunè foret, quòd cùm pecuniam eam accepisset nec ligamento extraordinario obligatam, neque porro obsignatam, per quandam quasi licentiam eâ pecuniâ usus esse videatur.

XI. Mulier si pecuniam sacram ad virum suum detulisset, vel cùm is, a quo veniat mulieri hæreditas, è bonis suis consecrârit aliqua, adeoque bona sacrata jure hæreditario mulieri obvenissent, vir ejus, si hæc expenderit in usus suos, prævaricatione obstringeretur.

CA-

CAPUT OCTAVUM.

ÆRarium sacrum si conductis operis pactum esset alimenta, tamen illis vel unam comedere caricam sacram non licebat: si comedissent, prævaricatione obstringerentur: sed enim alimentorum pretium præbebat illis ærarium sacrum. ART. I. Nec ab ærario sacro conductis operis quidquam sacrum comedendum.

Si quis viciam sacram tereret, is oportebat bovis os obstrueret: nam quod est in Lege, *Non ligabis os bovis in tritura sua*, id trituram significat eam, quæ bovi esset idonea. II. *Deut.* 25. *v.* 4.

Non poterant res sacræ redimi atque ad statum communem reduci operâ, pecuniâ poterant: verbi gratiâ, si ab ærario sacro minam opere faciendo meruisset opifex, illi pro mercede dare seu jumentum, seu pallium sacrum non licebat ante, quàm id pecuniâ redemptum atque ad statum communem reductum esset. Cùm verò commune factum esset, id dabant opifici pro mercede, si vellent. Ac jumentum illud quidem rursus ab opifice coëmebant eâ videlicet pecuniâ, quæ esset ex *separatione conclavis*. III.

In templo cùm erat aliquod exstruendum ædificium, in id quidem non impendebantur materia & saxa, IV.

quæ eſſent ærarii ſacri : nec verò ædificando animum inducebant ſacrum eſſe ædificium, ſed totum exædificabatur communibus è rebus, eam ob cauſam, ne quis ex ædificii umbra caperet aliquid commodi, neu aut aliquo ſaxo inter ædificandum, aut aliqua trabe inniteretur. Et cùm erat exactum ædificium, tum ære ſacro redimebatur : quòd ſi quæſtoribus ærarii ſacri in unum aliquem diem ligna opus eſſent, emebant illa argento ſacro : etenim ligna cùm non tenerentur diu, non erat metuendum ne quis innixus ipſis prævaricatione obſtringeretur.

Cùm aliquid aut in templo, aut in atriis ædificandum locabatur opificibus, pactio fiebat, ut ad hunc illum numerum cubitorum pro hoc illo numero ſiclorum efficerent : cubitus ille omnino digitorum erat viginti : verùm enim ad rationem ineundam, atque ad metiendum id, quod ab opificibus ædificatum fuerat, utebantur cubito majori, qui digitorum erat viginti quatuor, ne fortè daretur prævaricationi locus, quia enim in ineunda menſura plerumque non eſt hominum nimis accurata conſideratio.

VI. Sacerdotes autem ex pacto judicum utebantur ſale ligniſque ſacratis ad comedenda ſacra illa, quorum partem ab ipſis comedi jus erat : non licebat autem ut iidem ad cibos ſuos com-

communes sacrum adhiberent sal.

Quidquid salis inerat aliquo victimæ membro dabat prævaricationi locum: & quidquid salis erat aut in colle, aut in altaris superiori parte, non dabat locum prævaricationi. VII.

Par est hominem efficere & eniti, ut Legis sanctæ judicia norit, ac rationem eorum pro captu suo percipiat: Et si cujus rei nullam invenerit causam & rationem, non eam propterea levem esse putet: ¶ *Ne transcat terminos, nec ascendat ad Dominum, ne forte interficiat illum*: neu de illa re judicet ex cunctis rebus profanis: veni, vide quàm fervere de prævaricatione Lex statuerit: quòd si ligna, lapides, pulvis & cinis simul eis imponeretur nomen Domini mundi, consecrarentur ita, ut si quis uteretur ipsis pro communibus, prævaricatione obstringeretur, & quamvis imprudens fecisset, nihilo secius piaculo indigeret: quantò major est cautio, ne quæ sancita habemus à Deo Optimo Maximo respuat homo, propterea quòd rationem eorum ignoret, idemque Deo attribuat quæ sunt à vero aliena, ac denique de præceptis ejus eandem atque de rebus profanis cogita- VIII. *Exod. 19. v. 24.*

¶ Quod eo scripturæ loco in aliam sententiam dicitur, huc ad sensum suum eleganter traduxit Majemonides.

gitationem suscipiat. Est in Lege, *Custodite omnia præcepta mea, & universa judicia, & facite ea*, de quo ita sapientes; tam esse custodienda ac facienda præcepta, quàm judicia. Jam id satis intelligitur, facere præcepta, nihil esse aliud, quàm observare præcepta: custodire autem est cavere ne præcepta putentur esse judiciis inferiora; namque judicia sunt quorum est aperta ratio, & quorum observationem patet etiam in hac vita utilem esse, cujusmodi sunt quæ sanciuntur de rapto, cæde, pietate erga parentes: præcepta autem sunt quorum non est cognita ratio: Etenim de his sapientes Deum faciunt ita loquentem, Præcepta præcepi tibi, quæ non licet cogitando excutias & scruteris: verùm enim his agitatur animus, his adversantur & repugnant gentes: Talia sunt quæ sanciuntur de suina, de carne lacte condita, de vitula percussa, de vacca rufa & de hirco emissario. Quàm angebatur animo Rex David atheos & gentes repugnare præceptis! qui cùm maximè Regem urgebant sophismatis ad angustias ingenii humani contortis, ille multò magis amplexabatur Legem ac tuebatur, quod verum esse hoc ipse verbo testatur, *Multiplicata est super me iniquitas superborum: ego autem in toto corde meo servabo mandata tua*: eodem-

Lev. 19. v. 37.

Psal. 119. v. 69.

demque loco hac ipsa de re ita dicit, *Omnia mandata tua veritas, inique persecuti sunt me, adjuva me.* Jam omnia sacrificia sunt præceptorum è numero: præclarè igitur sapientes propter religionem sacrorum conservari mundum, quia enim observandis præceptis ac judiciis homines probi vitam ævi venientis consequuntur. Et cùm de præscriptorum observatione Lex commonet, præcepta reliquis anteponit, siquidem scriptum legimus, *Custodite ¶ leges meas atque judicia, quæ faciens homo, vivet in eis.*

Ibid. v. 16.

Lev. 18. 5.

¶ Quod hic Vulgatus Interpres *leges meas*, plerumque præcepta mea reddere solet.

PRIMI TRACTATUS
variæ lectiones.

IN MAJORI.

CAP. I. Art. I. עליך

CAP. II. Art. I. המזבח מקומו מכוון

ונאמר ויבן שם שלמה את הבית בהר.

VII. desideratur.

desideratur.

מקום המערכה שמונה עשר טפחים.

VIII. נמצא חצי גובה המזבח כששה
טפחים מסוף הסובב

וגובה מקום המערכה שמונה עשר טפחים.

IX. היבור באמצע המזבח להבדיל.

XII. שבו יורדין לשיתין.

XVIII. והוא שלא יהיה נשאר אבן.

CAP.

PRIMI TRACTATUS
variæ lectiones.

In Minori.

אילין.

המזבח מכוון

ונאמר בדברי הימים ויחל שלמה לבנות את בית יי בירושלים בהר המוריה אשר נראה לדויד אביהו אשר הכין במקום דויד בגורן ארנן היבוסי.

עלה יח טפחים והוא מקום מעמד הכהן

עלה יח טפחים וכונס לקרנות שהקרנות בנין חלול מרובע לכל ארבע קרנות

מקום המערכה שמונה ועשרים טפחים.

נמצא חצי גובה המזבח כב טפחים מסוף הסובב.

וגובה מקום המערכה שמונה ועשרים טפחים.

היבור באמצע המזבח בששה טפחים מסוף הסובב ולמטה לחבדיל.

שבו יורדין לשית.

והוא שלא יהיה בנשאר אבן

CAP. III. Art. VI. desideratur.

CAP. IV. Art. IX. ודובר mendosè.

וכן סביב לכותלי האולם מלמטה עד למעלה

כך היו השלש יציעים מוקפין לבית משלש

רוחותיו ובנין

XII. desideratur.

CAP. VI. Art. V. Utraque editio mendosè habet בשעה שמוז מרם הפר ut probatur in adjecta nota, corrigendum est: מרם הפתח

XVI. במקדש ירושלים

אף על פי שמשמשין

CAP. VII. Art. V. עומד לפני הארון הוי׳

VI. בלשכת הגזית

IX. ישב ופניו כלפי

desideratur.

CAP. VIII. Art. V. בית המוקד בארץ המקבי.

VI. לא שישנו.

X. שישן על משמרו.

XI. עמוד השחר.

FINIS.

ולא אמר ומלקחיה ומחתותיה זהב טהור :

Atqui hîc quoque mendum eſt: nam pro ולא אמר poni debet ואמר, quippe reverà legimus Exod. 25. v. 38. ומלקחיה ומחתותיה זהב טהור·

ורובר· correctè.

desſideratur ad ſecundum ובן

וחמשה על נביהן·

במקדש וירוש·

אעפ ששמומין·

עומד לפני יי׳·

בלשכ׳ שהגזית·

לא ישב ופניו כלפי·

אלא לצפון או לדרום·

בית המוקד כיפה ובית גדול היה מוקף

רובדין של אבן וזקני·

שלא ישנו·

שישן על משמרתו·

עמוד השער·

FINIS.

XXXIII.

EX RABBI
MOSIS MAJEMONIDÆ
OPERE QUOD

MANUS FORTIS

INSCRIBITUR,
TRACTATUS TRES:

I. *De Jejunio.*
II. *De solennitate expiationum.*
III. *De solennitate Paschatis.*

Ex Hebræo Latinè conversi à
LUDOVICO DE COMPIEGNE.

DUas ajunt Hebræi, se leges à Deo accepisse: quarum esset altera mandata scriptis, altera semper à patribus tradita liberis ac sine scripto perpetuùm propagata. Hanc cum negarent omninò scribi oportere, memoria custodierunt ad annum à Christo passo ferè centesimum & quinquagesimum: quo tempore demum quam ad id tempus memoria tenuerant traditionem, propagandam monumentis susceperunt. Illis autem causæ fuere tot & tantæ clades à Vespasiano Romanorum imperatore, atque à Tito ejus filio jam acceptæ; disturbatio templi, suorum tam crudelis trucidatio, rerum denique suarum eversio; ex quibus satis intelligebant brevi se longè lateque dispersum ac dissipatum iri. Putarunt igitur satius esse multò, quæ tantùm audita haberent à Majoribus, ea denique litteris prodere, quàm committere, ut cùm Repub. unà omnia interirent. Cernebant enim futu-

tu-

turum esse, ut propter multas ac varias, quæ sibi & adessent & impenderent, miserias atque ærumnas, sanè paucis liceret doctrinarum studio vacare: sic verò se res habere, ut si doctrinam benè multi investigarent ac consequerentur, tamen eam suis tam longè disjunctis tradere nequirent.

Tum igitur Judæorum princeps Rabbi Judas, is qui apud Judæos quidem propter mores suavissimos atque probitatem singularem, cognomen habet *Sancti*, primùm universam traditionem diligenter undique conquisitam brevibus commentariis, & puris, id est, Hebræis complexus est. Hi sunt illi videlicet commentarii, qui dicuntur Hebræis Mischnaiot, hoc est, secundæ leges ac doctrinâ traditæ. Deinde triginta post annis princeps Academiæ Babyloniæ Rau duos conscripsit libros, Syphra & Syphre, in quibus de his disputat, quæ superiorum illorum commentariorum sunt quasi fundamenta. Paulò verò post edide-

diderunt multi multa. Rabbi Chaia quaſdam in hos commentarios explanationes, quas ſolent additiones appellare. Hunc ſubſequentes ſimul R. Hochaia & Bar Kapara hos item commentarios explicationibus illuſtrarunt iis, quæ Beraitot inſcribuntur. Tandem R. Iochanan confecit Talmud Hieroſolymitanum annis prope trecentis poſt dirutum templum. Atque annos circiter centum poſt compoſuit Rau Aſche Talmud Babylonium. Quæ quidem opera eò ſpectant omnia, ut, rebus quoad fieri poteſt in omnem partem agitatis, apertæ omnibus ſint, & perſpicuæ res vel lege, vel legis tuendæ cauſa ex ſapientium inſtitutis permiſſæ vel interdictæ; mundæ atque inquinatæ, neceſſariæ ac liberæ, poſtremò ad ſacra idoneæ, atque earum contrariæ.

Sed multis olim traditiones Hebræorum fuiſſe ſuperſtitionibus refertas, juſtiſſima Chriſti Jeſu reprehenſio illa declarat, qua Ju-

dæos castigat, qui præpostere gravissimis Dei præceptis futilia hominum instituta præferrent. *Relinquentes enim* (verba sunt Christi) *mandatum Dei, tenetis traditionem hominum, baptismata urceorum & calicum, & alia similia his facitis multa &c.*

Marc. 7. v. 8.

Hujus vero mali magnitudo incredibiliter etiam cum ætate crevit. Nec mirum si corrupta in pejus ruant, cum optima quæque temporis longinquitate depraventur. Itaque venerunt Rabbini isti recentiores, qui cum viderent illorum, qui traditionem composuerant, scriptorum verba pro divinis haberi, eandem sibi comparare studentes auctoritatem, & ipsi ad augendam atque amplificandam traditionem agressi sunt. Nihil autem cùm haberent, quod esset cuiquam Iudæorum aut novum aut inauditum, fictas & commentitias protulerunt fabulas, quas fidei conciliandæ causa proposuerunt quasi mysteria reconditæ cujusdam doctrinæ, ac multitudini ne-

nequaquam credendæ. Quod ita esse facilè cognoscere licet, ex harum fabularum, atque aliarum rerum, quæ disputantur in Talmude, dissimili prorsus ratione atque oratione. Incredibile est enim quàm omnia præter has næ- nias, inconditè, barbarè & monstrosè in Talmude scripta sint, cùm ineptiæ istæ ita purè ac dilucidè, ita nitidè, eleganter, ac compositè narrentur, ut nihil supra. Ex quo quæcunque ridicula atque absurda Talmude continentur promptа & aperta sunt quamvis mediocriter Hebraicè scientibus: contra verò quæ bona atque ad intelligentiam legis conducentia penitus retrusa, atque abdita, ut à pueritia discentibus vix pateant, aliis ne vix quidem. Qua de causa ferè à cunctis aliis, quàm Iudæis omninò repudiatum Talmudis studium ac rejectum.

Extitit annis abhinc quingentis Iudæus quidam, ingenio vir acerrimo ac splendido, & doctrina prope singulari, Rabbi Moses

Majemonides : Cujus quidem opus illud, quod *Doctorem Perplexorum* inscripsit, non modo frequens laudat is Ecclesiæ Doctor, qui solet Angelicus usurpari (viderat enim hunc librum ex Hebræo Latinè conversum) sed etiam suam ipsius auctoritate sententiam sæpenumerò confirmat. Sed qui cùm musis Hebraicis commercium habuere Christiani, eorum ut quisque peritissimus erat Hebraicarum litterarum, ita maximis hunc auctorem laudibus cumulavit. Testes sunt Genebrardus, Grotius, Scaliger, Petavius, Vossius, Buxtorfius, & alii benè multi quorum eruditionem suspiciet omnis ætas. Nam quid ego dicam dè Judæis? qui in hujus viri laudem excogitarunt illud, quod factum est jam tritum omnium sermone proverbium. *A Mose, ad Mosem, non extitit par Mosi.*

Hic igitur R. Moses traditionem Iudæorum tot ineptiis fœdatam in opere Talmudico cum videret, tam fusè, confusè per-

mistè-

mistèque scriptam, atque adeo omnibus judicium intelligens & aures teretes habentibus optimo jure invisam, studium omne suum, curam, diligentiam, atque operam contulit ad traditionem, sublatis ex ea omnibus omninò fabulis, breviter, purè, distinctè & articulatim describendam. Atque erit operæ pretium hujus operis & instituti paucis explicare ordinem & rationem, ex quo facilè intelligetur, quantum insit utilitatis.

Quoniam igitur ordo postulat, ut homini nota prius sit scripta Lex, quàm ad traditionis accedat intelligentiam, idcirco prudentissimus hic Judæorum scriptor opus id, quod traditionem contineat, *Secundam Legem* inscripsit: sed credo illud appellatum esse *Manum fortem* eò, quòd omnium operum, quæ quidem ex hujus scriptoris officina prodierunt, longè maximum sit, & Judæis certe tam utile, quàm quod maximè. Est autem illius tripertita

tita divisio. Nam primò totum opus in libros decem & quatuor distinguitur, deinde illorum quisque complures in tractatus, atque hi denique in capita. Quorum omissis nominibus, hic est librorum ordo & tractatuum, hæc illorum inscriptio, & subjecta cuique materia.

1. *Liber de scientia, cujus sunt tractatus quinque, de legis fundamentis, de conformatione morum, de legis studio, de idololatria, de pœnitentia.*

2. *Liber de amore Dei, cujus libri sunt tractatus sex, de sectione illa Legis* Audi Israel Dominus Deus noster Dominus unus est &c. *quotidie bis recitanda, de precibus ac Sacerdotibus populo benedicentibus, de induendis phylacteriis, scheda postibus infigenda, & describenda cuique lege, de fimbriis sive penicula-mentis à lege imperatis, de rerum omnium consecrationibus, de circumcisione.*

3. *Liber de temporibus, cujus tractatus sunt decem. De sabbato,*

de incolarum ſocietate inter ſe per cibos ineunda, de ſolenni expiationum die, de quibuſcunque feriis, de ſolennitate Paſchatis, (qui ab auctore quidem inſcribitur de pane fermentato & azymo) *de inflando prima die civilis anni cornu arietis, de Scenopegiis, de Semiſiclo quotannis ad ſacra ſolvendo, de Kalendarum dicatione*, ubi & intercalandi ratio, & omnis de Sphæra doctrina tractatur, *de jejuniis, de feſto ſortium, de ſolennitate dedicati templi.*

4. *Liber de re uxoria, cujus ſunt tractatus quinque, de matrimonio, de divortiis, de officiis quæ leviro adverſus viduam fratris ſine liberis mortui ſervanda ſunt, de virgine vitiata, de uxore nomine adulterii ſuſpecta.*

5. *Liber de ſanctimonia, quo tres continentur tractatus, de conjunctione illicita, de cibis interdictis, de mactandi ratione.*

6. *Liber de ſeparatione, cujus ſunt tractatus quatuor, de jurejurando, de votis, de Nazaræorum ratione, de æſtimandis rebus atque hominibus conſecratis, & anathemate.*

7. *Liber de satione, qui continet tractatus septem, de seminibus heterogeneis non una serendis, de iis quæ in agro sunt pauperibus relinquenda, de oblationibus iis, quarum modum suo quisque arbitrio terminat, de decimis primis, de secundis decimis, & quarto satæ arboris anno, de primitiis frugum atque fructuum, ceterisque quæ per totam terram promissam sacerdotibus sunt tribuenda, de anno septimo atque jubilæo.*

8. *Liber de divino cultu novem complectitur tractatus, de templo, de instrumentis & ministris ejus, de ratione adeundi templi atque ex eodem discedendi, de iis, quæ ab altari Lege prohibentur, de sacrificiis faciendis, de sacrificio jugi, & addendis hostiis, de non idoneis ad sacra, de iis sacrificiis quæ fiebant die solenni Expiationum, de sacrificiorum abusu.*

9. *Liber de sacris, cujus sunt tractatus sex, de sacrificio paschali, de illo sacrificio, quod mares faciebant apparentes coram Domino, de primogenitis, de erratis, de homine expiationis*

tionis

tionis indigente, de sacrificiorum permutatione.

10. *Liber de purgationibus continet tractatus octo, de rebus tactu cadaveris humani pollutis, de vacca rufa, de inquinatis leprâ, de iis, qui contaminati cum sint, & ipsi contagione lectos & eas, quibus insident, sedes polluant, de capitibus & quasi fontibus rerum immundarum, de cibis immundis, de vasis inquinatis &* (a) *eluendis, de lavationibus.*

11. *Liber de damnis complectitur tractatus quinque, de detrimentis factis in re pecuniaria, de furtis, de rebus ereptis & perditis, de vulnere homini inflicto, & damno injuriâ dato, de puniendo homicida, & illo, qui occidit imprudens, conservando.*

12. *Liber de rebus acquirendis continet item tractatus quinque, de venditione, de iis, quæ ex communibus privata cujusque fiunt, & donatione, de finibus regundis & prædiorum servitutibus, de mandato & societate, de servis emendis, venden-*

 dis,

(a) En verò baptismata urceorum & calicum.

dis, comiter habendis, remunerandis &c.

13. *Liber de judiciis itidem quinque tractatus continet, de locato & conducto, de commodato & deposito, de mutuum dante & accipiente, de actore & reo, de hereditatibus.*

14. *Liber de judicibus quinos etiam tractatus habet de senatu illo majore, quem Sanhedrin appellant, & animadversionibus quæ penes illum erant, de testibus audiendis atque examinandis, de hominibus legi aut sapientum auctoritati præfractè refragantibus, de officio lugentium, de regibus creandis & faciendis bellis.*

Habes omnium, quæ in hoc opere tractantur, rerum seriem. Sed auctor ille ipse, qui nullas suo operi fabulas inseruerit, tamen permultis hoc idem superstitionibus identidem refersit, atque observationibus minutis, ne dicam planè ridiculis. Nam ut vere dicam litterarum aucupium commune est Judæorum omnium, nec eorum ferè quisquam est, qui sequatur legis mentem ac sententiam.

tiam. Quanquam hic quidem auctor satis in suo *Doctore Perplexorum* indicat, se ab istiusmodi superstitionibus, quas ipse uti sunt ab aliis & institutæ, & observatæ, ita hic descripsit, animum habere quàm maxime alienum. Ut ut est, id certe constat, istas superstitiones atque minutias rebus sanè gravibus & dignis, quæ ab homine divinæ Legis amante cognoscantur, longè præponderari. Accedat eò quod eas ipsas, quæ à Judæis observentur, superstitiones scire, vel maximè conducat: Neque enim ex iis aut pauca aut mediocria possunt quasi tela depromi in Judæos ipsos intorquenda. Missum facio hoc opus utile fore puritatis Hebraicæ studiosis, quippe de hisce rebus tam purè, quàm hic auctor, tamque eleganter, hactenus scripsit nemo. Quare cùm ignotum adhuc manserit Hebraicè nescientibus totum hoc Majemonidæ opus, præter minutas quasdam particulas hinc inde excerptas, quas doctissimorum hominum aliqui Latinè

terunt aut animi gratia, aut quia ſtudiorum ratio ita poſtulabat, nos illud omninò Latinum faciendum ſuſcepimus. Quod eo fecimus confidentiùs, quò litteris Hebraïcis à teneris (ut ajunt) unguiculis imbuti, atque ad Judæorum ceremonias, heu! nimium diligenter inſtituti, nihil à nobis ad communem utilitatem præſtantius afferri poſſe duximus.

Nam ex parentibus natus Iudæis, patrem habui eum, qui principio Metenſi, deinde multis ac variis in Germania Synagogis præfuit. Illius fuit atavus R: Jacobus de Veil; de quo in Bibliotheca Rabbinorum duo hujus ætatis viri meminerunt, alter ex doctrina longè clariſſimus Joannes ille Buxtorfius, alter etiam dignitate perilluſtris Joannes Plantavitius Pauſanus Epiſcopus Lodovenſis. Ab hoc ego patre ſum cura eductus ſingulari, & litteras Hebraicas perquàm ſtudiosè edoctus ad annum ætatis meæ decimum & ſextum, quo ego cœpi alios

alios instituere, & Talmudicum opus publicè explicare ad annum ætatis meæ undevigesimum. Tum verò misericors de cælo me respexit Deus immeritum, atque à diuturno me errore, longèque perniciosissimo deduxit ad veritatem Christianam, atque adeo sui ipsius cognitionem. Commodè enim Tertullianus, *Cui veritas comperta sine Deo; cui Deus cognitus sine Christo?* Itaque Metis jam catechumenus evocor à Rege Christianissimo ad Aulam, quæ tunc temporis erat Compendii. Ibi me susceperunt è sacro augustoque baptismate Rex Christianissimus, simul & Regina ejus mater octiduo post Pentecosten anno reparatæ salutis M.D.C.L.V. conferente sacramentum illustrissimo Suessionensium Episcopo, eodem illo, qui Regem inauguraverat. Lib. de ani. cap. 1.

Rex autem & suo me nomine decoravit, & urbis, in qua gesta res est, vocabulum pro cognomine mihi imposuit. Atque ex illo tempore munificentissimi Re-

gis

gis sumptibus Latinas didici litteras; quas ideo cum Hebraicis conjunxi, ut aliquando possem Ecclesiæ optimæ parenti quoquomodo inservire. Sed jam ad id, unde digressi sumus, revertamur.

Cum habeam multa ex hoc opere elaborata ac confecta sic ut jam nunc possint divulgari, libuit tamen prius edere modicum veluti specimen, unde cognoscere liceat quid de reliquo sit judicii futurum: tentare enim volui, an sic posset in lucem proferri hoc opus, ut probaretur. Prodeunt igitur nunc quidem omninò tres perquàm exigui (sicuti ferebat natura speciminis) tractatus, de jejunio, de solennitate Expiationum, ac de solennitate Paschatis. Hic ab auctore inscribitur, ut supra dixi, tractatus de pane fermentato & azymo, sed nos eum, quia non de his solùm disputat; verùm omnes explicat cœnæ paschalis celebrandæ ritus, nomine latiùs patente appellavimus. De Agno verò Paschali, is, quo

quoniam in libro de ſacris de illo accuratè diſſeritur, cumulatèque, in hoc tractatu duntaxat attingitur. Quòd autem ad hujuſmodi ſcripta Judæorum intelligenda requiruntur multa jam cognita ex obſervatione, atque rerum ipſarum uſu, qui quidem apud Chriſtianos, quamvis Hebraicarum litterarum peritos ferè deſideratur, idcircò tractatus hos notis illuſtravimus. Item loca è ſacris voluminibus in eos adducta crebrò produximus, quia in extremo ſita illorum erat vis omnis. Atque etiam ut auctoritas ſacri textus ad ſenſum auctoris accommodaretur, à ſacra editione vulgata ſæpenumerò declinandum erat ad Hebraicam (ut ſancti Hieronymi verbis utar) veritatem. Itaque inſtitueram ad marginem notare quid eſſet diſcriminis inter utrumque textum ſacrum, ſed ad extremum cœpto ſciens deſtiti. Quid vero? Numquis in animum hoc inducat ſuum, ut credat in opuſculo tam parvo reperiri poſſe, quod pro re Chriſtiana

fa-

faciat? Omninò tamen ſic ſe res habet: ex verbis & ſententia Judæi longè pervicaciſſimi planè poteſt id effici, quod Chriſtianos inter & Judæos maximè venit in contentionem, Chriſtum ab his etiamnum exſpectatum jam dudum (a) veniſſe. Adeò & Rabbinorum ſcripta proſunt non modo ac confirmandam Eccleſiæ doctrinam planè divinam: ſed etiam ad refellendam Judæorum contumaciam non ferendam. Si quis autem eſt, cui noſtra hæc ingreſſio longior appareat, is eam non cum hujus ſpeciminis, ſed cum univerſi operis, cui præfamur, magnitudine comparet, ſic fortaſſe fiet, ut etiam brevior eſſe videatur. Ac de noſtro quidem inſtituto ſatis: aliquando enim Rabbi Moſem Latinè loquentem audiamus.

TRACTA-

(a) Vide in tractatu de jejunio notam, quam appoſui quinti capitis articulo ſecundo.

TRACTATUS DE JEJUNIIS.

Jussum est unum, quo præscribitur nobis, ut ad Dominum clamemus calamitoso quoque tempore, quod a Republica avertat Deus: cujus jussi explanatio in his continetur capitibus.

CAPUT PRIMUM.

In quo describitur Jejuniorum lex quæ est ex illo nata jusso.

I.

IMperat divina lex clamare voce, & tuba ululante canere in omni calamitate publica; est enim in ea dictum, *Contra hostes qui dimicant adversum vos clangetis ululantibus tubis.* Cujus sententia est ea, ut quæcumque nos calamitas affligat, fames, pesti-

lentia, locustæ & similia, ploremus ac clangamus.

II.

Id verò pœnitentiæ est. Nam si tempore calamitoso clangor detur lugubris ac clamor, omnes intelligent propter flagitia sua secum esse malè
Jer. 5. 26. actum, ut scriptum est, *iniquitates vestræ declinaverunt hæc &c.* Quod ipsum faciet, ut illa calamitas amoveatur.

III.

Sin autem nullus edatur neque clamor, neque sonus, sed dicatur hoc ex rerum natura exoriri, & calamitas illa evenisse casu fortuito, contumacia est ista quidem, ex qua sit, ut homines in suis perseverent peccatis, & aliam alia sequatur pernicies; id nimirum, quod in lege scriptum est,
Lev. 26. *sed ambulaveritis ex adverso mihi; ego*
22. & 23. *quoque contra vos adversus incedam:* id est, si, cum ego vobis labem inferam aliquam, ut vos revocem ad rectè faciendum, hanc vos tribuatis casui, concipiam & istius contumaciæ iram.

IV.

Itaque sanxerunt legis interpretes, ut in omni calamitate publica jejunium sustineatur tamdiu, dum de cœlo misericors respiciat Deus: atqui id temporis clamatur, preces funduntur, misericordia divina imploratur.

tur, & clangor editur tubæ solius: in templo autem tubæ simul & buccinæ clangor datur, minor buccinæ & tubæ major, quippe quæ in tempus acerbam lege præscribitur. Nec verò par est tuba simul & buccina clangere, nisi in templo, cum dicat Psaltes, *in tubis ductilibus & voce tubæ corneæ, jubilate in conspectu regis Domini.* Ps. 97. 6. & 7.

V.

Sed illa quæ indicuntur populo jejunia, non instituuntur per complures dies continuos, quæ populi pars major sustinere nequit: verum cum sit jejunium institutum, ejus est primordium capiendum die hebdomadæ secundo, idem continuandum (a) quinto ejusdem hebdomadæ & consequentis secundo. Atque secundum istum ordinem per secundum, quintum, & secundum consequentes servabitur jejunium, dum placatum efficiat Deum.

VI.

Non indicitur populo jejunium neque sabbato, neque die festo ullo, quibus nec clangendum, sive buccina, sive tuba, nec clamandum, sed precibus est imploranda misericordia. Rursus iisdem diebus hæc omnia fiunt in urbe ab alienigenis obsessa, aut flumine obruta; itemque & in navi nau-

(a) Hinc ille in Euangelio Pharisæus, *jejuno bis in sabbato*, nempe die 2. & 5.

naufragium faciente; atque etiam propter singulos homines, quos persequantur alienigenæ, prædones, aut spiritus malus sabbato instituitur jejunium, clamatur, & misericordia precibus imploratur. Clangor quidem nullus fit, nisi ad convocandos viros qui opem ferant & a periculo liberent.

VII.

Nec incipitur jejunium indictum aut Neomeniis, aut solennitate dedicati templi, aut sortium feriis, aut diebus illis (a) profestis qui intersint inter dies festos duos. Cum verò propter calamitatem jam est jejunii factum initium vel per unicum diem, tum si consequens jejunii dies incidat in aliquem ex istis diebus, is in jejunio peragendus est.

Esth. 9.26. Ex illo tempore dies isti appellati sunt Phurim, id est, sortium.

VIII.

Hæc autem jejunia quæ sunt propter calamitatem instituta neque prægnantes mulieres spectant, neque nutrices, neque pueros. Atqui omnes habent potestatem edendi ea nocte, quam consequitur jejunium, si non est ad impetrandam pluviam institutum, de quo inferius. Qua verò nocte jejunium vel publicum, vel privatum an-

(a) Ut illi qui inter primùm & ultimum Paschæ diem festum intercedunt: item & illi qui inter primum & ultimum diem festum tabernaculorum intersunt.

antecedente comedendi licentia datur, ea quidem ad auroram usque comedendi licentia est illi, qui nihil adhuc cepit somni. Nam qui jam dormierit, ipsi rursum ea nocte comedere, non est integrum.

IX.

Et tanquam populus universus jejunio se macerat in calamitate publica, sic unusquisque subeat jejunium in calamitate sua: ut si quis habeat aliquem è suis graviter ægrotantem aut in locis desertis errantem, aut in carcere vinctum, pro illo misericordiam & jejunio & precibus petat, atque omnibus, quas fundet preces, solennem precationem adhibeat istam: *Exaudi nos pater noster, exaudi nos die jejunii isto, quoniam in ærumna sumus ingenti, Ne impietatem intueare nostram, neve dissimules, ò Rex noster, postulationem nostram. Præsto nobis esto clamantibus, antequam invocemus te responde nobis, nos adhuc loquentes tu jam exaudiveris, secundum id quod prædixit vates*, ERITQUE ANTEQUAM CLAMENT EGO EXAUDIAM; ADHUC ILLIS LOQUENTIBUS EGO AUDIAM; *Nam tu es is qui redimas, liberes, respicias, & misereare miserrimis quibusque & gravissimis temporibus. Benedictus esto domine qui exaudias populum tuum tempore calami-* *Esai. 65. 24.*

toso, Deus Salvator. Nullus autem homo privatus jejunus sabbatum, aut alium diem feriatum, aut Neomenias, aut solennitatem dedicati templi, aut sortium ferias traducat.

X.

Sed privatus quisque nisi sole adhuc lucente in se receperit jejunium diei sequentis, omninò nullum erit. Qui igitur id in se recipiet? Ad vesperam post fusas preces dicat, *cras servabo jejunium*, & constituat se postridie jejunium esse servaturum, ac si deinde nocte comedat, tamen jejunium non solvit. Item si quis animum induxit & in se recepit jejunium servare per tres quatuorve dies continuos, quamvis nocte quaque cibum capiat, jejunium tamen non solvit: Neque est necesse, ut animus applicetur ad jejunii propositum singulis diebus in crastinum.

XI.

Si quis ante finitum diem in se recipiat jejunium diei sequentis, eoque (*a*) expleto nocte demum subsequente in animum inducit, & posterum diem in jejunio traducere, etsi jejunam duxerit noctem, jejunium tamen nullum erit, quippe quod de die in se non recepit. Nec verò dici necesse est, si cum de nocte cibum ceperit

(*a*) Non expletur autem jejunium ante exactum diem.

perit manè denique jejunium in animum induxit, jejunium istud esse omninò nullum.

XII.

Qui per quietem malum viderit insomnium jejunum ducat diem crastinum: Id enim adducet ipsum ut in suas inquirat actiones, easque exploret; & sese recipiat ad frugem. Quod quidem jejunium etiam sabbato servatur, cunctisque fundendis precibus precatio adhibenda ista est: *Exaudi nos pater noster, exaudi nos &c.* etiam si jejunium id non est a præterito sole constitutum. Jejunium verò sabbatinum altero debet expiari jejunio. Nam deliciæ certè sunt eæ neglectæ quæ in sabbatûm lege præscribuntur.

XIII.

Sed ad horas etiam aliquas jejunium quisque constituere potest; si modo per spatium diei præteritum nihil cibi ceperit; ut si quis sollicitus & occupatus in negotiis suis nihil comederit ad meridiem, aut usque horam (*a*) nonam per reliquas diei horas potest jejunium constituere, & illa precatione uti; *Exaudi nos* &c. si quidem in se recepit jejunium ante istas jejunii horas. At enim si quis posteaquam cepit cibum, reliquum

(*a*) Usurpatur hic Hebraica numerandi ratio: prima enim diei artificialis hora est apud Hebræos ea, quæ nobis sexta dicitur.

diem jejunio exigat, jejunium istud horarum est habendum.

XIV.

Quicumque jejunium servat, aut ob calamitatem suam, aut ob malum aliquod insomnium, aut ob publicam labem, is neque ulla se voluptate permulceat, neque (a) erecto capite incedat, neque exsultantem se & animo læto præbeat, propter illud vatis dictum. *Quid murmuravit homo vivens, vir pro peccatis suis.* Verum ei, qui est in jejunio, licet tamen gustare pulmentum etiam ad sextarium, dummodo nihil sorbeat, sed quod gustarit illico respuat. Si quis oblitus jejunii, comederit aliquid, jejunium niholominus absolvat.

Lament 3. 39.

XV.

Si privatus aliquis jejunium instituit aut propter ægrotum, isque convaluit; aut propter calamitatem, eaque evanuit, suum nihilominus jejunium compleat. Si quis è loco ubi jejunium servetur, abeat in eum, ubi nullum sit jejunium, jejunium ille servare debet, planèque perficere. Et rursus, si quis è loco ubi nullum est jejunium, abeat in eum, ubi jejunium est institutum, servabit is unâ cum istius loci incolis jejunium. Sin oblitus jejunii comederit aliquid, ne appareat in vulgus, neve suo indulgeat ingenio.

XVI.

(a) Quod arrogantis est.

XVI.

Si cum populus universus petat jejunio pluviam, ea concedatur ante meridiem, jejunium non conficitur, sed omnes cibum capiunt, tum conveniunt in unum, & dicunt hymnum illum magnum, qui non dicitur nisi satiatio animo, ventreque expleto. Sin autem a meridie pluat, siquidem dies majori ex parte sanctè traductus est, jejunium conficiatur. Similiter jejunium inceptum aut propter calamitatem, aut propter legis oppressionem; si finem illæ capiunt ante meridiem, non perficitur; contra si post meridem.

XVII.

In omni autem jejunio quod est indictum populo propter calamitatem, & judices & populi seniores frequentes in synagogam conveniunt, ubi quæ sint suorum facta civium exquirunt: à precibus matutinis ad meridiem, tollunt peccandi occasiones, admonent, concionantur, & inquirunt in homines effrænatos & scelestos quos reprimunt, itemque in superbos quos prosternunt atque abjiciunt; & si quid ejusmodi. A meridie ad vesperam per quartam diei partem leguntur & benignæ prædictiones & acerbæ execrationes legis, propter illud sapientis dictum, *Disciplinam domini, fili mi, ne abjicias* Prov. 3. v. 11.

nec deficias, cum ab eo corriperis. Tum etiam è Propheta legitur sectio aliqua, quæ reprehensionem contineat cum præsente calamitate congruentem, & per ultimum diei quadrantem preces vespertinas fundunt, misericordiam implorant, clamant, & peccata confitentur, quantum in ipsis est.

CAPUT SECUNDUM.

In quo enumerantur illæ calamitates, quarum causa jejunium indicitur.

I.

PUblicæ verò calamitates istæ sunt, propter quas jejunium instituitur, & datur clangor: vis ea omnis, quam Israeliticis faciunt hostes, arma, pestilentia, immanium belluarum incursio, locustarum & bruchorum repentinæ multitudines, ruinarum crebritas, morbi contagio, uredo, rubigo, annonæ difficultas, & imbres immoderati.

II.

Quæcunque civitas harum una affligitur calamitate, jejunium instituit, & clamorem edit tubæ, donec calamitate liberetur. Vicinæ civitates clangorem omittunt, sed jejunio & pre-

precibus Dei misericordiam pro afflicta civitate implorant. Sabbato verò nusquam datur neque clamor neque clangor, quemadmodum supra diximus: præter difficultatem annonæ, cujus causa vel sabbato clamor editur, nec tamen tubæ clangor sabbato datur.

III.

Primo vis ea omnis quam Israeliticis faciunt hostes, ut si alienigenæ veniant bellum instructuri adversus Israeliticos, impositurí vectigal, regionem capturi, legem quamvis exigui momenti oppressuri; ipsi injuriam accipientes jejunium servent, & ululanti tuba canant, dum Dei misericordiam impetrent: vicinæ autem civitates jejunium servantes nullum dent clangorem, nisi ad convocandos homines qui periclitantibus opitulentur.

IV.

Deinde arma, etiam pacifica. Nam si alienigenæ bello persequentes alienigenas, transeant per regionem Israëlitarum; licet contra hanc nullum moveant bellum; tamen calamitas habenda est, cujus ergo instituitur jejunium. Ex eo enim legis dicto, *Et gladius non transibit* (a) *terminos vestros*, facile est intellectu, vel conspectum belli esse calamitosum. *Lev. 26. v. 6.*

V.

(a) Textus Hebræus habet non transibit in terra vestra.

V.

Tertio loco fuit peſtilentia, exempli cauſa ſi ex urbe quingentis habitata viris tres efferantur mortui per tres dies continuos, peſtilentia eſt illa quidem: totidem ſi efferantur vel uno & eodem die, vel per dies quatuor, peſtilentia non eſt. Jam in urbe, quæ à mille hominibus incolitur, ſi moriantur homines ſex per tres dies continuos, peſtilentia eſt: ſin totidem in ea moriantur aut uno die, aut diebus quatuor, nulla eſt peſtilentia: Atque hæc numerandi ratio tenebitur in aliis civitatibus obſervandis. Mulieres autem, pueri, & ſenes ii, qui nullum porro laborem ſuſtinere queunt, inter urbis incolas non numerantur hac in re.

VI.

Si peſtilentia fuerit in terra Iſraëlitarum, jejunium inſtituetur & in iis locis, ubi Iſraëlites exulant: Item ſi peſtilentia fuerit in ea urbe, quæ & frequentes in aliam urbem emittit hominum turmas, multaſque ex illa viciſſim excipit, oportet jejunium inſtituant ambæ quamvis longè ſint diſſitæ.

VII.

Nullum verò jejunium inſtituitur propter incurſionem belluarum immanium, niſi fuerint illæ divinitus immiſſæ. Sed hoc quo tandem modo

do nosci potest? Si in urbe videantur interdiu, divinitus illæ sunt immissæ scilicet: sin bellua fera interdiu conspiciatur ruri a duobus hominibus, eosque sibi visos non effugit, à Deo est immissa: at si eosdem, postquam vidit, consectata non est, non à Deo immissa existimatur. Simili ratione cum in finitimo speluncæ agro homines cernat duos, eosque consectetur, putatur à Deo immissa: in specu autem ipso etiamsi illos sit persecuta, tamen non putatur à Deo immissa, nisi necaverit ambos, & ex illis unum duntaxat devoraverit. Nam in specu si devoraverit ambos non idcirco videtur esse divinitus immissa: specus enim ipsum, quia tectum belluæ est, homines ad expellendam famem vorasse judicatur, non ideo, quòd à Deo sit immissa.

VIII.

Cum verò hominum domicilia sint in locis incultis & deserta solitudine, quæ ferarum cœtu completur; tum si qua fera & in tectum scandit, & infantem è cunabulis corripuit, divinitus immissa est: Sin non eò venit insolentiæ: nequaquam immissa à Deo ducenda est: Sedenim homines illi periculum ultrò adierunt, cum in sedem ferarum concessere.

IX.

Vilium autem animantium causa, vel

vel humi serpentium, vel volucrium, quæ sunt ad damnum immissæ, velut angues, scorpiones; (nihil enim opus est dici de muscis, crabronibus, & eorum similibus) neque jejunium instituitur neque datur clangor, attamen clamor profunditur.

X.

Locustarum & bruchorum causa jejunium instituitur, & funditur clangor, si vel unica (a) apparuerit ala in omni terra Israëlitica. (b) Erucarum verò paucarum ergo: ob illud autem locustarum genus, quod cicada dicitur neque jejunium instituitur, neque fit clangor: datur autem clamor.

XI.

Propter uredinem & rubiginem, statim ac segetum perculerunt partem aliquam, licet ea sit tam exigua, ut ne furni quidem orificium possit obturare, instituitur jejunium & clangor funditur.

XII.

Jam de ruinis; si in urbe crebò decidant firmi parietes, quos nullum tangat flumen, ista quidem calamitas est, cujus causa jejunium instituitur &

(a) Id est vel unica locusta. Aut unus bruchus.

(b) Quatuor hic numerantur locustarum genera: quæ & in scriptura sacra commemorantur sæpenumerò, sed generum distinctio in his regionibus non est satis nota.

& funditur clangor: Item si procellæ & turbines ædificiis evertendis habitatores opprimant, jejunium indicitur & datur clangor.

XIII.

Sequitur morbi contagio: Cum igitur plures in eadem urbe tentet morbus unus, velut angina, febris ardens, aut ejusmodi alius, si homines de medio tollat, publica est calamitas, cujus ergo jejunium indicitur, & editur clangor. Viridis scabies instar vesicarum (a) turgentium habetur; ita, ut si ad majorem populi partem pertinuit, jejunium instituatur, & detur clangor: siccæ autem scabiei causa clamor tantùm editur.

XIV.

De annonæ difficultate, si qua in urbe viluere merces illæ, quibus se plerique cives sustentant, cujusmodi Babylone sunt vestimenta linea, vinum & oleum in terra Israëlitica, cum adeo languescat commercium, ut mercator ad inveniendos emptores, cogatur nummis vendere sex, quod est decem nummorum, ista quidem est publica calamitas, cujus causa clangor datur ac profunditur clamor etiam sabbato.

XV.

(a) Quæ fuit sexta Ægyptiorum plaga, ut videre licet in Exodi cap. 9. v. 9. *Erunt enim in hominibus & jumentis ulcera & vesica turgentes in universa terra Ægypti.*

XV.

Si tanti fuerint imbres, & tam assidui; omnia ut obsideat aqua, supplicationes decernuntur: neque enim ulla calamitas major est hac, qua evertuntur ædes & fiunt dominorum sepulchra. In terra autem Israëlitica nullæ propter nimios imbres supplicationes indicuntur. Regio enim illa montosa est, & ædes è lapidibus exstructæ, quibus imber etiam utilis est; nec verò instituitur jejunium ad utilitatem amovendam.

XVI.

Si postquam fruges solo creditæ herbescentem fuderunt viriditatem, pluvia defecerit, eaque viriditas cœperit arescere, jejunium instituitur, & profunditur clamor, usque dum aut largus ceciderit imber, aut omnis omninò viriditas exaruerit. Item si tempore Paschali, aut prope id tempus in terra Israëlitarum (etenim hoc anni tempore in Judæa florent arbores) non effluxerint imbres, jejunium instituitur, & eduntur clamores, donec aut imbres arboribus salutares deciderint, aut pluviarum tempus cesserit.

XVII.

Similiter si cum advenerit tabernaculorum solennitas nondum imbres effluxerunt tanti, ut expleverint cisternas, lacunas, foveas jejunium institu-

ſtituitur, donec idonea effluxerit pluvia: quibus autem præter aquam pluvialem, nulla eſt alia, quam potent, aqua, iis ad obtinendam pluviam jejunium inſtituendum eſt quandocunque aqua deficit, etiam æſtivo tempore.

XVIII.

Si pluviarum tempore pluvias inter duas dies ſicci interceſſerint quadraginta, id nimirum annonæ ſterilitatem minatur, adeòque & jejunium indicitur, & clamores eduntur, uſque dum pluat aut pluviarum tempus præterierit.

CAPUT TERTIUM.

In quo declaratur quid factum oporteat in neceſſitate pluviæ.

I.

CUm advenerit pluviarum tempus ſi ſub initium non pluat, exſpectetur ad decimum & ſeptimum diem menſis Octobris, quo niſi pluat, ſoli (*a*) ſapientium diſcipuli jejunium inſtituunt

(*a*) Sapientes à Judæis nominabantur primo non ii, qui ingenio & omni ſcientiæ genere excellerent, ſed qui legem Domini meditarentur die ac nocte, & divina illa doctrina cæteris præſtarent, at propter nominis arro-

tuunt per secundum & quintum ejusdem hebdomadæ diem & consequentis secundum. Atque ad hoc discipuli sapientium idonei sunt (a) omnes.

II.

Sin venissent Kalendæ Novembris, necdum plueret, judices populo jejunia indicunt tria, quæ servantur secundo, quinto, secundo: (b) nocte verò hæc jejunia præcedente comedendi licentia est: sed enim (c) qui tum sunt in officio sacerdotes, quippe occupati in sacris faciendis, non servant unà cum populo jejunium. Populus autem omnis coit in synagogas, preces fundit, clamores edit, & misericordiam implorat, ut omnibus solet jejuniis.

III.

Cum hæc peregerint, necdum fuerint

arrogantiam dicti sunt postmodum sapientium discipuli, ut à Græcis primo sophi, deinde Philosophi dicti sunt qui rerum cognitione cæteros superarent.

(a) Ut nemo sibi persuadeat se liberum esse jejunio ideo, quòd litteris operam det.

(b) Quanquam Judæi sic observant temporis spatia, ut noctem dies subsequatur.

(c) Sacerdotes enim omnes in duas & quinquaginta erant descripti curias, quarum una serviebat altari singulis hebdomadis, & quoniam hujus curiæ fidei, custodiæ, ac diligentiæ sacra omnia, imo & omnis religio committebatur, viri curiæ servientis dicti sunt homines custodiæ, quo quidem nomine & nos utemur deinceps.

rint exauditi, tum judices alia populo indicunt jejunia tria secundo & quinto *ejusdem* hebdomadæ, & consequentis secundo servanda: Atque istorum jejuniorum vigiliâ oportet cænare ante solem occidentem itidem, ut vigilia solennitatis expiationum. Hac vice viri (*a*) custodiæ quidem dimidium diem jejunant tantum: (*b*) viri autem familiæ, quo vocabulo nominantur sacerdotes diarii, nullatenus jejunant. Quâ verò jejuniorum vigilia oportet cænare ante solis occubitum, eâ cum aliquis comedere cessavit, ac constituit se deinceps nihil comesturum, ei porrò nihil est comedendum, etsi per diei spatium licet.

IV.

Atque jejuniis illis tribus populus opere prohibetur interdiu, non ita noctu. Neque fas est corpus integrum in calida lavare; vultum, manus & pedes licet: ob eamque causam balnea clauduntur. Itemque unctura est etiam illicita, nisi contra fætorem fiat. Atque viro etiam interdicitur ne cum uxore sua cubet id temporis. Nec quisquam in urbe calceatus incedit,

(*a*) De his modo fusè actum.

(*b*) Quælibet sacerdotum curia dividebatur rursum in familias septem, ex quibus unaquæque unum hebdomadæ diem obibat altaris munera. Unde sacerdotes ejus familiæ, quæ erat in sacris occupata, nominabantur sacerdotes diarii.

dit, sed viatoribus conceditur; ut calceis utantur, & in Synagogis preces funduntur, fiunt clamores, & imploratur misericordia sic, ut in aliis jejuniis.

V.

His exactis si necdum fuerunt exauditi, judices alia instituunt jejunia septem; quæ servantur secundo, quinto, secundo, quinto, secundo, quinto, secundo: atque his unis jejunant & prægnantes & nutrices; superiora enim jejunia non observant neque prægnantes neque nutrices, quæ tamen & illis non edunt & bibunt delicatê & opiparè, sed tantum cibi & potionis capiunt, quantum ad alendum infantem vel adhuc alvo contentum, vel jam partum necesse est.

VI.

Atque his septem jejuniis viri custodiæ jejunium complebunt omninò, viri autem familiæ jejunant dimidium diem non integrum: Et quidquid interdictum est tribus jejuniis mediis, his ultimis septem etiam est factu nefas.

VII.

Sed hæc ultima jejunia prioribus amplius habent id, quòd istis tantummodo clangores edantur & supplicationes fiant in vicis urbis, in medio ponatur senex, qui populum increpet & moneat, ut de suarum actionum cursu

cursu deflectat tandem, matutinis precibus solitis addantur precationes sex: itemque vespertinis, ita, ut preces fundantur quatuor & viginti, claudantur tabernæ, quæ secundo hebdomadæ die, sero recluduntur (*a*) utcunque, quinto autem toto patent die (*b*) propter sabbati observantiam. Cum verò duo sint tabernæ ostia, unum aperitur, & clauditur alterum. Sin præter fores habeat taberna tabulas, in quibus merces exponantur, fores securè pandentur.

VIII.

Postea verò nisi fuerint exauditi, commercio abstinent, & ædificiis, quæ ad oblectationem parantur; qualia sunt ea, quæ picturis sunt ornata, & figuris incisa variis: itemque ab iis consitionibus, quæ ferè voluptatis causa feruntur, ut multa myrti genera & aloes, raraque fiunt sponsalia & nuptiæ, quæ nec conceduntur omninò nisi ei, qui nondum præcepto, *crescite & multiplicamini* fecit satis *Gen.* 1. 28. (Nam in fame nulli, qui præcepto huic paruit, licet uti lecto jugali) raròque alteri alter salutem dicit. Cum verò sibi salutem impertiuntur disci-

(*a*) Ut sibi quisque emat in cœnam obsonia.

(*b*) Quinto enim hebdomadæ die, obsonia comparantur in sabbatum. Nam vigiliâ sabbati ea condire oportet, si quidem ipso sabbato nec ignem excitari domi licet.

puli sapientium, ut reprehensi & Deo abominati se se præbent, quibus si salutem dederit plebejus, eam illi reddunt quidem, sed voce languenti & demisso capite.

IX.

Rursumque soli discipuli sapientium, jejunia instituunt per secundum quintum & secundum usque dum præterierit (a) periodus Martia. Hæc autem jejunia non pertinent ad vulgum: neque enim vulgo propterea quod non pluat indicuntur plura quàm jejunia tredecim, de quibus modo. Atque in his jejuniis quæ à privatis servantur ad exitum periodi Martiæ (b) licet noctu (c) capere cibum; opera moliri, corpus lavare & ungere, lecto jugali uti & calceis, tanquam aliis jejuniis; tum etiam Kalendis & (d) sortium feriis intermittuntur. Confecta periodo Martia, nimirum cum sol signum illud ingreditur, qui Taurus appellatur, nullum porrò jejunium instituitur: pluvia enim ejus temporis malo est omini cum prorsus ab initio anni non pluerit.

X.

(a) Dividunt Hebræi annuum solis cursum in periodos seu circuitus quatuor, quæ periodi mensis ejus, à quo incipiunt, nomine appellantur, licet unaquaque tres menses solidos complectatur.

(b) Id est ad mensem Junium.

(c) Nimirum ea lege, quæ præscribitur cap. 1. n. 8.

(d) Vide caput primum ad numerum 7.

X.

Hæc ita fiunt in Iſraëlitica terra & ſimilibus ejus regionibus: quibus autem locis pluvia eſt neceſſaria vel ante decimum & ſeptimum diem Octobris, vel poſt eum, cum pluviæ tempus acceſſerit, privati inſtituunt jejunia per ſecundum, quintum, & ſecundum quæ interrumpunt Kalendis, ſolennitate dedicati templi, & ſortium feriis; tum ſeptem fere dierum intercapedo fit, & niſi pluerit judices indicunt populo jejunia tredecim, eaque ordine ſuprà dicto.

XI.

Verùm extra terram Iſraëliticam ſi quæ à judicibus impetrandæ pluviæ cauſa indicuntur jejunia populo, iiſdem (a) noctu cibum licet capere, nec illa jejunia à reliquis diſcrepant ullatenus: neque enim populo indicitur jejunium par ei, quod ſervatur in ſolennitate expiationis, niſi in ſola terra Iſraelitica, atque in eadem illa ob pluviæ neceſſitatem dumtaxat, & ob eam ipſam cauſam jejunia omninò decem illa, quorum media ſunt tria, ultima ſeptem.

(a) Ea lege, qua dictum eſt cap. 1. n. 8.

CAPUT QUARTUM.

Describuntur supplicationes quomodo fiebant in terra Israelitica.

I.

QUotidie per ultima jejunia septem ista, quæ pluviæ causa indicebantur supplicationes fiebant in hunc modum. Arca fœderis efferebatur in urbis plateam, in quam conveniebant omnes induti sacco, deinde cinis exustus ponebatur & in arca fæderis, & in legis volumine ad augendum luctum, & commovendos spectantium animos: tum è plebe aliquis in caput Principis supremi senatus, itemque in (*a*) Patris ejusdem senatus caput, ubi phylacterio induitur, cinerem ponebat, ut pudore suffusi redirent in viam: post in suo quisque capite cinerem locabat.

II.

Postea senex, qui idem doctus esset, statuebatur in medio cætu, atque cætus universus considebat: sin nullus esset excultus doctrina senex, literatus homo deligebatur: hoc etiam deficiente eligebatur vir venerabilis dignitate formæ, qui cætum admoneret

(*a*) Erat in supremo senatu alter a principe qui Pater senatus vocabatur quod sibi nomen asciscit etiamnum cujusque Synagogæ summus Rabbinus.

ret his fere verbis: Fratres nihil efficit saccus, nihil jejunia, quod in Ninivitis cernere licet, de quibus nullibi scriptum legetis; Et respexit Deus saccum illorum, atque jejunium: sed enim *& vidit Deus opera eorum, quia conversi sunt de via sua mala: & misertus est &c.* tum illud commemorabat Prophetæ dictum, *Scindite corda vestra non vestimenta vestra*, quibus deinde addebat ejusmodi alia, ut hominis erat captus, donec audientium animos flexerit, eosque adeo ad sinceram pœnitentiam reduxerit.

Jon. c. 3. n. 10.

Joel 2. 13.

III.

Post huius admonitiones, omnes surgebant ad precandum, atque ex omni cætu eligebatur Ecclesiæ minister idoneus, qui in istis jejuniis preces funderet: quod si admonitor ille idem dignus esset qui precaretur, ipse preces etiam fundebat; sin minus, alteri precandi munus tribuebatur.

IV.

Atenim quis tandem est idoneus, qui jejuniis in istis preces fundat? ille videlicet qui crebris utitur precibus, qui frequens Legem volvit, Prophetas, & Hagiographa, tenuis & inops, qui neque in liberis suis aut domesticis, neque propinquis aut consuetudine conjunctis ullum habet hominem flagitiosum, qui domum ha-

bet scelere vacuam, cujus adolescentiam nulla attigit infamia, humilis, plebi acceptus, & dulcedine vocis suavis: His cum accesserit senectus, præclarum est: verùm in quo hæc insunt omnia, ille preces fundat, etsi senectus abest.

V.

Hic igitur synagogæ minister primò solitas preces fundebat ad precationem illam, cujus in extrema parte est, *benedictus esto tu Domine redemptor Israel*, tum recitabat aliquot è scriptura sacra versus, qui continentes verba *recordationis* ac *clangoris* cum præsente calamitate congruerent: atque è Psalmis dicebat illos: *Ad Dominum cum tribularer clamavi & exaudivit me*, &c. *Levavi oculos meos in montes unde veniet auxilium mihi*: &c. *De profundis clamavi ad te Domine: Domine exaudi vocem meam*: &c. Ad extremum recitabat psalmum illum, qui inscribitur, *Oratio pauperis cum anxius fuerit, & in conspectu Domini effuderit precem suam*, incipit autem. *Domine exaudi orationem meam & clamor meus ad te veniat*.

VI.

His etiam, quantum poterat, obsecrationes adjungebat humiles, & supplices preces: deinde redibat ad precationem illam: *Respice, quæsumus afflictionem nostram, & causam nostram*

ſtram diſcepta, feſtina liberationem noſtram perfectam propter nomen tuum: fortis enim es; & præpotens liberator. Tum Deum obteſtabatur atque obſecrabat, quas obſecrationes, ita demum concludebat. Qui reſpondit Abrahamo Patri noſtro in monte Moria, is reſpondeat vobis & lamentabilem exaudiat vociferationem veſtram hodie; benedictus eſto tu Domine redemptor Iſraël.

VII.

Poſtea continuas addebat preces illas ſex: ſed & earum cuique obſecrationes ſupplices adhibebat; atque aliquos verſus vel è Prophetis decerptos, vel è reliqua ſcriptura ſacra, prout in ea verſatus erat, & clauſulam ex iſtis unam adjiciebat.

VIII.

Primæ quidem precationi iſtam. Qui exaudivit Moſem & Patres veſtros in mari rubro, is audiat vos & clamorem veſtrum excipiat, benedictus eſto Domine qui recorderis ea, quæ ſunt oblivione obruta.

IX.

Secundæ hanc. Qui Joſuem audivit in Galgala, is vos exaudiat & lamentationem veſtram, benedictus eſto tu Domine qui exaudias clangorem.

X.

In tertia autem precatione, hac utebatur-

rebatur clausula. Qui audivit Samuelem in Masphath, (a) idem ille vos audiat hodie, atque ejulationem vestram acceptam habeat, benedictus esto tu qui vociferationem exaudias.

XI.

Quartæ hanc clausulam imponebat; Qui audivit Eliam in monte Carmel, ipse vos die isto audiat, & lamentabilem vocem vestram, benedictus esto tu Domine qui preces audias.

XII.

Quintæ istam: Qui audivit Jonam (b) in ventre piscis, idem ille vos hodie audiat, & vociferationem vestram, benedictus esto tu Domine qui audias tempore adverso.

XIII.

Sextam denique ita concludebat. Qui audivit Davidem, & filium ejus Salomonem Hierosolymis, idem ille vos audiat hodie, & lamentabilem vocem vestram, benedictus esto Domine qui terræ misereris. Populus autem omnis post quamque precationem, *Amen*, respondebat, ut solet.

XIV.

(a) 1 *Sam.* 7. *v.* 5. Dixit autem Samuel: congregate universum Israël in Masphtah, ut orem pro vobis Dominum. Ibidem *v.* 9. Et clamavit Samuel ad Dominum pro Israël, & exaudivit eum Dominus.

(b) *Jona* 2. *v.* 2. Et oravit Jonas ad Dominum Deum suum. Ibid. *v.* 3. Et dixit; Clamavi de tribulatione mea ad Dominum, & exaudivit me &c.

XIV.

Septimo loco hanc precem fundebat. *Medere nobis Domine; ut sanemur, opitulare nobis, ut adjuvemur. Nam laus nostra tu es: itaque remedium affer & medicinam contra morbos omnes, dolores, & afflictiones nostras. Nam tu, Deus; medicus es misericors & fidelis, benedictus esto, tu Domine, qui sanas ægrotos populi tui Israël.* Tum precibus ritè absolutis tubæ clangor edebatur: Atque hoc quidem institutum in omnibus terræ Israëliticæ locis tenebatur.

XV.

Hierosolymæ verò conveniebat populus omnis in montem templi, versus portam orientis hac precandi ratione cum uteretur. Ac cum Synagogæ minister pervenisset istuc; *Qui exaudivit Abraham &c.* dicebat, benedictus esto tu Domine Deus noster, Deus Israël à seculo in sæculum, benedictus esto Domine redemptor Israël: populus autem respondebat, benedictum esto gloriosum nomen ejus, cujus regnum perduraturum est in perpetuum; tum Synagogæ præco tibicinibus dicebat, date sonitum filii Aaron, date sonitum, & qui precandi munere fungebatur, repetebat, Qui exaudivit Abrahamum patrem nostrum in monte Moria ipse hodie vos audiat & lamentabilem voci-

fera-

ferationem vestram, post Sacerdotes ternum dabant tubæ sonitum, primò integrum, deinde fractum, & denuò integrum.

XVI.

Sequentem precationem, primam videlicet ex illis sex; quæ adduntur, similiter concludebat: benedictus esto Dominus Dominorum. Deus Israël à seculo in sæculum, benedictus esto tu qui recorderis ea, quæ sunt oblivione obruta: tum Synagogæ Præco proclamabat, date clangorem, filii Aaron, date clangorem: ac qui precabatur dicebat: Qui exaudivit Mosem & Patres vestros in mari rubro, idem ille vos audiat hodie, & clamorem vestrum excipiat, & postea dabatur tubæ sonitus primò fractus, deinde integer, iterumque fractus.

XVII.

Sic in reliquis precibus, in alia proclamabat Synagogæ Præco, date sonitum, in alia, date clangorem, donec septem illæ precationes absolverentur; ita, ut sacerdotes modo sonitum fractum darent duplum, & unicum integrum, modo duplicem integrum, & unicum dumtaxat fractum. Atque ibi loci cum dabatur tubæ sonitus, dabatur etiam buccinæ cantus, ut supra diximus.

XVIII.

Sed ubicunque locorum per septem je-

jejunia ista, post fusas preces populus universus pergit ad mortuorum sepulchra, ubi plorat & orat: Hoc autem significat, en occidistis omnes, velut qui hîc siti sunt, nisi de via vestra deflectatis. Similiter per totum orbem terræ cunctis quæ calamitatis ergo indicuntur, jejuniis, additur illa (*a*) precatio quæ clausula nominatur.

CAPUT QUINTUM.

De jejuniis illis quæ servantur ex Scriptura sacra.

I.

CErtis quibusdam diebus, quoniam in graves inciderunt miserias, jejunium servant Judæi omnes: quo magis quisque cogitet ingredi viam pœnitentiæ, ac memoria repetat cum flagitia sua, tum etiam majorum scelera, eorum, quæ nunc facimus, similia, quibus illi sibi & nobis clades istas contraxere: rerum enim istarum memoria sanè ad bonam frugem reducit, ut ait Propheta, *Et confitebantur peccata sua, & iniquitates patrum suorum, &c.* *Nehem. 9. v. 2.*

II.

(*a*) Hæc precatio quòd sub horam claudendarum templi portarum adhiberetur, eam nomine clausula nuncuparunt.

II.

Dies illi ſunt, tertius Septembris, quo eſt interemptus (*a*) Godolia filius Ahicam, atque exſtinctum eſt lumen illud gentis Iſraëliticæ, quod in eo ſuperaverat; ex quo qui in terra Iſraëlitica (*b*) reſidui erant in exilium ejecti. Decembris decimus, quo Nabuchodonoſor regum Babyloniorum impuriſſimus Hieroſolymam obſedit, & in ſummas civitatem anguſtias adduxit. Septimus decimus Junii, quo acciderunt quinque hæc: fractæ Decalogi tabulæ, ſublatum è priori templo ſacrificium juge, & muri Hieroſolymæ rupti in everſione ſecunda, exuſta lex ab impio Apoſtomo, & conſtitutum in templo idolum. Julii nonus, quo item quinque res evenere: Decretum eſt Iſraëlitis in ſolitudine, ut ne intrarent in terram promiſſam, templum utrumque everſum, capta urbs ampliſſima nomine Bither, (*d*) quæ quàm plurima Iſraëlitarum millia, & myriades benè multas continebat, qui ſibi regem magnum conſtituerant adeo, ut & cun-

ctæ

(*a*) *Jer.* 41. *v.* 2. Surrexit autem Iſmaël filius Nathaniæ & decem viri qui cum eo erant & percuſſerunt Godoliam filium Ahicam filii Saphan gladio & interfecerunt eum quem præfecerat rex Babylonis terræ.

(*b*) 2 *Reg.* 25. *v.* 22. Populus autem qui relictus erat in terra Juda, quem dimiſerat Nabuchodonoſor Rex Babylonis præfecit Godoliam filium Ahicam.

(*c*) Vel Adriano imperante.

ctæ Iſraëliticæ genti & ſapientiſſimis quibuſque Chriſtus eſſe (*a*) videretur; urbs illa cecidit in poteſtatem alienigenarum, à quibus ejus incolæ ſunt omnes ad unum interfecti, quæ clades haud minor fuit everſione templi. Eodem illo die ad calamitatem conſtituto Tyrannus Rophus & templi fundamenta, & vicinitatem ejus aratro vertit, ut compleretur prædictum id, *Sion quaſi ager arabitur.* *Mich.* 3. *v.* 12.

III.

Atque hæc quidem jejunia quatuor planè commemorantur à Propheta!, *Jejunium quarti, & jejunium quinti, & jejunium ſeptimi, & jejunium decimi erit &c.* jejunium quarti eſt decimus & ſeptimus dies Junii, qui eſt quartus anni menſis, jejunium quinti ſignificat nonum diem Quintilis, jejunium ſeptimi, indicat tertium diem Septembris, menſis ordine ſeptimi, jejunium decimi ſignificat decimum diem Decembris, quippe qui decimus eſt anni menſis. *Zach* 8. *v.* 19.

IV.

(*a*) Hic ſanè quàm graviſſimi autoris locus non parum confert ad convincendos hujus ætatis Judæos ſuæ in Chriſtum Jeſum perfidiæ. Nam cum habeant compertum vel Adriano imperante à cuncta Iſraëlitarum plebe, & à ſapientiſſimo quoque ſuæ gentis judicatum, vaticinia de Chriſto jam tum conſummata eſſe, quid porrò eſt quòd Chriſtum adhuc exſpectent? non veniet denique: niſi ut judicet vivos & mortuos.

IV.

Jam verò consuetudo atque institutum est universæ gentis Israëliticæ, ut jejunium tertio decimo Februarii celebrent omnes, memores jejuniorum illorum, quæ servarentur temporibus Haman, ut scriptum est, *Et illi observanda susceperunt à se, & à semine suo, jejunia & clamores, & sortium dies &c.* Quod si tertius decimus Februarii in Sabbatum incidat, præcedente die Hebdomadæ quinto, qui est ejusdem mensis undecimus jejunium servant: ex illis autem quatuor jejuniis si quod in sabbatum incidat, differtur in posterum diem sabbati; sin accidat vigilia sabbati, eodem die servatur. Sed his jejuniis neque datur clangor neque precatione utimur illa quæ clausula vocatur, mane autem ac vesperi recitatur è lege ista sectio. *Moyses autem orabat Dominum Deum suum dicens: Cur, Domine, irascitur furor tuus contra populum tuum, quem eduxisti de Terra Ægypti, in fortitudine magna & in manu robusta. 12. Ne quæso dicant Ægyptii: Callidè eduxit eos ut interficeret in montibus; & deleret è terra, quiescat ira tua, & esto placabilis super nequitia populi tui. 13. Recordare Abraham, Isaac, & Israël servorum tuorum; quibus jurasti per temet ipsum dicens: Multiplicabo semen vestrum sicut stellas*

Ester 9.31.

Exod. 32. v. 11.

las cæli: & universam terram hanc, de qua locutus sum, dabo semini vestro, & possidebitis eam semper. 14. *Placatusque est Dominus ne faceret malum quod locutus fuerat adversus populum suum.* Et dixit Dominus ad Moysen: *Præcide tibi duas tabulas instar priorum, & scribam super eas verba, quæ habuerunt tabulæ quas fregisti.* 2. *Esto paratus manè, ut ascendas statim in montem Sinai, stabisque mecum super verticem montis.* 3. *Nullus ascendat tecum, nec videatur quispiam per totum montem: boves quoque & oves non pascantur è contra.* 4. *Excidit ergo duas tabulas lapideas, quales antea fuerant: & de nocte consurgens ascendit in montem Sinai, sicut præceperat ei Dominus, portans secum tabulas.* 5. *Cumque descendisset Dominus per nubem stetit Moyses cum eo, invocans nomen Domini.* 6. *Quo transeunte coram eo, ait;* Dominator Domine Deus, *misericors & clemens, patiens & multæ miserationis, ac verax.* 7. *Qui custodis misericordiam in millia: qui aufers iniquitatem & scelera; atque peccata, nullusque apud te per se innocens est. Qui reddis iniquitatem patrum filiis ac nepotibus in tertiam ac quartam progeniem.* 8. *Festinusque Moyses, curvatus est in terram, & adorans ait.* 9. *Si inveni gratiam in conspectu tuo Domine, obsecro, ut gradiaris nobiscum, (populus*

enim duræ cervicis est) & auferas iniquitates nostras, atque peccata, nosque possideas. 10. *Respondit Dominus: Ego inibo pactum videntibus cunctis, signa faciam quæ nunquam visa sunt super terram, nec in ullis gentibus: ut cernat populus iste, in cujus es medio, opus Domini terribile, quod facturus sum.*

Atque his etiam jejuniis omnibus præter nonum Julii datur licentia comedendi noctu.

V.

Ineunte mense Julio lætitia quidem minuitur omnis, sed Hebdomada illa, in quam incidat nonus Julii dies, nefas est capillum tondêre, vestimenta lavare, & alba induere etiam linea usque ad exactum jejunium. Nec verò fas est eâ hebdomadâ lavare quidquam, ut in tempus à jejunio futurum reponatur. Nunc eadem hebdomada Judæi solent etiam abstinere carnis usu atque balnei; immo verò loca sunt, ubi à Kalendis ad exactum jejunium, nulla ad vescendum bestia mactatur.

VI.

Jam de ipso die nono Julii, nox ejus idem prorsus habet jus, atque dies: hujus vigilia oportet ante deficientem lucem cœnare. Nam crepusculo cibum capere nefas est, haud secus ac solennitate expiationum. Nec

Nec quiſquam poteſt in ultima menſa aut carnem edere aut potare vinum. Sedenim licet bibere recens à torculari vinum ; quod ad ſummum triduo eſt expreſſum ; itemque carnem triduo vel diutius ſalſam comedere. Sed non amplius uno pulmento apponatur.

VII.

Sic ſe res habent ſi vigilia comedatur à meridie. Nam ante meridiem, quod libuerit edere licet etiam in ultima menſa. Itemque ſi vigilia noni Julii inciderit in ſabbatum, cibi & potionis quantum opus fuerit capere licet, atque regalibus adeo menſam onerare epulis. Quin etiam ipſe nonus Julii dies ſi in Sabbatum incidat, nullo prorſus cibi genere oportet abſtinere.

VIII.

Hoc quidem pacto vivit vulgus non nimium patiens laborum : ſic autem priſci homines religioſi. Vigilia diei noni Julii afferebatur homini ſolitario fragmentum panis ſicci, ſale conſperſi, & in aqua macerati, qui reſidens humi inter furnum & larem panem illum edebat & potabat ſcyphum aquæ mæſtus, deſolatus ac plorans, velut qui mortem alicujus è ſuis luget. Atque ſic par eſt facere ſapientes, aut proximè accedere. Nos quidem ætate noſtra nullum omnino

pulmentum, ne lentium quidem, comediunus vigilia noni Julii, nisi incideret in Sabbatum.

IX.

Nutrices & prægnantes mulieres jejunium servent nono Julii die solido. Præterea eo die nemini licet corpus lavare aut in calida aut in frigida, nec digitum quidem in aquam immergere, nec voluptatis gratia se ungere, nec calceos induere, & quisque uxore etiam tenetur abstinere, quemadmodum in expiationum solennitate. Eodem die, ubi consuetudo fert, licet operi vacare, secus autem ubi est cessandi mos: sed ubique discipuli sapientium feriantur à studiis. Porrò sapientes asseverant, fore, ut qui opus eo die facit nullam rei prosperitatem habeat unquam.

X.

Non dicunt sibi salutem discipuli sapientium nono Julii, sed ingemiscunt & dolent, sin illos salutarit plebejus aliquis, salutem ei reddunt quidem, sed voce languenti & prono capite. Interdicta est etiam nono Julii lectio Legis, Prophetarum, & reliquæ scripturæ sacræ, (*a*) Misnæ (*b*) Expositionum & (*c*) Talmud Narratio-

(*a*) Liber ille continet traditiones compressè scriptas.

(*b*) Iste paulo fusius tractat easdem traditiones.

(*c*) Traditiones omnes perquàm copiosè pertractat.

tionum jucundarum. Quid multa? nihil omnino legi fas est præter librum Job, Lamentationes Jeremiæ & acerba ejus alia dicta. Vacant Scholastici, & sapientium aliqui solent eo die non induere phylacterium capitis.

XI.

Vastato Templo, sapientes illius ætatis sanxerunt ne Judæorum ulli domus ita comparetur unquam, ut & ornata picturis, & figuris incisa sit instar regiarum. Sed concessum est ut quisque domum suam vel luto vel calce oblinat, si modo spatium cubiti quadratum exadversum januæ sine litura relinquat. Attamen qui domum emerit, cujus sint picti parietes atque cælati, teneat; nec est necesse, ut à parietibus quidquam abradat.

XII.

Sanxerunt etiam, ut qui ad agendum convivium hospitibus mensam apponit, curet, ut in convivio desideretur aliquid, & mensam ex aliqua parte vacuam lancibus idoneis relinquat. Item, ut cum mulier argento se & auro exornat, omittat ex ornamentis solitis aliquod, ne mundus sit ex omni parte perfectus. Itemque ut sponsus cum uxorem ducit domum, cinerem exustum in capite ponat, videlicet in sede phylacterii. Quæ o-

mnia fiunt in memoriam deletæ Hierosolymæ quia dictum est. *Si oblitus*
Psa 137. v. 5. *fuero tui Jerusalem, oblivioni detur dextera mea.*

XIII.

Præterea interdixerunt ne quisquam canat fidibus. Et verò neque fidibus, neque ulla re ad harmoniam canente licet uti ad lætitiam. Sed illarum etiam audire cantus nefas est, imo & voce canere super vino, quia dictum
Isaia 24. v. 9. est, *cum cantico non bibent vinum.* Jam verò consuevere Judæi universi aut Dei canere laudes, aut gratiarum actiones vel simile quid in conviviis modulari. Postea vetarunt etiam quemquam capiti coronam imponere nuptialem, sponsum autem quâcunque caput induere coronâ, quoniam
Ezech. 21. v. 26. scriptum est, *aufer cidarim, tolle coronam.* Sponsæ verò interdixerunt coronâ ex argento & auro, sed enim concessere contextam è funibus coronam.

XIV.

Qui deletas Judææ videt civitates,
Isa. 64. v. 10. dicat, *Civitas sancti tui, facta est deserta, &c.* Et vestes dilaceret. Qui vastitatem cernit Hierosolymæ, oportet dicat,
Ibid. *Jerusalem desolata est, &c.* Qui videt templi exustionem dicat,
Ibid. v. 11. *Domus sanctificationis nostræ, & gloriæ nostræ, ubi te laudaverunt patres nostri facta est in exustionem ignis, &c.*

Tum

Tum vestes laceret. Sed ex quo tandem loco vestes oportet lacerare? E Sophim. Sed cum perveneris ad templi sedem iterum scindendæ sunt; qui autem adveniens è solitudine primùm incurrat in templi sedem; vestes descindat propter vastitatem templi, tum lacerationem hanc amplificet propter Hierosolymæ ruinam.

XV.

Atque his de causis oportet hominem & stantem & manu sua discindere vestes, omnes scilicet quibus est indutus, sic, ut à pectore denudetur: neque illas resarciet unquam, habet tamen licentiam earum connectendarum, complicandarum, colligendarum & consuendarum in speciem scalæ.

XVI.

Si quis sæpius ventitet Hierosolymam, cum inter adventus duos pauciores quàm triginta dies intercesserint, non tenetur vestes discindere denuò. Sin effluxerint dies triginta, rursum oportet vestes scissas.

XVII.

Atque illa, quorum hic mentionem feci, jejunia nulla erunt tempore Christi; immò etiam convertentur in dies festos, ut scriptum est, *sic dicit Dominus exercituum* Zach. 8. v. 19.

tuum jejunium quarti & jejunium quinti, & jejunium septimi, & jejunium decimi erit domui Juda in gaudium & lætitiam, & solennitates præclaras, veritatem tantum & pacem diligite.

TRAC-

XXXIV.

TRACTATUS
DE
SOLENNITATE
EXPIATIONUM.

In hoc omni tractatu de celeberrimo Expiationum die, qui est decimus Septembris agitantur præcepta legis omninò quatuor, duo videlicet jussa & totidem vetita. Illa sunt ita concepta, *eo die feriandum ab opere, servandum eo die jejunium:* hæc autem expressa sic, *nullum eo die faciendum opus, nihil eo die neque edendum neque bibendum.* Atque præceptorum istorum expositio in his tractatur capitibus.

CAPUT PRIMUM.

Expiationum die ab omni opere requiescendum, quidquid est sabbato factu nefas idem hoc expiationum die nefas esse, & sabbatum ab expiationum die in una dumtaxat operum cum contumacia factorum pœna discrepare.

I.

Imperando lex præscribit ut quisque decimo die Septembris ab opere omni requiescat. Etenim in illa scriptum legitur, *Sabbatum requietionis est*: Sed eo die qui facit opus, legem violat jubentem atque vetantem, quia dictum est etiam, *mense septimo, decima die mensis &c. nullumque opus facietis*. Quid verò pœnæ erit eo die facientis opus? Si sciens id libensque molitus sit (*a*) excisione plectitur: sin imprudens fecit, solemne ac statutum pro peccato sacrificium faciet.

Lev. 23. *v.* 32.

Lev. 16. *v.* 29.

II.

Ob quodcunque opus Sabbato factum cum contumacia lapidibus obruitur homo, illud decimo die Septembris item cum contumacia factum excisio

(*a*) Excisio seu excidium, quod Rabbinis & in opere Talmudico passim, & alibi etiam vocatur mors immissa divinitùs, est, Judæis quidem certè, præmatura mors, qua Deus ob certa quædam scelerum genera homines afficiat.

cisio sequitur. Quod autem Sabbato factum exigit statutum pro peccato sacrificium, idem exigit sacrificium expiationum die, ac quidquid sancitum est, ne Sabbato fiat, etsi non est ex illis interdictis operibus, idem nefas est expiationum die fieri, & qui ejusmodi aliquid fecerit expiationum die itidem, ut Sabbato (*a*) verberatur propter contumaciam. Porrò quod Sabbato non licet de loco moveri, hoc item expiationum die transferri nefas est, quæque ne Sabbato vel dicantur vel efficiantur cum sit adhuc in integro res, interdictum est, ea ita prorsus habentur etiam expiationum die. Ad summam rebus in istis Sabbatum inter & diem expiationum nullum est discrimen aliud, nisi quod qui Sabbato præfractè faciat interdictum opus lapidibus obruitur, expiationum verò die multatur excisione.

III.

Atqui fas est expiationum die post vesperas olera parare, eorum videlicet auferendis foliis rancidis, comminuendo reliquo, & simili ratione ad edendum accommodando. Item post

(*a*) Pœna hæc non est eadem quæ in lege commemoratur: Lex enim plagas præscribit omninò undequadraginta, cum qui sapientium decreta contumaciter perfringit sine modo, sine numero verberetur.

post vesperas nuces frangere, & exuere cortice mala punica propter animi languorem licet. Rursumque hæc eadem expiationum die fieri nefas est, cum in Sabbatum inciderit. Jam verò inveteravit tam in oriente, quàm in occidente, ut populus omnis ab his se rebus abstineat esurialibus feriis istis, easque Sabbati instar habeat ad omnia.

IV.

In hunc expiationum diem imperatum est adhuc unum, ut quisque cibo & potione abstineat: est enim
Lev. 16. v. 29. in lege dictum, *affligetis animas vestras:* sic autem est traditum, ad animam omninò nullam pertinere afflictionem aliam, quam jejunium. (*a*) Itaque qui servat eo die jejunium, exsequitur imperium: Sed, enim qui cibi & potionis aliquid eo die capit & legem perrumpit imperantem, & prohibentem negligit. Namque scri-
Lev. 23. v. 29. ptum est, *omnis anima quæ afflicta* NON *fuerit die hac, peribit de populis suis.* Cum igitur excisionem scriptura sacra minitetur ei, qui se non macerabit, perspicuum est nobis eo die cibo & potione abstinendum esse, atque adeo illis si quis imprudens usus esset, solenne & statutum pro peccato sacrificium faciat.

V.

(*a*) Quibus autem diebus Judæis servanda sunt jejunia, iis ipsis interdictum est potione itidem, ut cibo.

V.

Porrò auditione accepimus interdictum esse, ne quisquam eo die se lavet, aut ungat, aut calceos induat, aut cum uxore rem habeat: immo etiam lege significatur ab his abstinendum esse rebus itidem, ut à cibo & potu: namque in lege scriptum est, *Sabbatum requietionis est: sabbatum* significat intermissionem à victu faciendam esse, *requietionis* autem indicat hæc etiam omittenda. Licet igitur solum illum, qui cibum aut potionem isto die ceperit vel excisione lex coerceat vel sacrificium jubeat facere, tamen si quis eo die se laverit, unxerit, calceis induerit, aut cum uxore sua corpus miscuerit, propter contumaciam verberatur. Lev. 23. v. 32.

VI.

Et sicut in hunc diem oportet abstinere se ab opere & nocte & luce, ita etiam noctu & luce, ita etiam noctu & luce in hunc diem oportet abstinere se à cibo & potu: immò verò ex profano die huic sancto addendum est aliquid tam ad ingressum, quàm ad exitum: est enim in lege dictum, *& affligetis animas vestras die nono à vespera*, id est, jejunium & macerationem incipe jam inde à vespera diei noni qui est proximè ad decimum: sed ad exitum quoque oportet jejunium aliquantulum producere in noctem Lev. 23. v. 32.

ctem undecimi, quæ tangit diem decimum, ob illud legis dictum. *A*
Lev. 23. v. 32. *vespera ad vesperam celebrabitis sabbata vestra.*

VII.

Mulieres autem, quæ die nono mensis Septembris edant & bibant ad noctem usque, nescientes è die profano aliquid sacro addendum esse, nequaquam deterrentur, ne porrò scientes idem committant præfractè: neque enim fieri potest, ut in singulis familiis apparitor adsit, qui cujusque mulieres contineat, quamobrem melius est sinere illas errare inscientes, quàm peccare præfractè. Atque ita cum mulieribus agitur in omnibus rebus hujus similibus.

CA-

CAPUT SECUNDUM.

Quantum oporteat cibi captum, ut sequatur pœna; quid sit futurum si quis escas alioquin interdictas comederit: quid, si quis ejusmodi res comederit, quæ non sint ad vescendum hominibus aptæ: quomodo habendus sit æger periclitans, vel gravida mulier quam aliquid cibi odoratam ceperit edendi cupiditas: quo pacto sint exercendi pueri & puellæ natu minores.

I.

SI quis expiationum die de rebus ad vescendum homini aptis comederit ad magnitudinem dactyli majoris, qui est ovo paulo minor pœnam solvet; atque omnia ciborum genera ad implendum hunc modum, inter se conjunguntur. Itemque bibentem de potionibus ad hominum usum idoneis plenitudinem buccarum suarum pœna sequitur: potus enim modum facit cujusque bibentis bucca. Quid autem est, quod requiratur ad illam buccarum plenitudinem? Ut, si in latus unum seponatur liquor, geminæ buccæ plenæ liquoris esse videantur. Atque id in homine mediocris staturæ judicatur esse paulo minus quartario. Atque hic etiam modus ex omni-

omnibus potionum generibus quamvis inter se discrepantibus conficitur, idem verò modus è cibo & potione conflari nequit.

II.

Unum & idem est expiationum die capere cibos alioqui licitos aut interdictos, velut carnem victimæ pacificæ, quæ in tertium diem remansit, (*a*) residuam ex hostia pro gratiarum actione immolata carnem, fructus à quibus non sint ablatæ decimæ, carnem bestiæ morticinæ, aut discerptæ, adipem & sanguinem: quando enim comeduntur ea, quæ homini cibo sunt, excidium sequitur, quæ est pœna capientis cibum expiationum die.

Vide Lev. 7. 18.

III.

Si quis ea die cibum aut potionem capiat infra modum hunc, non multatur excidio. Nam si lege interdicitur, ne quisquam ad dimidium hunc modum cibum aut potionem capiat, tamen excidium non sequitur, nisi constitutum hunc modum: sed enim qui cibum aut potionem capiat ad dimidium modum, propter contumaciam verberibus cæditur usque ad necem.

IV.

Si quis paulum cibi capiat, tum ali-

(*a*) Cujus carnes eadem comedentur die, nec remanebit ex eis quidquam usque mane, *ibid. v.* 15.

aliquantisper moratus rursum comedat aliquid, cum ex quo primum incepit comedere, usque dum ultimo cessavit, omninò id effluxerit spatii, quod ad ova comedenda tria suppetat, cibus unus alteri conjungetur ad implendum præscriptum modum: sin eo plus intercesserit temporis, nequaquam componantur unà. Similiter si quis modica usus potione moram fecerit, & aliquantulum deinde potionis adhibuerit denuò, si ex quo primò potare cœpit, usque dum secundo desiit, id solum fuerit spatium, quo laticis quartarium potare possis, potiones componentur; secus autem, si longius fuerit intervallum.

V.

Si quis autem aut ejusmodi res ederit quæ non sunt hominibus aptæ ad vescendum, uti amara quædam olera, uti putida illa seriphim, quæ dicuntur; aut potionibus sit usus illis, quæ ad potum humanum idoneæ non sunt, velut muria, embamma, acetum merum, is quantumvis comederit, quantumvis biberit excidio quidem eximitur; sed propter contumaciam verberibus cæditur ad necem usque.

VI.

Qui verò biberit acetum aquâ mixtum pœnam dabit. Qui piper aut zingiber aridum manderit, eximitur

pœna: hoc idem virens adhuc si quis manderit pœna multabitur. Pampinos si est aliquis, nulla sequitur pœna. Nam si quis sarmenta comederit pœnam solvet; sarmenta scilicet ea, quæ in vitibus apud terram Israëliticam existunt ab anni (*a*) principio ad expiationum diem: etenim deinceps pro duro habentur ligno, cujusmodi si quis isto die comederit nulla pœna tenetur: eademque ratio sit aliorum similium.

VII.

Si quis unà cum tosta carne salem comederit, res illæ duæ inter se conjungentur ad conficiendum modum fixum. Oleris item embamma unà cum olere jungetur ad explendum statutum modum: namque pulmentorum condimenta, quæ sunt pulmentis immixta pro pulmentis habentur ipsis. Si quis expletus adhuc aliquo cibi genere, quo se adeo ingurgitaverit, ut illius ipsum teneat satietas, eundem nihilominus expiationum die capiat cibum, etiam cum satietate & fastidio, pœna eximitur itidem, uti si quis comederet aliquid hominibus ad vescendum minimè aptum. Nam si hoc cibi genus aptum sit

(*a*) A Calendis Septembris, quibus incipit Judæorum annus civilis, ad decimum diem ejusdem mensis, quo habentur esuriales feriæ.

ſit homini fame laboranti, tum ſatiato quidem certè non eſt idoneum.

VIII.

Ægrotanti periculoſè, atque expiationum die cibum requirenti, quamvis medici peritiſſimi negent illi cibo eſſe opus, miniſtratur nihilominus cibi tantum, ut ipſe dicat ſe habere ſatis. Sin negat ægrotus ſe indigere cibi, medicus autem ait illum eſca egere, ægroto quidem cibaria dabuntur juſſu medici, at illius periti, & in arte ſua valdè exercitati. Quod ſi medicus unus ægroto eſſe opus cibo dicat, medicus autem alter neget cibi ægrotum indigere, item, ægroto cibus ingeretur: ſi medicorum multi exiſtiment ægroto neceſſarium eſſe alimentum, multique contra nihil illi opus eſſe cibo ſentiant, licet aut majorem medicorum partem, aut eruditiſſimorum autoritatem ſequare, ſi modo ægrotus ipſe non ſignificet ſe opus habere cibo: namque hoc ſignificanti cibus ſuppeditatur. Quod ſi ægro ipſo nihil quidquam indicante medici diſſideant inter ſe, atque omnes cum in arte ſua ſint æquè verſati; tum etiam in utraque ſententia par ſit medicorum numerus, ægroto ſimiliter cibus ingeretur.

IX.

Si mulier prægnans aliquem odorata cibum, edendi libidine incenda-

tur in aurem illi susurramus celeberrimum expiationum haberi diem; quod si restinguat illius libidinem, benè res habet: sin minus, illi conceditur, ut cibo animum expleat suum, & quem arripuit bulimia, eum quoque cibariis explemus usque dum illius illustrentur (*a*) oculi. Quin etiam eidem illi morticinæ bestiæ carnem, & reptilia quoque damus edenda continuò, ne quid moræ fiat, dum reperiatur, quo vesci liceat.

X.

Pueri verò vel annos nati novem, vel decem per horas aliquas in jejunio sunt exercendi: uti si consueverint (*b*) secunda diei hora cibum capere, hoc expiationum die capiant cibum hora tertia: & si alias assueverint cibum capere ad horam tertiam, oportet expiationum die abstineant esca usque ad horam quartam: denique pro viribus puer id ætatis exerceatur in jejunio ad horas plures aut pauciores. Sed agentes annos undecim sive mares, sive fœminæ solidum diem jejunium ducunt: id verò ex decreto sapientium, qui quidem hoc spectant, hoc volunt, mature pueros in-

(*a*) Hoc enim morbo laborantis caligari dicuntur oculi, quibus lumen redditum indicio est, hominem è morbo convaluisse.

(*b*) Quæ ad nostram temporis observationem octava est.

instítui ad legis observationem.

XI.

Verùm & puellæ annos natæ duodecim & diem unum, & pueri annos tredecim & diem unum agentes, si pubertas illorum jam extiterit præcepta ad omnia habentur instar majorum natu, adeoque jejunia complere prorsus tenentur ex lege: sin necdum pubescant, parvuli existimantur, qui quidem jejunia non complent omninò, nisi ex scribarum decreto. Qui verò nati sint pauciores, quam novem annos, ii expiationum die nullatenus sunt jejunio macerandi, ut ne in (a) gravissimum vitæ periculum & discrimen adducantur.

CAPUT TERTIUM.

Liceatne expiationum die lavare se atque lustrare: an ad ejusdem ingressum oporteat accendi lucernam: & pueris etiam an interdictum sit, ne isto die calceamentis utantur.

EXpiationum die neque calida neque frigida fas est lavare aut corpus

(a) Tristius enim curantur ægrotantes pueri, quam ætate jam provecti.

pus totum aut illius unicum membrum: quin etiam digitorum minimum nefas est in aquam immergere. Reges autem & mulieres viro nuptæ recens licentiam habent lavandi vultus; hæ ut ne marito vilescant, illi ut appareant formosi, propter illud Isaiæ dictum, *regem in decore suo videbunt oculi ejus*. Sed mulieres quamdiu debent vocari nuptæ recens? nimirum post nuptias, diebus omninò triginta.

Isa. 33. 17. Textus Hebraicus ita habet, *regem in pulchritudine sua videbunt oculi tui.*

II.

Si quis sit fimo contaminatus aut luto, is more consueto lavabit partes inquinatas, nec est quidquam, ex quo solicitus sit: item mulieres è manibus abluent unam, qua pueris dent cibaria: ægroti verò se lavabunt, ut aliàs solent, etsi in nullo versantur periculo salutis: tum qui polluti tenentur ad purgationem sui se in aquam immergere, illi sic, ut aliâs se lavant & die nono mensis Julii, & Expiationum die.

III.

Si quis hoc (*a*) tempore animadvertat Expiationum die se feminis fluxionem passum esse, cum semen adhuc est humidum, si linteo abstergeat satis est: sin autem aut jam indu-

(*a*) Stante verò templo tenebatur is, ad lustrandum se in aquam immergere; sed de hoc plura alio loco.

duratum sit, aut humidum quidem, sed turpificatum, partes illas ita contaminatas abluet solum, ut purè ac sanctè fundat preces. Neque conceditur illi, ut corpus totum aut abluat, aut lustrandi causa in aquam immergat. Namque hoc tempore funestus, (a) id est, hominis mortui tactu pollutus, nequaquam lustratur cum se in aquam immerserit; deinde solus usus nunc postulat, ut seminis fluxionem passus sese abluat ad fundendas preces, usus autem potest quidem, quod fas erat, reddere nefas; sed fas reddere, quod sit illicitum, id verò nunquam poterit. Accedat eò, quod Expiationum die seminis fluxionem passis, ut sese in aquam immergerent, non aliàs sit institutum, quàm cum sanctum est, ut omnes seminiflui hac lavandi ratione se lustrarent; sed decretum istud exposuimus, jam antiquatum esse.

IV.

Quod lutum est adeo humidum, ut si illud tangas manu, statim adhæreat; unde madefiat & altera manus, si ad alteram applicetur; in eo considere nefas sit. Interdictum est etiam, ne quisquam vas fictile repleat aqua, ut eo se vase refrigeret: etenim in vasis latere diffluit aqua: nec verò idem

 hoc

(a) Cui lege præscribitur, ut immergendo se lustret.

hoc facere licet vase è metallo itidem lymphæ referto, ne forte pars quædam corporis aspergatur aqua. Sed pomis se refrigerare, omninò est integrum.

V.

Id verò concessum est, ut quisque vigilia diei Expiationum linteum in aqua maceret, deinde siccatum aliquatenus sub aliquot vestimentis reponat in crastinum manè, ut eo linteo tum etiam madido vultum perfricet, & nihil est in hoc, quod habeat religioni, quamvis linteum illud contineat humoris, atque adeo frigoris multum.

VI.

Si quis autem aut procedat obviam (*a*) Magistro suo, parenti, sapientiâ se antecedenti; aut in academiam pergat lecturus aliqua è voluminibus sacris, is quidem per aquam transiverit, etiamsi ad collum pertinet, nec est, quod habeat religioni: tum si quis ad rem piam faciendam concesserit aliquò, nec possit inde reverti nisi per aquam, habet transeundi licentiam: nisi enim facias illi redeundi potestatem, rursum deinceps ad rem piam faciendam nunquam perget, ita fiet, ut à pietate deterreatur. Item-

(*a*) Nimirum qui legem docuerit, de quo sic in PIRQUE AVOT. Tantundem metuas magistrum tuum quantum metuis Deum ipsum.

temque pergenti ad fruges suas custodiendas, licet per aquam, etsi ad collum usque penetrat, transire; nec est quod habeat religioni (*b*) modo ne sub vestium oris exporrigat manus, sic, uti solet diebus profestis.

VII.

Ne unum quidem pedem hoc die licet inserere in calceum aut sandalium, nisi fuerint ex subere, scirpo, & similibus facta calceamenta vel sandalia, quibus quidem & hoc die prodire licet. Nam ut quisque panno pedibus involutis prodeat, concessum est, quia pavimenti durities etiam penetrat ad pedes, & se discalceatum esse nimium sentit. Pueros etiam, quos hoc die licet cibum capere & potionem, tamen a calceis & sandaliis abstinemus.

VIII.

Verùm ubi metuendum est a scorpionibus & aliis id genus animantibus, ne mordeant, ibi omnibus omninò licet induere se calceis. Puerperæ quoque ad triginta post partum dies uti calceis licet frigus ei ne noceat. Idem habet jus ægrotus, ut etiam in nullo versetur periculo.

IX.

Quemadmodum nefas est corpus totum

(*b*) Quæ ne fiant diebus festis interdictum est, eorum bene, multa permittuntur iisdem fieri diebus festis, dummodo mutetur agendi ratio.

totum ungere, sic nec corporis ungere partem licet: nec verò interest, si unctio hæc ad voluptatem referatur, necne. Sed ægrotanti tametsi prorsus nihil periclitanti licentia datur ungendi sui: itemque illi, cujus caput mala tentat scabies, nec est, quod habeat religioni.

X.

Quibusdam in locis moris est, ut ad appetentem noctem Solennitatis Expiationum accendatur lucerna, hanc nimirum ob causam, ut quemque pudeat uxoris suæ, nec committat, ut cum ea misceat corpus; in aliis contra lucerna non solet accendi, idcirco, ne quis uxoris suæ forte venustatem intuitus, cum illa rem habeat. Sed si Expiationum dies in sabbatum incidat omnes lucernam accendere tenentur: nam accensio lucernæ sabbato quidem debetur.

Finis hujus de Solennitate Expiationum Tractatus.

XXXV.

XXXV.

TRACTATUS DE SOLENNITATE PASCHATIS.

IS tractatus complectitur præcepta legis octo, quorum ſunt tria juſſa, vetita quinque; atque illorum cujuſque declaratio eſt iſta. 1. Ne quiſquam panem fermentatum comedat die quarta decima Niſan, à meridie: 2. Ut tollatur eadem die fermentum. 3. Ne quiſquam his diebus feſtis ſeptem prorſum edat panem fermentatum: 4. Neu comedat quiſquam aliquid miſtum cum pane fermentato per ipſos ſeptem dies feſtos: 5. Ne domi quidem appareat fermentatus panis per totos item dies feſtos ſeptem: 6. Ne forte inveniatur domi panis fermentatus per ipſos ſeptem dies feſtos: 7. Ut primâ Paſchæ nocte quiſque comedat panem azimum: 8. Ut eadem nocte apud quemque narretur illa ex Æpypto diſceſſio. Hæc legis octo præcepta in his tractantur capitibus atque exponuntur dilucide.

CA-

CAPUT PRIMUM.

Quænam pœna sit illius, qui solennitate Paschali panem fermentatum ederit ad olivæ magnitudinem, aut eodem usus sit ad aliam causam.

QUicunque ad olivæ magnitudinem ex pane fermentato comedit in solennitate Paschatis, a principio scilicet diei quinti decimi ad exitum vigesimi primi mensis Nisan, cum id committat præfractè, excidio multatur, quia est in lege scriptum, *Quicumque comederit fermentatum, peribit anima illa de Israël, à primo die usque ad diem septimum:* Sin autem hoc idem admittat imprudens, solenne ac statutum pro peccato sacrificium faciat. Idem verò facit qui manducat, ac qui liguriat, aut sorbeat.

Exod. 12. *v.* 15.

II.

Panis fermentatus nulli est per solennitatem Paschatis usui; ex eo quod sit in lege dictum, *Ne comedatur fermentatum:* quo quidem interdicitur, ne ulla ratione in usum vitæ redigatur: Atqui panem fermentatum in solennitate Paschæ si quis apud se esse patiatur; quanquam non comedit, tamen perrumpit legis præcepta duo

Exod. 13. *v.* 3. Vulgata habet, ut non comedatis fer-

duo, eaque prohibentia: Alterum, *Non apparebit fermentum in omnibus terminis tuis &c.* alterum *Fermentum non invenietur in domibus vestris.* Nam panis fermentati, atque ipsius, quo cætera condiuntur, fermenti, interdictio per solennitatem Paschæ prorsus est eadem.

mentatum panem. *Deut.* 16. *v.* 4. *Exod.* 12. *v.* 19.

III.

Nemo verò multatur verberibus propter violata præcepta hæc, *Non apparebit &c.* &, *Non invenietur &c.* nisi qui in solennitate Paschæ aut emit panem fermentatum, aut ipse fermentavit ea mente, ut illo pane efficeret aliquid. Nam qui panem illum fermentatum, quem habuit ante Pascha, non extulit domo sua, sed per solennitatem Paschæ apud se reliquit sciens, tametsi prohibentia duo violavit præcepta legis; tamen ex eadem lege multari verberibus omninò non debet; eam ob causam, quoniam illo pane fecit nihil: Sed propter contumaciam verberibus cæditur.

IV.

Qui per solennitatem Paschæ permansit panis fermentatus, is nunquam ulli potest esse usui: quâ quidem multâ sapientes affecerunt hominem, qui præcepta hæc, *Non apparebit &c. Non invenietur &c.* perrupit vel imprudens, vel coactus, ne quisquam committat, ut panem fermentatum

apud

apud se se per solennitatem Paschæ relinquat idcirco, ut post transactam solennitatem eo pane utatur.

V.

Si in ipsa Paschatis solennitate cum alio vel ejusdem, vel alterius generis cibo commista sit quamvis minuta panis fermentati particula, cibum illum illicitum facit. Contrà si Judæi panis fermentatus, qui permansit ad transactam Paschatis solennitatem, tum demum cum alia aut ejusdem, aut alterius generis esca confundatur; illius edendæ licentia est, tametsi fermentati hujusce panis usu sit interdictum. Nam huic multæ quidem locus est in ipso pane fermentato: sin autem is est cum alia esca confusus post solennitatem Paschatis, ut edatur, concessum est.

VI.

Itàque nemo plectitur excidio, nisi qui comederit ipsum panem fermentatum: sed rem cum pane fermentato confusam, velut Babyloniæ potionis genus id, quod *Kuttach* appellant, siceram Medorum, aliàque horum similia, quibus sit panis fermentatus immistus, si quis edit ipso Paschate, excidio quidem non multatur: verberatur autem ex lege, in qua dictum est, *Omne fermentatum non comedetis.* Atenim non est quisquam ex lege verberandus, nisi qui cibum cum pane

Exod. 12. *v.* 20.

ne

ne fermentato confusum comedit ad magnitudinem ovorum trium, qui quidem cibus cum pane fermentato mistus contineat, ex ipso pane fermentato similem olivæ magnitudinem ad minimum. Si minus hoc, Lex quidem interdicit, ne comedatur, sed comedentem non damnat verberibus: quanquam verberatur ita, ut qui præfractè legem violavit.

VII.

Ergo ne edatur in solennitate Paschatis quamvis parva panis fermentati particula, interdicitur ab ipsa lege, in qua scriptum legitur *Ne comedatur &c.* Attamen neque excidium, neque solenne ac statutum pro peccato sacrificium sequitur, nisi certum quendam modum, qui continet olivæ magnitudinem. Minus hoc si quis edat præfractè, propter contumaciam verberatur.

Exo. 13.3. Respice ad notam articuli secundi hujusce capitis ad principium.

VIII.

Nefas est panem fermentatum comesse die quarta decima Nisan, inde a meridie; id est, ab ineunte hora ejus diei septima: Atque hominem id temporis pane fermentato vescentem verberibus coërcet ipsa lex, in qua dicitur, *Non comedes super eo* (nimirum agno Paschali) *panem fermentatum.* Quod per Traditionem hoc explicatur modo, non comedes panem fermentatum ex ea hora, quæ

Deu. 16.3. Habet editio vulgata, *in eo.*

sit ad Agni Paschalis, qui serotino crepusculo assolet fieri, immolationem interdum idonea, hoc est, ex hora meridiana.

IX.

Verùm sapientes interdixerunt etiam, ne quisquam panem fermentatum edat ab ineunte hora ejus diei sexta; ut ne eveniat, ut violetur id, quod lege sit interdictum. Itaque panis fermentatus ab ineunte hora sexta, ex sapientium decreto erit nefas & esu & quolibet usu ad extremum horæ sextæ: Ab hora autem septima per reliquum diei spatium ex lege interdictus est. Nec quinta quidem ejus diei hora pane fermentato vesci licet, propterea quòd nebuloso die, facilè cum hora quinta confunderetur sexta: neque tamen hora quinta fermentati panis usus est illicitus omnis: Quapropter eâ quidem horâ panis fermentatus, qui sit aut ex libamento, aut *de fermento laudis* aut ex simili re consecrata, suspenditur, id est non comeditur quidem, sed nec comburitur, dum venerit hora sexta, quâ fermentata cuncta inflammantur.

Amos 4. 5.

X.

Ex quibus intelligere licet, quartâ decima die Nisan panem fermentatum edere licere ad extremam horam ejus diei quartam: horâ quinta

ta interdici, ne comedatur: licere autem uti illo ad alias causas: Eo vescentum horâ sexta verberibus cædi propter contumaciam. At qui illum edat ab ineunte horâ septimâ ex lege verberari.

CAPUT SECUNDUM.

Panem fermentatum è medio esse tollendum etiam antè, quam veniat hora, qua sit esu nefas.

I.

VEl antè horam eam, qua ne comedatur panis fermentatus interdictum est, eundem panem fermentatum defieri lege præscribitur. Namque in ea dictum est, *In die primo non erit fermentum in domibus vestris.* Dies ille primus Traditur esse decimus & quartus Nisan. Cui rei argumento est id, quod in lege scriptum est, *Non immolabis super fermento sanguinem hostiæ meæ*, id est, non immolabis Agnum Paschalem dum aliquid panis fermentati supersit: immolatio autem agni Paschalis fit quartâ decimâ Nisan, à meridie.

Exod. 12. *v.* 15.

Exod. 34. *v.* 25.

II.

Sed hæc, quæ in lege commemoratur, defectio panis fermentati qui

fiet tandem ? Nempe quisque illum ex animo contemnet, flocci non faciet, tum statuet apud se nullum esse, & si quis sit, eum habebit instar pulveris, atque earum rerum, quibus omninò nihil est opus.

III.

Atqui sapientes sanxerunt, ut quisque perquireret panem fermentatum in locis reconditis atque foraminibus, & pervestigatum penitus efferret à se: iidem sanxerunt etiam, ut inde ab ineunte nocte, quam consequitur dies quartus decimus Nisan, lucernâ conquireretur ad destruendum, panis fermentatus, cum quia noctu suæ quisque domi est, tum quia ad perquisitionem lucerna maximè est idonea. Itaque ad extremum diei decimi & tertii Nisan, nullæ habentur scholæ; nec doctorum ullus legere quidquam cœpit; ne forte legendo protrahatur, atque adeo à maturâ & tempestiva panis fermentati perquisitione deterreatur.

IV.

Igitur neque lunæ luce, neque solis, nec face, sed lucerna conquiritur panis fermentatus, in foraminibus videlicet, atque in locis reconditis: Nam in exedra quæ sit perquàm lucida; satis est, si luce solis exploretur. Jam in media area prorsus non est opus conquisito, quoniam alites ibi

ibi ſanè quam frequentes quidquid illuc inciderit panis fermentati protinus comedunt.

V.

Si quod eſt in communi duorum vicinorum pariete foramen, uterque eò perquirat uſque quò manu penetrare poteſt, cæterum deleat ex animo. Verùm ſi forte foramen inſit in pariete intergerino inter Judæum atque alienigenam; id nequaquam exploretur, ne ſibi a Judæo fieri veneficium putet alienigena. Itaque ad deſtruendum quod in eo forſan inſit panis fermentati, ſatis erit, ſi ex animo deleveris. Jam verò nullum opus eſt explorari locum, quò non inferatur panis fermentatus.

V I.

Suprema ædium foramina, atque infima: itemque ſupremum lecti tegmen, bubilia, gallinaria, palearia, cellæ, vinariæ, atque oleariæ, è quibus nihil ſumatur ad vitam & uſum, poſtremò piſcina, ubi grandiores modo ſervantur piſces, niſi conſtet illatum eſſe panem fermentatum, nihil indigent quæſtionis. Cellas autem ſiceræ, ac vini de quibus ad uſum depromatur: itemque ſalis & ceræ cellas, atque piſcinam eam, in qua parvi modo ſervantur piſciculi cellan ligni & ſalituræ, mediaque ædium foramina, atque horum ſimilia explo-

rari opus est, quia in hæc quidem loca panis fermentatus inferatur. Quod si certo sciatur, nihil esse illatum panis fermentati, ne hæc quidem explorari necesse est. Cumque in cellis sint res ordine locatæ, omninò prima rerum striga, atque secunda ab ea perlustrantur.

VII.

Nec verò curæ est, ne mustela forte fermentati panis aliquid in locum protulerit eum, quò ferè nunquam infertur fermentati panis quidquam. Nam si curandum esset id, ne ex unis ad alias ædes exportasset, curandum esset etiam, ne ex alia ad aliam urbem, sicque nullus omninò finis rei fieret. Si quis ineunte ea nocte, quæ est ad quartum decimum diem Nisan, cum domum perlustrasset, alicubi placentas fermento imbutas reliquerit decem, deinde verò inveniat omninò novem; huic scilicet metuendum, & rursum perlustranda domus, quia hanc quidem certè placentam mustela sorexve abstulit.

VIII.

Item si quis in ædes jam perlustratas viderit introeuntem soricem, qui teneret ore panem fermentatum, eas oportet ædes denuò perlustrari. Nec si micæ panis in mediis ædibus inveniantur, ducendum est, hunc esse panem à sorice comesum, atque inde has

has ſupereſſe micas. Contrà verò credendum, illum a ſorice panem eſſe repoſitum aut in foramine aut in feneſtella, quæ rurſum explorari neceſſe eſt. In illis autem ſi reperiat nihil, totam rurſum oportet exploratam domum: Sin reperit, quem in exploratas ædes ſorex intulerit panem fermentatum, prorſum exploratu non eſt opus.

IX.

Puerum, qui fruſtum panis fermentati præ manu ferret, ſi quis viderit introeuntem in ædes jam exploratas, huncque ſecutus inveniat ſparſas panis micas, nihil opus eſt exploratu, quia certum eſt fuiſſe eſum à puero panem, & has inde cecidiſſe micas: Sic enim ſolent micas ſpargere, dum quid comedunt pueri, non item mures. Sin nullas omninò panis micas inveniat, oportet, ædes univerſas rurſus exploret.

X.

Sint alicubi repoſiti novem panum azymorum cumuli, atque panum fermentatorum acervus unus, tum ex illis ſorex abſtulerit aliquid, quod neſciamus ſitne fermentatum, an azymum, inque ædes jam exploratas intulerit, illas verò neceſſe eſt iterum explorari. Nam quidcunque (*a*) certum

(*a*) Apud Judæos ſi res quædam ad mores pertinens vene-

rum ac fixum est, pars æqua censetur esse cum multò etiam majore.

XI.

Sicubi sint placentarum acervi duo, azymarum alter, alter autem fermentatarum itemque sint duæ domus, altera jam explorata, altera nondum, tum veniant sorices etiam duo, quorum unus auferat panem azymum, fermentatum alter, nec compertum habeatur, utram in domum introierit sorex is, qui panem abstulerit azymum: vel si duæ sint domus jam explo-

venerit in dubium, sitque ex utraque parte par dubitandi ratio semper in severiorem partem judicatur. Ut si quo in loco hinc sint locati calathi decem pomis referti & iidem consecrati Deo, inde verò decem item surpiculi pomis pleni profanis; tum inter utrosque pomum inveniatur medium, adeo, ut sit dubitandi locus, utrum pertineat ad ea, quæ sunt consecrata, an è profanis eò loci venerit, in severitatem decernitur. Quin etiam ut in duriorem partem indicetur, sufficit si multis partibus æquis pars fixa & certa quædam opponatur, licet exigua; veluti si sint ex alia parte fiscinæ decem, ex alia contrà unica, aut viginti ex altera, & una item ex altera, & sic deinceps ad centum usque, etiam in severiorem judicatur partem, quia unus ille calathus fixa pars est & certa, decima, vigesima, aut centesima denique. Hinc natum est illud, quod dicitur passim, QUIDCUNQUE FIXUM EST, PARS ÆQUA CENSETUR ESSE CUM MULTO ETIAM MAJORE: sin autem duo, verbi gratia, poma centum calathis pomorum plenis opponantur, duorum pomorum istorum nulla habetur ratio: quippe quæ non est fixa atque certa pars centum calathorum istorum.

ploratæ, & unicus modo fermentati panis acervus ex quo ſorex item unus abſtulerit aliquid, ignoreturque utram introierit domum: vel ſi liquet utram ſit domum ingreſſus ſorex, ſed illum protinus homo ſecutus domum iſtam exploravit, & reperit nihil, contrà-ve reperit ablatam placentam: vel ſi ſint placentarum azymarum acervi novem, & fermentatarum acervus unus, a quibus una ſit placenta paulo remota, quæ ſitne azyma, an fermentata in dubium vocetur, eamque ſorex detulerit in ædes jam exploratas, nihil omninò cauſæ eſt, cur explorata jam domus iterum exploretur, quia nihil hic certi, nihil fixi, nihil omninò plani eſt.

XII.

Si quis autem panem fermentatum in uno repoſuerit angulo, tum illum inveniat angulo in alio, aut ſicubi fermentatas placentas locaverit omninò novem, ac decem inveniat deinde: vel ſi fermentati panis aliquid de loco ſorex tranſtulerit, dubiumque ſit, an is introierit in domum jam exploratam, necne; hic certè eſt, quamobrem rurſus exploretur domus illa jam antè explorata.

XIII.

Sorex, qui ferret ore placentam fermentatam, ſi introierit domum jam exploratam, eademque domo

paulo poſt ſorex ſit egreſſus, qui item placentam fermentatam teneret ore, idem putatur eſſe ſorex qui domum introierit, & exierit: quare exploratu non eſt opus. Niſi, cùm mus niger introierit, exeat candidus. Sin ferens placentam fermentatam ſorex iniit domum exploratam, eademque domo paulo poſteà placentam item fermentatam effert muſtela, rurſum explorari domum oportet. Sin unà cum muſtela ſorex etiam domo exeat ferens quoque fermentatam ore placentam, nihil eſt, quod iterum domus exploretur: Nam hæc eadem placenta fuit ab eodem ſorice illata. Quod ſi ferens ore panem fermentatum foramen in aliquod lapſus ſit anguis, neceſſe non eſt adduci incantandi peritum, qui ſerpentem è foramine eliciat.

XIV.

Si adhæſerit lacunari panis fermentatus magnitudine par olivæ, oportet illum applicatâ ſcala inde detrahi, ne forte, ut fit nonnunquam, per ſe ipſe decidat. Contra ſi in puteo eſt aliquid fermentati panis, nemo tenetur eó deſcendere, ut illum inde panem eruat: Satis enim eſt eum ex animo delere.

XV.

Fruſtum fermenti ſedi accommodatum ac deſtinatum, cujus ſuperficies fuit

fuit etiam luto oblita, Solennitate Paschatis domi teneri licet. Quæ in mactræ fissuris massæ fermentatæ reliquiæ permanserunt, eæ si in uno & eodem loco olivæ magnitudinem imitantur, tollendæ sunt: Sin minus, atque illis aut conglutinantur mactræ fragmenta, aut ejusdem mactræ foramen obthuratur, ob paucitatem nullæ sunt: alioquin autem tollantur oportet. Quod si in mactra contineantur in duobus locis diversis massæ fermentatæ partes duæ, quarum utraque dimidiæ olivæ magnitudinem æquiparet, atque inter illas intercedat item massæ fermentatæ filum, quo conjungantur, si videantur sublato illo filo simul ambæ tolli, amoveantur necesse est: sin minus nequàquam est necesse.

XVI.

Ita quidem est de mactra. Nam in ædibus ipsis etiamsi sublato filo intercedente non tolluntur partes ambæ, nihilominus efferantur oportet, quippe quæ conjungantur interdum: Verùm tamen si in ædibus sit fermentata massa ad dimidiæ olivæ magnitudinem, & in horreo tantundem, vel si ad dimidiæ olivæ magnitudinem sit è massa fermentata item in ædibus, & tantundem in exedra; vel denique si sit in ædibus exterioribus è massa fermentata pars dimidiæ æqualis oleæ, atque

atque in penetralibus tantundem, siquidem partes illæ magnitudine dimidiæ pares olivæ adhæreant parieti, trabi, solo, nihil est, cur illas amoveri oporteat: Satis enim est ex animo delere.

XVII.

Si quis decima & quarta die Nisan domum locat, nec verò significat, utrum illam ipse jam explorarit, necne, pro explorata habetur, adeòque porrò exploranda non est. Imò cum qui locat probè sciat à se domum non esse exploratam, mulier autem vel parvulus ajat, *nos eam exploravimus*, & illis fides adhibetur. Nam de fermentato pane amovendo & cuique creditur, & ad illum perquirendum idonei sunt omnes, & mulieres, & servi, & pueri quoque, ii nimirum quorum ingenium jam satis confirmatum est ad perquirendum.

XVIII.

Si quis locavit domum alicui suam, nec eidem clavem ante tradidit, quàm venerit dies quarta decima Nisan, locantis est eam explorare domum: conducentis verò, si postquam dediderit ille ædium clavem, decima & quarta dies Nisan veniat. Si quis locaverit domum pro explorata, tum deinde inveniatur explorata non esse, conducentis est illam explorare, neque verò ullus in re contracta dolus malus inest.

ineſt. Quin etiam ubi ſolent domus ab operis explorari mercede, conducentis erit curare illam explorandam, quippe quod rem piam faciet.

XIX.

Commiſſurus ſe mari, aut cum exercitu profecturus intra proximos Paſchæ dies triginta, explorare debet domum ſuam ante profectionem: Quod ſi ante dies triginta Paſchæ proximos diſcedat, cum in animum induxerit ante Paſcha redire domum, ante profectionem exploret neceſſe eſt, ne ſi rediret vigilia Paſchæ veſperi, per otium illi non liceret explorare domum. Secus autem ſi non induxerit animum redire. Tum ſi quis domum ſuam penori condendo deſtinat intra proximos Paſchæ dies triginta, oportet eam exploret prius, quàm penus intromittat: verùm cum deſtinaverit ante proximos Paſchæ dies triginta, ſi habeat in animo domum ante Paſcha rurſum exinanire, oportet eam itidem exploret prius, quàm penum inferat: ſin minus, nihil opus eſt explorato.

CAPUT TERTIUM.

Quid post perquisitum panem fermentatum nocte, quæ est ad decimam & quartam diem Nisan, de eodem pane fermentato fieri debeat, ad crastinam lucem, qua demum è rerum natura tollitur?

I.

QUisque cùm nocte illa, quam consequitur quinta decima dies Nisan, quæsierit atque investigarit panem fermentatum, eum è foraminibus, locis reconditis, & angulis deducat, totumque congerat in locum unum, atque in illo relinquat ad lucem crastinam circa principium horæ sextæ, qua denique panem illum fermentatum exurat: attamen eum nocte illa ipsa inflammare volenti, licet.

II.

Si quis autem illa nocte servet in crastinum diem fermentati panis aliquid quo vescatur ad horam ferè (*a*) quartam, id ille passim hinc inde sparsum esse nè patiatur; sed imponat in aliquo aut vase, aut angulo, atque ita observet, ut nihil inde ablatum esse pernoscat. Nam alioqui rursus oportet domum exploratam, ne quid panis

(*a*) Quæ nobis dicitur decima.

panis fermentati forte ſorices detraxerint.

III.

Decima & quarta dies Niſan in ſabbatum cum incidat, tum panis fermentatus conquiritur ab ea nocte, quæ præcedit vigiliam ſabbati, id eſt, quam ſequitur dies tertia decima, tantumque panis fermentati ſervatur, quantum uſque horam ſabbati quartam ad victum eſt neceſſarium. Quod quidem in loco reponitur recondito, & reliquum inflammatur ante ſabbatum. Quod ſi quid panis fermentati ſabbato poſt horam quartam ſuperfuerit, id ex animo deletum contegatur vaſe ad elapſam Paſchæ ſolennitatem primam, atque tum exuratur.

IV.

Qui habet plures, quas vigilia ſabbati comburat, placentas ex oblatis ſacriſque adeò frugibus, is ne comburendo miſceat pollutas cum mundis, ſed ſingulas ſeorſum inflammet, mundas, pollutas, & *(a)* dubias etiam, atque è puris id modo in uſum reponat quod ad ſabbati horam quartam poſtulat neceſſitas.

V.

Si quis aut per oblivionem, aut per contumaciam nocte illa, quam ſe-

(a) Quæ incertum eſt ſintne puræ, an contaminatæ.

ſequitur quarta decima dies Niſan, non inveſtigarit apud ſe panem fermentatum, is eum perquirat craſtino mane: ſi nec manè conquiſierit, quærat eum dum amoveri debet: ſi ne tum quidem hoc fuerit officio functus, in ipſa oportet ſolennitate perveſtigare: imò verò ubi hoc officium non eſt factum tranſacta jam Paſchæ ſolennitate, poſt etiam opus eſt conquiſito pane fermentato ac combuſto, ſi quis reperiatur domi per ſolennitatem Paſchæ reſtaſſe: eſt enim uſus ejus illicitus.

VI

Atqui panem fermentatum qui perquirit aut nocte illa, quæ præcedit decimam & quartam diem Niſan, aut ſequente luce, aut in ſolennitate ipſa, hac precandi formula utetur ante, quàm perquirere incipiet; *Benedictus eſto tu Domine Deus noſter qui præceptis tuis conſecraſti nos, atque adeò fermentati panis amotionem imperaſti nobis:* Tum demum quærat & inveſtiget locis in omnibus, quò panis fermentatus ſolet inferri, ut ſupra diximus. Verùm qui tranſacta jam Paſchæ ſolennitate panem fermentatum inveſtigat, hanc precandi formulam omittat.

VII.

Atque nocte illa præcedente diem quartam decimam Niſan, aut ſequente

te luce ante horam sextam explorato pane fermentato, porrò oportet ex animo delere si fortè quærentem fugit fermentati panis aliquid. Quod his exprimitur verbis: *Quidcunque fermentati panis adhuc est apud me, & quærenti mihi forte latuit, nullum esto, esto pulveris instar.* Verum qui panem fermentatum post horam diei quartæ decimæ sextam perquisiit, is nihil potest ex animo delere, quippe cum penes eum sit nihil: tum enim fermentati panis usu jam est interdictum.

VIII.

Itaque qui nihil ex animo delevit ante horam sextam, si post illam inveniat aliquid fermentatum, quod ei fuerit cordi, idque ex oblivione non sustulit, is quidem certè violavit præcepta hæc, *Non apparebit &c. Non invenietur &c.* quippe fermentatum quid nec sustulit, nec ex animo delevit. Neque porrò prodest illi quidquam animo id aspernari: non est enim penes eum. At illud ei tribuit scriptura? nimirum, ut teneatur lege *Non apparebit* &c. *Non invenietur* &c. tum ut quandocunque fermentatum aliquid inveniat apud se, id ipse comburat. Quocirca die solenni si quid fermentatum inveniat aliquis apud se, vase id (*a*) contegat ad vespe-

(*a*) Ut ne quid inde forte detrahatur.

vesperum, ac tum igni aboleat: sin autem hoc idem fuerit sacrum, non est opus vase contegi, quoniam ab eo se facile abstinent omnes.

IX.

Si quis paulò ante horam, qua fermentatus panis exuri debeat, exivit domo rem piam facturus, aut pium celebraturus convivium, veluti sponsaliorum, nuptiarùmve, tum esse domi suæ panem fermentatum meminerit; cum per otium liceat & domum redire, fermentatumque panem urere; & dehinc reverti ad rem piam peragendam, fiat: sin minùs, fermentatum panem animo aspernetur, ac rejiciat. Et qui exivit domo aliquem aut ab hominibus armatis liberaturus, aut erepturus e flumine, incendio, ruina, is si panem fermentatum animo aspernetur, faciet officio abundè satis. Sed qui est egressus domo poprii negotii causâ, si recordetur fermentati aliquid suis in ædibus superesse; oportet, in eas illicò revertatur residuum id combusturus, scilicet propter eam magnitudinem quæ ovo se æquat; minus eo, satis est, ex animo delere.

X.

Si quis domo ad præceptorem abiit, coram quo docente residens meminit se subactam domi farinam relinquere, metuitque, ne fermentescat ante,

te, quàm (*a*) poſſit domum redire; maſſam illam prius, quàm fermentata ſit, aſpernetur animo. Quòd ſi fuerit jam fermentata, eam porrò aſpernari nihil ipſi profuerit: ſedenim his jam tenetur legibus, *Non apparebit* &c. *Non invenietur* &c. & cum primùm fuerit domum reverſus, maſſam hanc corrumpat, oportet.

XI.

Sed panis fermentatus qui corrumpetur? Tribus quidem modis, vel ſi comburatur, vel ſi comminutus diſpergatur in aerem, vel denique ſi in mare projiciatur: Atqui ſi foret induratus ſic, ut eum fluctus non corrumperent celeriter, oportet item priùs illum comminui, quàm in mare dejiciatur. Qui panis fermentatus forte fuit ruina obrutus, terràque contectus tres palmos in altitudinem, aût amplius, is quidem videtur ſublatus eſſe: quamobrem ſatis eſt, eum ex animo delere, ſi hora necdum venerit (*b*) ſexta. Si quis ante horam ſextam ſuum alienigenæ panem fermentatum dederit, ex eo nihil tolli neceſſe eſt: Et qui ante horam ſextam panem fermentatum exuſſit, is illius utetur carbonibus ad ſolenni-

 ta-

(*a*) Nemini Judæorum Magiſtrum de lege diſſerentem audienti, ex ſchola licet ante diſcedere, quàm dimittantur auditores omnes.

(*b*) Decimæ & quartæ lucis Niſan.

tatem Paschæ. Post horam sextam si fuerit combustus; siquidem esset jam tum illius usu interdictum, neque clibanus, neque focus eo calefiet, ut in iis aut coquatur panis, aut pulmentum lixetur aliquod, ac siquid coctum fuerit, illius etiam sive panis, sive pulmenti sit interdictum usu, nec ipsorum adeo exustorum carbones ulli possunt usui esse, quandoquidem tum demum sint exusta, cum nobis erat illorum usu interdictum.

CAPUT QUARTUM.

Quid oporteat factum, ut violetur praeceptum, non apparebit.

I.

Exod. 13. v. 7. EST quidem in lege scriptum *Non apparebit apud te aliquid fermentatum:* sed hoc forte præceptum non violat, qui panem fermentatum aut apud se penitus abstrudit, aut alienigenæ secum habitanti credit? Immò violat, etiamsi abscondat, aut committat alienigenæ, ob hoc videlicet legis dictum. *Fermentum non invenietur in domibus vestris.* Exod. 12. v. 19. Panem autem fermentatum qui vel in agro, vel in oppido domo longè dissito reposuit, hiccine legem violat etiam? scilicet

licet illam, *Nec in cunctis finibus tuis* quæ vetat esse panem fermentatum in omni ditione tua. Quid? Num panem fermentatum, qui pertineat ad alienigenam, aut Deo sit dicatus, quisque debet à se efferre? Non ita; quoniam præceptum hoc, (a) *Non apparebit tibi aliquid fermentatum*, id impedit, quominus appareat fermentati aliquid, quod tuum est, alienum, aut divinum non item. *Ibidem.*

II.

Hinc igitur patet Judæum, qui in ditione sua per solennitatem Paschæ suum panem fermentatum vel abstrusum passus sit, vel in diverso ab habitatione sua oppido etiam suo reposuerit, vel alienigenæ commendaverit violasse præcepta, *Non apparebit &c. Non invenietur, &c.* Panem verò fermentatum aut Deo dedicatum, aut hominis alienigenæ, qui panis item per solennitatem Paschatis in iis, quas Judæus habitat, ædibus permansit, eidem Judæo à Paschate ad omnem usum concedi, quòd panis hic ejus non erat. Nec verò cogitur Judæus qui potestatem habeat in proselytum (b) inquilinum, ejusdem in-

 qui-

(a) *Exod.* 13. *v.* 7. Sic enim sonat textus Hebræus, cujus loco vulgata posuit, *apud te.*

(b) Erat olim duplex apud Judæos proselytorum genus, quorum alterum universam Mosis legem acci- piebant

quilini proselyti panem fermentatum à se efferre ad solennitatem Paschatis: Hominis autem alienigenæ panem fermentatum, qui maneat apud Judæum Paschate, maceriâ palmos alta decem oportet circundatum, ne eveniat, ut illo forte utatur Judæus. Non est eadem ratio panis fermentati, qui est Deo consecratus, à quo quidem sese diligenter abstinent omnes, ut ne prævaricatione teneantur.

III.

Quem panem fermentatum apud Judæum deposuit alienigena ante Pascha, eum Judæus, si damnum panis subrepti aut quoquomodo perditi recepit in se, ad solennitatem Paschæ a se efferre debet. Nam Judæus quòd panis damnum præstitit, ideo putatur ipsius esse. Qui verò non promisit infecti damni, huic panem illum, quoniam eum in sua potestate semper retinuit homo alienigena, & Paschate apud se retinere licet, & eodem à Paschate vesci.

IV.

Panem fermentatum homo alienige-

piebant itidem, ut ipsimet Judæi, hos vocabant proselytos justitiæ: alterum sola præcepta septem, quæ & Noë filiis data fuerant, istos proselytos appellabant inquilinos eo, quòd jus haberent habitandi unà cum Judæis in terra sancta. Sed de vario proselytorum genere, simul & de illorum discrimine fuse disputabitur in eo tractatu, qui est de regibus Israëliticis.

gena, isque violentus cum Judæo credidit, si probè sciat Judæus fore, ut ab alienigena cogatur panem illum perditum, subreptumve solvere, etsi de damno nil cavit; oportet illum a se efferat ad Paschæ solennitatem. Nam sic prorsus habetur fermentatus ille panis, ut si Judæi esset, ea re, quoniam damnum panis violentus ille homo alienigena sit ab eo exacturus.

V.

Judæus si suum panem fermentatum pro pignore tradidit homini alieno, & illi cum eodem convenit, ut nisi pecuniam ipsi die constituto redderet, proprius creditoris a principio fuisse censeretur, iste quidem panis est in hominis alieni potestate, atque adeo post solennitatem Paschatis usui Judæo esse potest; dummodo constitutus ille dies Pascha præcedat: Nisi enim ita cum eo pactus sit, ea ratio panis sit, ut apud alienigenam depositus esse videatur; nec à Paschate licebit Judæis illo pane uti ad rem ullam.

VI.

Qui cum homine alienigena navi in eadem vehitur Judæus, is vigilia Paschæ ad horam quintam suum panem fermentatum potest aut vendere alienigenæ, aut dono dare, & eundem ab alienigena rursus à Paschate mercari, modo illi ex animo dederit.

VII.

Fas eſt etiam, Judæum homini alienigenæ pro centum minis panem fermentatum ad vigiliam Paſchatis a ſe emere volenti, perſuadere, ut emat pro minis ducentis: itemque ut ab alienigena emere volentem ad ſe deducat, propterea quòd fieri poſſit, ut ipſe a Paſchate indigens panem hunc fermentatum ab illo redimat, lege conceſſum eſt, modo illi neque vendat, neque donet ea conditione: ſic enim qui fecit, is jam tenetur his præceptis, *Non apparebit &c. Non invenietur &c.*

VIII.

Sed cum per ſolennia Paſchæ ſervatur aliquid, cui ſit fermentatus panis immiſtus, tum verò violantur etiam præcepta, *Non apparebit* &c. *Non invenietur* &c. Hujuſmodi ſunt muria, potio illa Babylonia, quam *Kuttach* appellant, Medorum illa cereviſia, quæ paratur è farina, & ſimilia quæ homini cibo ſunt. Nam quæ non ſunt homini ad veſcendum apta, ea quamvis ſint cum fermentato pane miſta, Paſchate licet apud ſe retinere.

IX.

Ejus verò generis eſt id, quod ad parandas pelles miſcet Coriarius. Quod quidem, pelle impoſita, etſi unicam modo horam ante, quàm tolli

li

li fermentum debet, miſtum eſt; licet retinere. Pellis autem cùm impoſita non eſt, tum ſi farina ſit immiſta ante, quàm fermentatus panis amoveatur, triduum integrum, licet etiam ſervare, quia farina illa jam corrupta fœtet: ſin minus, removendum erit.

X.

Collyrium item, emplaſtrum, & theriaca, quibuſcum fermentati aliquid confuſum eſt, retinere Paſchate licebit, quia rei fermentatæ forma funditus periit.

XI.

Panis ipſe mucidus adeo, ut nec cani quidem ad veſcendnm idoneus ſit, & malagma jam malè olens, cui ſit fermentatum aliquid immiſtum, removeantur neceſſe non eſt. Quæ veſtimenta ſunt lacteo frumenti ſucco diluta, & quæ fuerunt chartæ maſſa fermentata conglutinatæ, ut Paſchate domi ſerventur, licet. Nam in hujuſmodi rebus, quoniam fermenti forma omninò nulla remanet, præcepta hæc, *Non apparebit* &c. *Non invenietur* &c. nullum habent locum.

XII.

Res autem illæ, quibuſcum eſt fermentati quid confuſum, & aut nulli prorſum homini ſunt ad veſcendum aptæ, aut certè non omnibus aptæ ſunt, velut theriaca & ſimilia, illæ

quidem ut Paſchate domi retineantur, permiſſum eſt lege. Verùm interdictum eſt; ne comedantur ad transactum uſque Paſcha, quantulumcunque fermentatum ſit immiſtum.

CAPUT QUINTUM.

Quænam frugum genera fermenteſcant, & qui fermentent liquores.

I.

INterdictio fermentatarum rerum ad ſolennitatem Paſchæ cadit in genera frugum omninò quinque. Quorum duo ſunt triticea, triticum, & (*a*) ſpelta: hordeacea tria, hordeum, ſecale, & avena: fruges enim minutæ, ſicut oryza, milium, fabæ, lentes ac ſimilia nullum prorſus dant fermento locum. Ergo farinam oryzæ, aut ſimilem illi, qui vel ferventi ſubegit aqua, tum etiam veſtimentis operuit, ita; ut inſtar fermentatæ maſſæ tumeſceret: tamen ei conceſſum eſt, ut illa veſcatur: Neque enim id fermentatum, ſed putidum eſt.

II.

Illa verò frugum genera quinque fructuum ſuccis puris, putiſque ſubacta

(*a*) Quam eandem licet appellari Zeam.

acta, omninò nunquam fermenteſcunt: quare maſſa ejuſmodi ſolido relicta die, atque etiam inflata cibo permittitur; quia fructuum ſucci ſi maſſam tumefaciunt, at certè non fermentant. Habentur autem fructuum ſucci vinum, & lac, & mel, & oleum, & malorum tum vulgarium, tum granatorum liquor, cunctaque horum ſimilia ſive vina, ſive olea, ſive cujuſcunque generis liquores, quibus quidem omninò nihil aquæ ſit immiſtum: quantulùm enim cunque illis infundatur aquæ, fermentant ſcilicet.

III.

Neque fas eſt ad ſolennitatem Paſchæ in aqua lixare triticum, uti ſolent grana contuſa, neque farinam, ſicuti lagana. Atque hæc ſic elixa, ſi fuerint in lixando rupta, fermentata ſunt prorſus. Simili ratione nefas eſt in ſartagine frigere ex oleo maſſam. Conceſſum eſt autem, ut vel panis jam coctus, vel farina toſta lixetur; tum ferventiſſimam in aquam ut mittatur quæcunque farina, quæ decoquatur antè, quam fermenteſcat. Obtinuit tamen uſus & in terra *Sennaar*, & in Hiſpaniis, & in omni penitus ſolis obeuntis plaga, ut & hoc ſit factu nefas, ne quis aquam fortè non ita vehementer ferveſaciat.

Gen. 10. *v.* 10.

IV.

IV.

Atqui frumentum lixare pomorum ſuccis licet : itemque farinam : tum maſſa fructuum ſuccis ſubacta, itèmque in fructuum liquoribus elixa, aut ex oleo in ſartagine fricta, cibo permittitur. Nam ſucci pomorum nequaquam fermentant.

V.

Solent ſpicæ virentes primò igni torreri, ac deinde moli. Harum quidem farinam in aqua lixare Paſchate minimè licet, ne ſi ſpicæ probè toſtæ non ſint, farina ex iis in lixando fermenteſcat. Item ſi Paſchate novæ, (*a*) fricentur ollæ, panis azymi, qui rurſum eſt comminutus, farina licet in eis lixetur; non item farina ſpicæ virentis igni toſtæ, quæ ſi non eſt ſatis exuſta, farina ex illa haud dubiè fermenteſcit.

VI.

Non miſcetur cum aqua hordeum ad ſolennitatem Paſchæ; quippe quod tenerum eſt, facilèque adeo fermenteſcit. Quod ſi quis miſcuit, eòque eſt emollitum, ut ſi ponatur in extremo catino illo, in quo coquantur placentæ, rumpatur continuò, interdictum ſit: ſin minùs eſt maceratum, uſui permittitur.

VII.

(*a*) In vaſis fictilibus novis, ut defricarentur, ſolebant farinam coquere ſeu lixare.

VII.

At triticum in aqua maceretur, licet; ut sublatis inde furfuribus protinus frangatur, quo ferè modo simila solet effici: quanquam nunc quidem passim, & in terra *Sennaar*, & in terra (*a*) desiderata, & in Hispaniis, (*b*) & in solis obeuntis civitatibus consuetudo non fert, ut in aqua maceretur triticum, ne forte remoratum fermentescat.

VIII.

Si quo in pulmento concocto grana inveniantur aut hordeacea, aut triticea, eaque rupta, totum planè pulmentum sit interdictum, quippe cui fermentati quid immissum est. Cum verò grana rupta non sunt, ea è pulmento sublata comburentur: ipsum enim pulmentum comedetur. Nam frumentum aut in aqua maceratum, aut cum pulmento unà concoctum neque verò ruptum, non est fermentatum id, quo lex ipsa nominatim prohibet; sed eo interdixere sapientes, eam ob causam, quod in lege scriptum legatur, *Et observabitis azyma:* *Exod.* 12. cujus sententia est, ut panis azymus *v.* 7. etiam defendatur ab eo, quod est fermento proximum.

IX.

Ex quo sapientes scitum fecerunt, ut

(*a*) Terram sanctam ita vocant Rabbini.

(*b*) Ætate hujus autoris multi passim in Hispaniis Judæi degebant.

ut quisque caveat, ne fruges, quibus ad solennitatem Paschatis utatur, ulla sint aspersæ aquâ, posteaquam demessæ fuissent, ut ne vestigium quidem fermentati possit in eis apparere. Atqui fruges aut in flumine aliquando mersas, aut aquâ desuper madefactas sicut Paschate comedere, ita & domi retinere nefas est. Tales igitur fruges qui Judæo vendat, oportet emptorem moneat, ut illas consumat ante Pascha. Quæ si vendantur alienigenis ante Pascha singulis paululum modò vendendum, id quod ante Pascha facilè consumpserint, ut illas rursum alienigenæ ne vendant Judæo.

X.

Quas fruges instillent aquæ guttæ, si quidem guttam aliam alia continuò sequatur, etiam toto die nunquam fermentescunt. Verum si mora fiat idonea, sint (*a*) illicitæ fruges.

XI.

Non est farina multa Paschate subigenda, ne (*b*) fermentescat. Sed ad eum modum, qui (*c*) libationi est obnoxius.

(*a*) Ad solennitatem Paschatis.

(*b*) In massa enim grandiori subigenda quia partes multæ diu quietæ relinquuntur, facilè fit, ut fermentescat per se.

(*c*) Vel exigua de massa domi suæ subacta Judæi particulam quandam Deo libant sacram. Cum verò extra templi parietes sacris vesci nefas sit, & templo nunc careant,

noxius. Item farina ſubigenda non eſt aquâ vel propter ignem, vel in alia calidâ calfacta, neque illâ, quæ eſt eodem ipſo die hauſta: ſed quæ domi pernoctavit. Si quis autem hæc negligens farinam Paſchate ſubegit, panis ex illa confectus interdictus ſit.

XII.

Nec in ſole ſe collocabit mulier, quæ Paſchate farinam ſubigat, neque per æſtum nebuloſum ſub dio, ut etiam ſol non luceat; neque ſuam deſeret maſſam, alia re ſe ut occupet. Quod ſi maſſam pinſat & coquat mulier eadem, vaſa aquæ duo illi ſunt opus: unum, in quo maſſam in fruſta diſpertiat; alterum, in quo manus aqua refrigeret. Atenim ſi quis contrà aut ſub ſole depſuit, aut aqua manus non refrigeravit, aut maſſam pinſit majorem, quàm menſura *libationis* poſtulat; panis tamen ex ea confectus eſui permittitur. Sed quænam eſt illa tandem menſura maſſæ, quam deſiderat libatio? Quæ tribus & quadraginta ovis, inſuper & ovi quintæ parti par eſt, non quæ par eſt illorum ponderi: ſed quæ tot ovorum, eorumque mediocrium magnitudini ſe exæquet.

XIII.

careant, hanc in ignem mittunt exurendam. Sed de menſura ipſa, ex qua ſit auferenda hæc, quæ placenta dicitur, particula mox diſputabitur.

XIII.

Quamdiu maſſam quis contrectat, tamdiu fermenteſcit nunquam, ne per ipſum quidem diem: ſin autem ſine contrectatione relicta ſit eò uſque, ut daret ſonitum ſi manu peteretur, fermentata eſt illa quidem, & ſtatim comburenda. Quod ſi nullam edat vocem percuſſa. ſed id temporis quieverit, quo milliare confeceris, itidem fermentata eſt, & igni conſumenda protinus. Item ſi facies ejus ſit pallida, veluti cujus horreant pili, ne comedatur, ſimiliter interdictum eſt: ſed hujus eſum non ſequitur excisio.

XIV.

Si maſſis à duabus pariter ſubactis manus ſimul receſſit, ſi quidem idem temporis ſpatium conquieverunt ambæ, licet earum altera vocem petita mittat, altera verò ſileat: tamen unà comburendæ ſunt, utpote omninò fermentatæ.

XV.

Nullæ fient Paſchate placentæ ſignis impreſſæ, quippe cum in imprimendis ſignis mulieres trahant moram, placentæ fermentarentur. Ergo ut à piſtoribus, qui ſunt artis periti, & in agendo celeres, placentæ figuris diſtinguantur, conceſſum eſt, ſed interdictum ne hoc idem efficiant patres familias nec typo quidem; hanc videlicet

licet ob causam, ne alii rem imitentur sine typo, atque in agendo lenti placentas fermentent.

XVI.

Qua post massam pinsitam, & mactra, & manus lavantur aqua, simul etiam quæ inter pinsendum adhibetur, illæ ad solennitatem Paschatis funduntur in clivum, ne confluentes in locum unum & eundem fermentescant.

XVII.

Paschate furfures non sunt aqua diluendi in gallinarum escam, ne fermentescant: sed ut aqua ferventi perfusi objiciantur illis, licet. Quanquam pars major populi jam assuevit, ut ne ferventi quidem perfundat, ne fortè quis illos etiam misceat cum aqua non planè ferventi.

XVIII.

Pro gallinis autem Paschate aut farinam subigere, aut furfures, integrum est, si his subactis illas aut tute continuò depascas, aut illis oblatos observes, ne id moræ per gallinas quiescant, qua milliare confeceris: sed enim quamdiu gallinæ rem ita subactam rostro petunt, aut tu manu vertis, haudquaquam fermentescit. Cum verò rem exederint, illud, quo continebatur esca, vas aquâ eluetur, quæ aqua deinde fundetur in locum declivem.

XIX.

Mulier non diluet furfures, quibus in lavando se fricet: siccis autem furfuribus ut se perfricet, ista quidem licentia datur. Nec quisquam grana mandet triticea, quibus operiat vulnus, eò quod ibi fermententur. Nec cum isto embammate *Charosset*, quod vocant, confundet farinam: quam si quis commiscuit, effundatur embamma, quippe quod farinam celerrimè fermentat. Neque sinapi commisceat farinam: quod si factum erit, sinapis confestim exedatur, necesse est.

XX.

Ad solennitatem Paschæ aromatibus, papavere, & fœniculo condire massam, lex permittit: itemque ipsam aut vino, melle, oleo, lacte & horum similibus subigere, aut in ejusmodi liquoribus dispertire. Attamen primus solennitatis dies excipitur, in quem neque massam pinsere, neque dividere licet in alio ab aqua liquore, non fermentati quidem nomine, sed quia lex (a) *afflictionis panem* imperat. Nam memoria *panis afflictionis* omninò (b) primo solen-

(a) *Deut.* 16. *v.* 3. Non comedes panem fermentatum: septem diebus comedes absque fermento, *afflictionis panem*, quoniam in pavore egressus es de Ægypto.

(b) *Ut memineris diei egressionis tuæ de Ægypto* omnibus diebus vitæ tuæ.

lennitatis die colatur necesse est.

XXI.

Quibuscunque vasis fictilibus per reliquum anni spatium usus fueris ad res fermentatas frigidas, iisdem licet utare tempore Paschali ad res azymas item frigidas, præter illud, in quo solet fermentum servari, vas: itemque in quo reponitur embamma id, quod Hebræis vocatur *Charosset*, cujus est vehementissimum fermentum. Atque mactra, in qua per totum anni curriculum, massa subigitur, & tamdiu relinquitur dum fermentetur, vasis illius, quod ipsum contineat fermentum, habetur instar. Horum omninò per solennitatem Paschatis usus non permittitur.

XXII.

Placentæ azymæ non coquentur ad Pascha in eo fictili catino, ubi per annum totum fermentatæ placentæ coquuntur. Rursum in eodem catino coquas Paschate placentas azymas, licet, si locum illum, in quo coquebatur fermentatus panis, prunis vehementer torrefeceris.

XXIII.

Quæ verò vasa sive è metallo, sive è lapide fermentatas ad res fuerunt adhibita, easque fervidas, velut ollæ sartagines, & similia vasa, (a)

 pri-

(a) In quibus vasis pulmentum coquitur propter ignem.

prima; ea solennitate Paschatis si vis adhiberi ad res azymas, oportet ante diem festum imposita in permagno vase aquæ ita referto, ut contenta vasa longè superet, primò fervefacias dum exspumaverint, tum in frigida abluas. Cultrorum verò non laminam modo, sed & manubrium necesse est in vase primo fervefacere, ut illorum ad res azymas utendorum licentia fiat.

XXIV.

Sed è metallo, lapide, ligno vasa secunda, veluti catini & pocula quibus ad res fermentatas usus sis, imposita in ingenti vase perfundes aqua (*a*) ferventi, atque in ea tamdiu relinques, dum exspumaverint, deinde liquore frigido abluta rebus azymis adhibueris.

XXV.

Fictilia verò, quibus ad fermentatas res, illas videlicet calidas, usus es, vasa vel prima, sicut ollæ, vel secunda, ut catini, sive expolita sint, atque oblita plumbo, quo veluti crystallum efficiuntur perlucida, sive nuda

ignem, cujusmodi sunt ollæ, ac sartagines, ipsa prima nominantur: vocantur autem secunda, quæ pulmentum excipiunt è primis, quales sunt catini. Quòd si ex alio in alium catinum transfundatur pulmentum, suo dicuntur ordine tertii, quarti, quinti, &c.

(*a*) Adverte animum ad baptismata urceorum & calicum.

da ac simplicia, ad res azymas quidem non adhibentur per solennitatem Paschæ. Sed enim a Paschate licet illis ad coquendum uti.

XVVI.

Si quis vas primum aliquod velit fervefactum, nec reperit eo majus, in quo possit, is luteum illi vasi marginem circundabit, tantumque infundet aquæ, ut labrum vasis exscuperet, quam in eo aquam si fervefecerit, satis est, & frigidâ deindè vas ablutum, ad res azymas rectè adhibuerit.

CAPUT SEXTUM.

Lege præscribi, ut quisque illa nocte, quam sequitur lux quinta decima Nisan, panem azymum comedat.

I.

LEx jubet quemque vesci pane azymo ad eam noctem, quæ decimam & quintam lucem Nisan antecedit: est enim in ea dictum, *Primo mense quarta decima die mensis ad vesperam, comedetis azyma.* Quod quidem ubique loci & semper observari debet: neque enim hoc est ex illo Agni Paschalis præcepto consequens, sed est præcipum quoddam *Exod 12. v. 18.*

præceptum, quod in primam Paschæ noctem plenam excurrit. Nam reliqua solennitate cuique licet aut pane azymo, aut oryza, aut milio, aut tostis frugibus, aut fructibus denique vesci. At ut prima nocte Paschæ quisque comedat panem azymum, certè lex est, cui quidem legi satisfecerit, qui panis azymi frustum magnitudine par olivæ comederit.

II.

Atqui panem azymum qui absorbuerit, legi quoque fecit satis, non item qui absorbet olus illud, (a) amarum. Quod si quis unà cum azymo pane glutiverit amarum olus, ille de pane quidem azymo legi est obsequutus: Neque enim olus amarum impedit, quominùs panis azymus rectè comedatur, quippe quod est adjunctio quædam ad panem azymum. Verùm oleris amari præceptum exsecutus non est. Qui verò & panem azymum, & amarum olus vel musco, vel simili quodam involucro præligata absorbuerit, ne præcepto quidem panis azymi fecerit satis.

III.

Si quis aut per ethnicos, aut à prædonibus coactus panem azymum comedit, animo nullatenus intento, tamen officium præstitit. At si quem, dum

(a) Et edent carnes nocte illa assas igni, & azymos panes cum oleribus amaris. *Exod.* 12. *v.* 8.

dum comedit illam panis azymi magnitudinem, quæ oleæ ſe exæquat, arripuit epilepſia, aut ſi quis dum mente captus erat, panem edit azymum, rurſum edat, oportet, ſi convaleſcat; quippe cum panem azymum comedit, tum omninò præceptorum erat omnium immunis.

IV.

Nemo porrò hanc comedendi panis azymi legem obſervarit, niſi qui comederit panem azymum, qui conſtaret ex aliquo è quinque frugum generibus, de quibus ſuprà dictum. Quod enim lex dicat, *Non comedes in eo panem fermentatum: ſeptem diebus comedes panes azymos*, id indicat fieri quidem legi ſatis, ſi comedatur panis azymus, qui ex illis conſletur frugibus, quæ fermentari poſſunt. Contra ſi ſit ex oryza, milio, & leguminibus, quæ nullum dant fermento locum. Deut. 16. v. 3.

V.

Is quidem fecerit officium, qui pane veſcetur azymo, quem ex frumento atque oryza compoſuerit, ſi modo frumenti ſapor percipitur. De pane verò iſto, quem canibus præbeant paſtores, ſi eodem utuntur & ipſi paſtores, idoneus eſt, qui adhibeatur ad obſervandam legem comedendi panis azymi. Sin minus, præceptum non exquirere comedendo iſto pane,

quippe qui destinatus azymo pani non est. Panem illum azymum, cujus fuit massa fructuum succis subacta, si comederis Paschate, functus officio fueris. Neque verò subigetur vino, oleo, melle, lacte; quòd oporteat esse *panem afflictionis*, quemadmodum suprà commemoravimus. Quòd si quis comedit panem azymum hoc pacto subactum, nequaquam officio fecit satis. Neque verò ad hanc legem observandam idoneus est panis ille azymus, qui sit è puris aut glumis, aut furfuribus: sed enim si farina sit unà cum furfuribus subacta, atque glumis, panis ex illa huic officio congruit. Congruit etiam panis similagineus: Nec est, quod quis dicat, hunc non esse *panem afflictionis*.

VI.

Nihil refert, utrùm panis ille azymus in clibano, an in sartagine coquatur: nec quidquam interest, an sartaginem calfeceris priùs, quàm imponeres massam, an verò post impositam massam fervefacias sartaginem. Nam & in solo qui coctus est ad legem hanc servandam est idoneus: imò verò & qui non est perfectè excoctus, si, dum frangitur, nulla modo fila, tanquam de massa omninò cruda, deducantur. Laganum etiam maceratum quod liquefactum non est, adhiberi rectè potest. Sed qui fuerit elixo

elixo pane usus, legi nequaquam satisfecit, quippe in quo nullus omninò inest panis sapor.

VII.

Nemo præceptum exsequitur eo pane azymo comedendo, quo ipsi interdicitur, velut qui panis azymus est aut è frugibus non decimatis, aut è decimis primis, de quibus sua libatio facta non est, aut qui panis est è rapinâ comparatus. Ad summam de quocunque pane comeso non fit gratiarum actio, eodem huic officio Paschali satisfacere nemo potest.

VIII.

Sacerdotes autem pane illo azymo, qui constat è libationibus, satisfacere possunt, quanquam panis is non aptus est omnibus. Itàque Hierosolymæ quidem singuli faciant officium pane illo azymo, qui est ex decimis secundis: sed illo, qui fuerit è frugum primitiis vel Hierosolymæ officium non faciunt. Nam frugum primitias non ubique locorum comedi fas est; fas est autem decimas secundas pretio redemptas edi ubique gentium. Atqui scriptum legitur, *In cunctis habitaculis vestris edetis azyma*, cujus sententia est ea, ut, qui per omnes omninò habitationes edi potest, illo demùm azymo pane fiat officio satis. *Exod.* 12. *v.* 20.

IX.

Placentæ laudis & Nazaræorum la-

gana azyma, quæ sibi ipsi pararunt, non sunt idonea, quibus huic officio fiat satis. Quòd enim in lege dicitur,
Exod. 12. v. 17. *Et observabis azyma*, id significat solum illum convenire panem azymum, qui ad hoc officium servatus & ab initio destinatus est: illa verò (quæ modo diximus) parata fuerunt sacrificiis. Sed enim qui panem azymum confecit, quem in macello venderet, is eo ad hoc officium uti potest: Hoc est enim consilium eorum, qui cibos in macello vendendos comparant; ut, nisi vendant, eos ipsi consumant: quare cùm primùm pararetur panis hic azymus, jam tum ad hunc finem referebatur.

X.

Hunc autem panem azymum edere debent omnes, vel mulieres ac servi: pueri etiam, qui pane jam possunt vesci, ut præceptis initiantur, panis azymi magnitudine quasi oleæ pascantur. At malè habentes, ac senes qui manducare nequeunt, pane azymo in aqua macerato pascentur, non autem illo liquefacto.

XI.

Constituerunt sapientes ne quidquam aliud comedatur post illam panis azymi magnitudinem similem oleæ, nec tostæ quidem fruges, neque nuces, aut alia generis ejusdem. Itaque qui, comeso illo pane azymo, deinde vel varia

varia comedit pulmenta, vel fructus, vel quidcunque aliud à pane azymo, rursus oportet edat panis azymi magnitudinem eam, quæ oleam imitatur, quo facto finem cœnæ faciet.

XII.

Porrò sapientes esu panis azymi prohibuere nos vigilia Paschatis, ut usus azymi panis discerneretur Paschæ nocte primâ. Si quis igitur vigilia Paschæ panem azymum præfractè ederit, propter contumaciam tamdiu verberibus cædebatur, dum ageret animam. Similiter interdictum est, ne vigilia Paschæ quidquam edatur ex tempore vesperam paulò (*a*) præcedente, quo quisque avidior accedat ad esum panis azymi. Fructuum nihilominus, aut olerum aliquid permissum est edi: sed ventrem explere, ne his quidem licet. Prisci verò sapientes fame se torquebant tota Paschatis vigilia, quo magis avidi accederent ad edendum panem azymum, & præcepta sibi facerent gratiora. Ceteris autem festorum dierum vigiliis cuique licet ad vesperum usque epulari.

CA-

(*a*) Id est, paulò ante horam sesquitertiam post meridiem.

CAPUT SEPTIMUM.

Ut narretur illa ex Ægypto discessio.

I.

QUæ Majoribus nostris nocte illa, quæ est ad decimam & quintam lucem Nisan, contigêre prodigia atque miracula, ea commemorari lex jubendo præscribit: in qua dicitur, *Mementote diei hujus, in qua egressi estis de Ægypto*, ut in alio loco dictum est etiam; *Memento ut diem sabbati sanctifices:* mentionem verò prodigiorum esse faciendam nocte illa, quæ lucem præcedit decimam & quintam Nisan, hic scripturæ locus significat, *Narrabisque filio tuo in die illo, dicens: propter hoc &c.* nempe cùm mensa erit *hoc* instructa, pane azymo, & olere amaro. Sed qui nullum habeat filium, tamen migrationem ex Ægypto narrare debet, & peritissimus quisque sic facere. Atque ut quisque in narrando est longissimus, ita maximis laudibus cumulatur.

Exod. 13. v. 3.
Exod. 20. v. 8.
Exod 13. v. 8.

II.

Atqui hæc quemque narrare ultrò, liberis etiam non interrogantibus, jubet præceptum hoc, *Narrabisque filio &c.* Itaque suum quisque filium erudiet, ut erit illius captus: verbi gratia natu minori & rerum adhuc rudi di-

Ibidem.

dicet ista: Fili servi in Ægypto fuimus omnes, ut ancilla hæc, ut servus hic: hac autem nocte nos in libertatem vindicavit Deus Optimus Maximus. Sed ætate magis provecto, & jam satis litterato, & quidcunque mali nobis accidit ab Ægyptiis exponet, & quæ sunt à Mose illo nostrum omnium magistro facta miracula. Atque modum faciet item filii captus.

III.

Hac verò nocte agendi facienda mutatio, ut liberis advertentibus, atque interrogantibus, quid hæc ab aliis discrepet nox? respondeatur hoc & illud ea nocte accidit. Exempli causa quisque liberis dispertietur fruges igni tostas, nuces, aut mensam curabit tollendam ante, quàm cœnarint, aut panem azymum ex manu alteri eripiet alter, & horum similia. Qui nullos habet liberos, hunc oportet percontetur uxor. Quod si qui maneant unà, qui nec uxores habeant, alius alium interroget quid ab aliis differat ista nox quamvis singuli sint doctrinæ principes. Qui verò degat solus, is se ipse interroget, quid ista nox ab aliis differat.

IV.

Hæc autem narratio incipienda à vituperio est, & laude concludenda. Quamobrem narrationis exordium ducetur ab eo, quod Majores nostri tem-

temporibus (*a*) Thare, & antea cognitione Dei alieni, numina sequebantur vana, sydera & planetas, quos divino cultu venerabantur. Ad extremum commemorabitur, quemadmodum Deus verus justa lege nos à cunctis gentibus secernens ad se unum applicuerit. Ac servitutis quidem, atque omnium, quæ sumus in Ægypto à Pharaone perpessi, malorum mentio priùs fiet, quàm prodigiorum & miraculorum, quæ contigerunt, ac libertatis, quæ prodigiorum multitudinem secuta est. Atque hæc quisque persequetur interpretanda illa sectione
Deut. 26. *v.* 5. tota, cujus principium est, *Syrus persequebatur patrem meum* &c. quam quidem sectionem qui magis amplificabit, plus adipiscetur laudis.

V.

Deest officio, qui nocte illa, quam sequitur decima & quinta lux Nisan, de tribus hisce rebus, Agno Paschali, azymo pane, & olere amaro, non dixerit ista: (*b*) Paschalis apponitur agnus eò, quod in Ægypto nostrorum domus patrum transiluerit Deus. Quod
Exod. 12. *v.* 27. quidem à lege præscribitur. *Dicetis eis: Victima transitus Domini est &c.* Olus autem acerbum, quod majores nostros

(*a*) Ex quo ortus est Abraham.

(*b*) Cùm mensæ apponebatur in terra Israëlitica, tum ita dici oportebat, non item modo, cum non fiat Agnus Paschalis, sed ita, ut paulò infrà.

nostros in Ægypto degentes acerbè vexarunt Ægyptii. Panis denique azymus, quia Deus illos in libertatem vindicavit (ante, quàm fermentaretur ipsorum massa.) Quæ simul omnia vocatur hymnus. Et hymno dicto. *Matth.* 26. *v.* 30.

VI.

Sua quisque ætate sibi ipse videri debet Ægyptia modo servitute liberatus esse, ut in lege dicitur, *Et nos eduxit inde.* *Deut.* 6. *v.* 23. Quod esse nobis à Deo imperatum, ostendit illud legis, *Memento quod & ipse servieris in terra Ægypti &c.* *Deut.* 15. *v.* 15. Scilicet vult Deus, ut memineris tete servire in Ægypto, indèque in libertatem vindicari.

VII.

Ergo ad cœnam noctis illius quisque sic debet cibum capere, & accumbere, ut solent liberi. Item singulorum est, cum virorum, tum etiam mulierum pocula vini potare quatuor ad minimum. Nec homini quidem illi, qui alitur ex eleemosyna, pauciora quatuor poculis vini licet adhibere. Atqui modus cujusque poculi est, quartarius.

VIII.

Item pauperrimus quisque non cœnabit illa nocte nisi accumbens: nihil est autem, quod accumbat mulier, nisi per illustris sit. Filius apud patrem, atque etiam apud herum famulus accumbant, necesse est: sed co-

coram magiſtro diſcipulus non accumbet, niſi data licentia. Jam verò accubatio in dextram, in dorſum, & in frontem omnino nulla eſt. Ac tum demum quiſque recumbet, cum edet panis azymi portionem illam, quæ magnitudine par eſt oleæ, & dum illa potabit vini pocula quatuor. Nam per reliquam cœnam ſi quis accumbat, rectè & laudabiliter facit ille quidem, neceſſe verò non eſt.

IX.

Hæc pocula quatuor oportet ita miſceri, ut ſint potu jucunda: quapropter & vini & bibentis eſt habenda ratio. Verum tamen non minus quartario meri cum poculis quatuor immiſceatur. Quod ſi quis iſta mera ebibit pocula, is etſi fecit officium, quòd pocula ebibit quatuor, tamen hoc idem non præſtitit, quia liberè non potavit. Sed qui pocula quatuor ritè miſta ſimul unà epotavit, ille liberè quidem, non cenſetur autem pocula potaſſe quatuor. Sed qui majorem cujuſque poculi partem potavit ſeorſum, rectè ille quidem.

X.

Horum autem poculorum quatuor ſuam quodque precem deſiderat. Ad primum igitur dies feſtus conſecratur: incipitur Hymnus ad alterum. Super tertium redditur de cibo jam capto gratiarum actio: ad quartum abſol-

ſolvitur Hymnus & carmen divinum canitur. Atque priora inter pocula duo cuique licet, bibat, ſi velit; non item inter tertium & poculum quartum.

XI.

Embamma iſtud *Charoſſet*, quod dicitur, conſtituerunt ſapientes apponi menſæ prima nocte Paſchæ, in memoriam illius luti, quo noſtri in Ægypto majores exercebantur. Fit autem embamma iſtud ex dactylis, ficubus, caricis, atque aliis fructibus horum ſimilibus, qui concuſſu eliſi, aceto perfunduntur, & commiſcentur unà cum cinnamomo, atque aliis id genus aromatibus ſic, tanquam paleæ miſcetur lutum.

XII.

Quod lex jubet prima Paſchæ nocte olera amara comedi, id videlicet non eſt præcipuum quoddam præceptum, ſed conjunctum illi præcepto comedendi Paſchalis Agni, cujus carnem ſimul cum pane azymo & amaro olere comedi lege præſcribitur. Verùm ex ſapientium inſtitutis ea nocte amarum olus ſeorſum comeditur, ut etiam abſit Agnus Paſchalis.

XIII.

Sed amara, quæ lex commemorat, olera, ſunt lactuca, intybum, marrubium, atque illud *harhavina*, quod vocant, & quod propriè verèque di-

citur amarum olus. Hæc olerum genera quinque amara nominantur. Quorum ex uno si quis comedit sicut oleæ magnitudinem legi facit satis, quemadmodum si tantundem edat è quinis simul, nempe virentibus, atque ex eorundem caule etiam sicco. Hæc autem olera cocta, condita, elixa nemo adhibuerit.

CAPUT OCTAVUM.

Quo ritu illas, quas lex jubet, cerimonias stante templo celebrabant, atque etiam nunc celebrant ad primam Paschæ noctem.

I.

AD hunc ferè modum præcepta legis observabantur Paschæ nocte prima. Principio poculum miscebant cuique domesticorum, & procreatore vini collaudato consecrabant diem, ac gratiam agebant Deo, cujus benignitate pervenissent ad id temporis, ac suum quisque poculum hauriebat. Deinde quisque manus abluens solitam fundebat precem. Tum mensa apponebatur rebus instructa his, gemino olere, amaro & alio, pane azymo, embammate illo, quod appellatur *Charosset*, Paschalis Agni corpore, & carne illius sacrificii, quod de-

decima & quarta luce Niſan factum erat. Hoc autem tempore captivitatis apponuntur menſæ duo carnis genera; quorum alterum Paſchalis Agni commoneat, alterum ejus ſacrificii, quod fiebat quarta decima luce Niſan.

II.

Ac primò quidem paterfamilias, cùm benedixiſſet Deo quòd procrearit terræ fruges, accipiebat herbas amaras pro magnitudine oleæ, quas in embamma illud, quod *Charoſſet* dicitur, intinctas & comedebat ipſe & ſingulis ſecum accumbentibus tantundem diſtribuebat. Tum menſa paulò removebatur ab eo, qui Hymnum cantabat, & poculum miſcebatur alterum. Hîc aut liberi, aut qui recitabat Hymnum ſe ipſe ſic interrogabat. Quid diſcrepat iſta nox ab aliis, quòd ceteris noctibus cibum ne ſemel quidem intingimus, hac autem nocte bis? Quid ceteris noctibus vel pane fermentato, vel azymo veſcimur, hac autem azymo dumtaxat? Cur ceteris carne veſcimur toſta, cocta, elixa, hac verò ſolam edimus toſtam? Cur ceteris quaſcunque herbas comedimus, hac nocte verò amara olera? Quid autem eſt, cur ceteris noctibus alii cœnent aſſidentes, alii accumbentes, ſola nocte iſta recumbant omnes?

III.

Hoc autem tempore, quoniam sacrificio caremus, nemo dixerit, *Hac verò solam edimus tostam.* Tum verò orsus à vituperio pergebat Hymnum dicere, exponenda illa sectione tota, quæ ad principium habet, *Syrus persequebatur patrem meum, qui descendit in Ægyptum, &c.*

Deut. 26. v. 5.

IV.

Rursum apponebatur mensa, & paterfamilias sic incipiebat: Quid est, quod Agnum hunc Paschalem edamus? Quòd in Ægypto Deus ædes majorum nostrorum transiluit; Nam id lex jubet, *Dicetis eis: Victima transitus Domini est*, &c. Tum olus amarum sublevans itidem dicebat, quid est, cur acerbum hoc olus comedamus? Quia nostrorum vitam majorum acerbè vexarunt Ægyptii, de quibus scriptum est, *Atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum* &c. Simili modo panem azymum manu tollens ita dicebat, quam ob causam pane hoc azymo vescimur? quippe (*a*) massa patrum fermentata nondum erat, cum illos derepente ex Ægypto eripuit Deus Optimus Maximus, ut est in lege, *Coxeruntque farinam, quam dudum de Ægypto conspersam tulerant, & fecerunt subcineritios panes azymos: neque enim poterant fermentari &c.*

Exod. 12. v. 27.

Exod. 1. v. 14.

Exod. 12. v. 39.

Nunc

(*a*) Quam ad viaticum paraverant.

Nunc temporis autem ita dicendum est: Quamobrem majores nostri dum stabat templum Agnum Paschalem edebant? nimirum quia Deus Optimus Maximus domus patrum transsiluerat in Ægypto.

V.

Tum addebat hæc: Nos ergo celebremus, prædicemus, efferamus, honoremus, magnificemus, illustremus, atque exaltemus eum necesse est, qui tot, tanta, & tam stupenda nobis ac majoribus nostris factitavit prodigia, nos in libertatem vindicavit, in lætitiam nostrum convertit mærorem, caliginem in lucem ingentem, huic nos, huic canamus halleluia, halleluia. *Laudate pueri Dominum* &c. usque ad, *Convertit petram in stagna aquarum.* Clausula erat hæc. Gratias agimus tibi Domine Deus & mundi rex qui nos & majores nostros ex Ægypto eruisti, atque ad hanc noctem perduxisti, qua pane vescamur azymo, atque amaris oleribus. Cui quidem clausulæ his temporibus captivitatis adjunguntur etiam & illa: Sic Domine Deus noster & Deus patrum nostrorum nos perduxeris tranquillos ad alios, qui sunt adventuri, dies festos ac solennes, sic, ut tuam illam urbem iterum aliquando reædificatam gaudeamus, atque instaurata triumphemus sacrificia, ut ibi & alia

Psal. 113.

comedamus ſacra, & Paſchales Agnos, quorum tibi acceptus ſanguis irrigaverit tui parietes altaris, ut ibi novum cantemus carmen de libertate atque ereptione noſtra. Laus tibi Domine, qui liberas Iſraël. Ac cum de vini creatione reddidiſſet gratiarum actionem, tum poculum alterum quiſque potabat.

VI.

Quo facto rurſum manus abluens ſolitam fundebat precem, quòd Hymnum dicenti animus erat avocatus à (*a*) cibo capiendo. Deinde placentas azymas accipiebat duas, quarum unam bipertitus, ex illa partem alteram imponebat alteri placentæ adhuc integræ, tum Deo de illis benedicebat *è terra panem elicienti*. Cur autem hoc idem non faciebat placentis ſuper integris itidem, ut ad alios dies feſtos? Nimirum quoniam azymus hic, dicitur *panis afflictionis*, ut igitur homo tenuis & afflictus buccella, ſic & iſta nocte ſingulis panis fruſto veſcendum. Poſtea copulabat amara cum azymo pane olera, quæ in illud embamma, quod *Charoſſet* appellatur, intingebat, Deumque de illis ita venerabatur: *Laus tibi Domine Deus noſter*,

(*a*) Quem Judæis nec illotis manibus capere licet, neque ſatis eſt laviſſe, ſi moram faciant ante, quàm cibaria capiant, præſertim ſi ad rem aliam fuerit intentus animus.

ſter, qui præceptis tuis nos initiaſti, & panem azymum præſcripſiſti nobis edendum cum oleribus amaris, tum ea comedebat. Sin autem quodque ſeparatim comederet, oportuiſſet ſuam cuique precem adhibere ſeorſum.

VII.

Porrò preces perſequebatur duas; primùm hanc; *Laus tibi Domine Deus noſter, mundi Rex, qui nos initiaſti præceptis tuis, ac juſſiſti ſacrum comedere*, ac ſtatim ex illa, quæ luce quarta decima Niſan erat immolata hoſtia, comedebat aliquid. Secundo loco precem fundebat iſtam: *Gratias agimus tibi Domine, Deus noſter, mundi Rex, qui nos conſecraſti præceptis tuis & juſſiſti Agnum Paſchalem comedere*, de quo deinde delibabat item aliquid. Neque enim illi victimæ hæc gratiarum actio convenit, nec illa laudandi ratio huic Agno Paſchali.

VIII.

Hoc autem tempore, quando ſacrificium appoſitum eſt nullum, primam illam de pane, *quem è terra Deus extrahit*, gratiarum actionem ſequitur altera de azymo pane comedendo, qui deinde panis azymus in embamma, quod *Charoſſet* dicitur, intinctus comeditur. Hanc gratiarum actionem ſubſequitur alia de olere amaro comedendo, quod item eo intinctum embammate comeditur: non

est autem in eo diu retinendum, ne illius evanescat acerbitas. Atque illud ex sapientum est institutis. Tum etiam cùm azymo pane conjungitur olus amarum, quæ simul unà in hoc embamma intincta sine gratiarum actione comeduntur in memoriam ejus, quod in templo fiebat à (a) Doctissimo suæ ætatis viro.

XI.

Postea cœnam producebat, & quantùm cuique videretur, capiebat cibi & potus. Ad extremum ex Agno Paschali comedebat aliquid, vel oleæ magnitudinem, nec quidquam postmodum gustare fas erat. His temporibus ultimo loco comeditur ex azymo pane velut olivæ magnitudo; nec quidquam deinde; ut completæ videlicet cœnæ aut supersit sapor Agni Paschalis, aut panis azymi, quæ quidem lex est, ut edantur.

X.

Deinde manibus etiam lotis habebat de cibo gratiarum actionem poculo super tertio, quod cùm erat epotum, poculum miscebat quartum, super

(a) Celeberrimæ caput Academiæ Hillel, sicut in Talmude scriptum legitur, stante templo solitus erat quandam ex Agno Paschali decerpere particulam, quam conjungens cum particula placentæ azymæ atque minuto amarorum olerum fasciculo intingebat in embamma illud, quod *Charosset* dicitur, ac sine gratiarum actione comedebat.

ſuper quo & abſolvebat hymnum, & carmen illud cantabat: *Laudent te, Domine Deus noſter, omnia omnino opera tua, ſed juſti atque homines ſancti tuæ voluntati obſequentes, populuſque Iſraël univerſus cantet, prædicet, efferat, atque illuſtret nomen tuum uſquequaque adeò glorioſum. Enimverò expedit te laudare, & cantare nomen tuum decet, qui Deus ante ſæcula fuiſti omnia, atque idem in perpetuum eris. Gloria tibi Domine & Rex omni laude cumulatus.* (*a*) Tum Deo gratias agebat de vini procreatione, atque hoc epoto poculo, nihil amplius libare tota nocte præter aquam licebat: niſi quis vellet ſuper quintum poculum cantare hymnum illum eximium, qui incipit, *Confitemini Domino quoniam bonus*, & pertinet uſque ad, *Super flumina Babylonis*: poculum enim hoc nequaquam eſt ita neceſſarium, ut illa quatuor. Atqui licebat hymnum etiam extra triclinium abſolvere.

Pſal. 136. *v.* 1.
Pſal. 137. *v.* 1.

XI.

Ad primam Paſchæ noctem toſta veſci carne vel hoc tempore licet, ubi fert conſuetudo: ſecus autem ubi repugnat, ne quis eſſe carnem Paſchalis Agni fortè ducat. Sed ubivis gentium agnum aſſum integrum nefas eſt apponere, quia viderentur extra tem-

(*a*) His autem modo addunt multi multa, quæ quidem longiora ſunt, quàm ut huc referantur.

pli parietes sacra comedi. Dispertitus autem agnus, vel uno membro mutilus, vel etiam agnus penitus integer, qui unum contineat elixum membrum, ut apponatur, concessum est, si patiatur alioqui consuetudo.

XII.

Ad primam Paschæ noctem qui est vino destitutus, diem consecrat super pane itidem, ut sabbato fieri solet, atque ordine prædicto reliqua persequitur. Si quis nullum aliud, quàm amarum habet olus, principio bis Deo benedicit super olere amaro, & quòd ex terræ sinu fructum eliciat, & quòd oleris amari comedendi præcepto nos dicavit. Deinde id comedit, ac cum hymnum absolvit, tum etiam de pane azymo gratiarum actionem habet Deo, rursusque edit aliquid ex olere amaro, idque sine gratiarum actione.

XIII.

Si quis non habeat amplius illâ, quæ est oleæ, magnitudine panis azymi, qui quidem sit apparatus huic officio Paschali, ac reservatus, is ad extremum cœnæ Deum laudabit, qui nos initiavit præcepto panis azymi comedendi, ac tum demum illam panis azymi particulam comedet, nec omninò quidquam degustabit deinceps.

XIV.

Si quis inter cœnam Paschalem dormierit, nihil rursum comedet exper-

pergefactus. Cum verò multi recumbant unà convivæ, eorum inter cœnam ſi dormierint aliqui, licet illis iterum comedere, non item ſi dormierint omnes ſimul: licet autem ipſis etſi dormitarunt omnes ſimul, denuò comedere.

Hac ratione cænam Paſchalem celebrabant ſtante templo. *Ecce autem formula hymni ejus, quem nunc temporis omnes omnino Judæi longè latèque diſperſi ac diſſipati ad menſam ineunte Paſchate recitant. Arrepto poculorum altero ita dicunt, ex Ægypto properantes exceſſimus.* Tum verò hymnum incipiunt iſtum.

HIc eſt *panis aiffl&ionis*, quem comederunt in Ægypto patres noſtri. Si quis fame laborat, introeat nobiſcum comeſurus: ſi quis eſt egenus, adveniat nobiſcum unà Paſcha celebraturus. *Faxit Deus*, ut quem hoc anno diem feſtum agimus hîc, eundem agamus anno ſequenti in regione Iſraël, ut quem nunc diem feſtum ſervi, eundem anno proximo liberi celebremus.

Quid tandem cauſæ eſt, cur nox iſta differat ab aliis? Nam aliis nec ſemel

quidem

quidem cibum intingimus, hac verò nocte bis, aliis promiscuè panem edimus & azymum, & fermentatum, hac autem solum azymum, aliis vescimur quibuscunque herbis, hac autem amaris, aliis cœnamus vel assidentes, vel accumbentes ista verò prorsus omnes accumbimus.

Nimirum Pharaonis in Ægypto servi fuimus, unde nos ista nocte Dominus Deus noster eripuit, *Manu forti, & extento brachio.* Quod si patres nostros Deus non liberasset, etiamnum in Ægypto nos, & liberi, ac nepotes Pharaoni essemus servituri. Ergo nunc omnes quamvis sapientes, quamvis intelligentes, quamvis senes, quamvis legis periti debemus illam ex Ægypto descessionem hac nocte narrare. Ac profectò narrationem illam ut quisque plurimis verbis dilatat, ita maximè laude dignus judicatur.

Deut. 2. v. 28.

Quodam Paschate simul accubuerunt apud incolas urbis Varacæ Dores illi legis Elieser, Josue, Eliesér filius Azariæ, Tarfon, Akiba. Itaque illam ex Ægypto migrationem narrantes, totam in narrando noctem consumpsere; ut venirent discipuli dicentes, magistri jam appetiit hora illa matutina, qua legi debet illa sectio, *Audi Israël, Dominus Deus noster Dominus unus est* &c.

Deu. 6. 4.

Filius autem Azariæ eis ita dicebat.

bat. En ego natus ſum annos fermè ſeptuaginta, nec mihi ſcire contigit migrationem ex Ægypto noctibus etiam eſſe commemorandam, dum id filius Zomæ inde probavit, quòd in lege dicitur, *Ut memineris diei egreſſionis tuæ de Ægypto omnibus diebus vitæ tuæ*, videlicet (inquit filius Zomæ) *diebus vitæ tuæ* deſignat dies; *omnibus* autem addit etiam noctes. Id verò loci ſapientes ita ſunt interpretati, *diebus vitæ tuæ* ſignificat ætatem hanc, *omnibus* autem ætatem Chriſti indicat. *Ibid.* 16. *v.* 3.

Grates igitur habeamus Deo, qui dedit Iſrael populo ſuo legem, gratias habeamus de quatuor hominum generibus, ſapientibus, improbis, ſimplicibus, & neſciis percontandi, quorum omnium meminit illa lex.

Sapiens ita loquitur: Quid iſta nobis *teſtimonia*, *ſtatuta*, *ac judicia* præcepit Dominus Deus noſter? Huic igitur & tu Paſchæ leges explicabis, ex quibus & illud, *Non ſunt, poſt comeſum Paſchalem Agnum, apponenda bellaria.*

Impius autem, Quis eſt, inquit, iſtorum religio veſtra ſacrornm? Veſtram cùm dicat, ſuam oſtendit eſſe nullam, atque excipiendo ſe omninò Deum eſſe negat. Hunc igitur hominem hiſce verbis (*a*) jugula, hanc ego

(*a*) Hic nos prudentes, ſcientes exceſſimus liber-

ego religionem suscepi eorum ergo, quibus me cumulavit Deus beneficiis eripiens ex Ægypti servitute, me videlicet, non item & te, qui si tum ibi fuisses, nunquam ex servitute esses ereptus.

Quid autem ait homo simplex? Nempe quid sibi vult istuc? Huic ita responde, *robusta manu* nos eripuit Deus ex Ægyptiorum servitute.

Exo. 13. 8. At ignaro sciscitandi tu rem ultrò aperi, sicut à lege præscribitur, *Narrabisque filio tuo in die illo dicens: propter hoc quod fecit mihi Dominus, quando egressus sum de Ægypto.* Sed ne rem etiam à Kalendis Martiis incipas narrare, scriptum est, *In die illo*: ac quoniam est in lege, *Propter hoc*, id est, pane azymo, atque olere amaro apposito, interdicitur, ut ne ipsa quidem migrationis die res narretur interdiu, sed vesperi ad mensam.

Ibid.

Ibid.

Principio patres nostri stellas ac planetas colebant ut Deos: postea verò nos ad cultum sanctum & puram religionem appellavit Deus verus, ut testantur litteræ sacræ. *Et locutus est Josue*

Jos. 24. 2.

tatem simplicis interpretis. Cum enim auctori, *hominem redde mutum*, dicere volenti, sententiam placuerit exprimere hisce translatis verbis, *hujus hebeta dentes*, usi sumus & nos quidem translatione: sed ad Latinorum consuetudinem magis apta, atque ad similitudinem (opinor) rei multò propiùs accedente.

Josue ad omnem populum : hæc dicit Dominus Deus Israël : Trans fluvium habitaverunt patres vestri ab initio, Thare pater Abraham & Nachor: servieruntque diis alienis. 3. Tuli ergo patrem vestrum Abraham de Mesopotamiæ finibus : & adduxi eum in omnem terram Chanaan : multiplicavique semen ejus, & dedi ei Isaac. Illique rursum dedi Jacob, & Esau : è quibus Esau dedi montem Seir ad possidendum : Jacob verò & filii ejus descenderunt in Ægyptum.

Benedicamus igitur illi, qui quam dederat Israëli fidem, servavit : benedicamus Deo Optimo Maximo, qui se miseriarum nostratum finem esse facturum Abrahamo patri nostro constituit inter animalia illa bipertita, ut scriptum est, *Scito prænoscens quòd peregrinum futurum sit semen tuum in Terra non sua, & subjicient eos servituti, & affligent quadringentis annis. 14. Verùm tamen gentem, cui servituri sunt, ego judicabo, & posthac egredientur cum magna substantia.* Gen. 15. v. 13.

Id profectò non patribus modò nostris, sed nobis etiam ipsis contigit. Neque enim unus homo semel, verùm singulis ætatibus exstitere, qui in nostram perniciem atque exitium incumberent, quorum ab importunitate nos eripuit Deus Optimus Maximus.

Nam

Nam (*a*) cognosce, quæso, quid Laban iste Syrus Jacobo sit patri nostro molitus? Pharao quidem unos dumtaxat mares, iste verò nos omnes omninò perditos voluit, sicut scriptum est, *Syrus perditurus erat pa-*
Deu. 26. 5. *trem meum.* Quod autem sequitur,
Ibid. *Qui descendit in Ægyptum, & ibi peregrinatus est*, id ostendit non illum eò permansum, sed peregrinatum venisse, cui rei testimonio est is sacræ scri-
Gen 47. 4. pturæ locus, *Responderunt Pharaoni ad peregrinandum in terra tua venimus: quoniam non est herba gregibus servorum tuorum, ingravescente fame in terra Chanaan: petimusque, ut esse nos jubeas servos tuos in terra Gessen.*

Deu. 26 5. Additur autem, *In paucissimo nu-*
Ibid. 10. *mero*, quoniam scriptum est, *In se-*
v. 22. *ptuaginta animabus descenderunt patres tui in Ægyptum, & ecce nunc multiplicavit te Dominus Deus tuus sicut astra cœli.*

Ibid. 26. 5. Sequitur, *Crevitque in gentem magnam ac robustam*, quod indicat Israëlites ibi fuisse copia ac robore insigni-
Exod. 1. 7. tos, sicut in lege est, *Filii Israël creverunt, & quasi germinantes multiplicati sunt: ac roborati nimis, impleveruntque terram.*

Deut. 26. *Et infinitæ multitudinis* haud secus
v. 5. quam vates cecinit, *Multiplicatam quasi*

(*a*) Hic incipit illa, de qua supra dictum est, sectionis interpretatio.

quasi germen agri dedi te : & multiplicata es, & grandis effecta, & ingressa es, & pervenisti ad mundum muliebrem, ubera tua intumuerunt, & pilus tuus germinavit : & eras nuda & confusione plena. Eze. 16. 7.

Afflixeruntque nos Ægyptii, nimirum hoc illud est, quod à Pharaone dicitur, *Venite sapienter opprimamus eum, ne fortè multiplicetur : & si ingruerit contra nos bellum, addatur inimicis nostris, expugnatisque nobis egrediatur de terra.* Deu. 26. 6. Exo. 1. 10.

Et persecuti sunt, hoc spectat ad illud legis, *Præposuit itaque eis magistros operum, ut affligerent eos oneribus : ædificaveruntque urbes tabernaculorum Pharaoni, Phiton & Ramesses.* Deu. 26. 6. Exo. 1. 11.

Imponentes onera gravissima, velut in lege habemus, *Et imponebant Ægyptii servitutem filiis Israël cum sævitia.* Deu. 26. 6. Exo. 1. 13.

Et clamavimus ad Dominum Deum patrum nostrorum, prorsus ut à lege describitur, *Post multum verò temporis mortuus est Rex Ægypti : & ingemiscentes filii Israël propter opera vociferati sunt : ascenditque clamor eorum ad Deum ab operibus.* Deu. 26. 7. Exo. 2. 24.

Qui exaudivit vocem nostram, quod idem alio loco lex dicit, *Et audivit gemitus eorum, ac recordatus est fœderis, quod pepigit cum Abraham, Isaac & Jacob.* Deu. 26. 7. Exo. 2. 24.

Deu. 26.7. Quod autem dicitur, *Et respexit humilitatem nostram*, indicat Israëlites lecto geniali prohibitos, quod i-
Exo. 2.25. dem significat legis illud, *Et respexit Dominus filios Israël, & cognovit eos.*

Deu. 27.7. *Et laborem*, id indicat puerorum calamitatem, de quibus erat illa lata
Exo. 1.22. lex. *Quidquid masculini sexus natum fuerit, in flumen projicite: quidquid feminini reservate.*

Deu. 26.7. *Atque angustiam*, hoc significat op-
Exo. 3. 9. pressionem, de qua ita lex: *Videque afflictionem eorum, qua ab Ægyptiis opprimuntur.*

Deu. 26.8. *Et eduxit nos de Ægypto*, nempe neque Seraphim, neque Angeli, nec operâ legati, sed ipsemet Deus sanctus ac gloriosus, quemadmodum scriptum est. *Et transibo per terram*
Exod. 12. v. 12. *Ægypti nocte illa, percutiamque omne primogenitum in terra Ægypti ab homine usque ad pecus: & in cunctis diis Ægypti faciam judicia, ego Dominus.*

Deu. 26.8. *In manu forti*, id est, peste, de
Exo. 9. 3. qua in lege est, *Ecce manus Domini erit super pecudes tuas quæ sunt in agro, super equos, & asinos, & camelos, & boves, & oves pestis valde gravis.*

Deu. 26.8. *Et brachio extento*, id est, districto
1 Par. 21. v. 16. gladio, quomodo scriptum est, *Et evaginatum gladium in manu ejus extenta contra Jerusalem.*

Deu. 26.8. *In ingenti pavore*, id significat Deum

Deum manifestò apparuisse, quod quidem ex illo legis versu intelligi licet. *Si fecit Deus, ut ingrederetur, & tolleret sibi gentem de medio nationum, per tentationes, signa, atque portenta, per pugnam, & robustam manum, extentumque brachium, & pavores ingentes, juxta omnia quæ fecit pro vobis Dominus Deus vester in Ægypto, videntibus oculis tuis.* Ibid. 4. 34.

In signis, virga illa Mosis significatur, de qua scriptum legitur, *Virgam quoque hanc sume in manu tua, in qua facturus es signa.* Ibid. 26. 8. Exo. 4. 17.

Atque portentis, hic est ille sanguis in quem fuerunt aquæ conversæ. Nam de sanguine ita legitur. *Et dabo prodigia in cœlo, & in terra, sanguinem & ignem, & vaporem fumi.* Deu. 26. 8. Joël 2. 30.

Atqui voces hæ sic etiam exponuntur. *In manu forti* res designat duas, *In brachio extento*, item duas: In ingenti pavore, totidem: *In signis*, totidem: *Atque portentis*, tantundem. Hæ sunt illæ videlicet plagæ decem, quibus Ægyptios repressit Deus, sanguine, ranis, pediculis, muscis, peste, ulceribus, grandine, locustis, tenebris, & primogenitorum strage. Doctor quidam legis nomine Judas has plagas primoribus vocum litteris ita designabat. S. R. P. M. P. V. G. L. T. P.

Solitus erat Doctor ille, (*a*) Ga-

(*a*) HIc est ille Gamaliel, cujus ad pedes Paulus

maliel dicere neminem officio Paschali functum esse, quin ista differuerit de tribus hisce rebus, Agno Paschali, pane azymo, atque oleribus amaris. Quid patres nostri dum fanum illud stabat Paschalem edebant Agnum? Nimirum quia majorum domos transiluerat Deus in Ægypto: Quod quidem à lege præscribitur,

Exod. 12. v. 27. *Dicetis eis: Victima transitus Domini est, qui transiluit super domos filiorum Israël in Ægypto, percutiens Ægyptios, & domos nostras liberans. Incurvatusque populus adoravit.*

Quid autem est, cur panem hunc comedimus azymum? Quia nondum fermentata (*a*) massa patrum erat, cum ecce tibi Regum Rex, Deus Optimus Maximus apparuit, eosque subitò in libertatem vindicavit, uti

Exod. 12. v. 39. scriptum est, *Coxeruntque farinam, quam dudum Ægypto consperſam tulerant: & fecerunt subcinericios panes azymos: neque enim poterant fermentari, cogentibus exire Ægyptiis, & nullam facere sinentibus moram, nec viatici quidquam paraverant.*

Quid verò? oleribus his amaris cur tandem vescimur? Propter gravissimas illas molestias, quibus patres nostros miserrimos habuerunt Ægyptii, teste scri-

Apostolus institutus est ad veritatem paternæ legis act. apost. 22 3.

(*a*) Quam ad viaticum sibi aptaverant.

ſcriptura, in qua legitur, *Atque ad amaritudinem perducebant vitam eorum operibus duris luti, & lateris, omnique famulatu, quo in terræ operibus premebantur.* Exo. 1.14.

Quocirca ſua quiſque ætate perſuadere ſibi debet, ſemetipſum eſſe ex Ægypto ereptum. Enim verò non patres modo noſtros, ſed & nos etiam in libertatem vindicavit Deus, ſi quidem à lege dicitur, *Et eduxit nos inde, ut introductis daret terram ſuper qua juravit patribus noſtris.* Deu. 6.23.

Nos ergo celebremus, prædicemus, efferamus, honoremus, magnificemus, illuſtremus, atque exaltemus eum neceſſe eſt, qui tot, tanta, & tam ſtupenda nobis ac majoribus noſtris edidit prodigia, nos in libertatem vindicavit, in lætitiam noſtrum convertit mærorem, luctum in diem feſtum, caliginem in lucem ingentem. Huic cantemus halleluja, halleluja. *Laudate pueri Dominum* &c. uſque ad *Convertit petram in ſtagna aquarum.*

Gratias agimus tibi Domine Deus & mundi Rex qui nos & majores noſtros ex Ægypto eripuiſti, atque ad hanc noctem, qua veſcamur & pane azymo, atque amaris oleribus, perduxiſti. Sic Domine Deus noſter nos perduxeris tranquillos ad alios, qui ſunt adventuri, dies feſtos ac ſolen-

nes, sic; ut tuam illam urbem domum reædificatam gaudeamus, atque instaurata triumphemus sacrificia, ut ibi & alias libationes comedamus, & Agnos Paschales, quorum tibi gratus sanguis tui parietes altaris imbuerit, atque novum & hactenus inauditum cantemus tibi carmen de libertate atque ereptione nostra. Laus tibi Domine, qui liberasti Israël.

Ac quo ritu tum gratiarum actiones, tum hymnus ille ad primam Paschæ noctem, eodem omninò & secunda recitatur nocte, quam noctem & quatuor poculis & aliis rebus omnibus itidem, ut primam per exilium celebramus.

Finis septimi Fasciculi.

INDEX

INDEX RERUM ET VERBORUM.

A.

qua-

Alie-

Asina

B.

B.

C.

Cæ-

Asina

B.

C.

Cæ-

Can-

--- ci-

--- ci-

per

D.

Deci-

E.

F.

--- fa-

-- per

——— e

viri

G.

H.

illa

I.

Ido-

--- quo-

Im-

K.

L.

Lapis

idem

M.

Ma-

pro

Mo-

N.

O,

O.

Olus

P.

--- idem

Peco-

--- qua-

Plu-

Pon-

qui

Pre-

Pu-

Puteo

Q.

R.

S.

——— quo-

--- ejus

--- omnia

--- ad

Sa-

Silva

qua-

T.

cu-

--- quo

Tuni-

V.

eb-

me-

Ver-

di-

--- ubi-

X.

Z.

INDEX

INDEX
LOCORUM S. SCRIPTURÆ,

quæ passim citantur & illustrantur.

30.

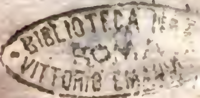
INDEX LOCORUM.

19.

NUMERI.

39.

PA-

FINIS.

